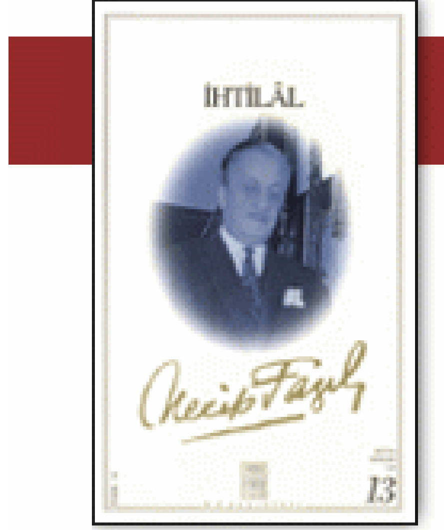
Necip Fazıl Kısakürek - İhtilal

www.kitapsevenler.com

Merhabalar
Buraya Yüklediğim e-kitaplar Aşağıda Adı Geçen Kanuna İstinaden
Görme Özürlüler İçin Hazırlanmıştır
Ekran Okuyucu, Braille 'n Speak Sayesinde Bu Kitapları Dinliyoruz
Amacım Yayın Evlerine Zarar Vermek Değildir
Bu e-kitaplar Normal Kitapların Yerini Tutmayacağından
Kitapları Beyenipte Engelli Olmayan Arkadaşlar Sadece Kitap Hakkında Fikir Sahibi Olduğunda
Aşağıda Adı Geçen Yayın Evi, Sahaflar, Kütüphane, ve Kitapçılardan Temin Edebilirler
Bu Kitaplarda Hiç Bir Maddi Çıkarım Yoktur Böyle Bir Şeyide Düşünmem
Bu e-kitaplar Kanunen Hiç Bir Şekilde Ticari Amaçlı Kullanılamaz
Bilgi Paylaştıkça Çoğalır
Yaşar Mutlu
Not: 5846 Sayılı Kanunun "altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler " bölümünde yeralan "EK MADDE 11. - Ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim
ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü
bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, braill

alfabesi ve benzeri 87matlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir."Bu nüshalar hiçbir şekilde
satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılamaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması
ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur." maddesine istinaden web sitesinde deneme yayınına geçilmiştir.
T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi İşlem ve Otomasyon Dairesi Başkanlığı
Ankara
Bu kitaplar hazırlanırken verilen emeye harcanan zamana saydı duyarak
Lütfen Yukarıdaki ve Aşağıdaki Açıklamaları Silmeyin
Not bu kitaplar Görme engelliler için taranmış ve düzenlenmiştir.
Tarayan
Hasan Uslu
elhasenu@gmail.com

Necip Fazıl Kısakürek _ İhtilal

İHTİLÂL

Necip Fazıl Kısakürek

b.d. yayınları 17 -
b. d Yayınları» Sahibi: Mehmed Kısakürek
' Her hakkı mahfuz ve «b. d. Yayınlarımın.
Kapak kompozisyonu : Mehmed Kısakürek
Adres : Alayköşkü Caddesi 2-4 Cağaloğlu/İst
Dizgi-Baskı : Özkaya Matbaacılık Nisan 1976-

GİRİŞ

Yeryüzünde ihtilâl, insanoğluyla beraber başlar.

Yirmibirinci Asra doğru dünyaya sığmayacak kadar ürediği görülen insanoğluna, en başta, doğrudan doğruya ilk insan, babasız ve anasız Adem Peygamber, ilk tevhid ve hakikat vahidini temsil edici nirengi noktasıdır. İnsanoğlunun, üreyişinde kendisinden hiza ve istikamet alacağı ilk müspet ve hak kutup...

Âdem Peygamberde ilk insan ve resul birleşiyor, insan, Allah’ın habercisi ve Allah ile kaim hakikatin arayıcısı olarak dünyaya ayak basıyor. Ondan sonra da bu hizayı ve istikameti bozacak soyu ve koluyla insanoğlu başlıyor.

Böyle!... Âdem Peygamberden sonra, bu ilk müspet ve

hak kutba karşı insanoğlunun menfi ve fesatçı tarafı harekete geçecek, müspetle menfi arası bir nevi elektrik cereyanı doğacak ve iki taraf arası boğuşma, mânalar âleminde şimşekler çizerek ve yıldırımlar düşürerek, madde plânını da gümbürtederek ve hoplatarak, ihtilâl denilen keyfiyeti zuhura getirecektir.
insanoğlunun müspet ve hak mukabili menfi ve fesatçı tarafı... Bu ikiliği, ruha karşı nefs diye ele alabiliriz, ihtilâl denilen keyfiyeti de, tek insandan en kalabalık topluma kadar bu iki kutup arası birbirine çullanma, birinden öbürüne karşı ayaklanma diye tarif edebiliriz. Esas budur; gerisi de sayısız bahane...
Kur'ân bize öğretiyor ki, Allah, yeryüzüne hükmedici, eşya ve hadiseleri tasarrufla vazifeli bir varlık yaratacağını meleklere bildirince, onlar, dünyada fesat çıkaracak ve kan dökecek bir mahlûka mı vücut verileceğini sordular; oysa meleklerin kendisini tevhid ve tenzihten başka bir şey yapmadıklarını söylediler ve Allahtan «ben sizin bilmediğinizi bilenim!» cevabını aldılar.
Böylece insan, biri ulvilerin ulvisine, öbürü de süflilerin süflisine namzet ve kalbin hakikatinde birleşik ve toplu iki zıt taraf halinde yaratıldı; ve Kur'ân hükmünce bu eşsiz kıvam içinde vücut bulduktan sonra kutuplardan birinden birini gerçekleştirmek üzere «sefillerin en sefili» olan âleme indirildi ve ihtilâl zemini açılmış oldu.
Bir bünyenin, kendi içinde, kendi öz nizamını sarsıcı ve yeni bir nizama yol arayıcı her hareket, ihtilâldir ve bu davranış, içi beşeriyet kadar kalabalık tek fertten, üç beş kişilik aileye, sekiz on ailelik kabileye ve koskoca cemiyete, hâsılı topluluk belirten her varlığa kadar, esasta ve mücerrette birdir.
Şu var ki, üstün mânasiyle inkılâp vasıtası ihtilâl, vasıtalık ettiği gayeye göre kıymetlenir. Gaye, ulvilerin ulvisi Allah yolu olunca da, yığınların bazen hiç ve bazen hep, bazen bâtıl ve bazen hak yüzünden birbirine girmesinden ibaret vasıtayı müstakil değer kabul etmez. Vasıtayı hangi şekilde bulursa onda kullanır ve inkılâp ismini alır.
Bu mânada resuller ve nebiler, âdi anlamiyle ihtilâlci olmaktan münezzeh, en üstün ve erişilmez çapta inkılâpçıdırlar. Alelade inkılâpçılara kıyasla onlara «mutlak inkılâpçılar» demek gerekir.
îşte bu ölçüler çerçevesinde ihtilâli, mutlak inkılâp cephesiyle resuller ve nebilerden başlatırken, yeryüzünde ve insanoğlunun hayatında ilk fesat ifadesi olarak, Âdem Peygamberin iki oğlu Hâbil ve Kaabil'e iliştiriyoruz.
Ötesi, insanoğlunun hak gördüğü ve bildiği yollardaki ayaklanışlarından, tarihin şahitliği altında romanımsı hikâyelerdir ki, bu cazibeli hikâyelerden gerçek gaye, mâna, ilim ve usul bakımlarından alınabilecek dersler, hak ve hakikat bağlılarına en faydalı iş ve hareket kültürünü aşılayabilir.
Onları da kendi oluş plânlarında büyük, orta ve küçük olarak sınıflandırıyor, ayrıca «kırıntı ihtilâl» teşhisi altında ve birkaç satır içinde miskin ve mânâsız hareketleri de gözden kaçırmamayı lüzumlu buluyoruz.
Ezelden ebede doğru kabancı sahilsiz insanlık denizi-
nin, kâh hak, kâh küfür, korkunç çalkantılarını resmeden
ihtilâl, Allahın insana biçtiği memuriyeti bilenlerce ne kadar
manalıdır!
însan, nefsinde ve cemiyetinde, kendi ölçüsüne göre
aradığı cennetin engellerine karşı daima ihtilâl halindedir.
Ortalık mahşer gibi...
Kim buranın sahibi,
Kimlerin düğünü var?
Güneş batan bir bayrak;
Şu kıpkızıl ufka bak,
Ana baba günü var!

RESULLER
ve NEBİLER BOYUNCA

HÂBİL — KAABİL
Allah Kur'ânında:
«— Ben emaneti dağlara ve taşlara teklif ettim ebâ
ettiler (kaçındılar); insan ki, zalûm ve cehûldür, üzerine
aldı, kabul etti!»
Buyuruyor.
Mayasında, zalûm ve cehûl olmak, zalimlik ve cahillik-
ten pay bulundurmak, böylece hakkı ziddiyle tecelli ve zıt
yoldan tahakkuk ettirmek gibi şanlı bir nasibin kahramanı
insan, yenmeye memur bulunduğu bu cephesinin ilk tezahü-
rünü, kemmiyette basit, fakat keyfiyette büyük çapta, Âdem
Peygamberin iki oğlu arasındaki çatışmada bulur. Bu çatış-
mada, ileriye doğru bütün yeryüzünü saracak olan ihtilâl
sarmaşığının, menfi cepheden ilk tohumu vardır.
Âdem babamızla Havva annemizden gelen insanlık, üre-
mesini, ilk defa, kardeşler arasındaki birleşmelerden sağlı-
yor. Allah huzurunda akid ve Allanın izniyle sağlanan bu
birleşme, ancak ayrı batından gelen kardeşler arasında müm-
kün... Zira Hazret-i Havva bir batında her defa, biri erkek
ve öbürü kız, iki çocuk doğurmakta ve îlâhî yasak icabı, ay-
nı batından iki kardeş birbirini alamamaktadır.
Kaabil ise aynı batından, yani ikiz doğduğu kızkarde-
şine âşık...
Emelini babasına anlatıyor ve olamayacağı cevabını alı-
yor. İklimâ isimli aynı kıza, bir batından olmadığı için ev-
lenebileceği Hâbil de istekli... Kaabil emelinde diretiyor,
Hâbil ise, boynu bükük, bekliyor.

Âdem Peygamberin Hâbil ve Kaabil'e teklifi:
— Birer kurban kesiniz! Hanginizin kurbanı kabul edi-
îir ve makbul sayıldığının işareti gelirse, öbürü ona nza
göstersin!...
Kurbanın kabul edildiğine işaret, Hazret-i Âdem'e mah-
sus bir tecelli ile, toprak üstündeki hayvanın üzerine bir-
denbire gökten düşen ve kurbanı bir anda eritip siliveren
beyaz bir ateş...
Kurbanlar kesildi ve ateş Kabil'in kurbanı üzerine düş-
tü. Kabil'in kurbanı kabul edilmiş ve Kaabil'e emelinden
vaz geçip kardeşine rıza göstermesi düşmüştü.
Fakat Kaabil bu İlâhî ihtarı dinlemedi. Nefsinin pen-
çesinde, onun üflediği kıskançlık ve rakabet soluğu yüzün-
den kendisini kaybetti ve çileden çıktı. Kıskançlık, üstün
çıkma ihtirası ve her ölçüyü unutturan öfke... Nefste, şey-
tanın karargâh kurduğu ve insanoğlunu kıskıvrak bağladığı

taarruz kalelerinden başlıcaları...
Kaabil, dünyada ilk defa olarak, küçük bir aile içinde
bu ailenin nizamına karşı çıkan ilk insan oldu; ve o âna
değin, ölümü bilse de henüz görmemiş olan insanoğluna,
insanoğlu tarafından tadtırılan ilk ölüm hadisesini getirdi.

Kardeşini öldürmek üzere elini kaldırdı.
Hâbil şu karşılığı verdi:
— Ben sana, beni öldürmek için uzattığın ele karşı aynı hareketle mukabele etmem! Ben bu cinayeti işleyemem! Âlemlerin rabbi Allahtan korkarım! Allahım, öldüren kulu olmaktansa öldürülen kulu olmayı tercih ederim! Seni de "böyle düşünmeye ve Allahtan korkmaya davet ederim!
Mâide Sûresinin 30 uncu âyetinden meal:
«— Artık kardeşini öldürmeyi nefsi ona kolaylaştırdı. Kardeşini öldürdü ve ziyana uğrayanlardan oldu.»
Mâide Sûresinin 27, 28, 29, 30 ve 31 inci âyetlerinden öğrendiğimiz Hâbil - Kaabil vakasının sonu şöyle:
Kaabil, sırtında Kabil'in naaşı, aile topluluğundan uzakta, günlerce, şaşkın ve tam bir vicdan ihtilâli içinde dolaşıp duruyor. Ne yapacağını, insanlık tarihine ilk kan dökme sermayesi olarak verdiği bu ilk ölüyü, ilk cinayet ölüsünü nereye koyacağını, nerede bırakacağını bilemiyor.
Birden gözünün önünde İlâhî hikmetin çizdiği bir levha: Bir karga, toprağı eşmekte, orada bir çukurcuk açmakta... Yanı başında, öldürdüğü başka bir karga.. Karga, öldürdüğü kargayı o çukura gömüyor ve üzerim toprakla örtüyor.
işte, insan ölülerinin ne yapılacağına ait, Kaabil vasıtasiyle öğrenilen Allah emri!...
Kaabil başını dövüyor:
— Bir karga kadar da olamadım!
Ve Hâbil'i gömüyor.
Mâide Sûresinin 31 inci âyet meali:
«— Sonra Allah ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için, yeri eşen bir karga gönderdi. (Yazıklar olsun bana, şu karga kadar da mı olamadım, kardeşimin ölüsünü örtmekten de mi âciz kaldım?) dedi ve nedamet getirenlerden oldu.»
Fakat nedameti semere vermiyor. Babası tarafından evlâtlıktan atılıyor. Yemen taraflarına göçüyor, orada Hâbil'in kurbanı üzerine düşen ateşin şeytanca yorumiyle bir ateş ocağı düzenleyip ateşe tapmaya başlıyor. Böylelikle, ilk puta tapma hadisesi de, ilk düzen bozma ve menfi ihtilâle çekirdek teşkil etme vâkasiyle birlikte Kaabil tarafından başlatılmış oluyor. Sülâlesi Nuh Peygamber zamanına kadar ulaşıp Tufanda kökünden kazınacak, fakat insanoğlunun nefs belâsı mikrobu olarak sıçraya sıçraya gidecek olan Kaabilr işte, insanoğlunun menfi kutbundan böyle bir remz...

NUH PEYGAMBER

Resuller ve nebiler boyunca, müspet yolda ve «Mutlak înkılâp» mânasiyle ilk ihtilâl manzarası, harikulade aksiyonu bakımından, beşerin ikinci babası Nuh Peygamber'de...
Nuh Peygamber zamanında insanlık ilk iptidaî devresini yaşamış ve bir ingiliz tarihçisinin, hak ve bâtıl ayırmaksı-

zın dinleri ve dindarlığı izah etmekte kullandığı «korku ve-

ümit» tabirindeki başıboş mânayı putlara tapmakta göste-
rir olmuştur. Toprağı ısıtan ve hayatı yeşerten güneş, her
şeyi yakıp yutan ve sanki kahrı altında titreten ateş, her yö-
ne dönük dallariyle varlık bilmecesinden bir imza gibi tuğ-

ralaşan ağaç, en girift sırra erip de kelimelerin üstüne çık-
mışçasına susan hayvan ve daha, şaşkın insan hayalinde ne-
ler ve neler!... insanoğlu, etrafını çevreleyen eşyanın verâ-
sında, ötesinde bir delâlet arayacağı ve mutlak vahdeti gö-
receği, mutlak kudreti bulacağı yerde, tek tek bu âciz eşyaya
takılmak, yaratıcılık gücünü onlarda vehmetmek dalâletine
düşmüş ve ufkunu türlü putlarla donatmıştır. Nuh Peygam-
ber zamanında ilk devreye göre son haddine varan bu hal,
insana mahsus memuriyetin tersine döndürülmesidir.
işte «mutlak» diye vasıflandırdığımız inkılâbın zama-
nı!...
Nuh Peygamber, böyle bir toplum içinde insan küme-
lerine sesleniyor:
— Yaradan Allatılır; onun gücüne ve birliğine iman
ediniz! Onu, gözlerinize görünen ve içinize doğan şekiller-
den tenzih ediniz!
Nuh Sûresinin 5, 6, 7 nci âyetlerinden meal:
«— Nuh dedi: Rabbim, ben kavmimi gece ve gündüz
çağırdım. Fakat benim davetim firarlarını artırdı. Doğrusu,
senin tarafından bağışlanmaları için kendilerini her çağrı-
şımda, parmaklariyle kulaklarını tıkadılar, esvaplanna hü-
ründüler, ayak dire.diler ve büyüklendikçe büyüklendiler.»
Evet istihza ve Peygambere eza... Yalınız üç oğlu, Sam,
Ham ve Yâfes, zevceleriyle beraber imanda... Dördüncü
oğlu Yâm, küfürdekilerle...
Nuh Peygambere öz toplumundan gelen acı o dereceye
, vardı ki, Nebî, ellerini göğe kaldırdı ve kavmine beddua
etti:
— Allahım; bu küfür topluluğunu, tez, kökünden ku-
rut!
Allah ona, büyük, sağlam ve her tarafı sımsıkı kapalı
bir gemi yapmasını vahyetti. Nuh Peygamber, dağlarda ve
sahilden uzaklarda gemisini yapa dursun...

9

Bu noktaya kadar nass belirtici mutlak nakillerle öğ-
rendiğimiz hadiseye bağlı olarak, gemicilik tarihinde Nuh
Peygambere kadar götürülen ilk geminin yapım şekline dair
lâtif bir efsane anlatılır:
Nuh Peygamber zamanında öyle uzun boylu bir dev
varmış ki, denizin en derin yerinden kolunu daldırıp tuttuğu
balığı, güneşin en hararetli noktasına kadar uzatıp pişirir

ve yermiş... Fakat bir türlü tam doymasına, «oh, doydum!» diyebilmesine imkân yok... Nuh Peygamber ona, dağlardan kucaklayabildiği kadar odun getirmesini teklif ve bu hizmetine mukabil kendisini doyuracağını vâdetmiş... Adam gitmiş, dağlardan belki bir ormanlık kadar ağacı kucaklayıp kökünden sökmüş ve getirmiş... Bir de ne görsün?... Yerde, küçük bir kap içinde basit bir yemek... Dev adam, dişinin en küçük koğuğuna bile az gelecek bu yemeği görünce odunları fırlatıp uzaklara atmış...

— Sen beni aldattın; ben bu kadar az bir yemekle nasıl doyarım?

— Doyarsın! Besmele çekerek ye ve doy!

«Allanın ismiyle» diye başlanıp yenilen yemek dev adamı doyurmuş... Bunun üzerine dev adam, üstündeki odun kırıntılarını yere silkelemiş ve Nuh Peygamber gemisini onlardan yapmış...

Hayalî olsa da zarif ve mânalar âlemine göre doğru bir hikâye...

Toplumu, yaptığı garip tekneye bakarak Nuh Peygamberle eğleniyor. O da gülümsemeli, cevap veriyor:

— Zamanı gelir, biz de sizinle eğleniriz!

Tufan... Bulutlar dünya yuvarlağını göklerin askeri gibi çepçevre sarmış, en hışımlı şimşeklerle, sonsuzluk şellâlesini yeryüzüne boşaltıyor. En yüksek dağ, tez zamanda, sivri tepesiyle, sanki bir boğulmuşun suda yüzen külahı...

Nuh Peygamber, sahile indirilmeksizin yüzen gemisinde... Yanında müminlerden birkaç fert ve her hayvandan birer çift, kabaran suların asansöründe yükseliyor. Son dakikaya kadar babasının davetini dinlemeyen ve dağlara sığınıp kurtulacağını söyleyen Yâm da, bir dalganın pençe-

sinde dibi boyluyor. Gemilerdekinden başka yeryüzünde bütün canlılar ölü...

Büyük hadiseye dair, fasahatta arap şairlerine dillerini yutturan bir âyetten meal:

«— Denildi: (Ey arz, suyunu yut; ve sen, ey sema suyunu tut!)... Su çekildi, iş de bitti. Ve denildi: (Zalim kavimler Allahın rahmetinden uzak olsun!)...»

Büyük hadise, insan yığınları yerine, Nuh Peygamberin şahsında, göklerin ayaklanması şeklinde mutlak inkılâptan bir numune...

HAZRET-İ İBRAHİM

Göklerden gelen darbenin Nuh Peygamberde Tufan şeklinde tecellisinden sonra, Hûd Peygamberde denizi köpük köpük ve dağları toz toz savuran bir rüzgâr, Salih Peygamberde de gâibler âleminden bir haykırışla, toplumun üstüne çullanış...

Şimdi sıra, en büyük dört resulden ikincisi ve Resuller

Resulünün ceddi Hazret-i İbrahim'e geliyor. Hazret-i ibrahim'de, insanların bildiği mâna ile, toprağa bağlı büyük aksiyon, ihtilâl ve inkılâp, daha açık bir (perspektif) kazanmaktadır.
Nuh Tufanından sonra onun üç oğlundan üç kol halinde üreyen insanlık, topyekûn zaman ve Mekânın Peygamberine kadar en büyük Resulü Hazret-i İbrahim'de buldu. Mukaddes sancağı, ikinci oluşun başında teslim alıp, bir sahipten öbür sahibe ve nihayet aslî sahibine devredecek olan İbrahim Peygamber, Irak bölgesinde, Fırat kıyılarını süsleyen Bâbil şehrinde... Nemrud'un hüküm sürdüğü diyar... Sarayının en yüksek kulesine çıkıp oradan göğe ok çekecek ve mecnun hayalince Allahı öldürmeye kalkışacak derecede deli nefsinin esiri Nemrud, tarihin en büyük küfür heyulalarından biri... «Biri» diyoruz; zira Musa Peygamberin karşısında Firaun'u, İsa Peygamberin karşısında Roma kayserlerini, hele Kâinatın Efendisine karşı çıkanları düşünecek

olursak, Nemrud'a tarihin en büyük küfür heyulası diyemeyiz.
ibrahim Peygamber, içinden geldiği, türlü (plâstik) nakışlarla süslü toplum ve karşısında bulduğu korkunç küfür heyulası, mutlak inkılâbının cemiyet ve fert halinde her şartına maliktir.
İbrahim Peygamber büyük aksiyonuna babasından başlıyor. Dükkânımsı bir yerde taştan putlar yapıp satan babasının atölyesine giriyor ve putlardan bir tanesini bırakıp öbürlerini çekiçle kırıyor, paramparça yere seriyor.
Babası dehşet içinde Hazret-i İbrahim'e soruyor:
— Kim yaptı bu işi?...
Hazret-i İbrahim, sağlam bıraktığı putu işaret ediyor:
— İşte bu!
— Nasıl olur; taştan bir heykel öbürlerini nasıl parçalayabilir?
— Ya sen, öbürlerini parçalayabilecek kadar güç sahibi olmadığını bildiğin bir taş parçasına ilâh diye nasıl taparsın?...
İbrahim Peygamber bu noktaya en ulvî nefs murakabelerinden geçerek gelmiştir.
En'âm Sûresinin 75, 76, 77, 78 ve 79 uncu âyetleri onun bu murakabesini anlatır:
«— Yakin yoliyle bilmesi için İbrahim'e göklerin ve yerin hükümranlığını gösteriyorduk.»
«— Geceleyin bir yıldız görmüştü. (İşte benim Rabbim!) dedi. Yıldız batınca da (batanları sevmem!) diye söylendi.»
«— Ay'ı doğarken gördü. (İşte benim Rabbim!) dedi.

Battığını görünce de (Rabbim beni doğruya erdirmeseydi yemin ederim ki, sapıklardan olurdum!) dedi.»
«— Güneşi doğarken görünce (iste Rabbim; bu hepsinden büyük!) dedi. Güneş de batınca dedi: (Ey milletim, ben Allaha ortak koştuklarınızdan uzağım!)
«— (Ben yüzümü, yeri ve gökleri yaratana çevirdim ve doğruya yöneldim. Ben puta tapanlardan değilim!)...»
Ve Bâbil semalarında, evlerin çatışım zangırdatan ve

kapısını tokmaklayan, bir ses:
— Allaha tapınız; Bir de Münezzeh olana!... Putları deviriniz ve tepeleyiniz!
Bu, mutlak inkılâp çapında ayaklanmaya davettir; bütün küfür âdetlerine, yaşayış şekillerine veda ve küflenmez yeniye, onun yeni hayatına çağırma işaretidir; karşısında da Nemrud vardır.
Nemrud'un emri:
— Büyük bir ateş yakılsın! Allahtan haber getirdiğini iddia eden bu adam da orada yakılıp kül edilsin!...
Odunların arasından yılanlar gibi helezonlar çizerek fışkıran alevler... Meydanı geceye çeviren duman... İbrahim Peygamber ateşin üstünde... Birden, alevler, tek kumandayla yere çöken bir katar deve gibi kısılıverdi. Sanki bir cam mahfaza altında gül rengi veren bir ışık... Harlı ateş, gül yığını... İbrahim Peygamber, orta yerde, dudaklarında İlâhî kudrete hayranlık ilân eden bir tebessümle bakıyor.
Odun yığınından indi ve gökleri saran dehşet naraları ve paralayıcı çığlıklar içinden geçerek, ardında müminlerden küçük bir dizi, Batıya doğru yol aldı.
Şam, öz ayaklariyle açtığı peygamber geçidi cenup yolu, Mısır ve Ken'an illeri...
Oradan da Mekke ve Kabe...
Bakara Sûresinden, 127, 128, 131 inci âyet mealleri:
«— İbrahim ve İsmail, Kâbenin temellerini yükseltiyordu. (Rabbimiz, yaptığımızı kabul buyur, sen hem işitir, hem bilirsin!) dediler.»
«— (Rabbimiz, bizi sana teslim olanlardan eyle! Soyumuzdan da, sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir! Bize kulluk yollarını göster! Tövbemizi kabul et! Çünkü tövbeleri kabul eden sonsuz merhamet sahibi ancak sensin!)...»
«— Rabbi ona (teslim ol!) deyince (Âlemlerin Rabbine teslimim!) cevabını vermişti.»
Allahm Evini, Âdem Peygamberden sonra ikinci defa bina eden ve üçüncü ve peygamber eliyle sonuncu binayı, Kâinat binasının, yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Son Peygam-

bere devreden Hazret-i ibrahim, Resuller ve Nebiler boyunca mutlak inkılâp timsallerinden ikinci dereceyi belirtir.

HAZRET-İ MUSA
Arada, kavminin üstüne, İlâhî iradeyle gökten taş yağdıran Lût Peygamber...
Araf Sûresinden 80 ve 81 inci âyetler meali:
«— Lût'u da gönderdik. Milletine (dünyada sizden önce hiçbir ferdin yapmadığı kötülüğü mü işliyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz! Elbette çok aşın giden bir kavimsiniz!) dedi.»
Ve işte bu kavim, gökten üzerilerine yağan taşlar altında silinip gitti. Ve yeryüzüne getirdikleri, hayvanlarda bile görülmedik şenî âdetten izler kaldı.
Hazret-i ibrahim'in, kardeşi Lût Peygamberi takip eden, iki oğlu İsmail, İshak, ardlarından Yakup, Yusuf, Eyyub ve Şuayb Peygamberler... Hepsi de İlâhî memuriyetlerinde «mutlak inkılâp» bayraktan... Ama aksiyonları ve toplumlariyle «haşr ü neşr»leri, toprak üstü manzarasiyle, öbürleri derecesinde bir kaynaşma göstermiyor ve daha ziyade içte cereyan ediyor. Şuayb Peygamberin, ırmakları kaynar su haline getiren bedduası müstesna, insan kalabalıklarını fıkırdatıcı soluk, bunlarda aynı keskinlikle dışarıya dönük değil...
Büyük hamle, resuller derecesinde üçüncü, Hazret-i Musa'da...
Yakup Peygamberden gelen «İsrail» isminin çerçevelediği topluluk Mısır'da hayli çoğalmış bulunuyor. Onlar, Yakup ve Yusuf Peygamberler yoliyle gelen, Hazret-i İbrahim şeriatindeler...
Mısır'ın yerlileriyse baştan başa puta tapanlardan...
Bunlar Firaunların esiri durumunda; İsrail oğullan da esirlere esir... En ağır işlerde kullanılıyorlar ve böyleyken boyuna çoğalışlarından Firaunlara kuşku aşılıyorlar... Firaunların zulüm ehramlanna taş taşımaktan bel kemikleri öyle çöker-

mis ki, İsrail oğullarının eski yurtlan Ken'an illerinin rüyasını görmekte ve kendilerini Mısır'dan çıkarıp o vâdedilmiş toprağa iletecek kahramanı beklemekteler... Onlar Yakup Peygamberin oniki oğlundan gelme oniki «sabt-soy kolu...» Ama, ezelî seciyeleri gereğince aralarında birlik yok... Bir başa muhtaçlar...
Kâhinlerin Firaun'a sözü: «İsrail oğullarından doğacak bir çocuk, senin tahtını başına yıkacak!»... Emir: «Bütün yeni doğanlar ve doğacaklar öldürülsün!»... Çocuk katliâmı...
Annesi Musa Peygamberi bir sal üzerine yatırıp Nil'e bırakır... Sal sarayın önünde... Firaun'un karısı çocuğu görür... Göz kamaştırıcı güzellik... Âşık... Saraya alır... Türlü sütneneler... Yavru Peygamber hiçbirinden süt emmez... Annesi sarayın kapısında: «Ben sütneneyim. Emzirilecek yavrunuz var mı?» Hemen alırlar. Çocuk, delikanlı ve nihayet genç Musa Peygamber...

Bir gün sokakta gezerken bir Mısır yerlisinin İsrail oğullarından birini dövdüğünü görüyor. Döveni bir yumrukta yere seriyor. Adam ölü... Bir dedikodu: «Bu genç ne diye İsrail oğullarını koruyor? Niçin onlarla temasta?»... Musa Peygamber Mısır'dan kaçıyor, Medyen'e gidiyor, orada Şuayb Peygamber'in kızlarından biriyle evleniyor ve 10 yıl kalıyor. Bu 10 yıl içinde tevhid dini üzerinde ibadet, iç murakabe ve Mısır'a gidip insanları hak dine çağırma ve İsrail oğullarını kurtarma hamlesi... Büyük hareket başlıyor.

Mısır'a giderken Tür dağında kendisine bir ağaçtan İlâhî hitap... Artık sıfatı «Kelîmullah - Allah ile konuşan»dır; ve müstakil şeriat sahibi Resul olmaya namzed...

Mısır'da büyük kardeşi ve bağlısı Nebî (müstakil şeriat sahibi olmayıp da Resule bağlı Peygamber) Harun ile buluştu.

Büyük İhtilâl çapında mutlak inkılâp hamlesinin ilk basamağı Firaun'a teklif:

— Seni hak dine davet ederiz!

— Hak din ne demek?

—• Âlemlerin Rabbini doğrulamak... Yalnız ona kulluk etmek...

— Âlemlerin Rabbi nedir?

— Yerlerin ve göklerin ve bütün yaratıkların Rabbi... Âlemlerin Rabbi...

Firaun, öfkeden çılgın:

— Mısır'da benden başka rab yoktur! Eğer benden başkasını tanırsan seni zindanda çürütürüm!

— Ülkende bulunan israil oğullarını serbest bırak!... Onlan alıp cedlerimizin eski vatanı Ken'an illerine göçelim...

Ve Hazret-i Musa asasını yere bıraktı. Kalınca değnek parçası, bir anda müthiş bir ejderha... Korkunç gözlerini Firaun'a dikmiş, atılmak üzere...

Firaun korkudan donmuş:

— Düşünelim!... Sonra karar verelim!...

Sarayda toplantı:

— Kâhinlerin haber verdiği çocuk bu olmasın?...

— O dehşetli bir sihirbaz... Sihirle kalbinize işleyip Mısır hükümetini eline almak sevdasında...

— Ne yapalım?

— Her tarafa münadiler çıkarıp Mısır'ın en usta sihirbazlarını toplayalım, onu imtihana çekelim, büyüsünü bozalım!...

Büyük meydan yeri... Bütün Mısır orada... Ortada bir boşluk ve tahtında Firaun... Bir alay sihirbaz ve elinde asası, tekilasına Hazret-i Musa... Sihirbazlar ellerindeki ipleri ve değnekleri küçük yılanlar haline getirmişler, hoplatıyorlar ve Musa Peygambere zafer edasiyle bakıyorlar... Asa yer-

de... Kocaman bir ejderha... Küçük yılanları bir bir yutuyor... Ve ortada ne ip, ne değnek... Muazzam mucize... Kâhinler dizüstü, Peygambere boyun eğmekte:

— Senin ilâhına inandık, sana teslim olduk!

Firaun'da gazap, yakıcı... Apar-topar sarayına dönüyor, vezirler halkasının ortasına geçiyor. Türlü fikirler:

— Bu adama fazla meydan veriliyor!

— Halkın inançlarını çelebilir.

— Soydaşlariyle memleketten çıkıp gitmesine izin verilse fena olmaz.

— Hayır; memleket içinde tutulup göz önünde bulundurulsa daha iyi olur!

Firaun, artık kahramanları etrafında kenetlenme beliren İsrail oğullarının Mısır'dan çıkmalarına biraralık razı... Sonra cayıyor ve onlan sıkı bir çember altında tutmayı düşünüyor. İsrail oğullarının gözü ise Ken'an illerinde... Yamaçlarında saffet misali kuzulann otladığı, berrak sulann sakıdığı, zeytin ağaçlarının sıralandığı «vâdedilmiş toprak» larda...

Musa Peygamber, Mısır'ı içinden düşüremeyince üstün inkılâpçı edasiyle hareket plânını düzenledi. Oniki kolu ayrı ayrı tertipledi, harekete hazır duruma getirdi ve bir gece yansı işareti verdi:

— Denizin şimal ucu istikametinde hareket!...

Oniki kafile halinde yola çıktılar... Vaziyeti haber alan Firaun da, askerleriyle, arkalarında... Deniz kenarında İsrail oğullarını tuttu. "

«Mutlak inkılâp» davranışının bundan ötesi, bütün resuller ve nebiler boyunca olduğu gibi, insan takatinin ötesinde ve doğrudan doğruya İlâhî iradenin tasarrufunda...

Hazret-i Musa, mucizeler miknatısı asâsiyle suya vurdu. Yarılan deniz ve açılan oniki yol... Her yol, onikilerden birine mahsus... 12 bölümlü İsrail oğullan, başlarında Hazret-i Musa, bu yollara daldılar ve ilerlediler. Arkalarından dehşetle bakan küfür kibirlisi Firaun da aynı yollara daldı. İsrail oğullan karşı kıyıya geçerken gerilerde kavuşan sular, boğulan Firaun ordusu ve bizzat rablik iddiasındaki Firaun...

Mucizenin bu derecesi önünde bile, ruhunun menfi kutbunu altedemiyen İsrail oğullarından bir topluluk, yolda uğradıkları bir kabilenin öküz biçimli putlannı görünce kendilerini ona kaptırmaktan geri kalmadılar; ve aralanndan, ilerideki Yahudi dölünü mayalandıracak olan kötülük kolunun ilk işaretini verdiler:

— Yâ Musa, dediler; bize de böyle şekli ve biçimi olan bir tanrı bul!

Münezzehlerin münezzehi ve mücerretlerin mücerredi

mutlak zatı anlamayan ve kaba müşahhasta kalan Yahudi-
den ilk alâmet...
Hazret-i Musa bu teklif karşısında köpürdü, onları en
acı şekilde nankörlük ve cahillikle suçlandırdı ve Kudüs is-
tikametinde yola sürdü. O zamanlar o havzada halka musallat
birtakım cebbarlar hüküm sürdüğü için, yollarını açmak ve
yurtlarına yerleşebilmek üzere bunlarla cenke tutuşmak ge-
rekiyordu. Buna da karşı koydular:
— Biz cebbarlarla muharebe edemeyiz!
Dediler ve geri kaldılar. Hazret-i Musa da onlara gücen-
di, beddua etti. İçlerinde Yahudi tohumunu taşıyanlar, Pey-
gamberlerini kırdıktan sonra, uçsuz bucaksız çöl, Tih Sahra-
sına düştüler ve orada 40 yıl, şaşkın ve perişan, yaşadılar.
Böyleyken İlâhî rahmet onlara gökten «Kudret Helvası»nı
yağdırdı ve «Selva» dedikleri bıldırcınları indirdi. Bu nimet-
ten de tez vakitte bıktılar, sebze istemeye başladılar.
Mutlak inkılâp sahibi yüce Peygamber bu defa yolunun
büyük engeline kavminde şahit oldu ve Tûr'a çekildi. Kırk
gün Tür dağında kalvet ve ibadet... Vasıtasız olarak Allahın
kelâmına ve dört büyük İlâhî kitaptan ilki, Tevrat'a muha-
tap oluş...
Dönüşünde gördü ki, Harun Peygambere emanet ettiği
kavmi, sâmirî adlı bir münafığın telkiniyle, Mısır'dan getir-
dikleri altunları eritmiş, ondan buzağı şeklinde bir put dök-
müş, ona tapmaya başlamıştır.
Hazret-i Musa'nın eli Harun Peygamberin sakalında:
— Bu ne hal?... Nasıl engel olamadın?
— Ne yapayım; dinlemediler! Az kaldı beni öldürecek-
lerdi.
İsrail oğullarında şimdi de tövbe ve istiğfar... Tevrat
gereğince amel... Müstakil şeriat... Resul...
Geçen yıllar... Çölde yetişen yeni ve temiz nesiller...
Cebbarlarla cenk, galibiyet ve Şeria nehrinin doğu tarafına
yerleşme...
Hazret-i Musa Şeria kıyılarında yüksek bir dağa çıkıyor;
ve asasına dayanarak, oradan İsrail oğullarına vâdedilen
Ken'an diyarım seyrediyor.

Hazret-i İsa'ya kadar, İsrail oğullarından birçok pey-
gamber gelecek, hepsi de Hazret-i Musa'nın şeriatiyle amel
edecek, Hazret-i İsa'da yeni bir şeriat doğacak, o da ebedî
yeniye devredilmek üzere, zamanın çarkları dönüp gidecek-
tir.

Şeria kıyılarındaki dağdan Ken'an ilini seyreden Hazret-i Musa, vâdedilmiş toprağın fâtihi, mutlak inkılâp yolunda en ileri dört Resulden üçüncüsü...

HAZRET-İ İSA

Avrupalının «Küçük Asya» dediği Anadolu'yu bir at kafasına benzetecek olursak onun kulaklarını Kafkas dağlarında, boynunu da Suriye ve Filistin çizgisi üzerinde bulabiliriz. Ağrı dağından Mezopotamya'ya inen, oradan Urfa yoluyla Şam'a kıvrılan, oradan da Filistin istikametinde caddeleşen ve hem ilk hem de son hedefini Kabe noktasında düğümleyen bu yol, peygamberler geçididir. Peygamberler geçidi ve insanlığın nefes borusu... Kalb noktası daima Mekke...

Avrupalı hesabınca 20 asır evvel perişan bir insanlığın, uçları kurşunlu kamçılar ve atlan sorguçlu harp arabalariyle, itile kakıla, ezile, çiğnene sürüldüğü yol... Bu yolda, görünürler dünyasını kuşatan madde haşmetinin, görünmezler âlemine bağlı ruh saltanatını fâni bir manivela oyuniyle esir etme tecrübesinden ayak, nal ve tekerlek izleri...

İnsanlığın nefes borusu diye gösterdiğimiz bu yoldan nice resuller ve nebiler geçmiş, mutlak inkılâp soluğunu her tarafa yaymış, gözü madde nakışlanndan ötelere çevrili, İsrail oğullan adiyle bir insanlık yuğurmuş, ama tez zamanda bu münezzeh soyun menfî kutbunu dölleştiren gaye ve dâva haini Yahudi tipine de meydan açılmış; başlarda harp arabası imparatorluğu Âsûr'un pestil haline getirdiği bu ırk, nihayet madde haşmetinde en korkunç örnek, dış dünya düzenleyicisi ve (plâstik) plân nizamlayıcısı putperest Romalının eline düşmüştür. Ortada, İsrail oğullannın ulvi gerçeğini kaybeden, ruhunu yitirdiği bir takım kalıpların tekerlemeci-

si, içi çürük ve dışı müdafaasız, kara takkeli ve cübbeli Yahudi tipiyle, madde düzeninde müthiş bir hâkimiyet, fakat ruhta tam bir mahrumiyet heykeli, mızrağı ve miğferi pırıl pırıl Romalıdan başka kimse yoktur; ve işte bu Yahudi tipi, dört ayağı üzerinde yere kapanmış, Romalı da elinde kılıcı, ayağını onun sırtına dayamış vaziyettedir.

Bu madde tasallutuna karşı hiçbir mukabil madde müdafaasına mecal gösteremeyen, sağa sola dağılıp topluluklar içindeki boşluk noktalarında yuvalanma fikrinden gayrı bir (strateji) hesabına girişemeyen Yahudi, bütün ümidini, kendisi için hayal, fakat insanlık adına gerçek bir rüyaya bağlamıştır:

— Mesih, kurtarıcı!... O gelecek ve Allanın seçkin milleti Yahudiyi kurtaracaktır!

Evet, o gelecek, hem de Yahudilerin içinden geleceği
halde, İsrail oğullarına nispetle Yahudiliğin ne demek oldu-
ğunu büsbütün belli edecek, Yahudiler tarafından kabul edil-
meyecek, yalanlanacak, hattâ zina mahsulü olmakla suçlan-
dırılacak; ve Yahudilere, o gün bu gün, gizli (virüs)ler gibi
ayn ayrı milletlerin kan damarlarında karargâh kurmak ve
bir türlü birleşemeınek, yekpâreleşememek, milletleşememek
nasibinden başka bir şey düşmeyecektir. Fakat her milletin
ciğerinde mikrop torbaları haline getireceği tohumunu bütün
hususiyetleriyle korumak, üretmek ve yekpare bir hedef teş-
kil edip kolayca avlanma tehlikesinden uzak yaşamak usta-
lığını gösterecektir.
Ve işte şimdi gelen, mukaddes tevhid sancağını, doğru-
dan doğruya aslî sahibine, Kurtarıcılar Kurtarıcısına teslime
memur, teslimcilerin sonuncusu ye resullerin derecede dör-
düncüsü, babasız hak Peygamber Hazret-i îsâ...
Meryem'den babasız dünyaya gelen Hazret-i îsâ, karşı-
sında hemen, İsrail oğullarının fesat nesli Yahudiyi buldu.
Celil (Galile) gölünün kıyılarında Nasıra köyünde doğan Me-
sih, Meryem'in kucağında Yahudinin gözüne görünür görün-
mez, bir nâradır koptu:
— Meryez! Sen ne yaptın? Bu babasız çocuğu nereden
edindin? Baban fena adam değildi! Annen de fahişeliğe düş-

memişti. Sen çok fena bir iş işledin!
Ve eller, Yahudi elleri, bakire Meryem'i taşlamak üzere
havaya kalktı.
Meryem, kucağındaki nur çocuğu gösterdi:
— Cevabını o versin!
Dediler:
— Biz bir kundak çocuğuyle nasıl söyleşebiliriz?
— Söyleşirsiniz, sorunuz!
Ve dehşetler, haşyetler içinde gördüler ki, kundak çocu-
ğu konuşuyor:
— Ben Allanın kuluyum. Allah bana peygamberlik ver-
di ve kitap indirdi. Yerim neresi olursa olsun, beni mübarek
kıldı. Doğduğum, öldüğüm ve dirildiğim gün bana selâmet
versin!...
Yahudiler bu tecelli karşısında apışmış ve küçük dille-
rini yutmuş, ellerindeki «recm» taşlarım atış savuştular; fa-
kat zihinlerini törpüleyen zehir dolu suali hiç unutmadılar:
— Babasız çocuk hiç olur mu?
Ya babalı çocuk nasıl olurmuş; Âdem Peygamberin ba-
basız yaratıldığına inanan, Hazret-i îsâ'ya ille bir babadan
gelme mecburiyetini nasıl biçebilirmiş; ne düşünen, ne so-
ran!...
Hazret-i İsa'yı Meryem'in kucağında, Mısır'a yol alırken
görüyoruz. Orada, 12 yıl kalıyorlar ve sonra Nâsıra'ya dönü-
yorlar. Artık otuz yaşına kadar, Nâsıra'da kalacak ve sonra,

kendisine indirilen İlâhî Kitap «İncil» ve yepyeni bir şeriat-
le insanlığa resul olacak...
O sıralarda ve resullüğünden önce, Hazret-i İsa'nın ya-
nında, Musa Peygamber şeriatiyle amel eden bir nebî... Yah-
ya Peygamber... Bu nebî hıristiyanlarm diliyle (vaftiz)cidir;
yani insanı okunmuş bir su ile yıkayıp dine bağlayan... Haz-
ret-i İsa'dan 6 ay büyük, Batı tarihlerine göre çekirge ile ya-
ban balı yiyerek yaşayan, elbise yerine postlara bürünen bu
nebî, her ân bekledikleri Mesih'in sokak sokak, kapı kapı
münadisi... İsa Peygamberi de (vaftiz) eden, ona resullük
gelince artık kaldırılmış Musa Peygamber şeriatini bırakıp
Hazret'i İsa'ya bağlanan Yahya Peygamber, bazı tarihçilerin

hayal ettiği gibi Hazret-i isa'ya üstadlık etmemiş, onu bek-
leyenlerin biri olarak ümmetinden peygamber rütbesinde bir
fert kalmış; ve nihayet sadece Yahudi hışmiyle zindanda kel-
lesini vermiş ve kanlı başı, Yahudi Kralı (Herod Antipas)ın
evlenmek isteyip de buna Yahya Peygamber'in karşı çıktığı
fettan kadın (Salome)ye sunulmuştur. (Salome) Kral (He-
rid)un öz kardeşinden olma yeğenidir ve bu izdivaca Hazret-i
Musa şeriatinde izin varsa da yeni şeriatte cevaz yoktur. Yah-
ya Peygamber, bağlandığı yeni şeriat ölçüsünde bu birleş-
meye «olamaz!» demiştir.
Şimdi İsa Peygamber, Filistin ufuklarını bir bir aşıyor
ve onlara «încil» hükümlerini bildiriyor:
«— Bizden olmayanlar bize zıttır; bizimle toplanmayan-
lar dağıtır.»
Dört «încil» nüshasından hiçbiri gerçek «bir»in kendisi
olduğunu iddia edemeyeceğine ve Kur'ândaki Allah tarafın-
dan mahfuz mutlakıyet önünde incil'in kaybedilmiş bulun-
duğu riyazi bir gerçek belirttiğine göre, yukarıdaki cümleyi
bir âyet meali değil, Isa Peygambere atfedilmiş güzel bir söz
kabul edebiliriz ancak...
Her resul gibi mutlak inkılâpçı Hazret-i Isa, derecesinin
melekiyette üstün olması sebebiyle, göze, toprağı fıkırdatan
bir aksiyon sermez; sadece eritici ve eski Yunan tapınakla-
rından kıvrılıp Roma'ya ulaşıcı ve onun tunç âbidelerini kız-
gın güneş altında kardan adamlar haline getirici bir iç soluk
belirtir. Öyle bir soluk ki, kendisi göğe çekilip alındıktan
sonra büyük ihtilâlini havarileri vasıtasiyle yerine getirecek,
fakat bu yerine getiriş hiçbir zaman toprak manzaralı bir
ihtilâl oluşu arzetmeyecek, hep mazlumluk plânında ve içte
cereyan edecek, nihayet Hazret-i isa'dan 3 asır sonra, içten
kavlaştırdığı Roma'yi birdenbire alevlere boğup devlet dini
oluverecektir.
Hazret-i Isa, beşeri kemal yanında melekî kemalde üs-
tün yaratılışı gereğince, hep o eritici soluğunu üfledi, hasta-
ları tek temasiyle sağlığa kavuşturdu, körlerin gözünü açtı,
ölüleri diriltti, su üzerinde yürüdü ve daha nice mucize gös-

terdi ama kendisine, biri hain, 12 kişiden başka kimse inanmadı.
22

Onikilerin başında (Petros - Piyer) ve sonradan, (Pavluspol) vardır. Şu, hıristiyanların (Sen Piyer) ve (Sen Pol) dedikleri... Bunların, hep mazlumluk plânında ve içte geçen ve bu bakımdan toprak üstü büyük harekete zemin açamayan aksiyonları ayrıca ihtilâl çerçevemize giremez ve Hazret-i İsa'ya ait soluğun fiile aktarılmış, mazlum müdafaası seviyesinde kalır. Hele (Saul) isimli, yüzünün bir tarafı felçli, korkunç ve mecburî bir sırıtış sahibi (Pil), Kâinatın Efendisine kadar hak ve münezzeh Isa dininin ilk tahrifçisi olmak ve Hazret-i İsa'yı Alllaha ortak koşarcasına büyütmek, Allahın oğlu saymak gibi bir şüphe altında öyle bir Yahudi tipidir ki, eğer hikâyesi ihtilâl mevzuuna girebilseydi, bahsini uzatmaya ve macerasını anlatmaya değerdi. Hazret-i isa'yı görmeksizin ve çölde yol alırken babasız hak Peygamberin gökten ona, şimşekli ışıklar içinde tecellisiyle emir alarak havarilere katıldığı iddia edilen bu hasta adam, Roma'da öldürüleceği zaman ayaklarından asılmasını isteyecek kadar (mistik - sırrîj bir ruh burkuntusu içindedir ve büyük ihtimalle, arkadaşı (Sen Piyer)le beraber, Hazret-i isa'nın münezzeh olduğu (Katolisizm - Katoliklik) mezhebinin bütün abeslerini getiren insandır.
Üçüncüsü, yani havariler arasında görünüp Yahudilik adına casusluk ve tuzak kuruculuk rolündeki, gaye ve dâva haini (Yuda)... İsmi, her nerede ve ne şekilde olursa olsun mücerret hiyanet ve ihanete ve topyekûn Yahudi milletine «alem - işaret» teşkil eden denaet ve şenaat remzi bu adam, «insanoğlu alçalınca nereye kadar alçalabilir?» sualine cevap teşkil edebilecek, tarihte üç beş adamdan biridir ve doğrudan doğruya Yahudinin, Yahudiliğin ruh kumaşına misaldir.
Bir masa... Etrafında 12 havari... Ortada Hazret-i İsa... Gece... Duvarda çıralı meşaleler yanıyor. Hazret-i Isa, mukaddes başının etrafında (Rönesans) ressamlarının hayal ettiği gibi değil de, göze görünmez ilâhî nurdan bir hâle, konuşuyor:
— Bu gece, sabaha doğru, horoz ötmeden, aranızdan biri beni ele verecektir! Beni inkâr edecek ve küçük bir menfaate satacak!...
23

Öyle oldu. (Yuda), Romalı valiye giderek, hani harıl aranmakta olan Resulün yerini haber verdi. Yanlışlıkla bir başkası tutulmasın diye de şöyle bir yol gösterdi:
— Meclislerine girdiğim zaman kime doğru ileriler, onu kucaklar ve öpersem îsâ odur!
Zifirî karanlıkta, önlerinde Yuda, kargılı Roma askerleri İsa Peygamberi tutmaya gidiyorlar... (Yuda) içeri girip, te-

vekkülle kaderin tecellisini bekleyen Hazret-i İsa'ya sarılıyor, onu öpüyor ve Romalı askerler içeriye dalınca, şu yüzden veya bu yüzden, doğrusu Allahın, kulu ve Resulü Hazret-i İsa'yı saklaması yüzünden (Yuda)yı tutuyorlar... (Yuda) avaz avaz, çırpına çırpına «ben o değilim!» diye çığlığı basıyorsa da aldıran olmuyor. Gece, birtakım canilerin üstlerine gerilmesi için hazırlanmış olan çarmıhların yanına Isa diye (Yuda)yı sürüyorlar, çarmıha geriyorlar ve ellerinden ve ayaklarından çiviliyorlar... Böylece (Yuda), İsa Peygamberi tanıtmakta bir yanlışlık olmasın derken, İlâhî ferman asıl yanlışlığı onda gösteriyor ve herkes yüzü gözü kan içinde ve tanınmaz biçimde (Yuda) yerine Hazret-i İsa'nın asıldığım sanıyor.

Allahın sadece kulu ve Resulü Hazret-i İsa'yı, İdris Peygamber misali, göğe kaldırılmış ve haklarında asla «İsevî» tabirinin kullanılmaması gereken hıristiyanlara, onun, kendisini insanlığa feda ve kurban ettiği şeklinde bir masal bırakılmıştır. İnsanlığı kurtarmaya gelen bir resulün, hastayı tedaviye koşan bir doktor gibi, nefsini feda ve kurban etmeye ihtiyacı yoktur. Böyle bir zan, Allah tarafından teyidli bir Resul'e, başka bir çare bulamadığı ve kurtarıcılık kudretine gücü yetmediği gibi bir zaaf ve eksiklik isnadı olur ve çıksa çıksa Resulü ve resullük şanım inkâra çıkar.

Mutlak inkılâp yolunda, nefesi içten harekete geçen ve tenzihçi havarilerinin de aynı usulle gidişini ve bu gidiş sonunda koca bir imparatorluğu devirişini gerektiren Hazret-î İsa'yı böyle anlamak lâzımdır.

O, mutlakların mutlağı inkılâbın ebedî sahibini, tahrifli İndilerde ismi çizilmiş olarak haber vermiştir:

— Benden sonra (Paraklitos Ahmed) gelecek ve bütün düzenleri yerli yerine oturtacak, kâinat nizamını tamamlayacak...

KÂİNATIN EFENDİSİ

Mutlak mânada inkılâbın en büyük bir erişilmezi Kâinatın Efendisinde olduğu gibi, şu veya bu fikir uğruna basit cemiyet kaynaşma ve dalaşmalarından münezzeh, en keskin ihtilâl çizgileri de yine O'nda...

•

Gökten toprağa inici mutlak inkılâp ifadesi içinde, topraktan göğe sıçrayıcı muazzam ihtilâl...

•

Nasıl her şey, topyekûn kâinat, küllî ve cüz'î her varlık O'na verilmiş, O'nun yüzü suyu hürmesine vücut bulmuş, nizamım O'nun getirdiği ölçülerde bulmuşsa, mücerret ve mutlak mânasiyle inkılâp ve ihtilâl de, esasını, usulünü, siyasetini, tabiyesini, ruhunu, ahlâkını O'na borçludur.

•

Mutlak inkılâp ve münezzeh ihtilâl bakımından Kâinatın Efendisini üç devre içinde görmeye çalışmalıyız: Hicre-

te kadar çile devresi... Mekke'nin fethine kadar büyük davranış çığırı... Veda Haccına kadar kâinat çapında oluş merhalesi...

«— EY ÖRTÜLERE BÜRÜLÜ NEBÎ, KALK VE İNSANLARI UYAR!»

İlâhî vahyin heybet ve ürpertisi içinde, her zerresi fıkırdayan, fert oluşunun zirve noktasına yükseltilmenin haşyetini yaşayan, bu haşyet yüzünden bir ân döşeğine mıhlanıp kalan ve örtüler altında titreyen Resuller Resulüne Allahtan emir:

— Kalk ve insanlığı kurtuluşa çağır!

Bu emrin sonsuz derin mânasında işaret:

— Kalk, içinin haşyetini yen, kapını meydan yerine aç, ortaya çık, inkılâbını çat ve ihtilâlini yap!

•

— Allah bir, Allah bir!'

Bu bir iniltidir, haykırıştır, çığlıktır. Habeşli Bilâl adında bir kölenin, boynunda ip, çocukların ellerinde, dağdan inme bir canavar gibi sokak sokak sürüklenir veya kızgın kumlara yatırılıp çıplak karnına ateş mahfazası bir değirmen taşı yerleştirilirken çıkardığı ses:

— Allah bir, Allah bir!

•

Mekke... Safa tepesi... Tepenin üstünde, gong gibi, vurulunca bütün beldeyi tunç ürpertilerine boğan bir âlet... Fakat olur olmaz zamanlarda bu âleti tokmaklamak yasak... Ancak bir felâket zamanında, dağdan sel iner, toprak kayar, yangın olur, baskın haber alınırsa vurulabilir.

Allah Resulü emir buyuruyorlar:

— Gidiniz ve tuncun üstüne tokmağı indiriniz!

Mekke seması tunç ihtizazlarına boğulmuş... Koşan koşana... Herkes Safa tepesinin eteklerinde... Tepede, Allahm sevgilisi, muhteşem bir vekar ve heybet edasiyle dimdik... Elleriyle, mahrut şeklinde, zirvesi göklerin esrarını nişanlayan dağı gösteriyorlar:

— Ben size, şu dağın tepesinde bir düşman var, Mekke'ye inmek üzere; çoluğunuzu çocuğunuzu kesecek, ırzınıza çullanacak, malınızı yağmalayacak desem bana inanır mıydınız?

Her ağızdan tek ses:

— inanırdık! Sen yalan söylemezsin! Lâkabın «Emin» dir!

— Öyleyse şuna da inanın! Ben Allahm Resulüyüm ve

sizi Kıyamet Gününün dehşetiyle korkutmaya memurum!
Hakikate sadakat ve onu ifadedeki samimiyet derecesinin bu akıl ötesi tecellisine karşı, O'nun ömründe bir kere bile yalan söylemediğini bilenler, yere kapanacakları yerde

sırtlarını çeviriyor ve «bizi bunun için mi çağırdın?» diyerek alay etmeye başlıyorlar.
Bu sahnede, mutlak inkılâbın, metod, (strateji), iman ve ihlâsından ikinci bir misali olmayan çarpıcı bir tesir vardır.

•

Eski Roma soylularından bir çoğunun, putperest hâkimler huzurunda muhakemeleri yapılırken «kimsin, nesin, nerelisin?» sualine hep tek kelimeyle «ben bir îsevîyim!» diye cevap vermelerinde olduğu gibi, «müslüman!» dediği için bir vuruşta öldürülen ilk kadın şehit cariye... Ve seri seri mazlum...

•

Varlık Nuru'nun kapısında kan lekeleri, yolunda dikenler, ısırganlar... Kabe önünde namaz kılarken secdeye vardığı ân sırtına oturtulan hayvan leşi ve buna da sabır ve tahammül...
Bunda da mutlak inkılâp ahlâkından bir çizgi...

«

Üstüste âyetler:
«— Sana emredileni açığa vur!»
«— Oymağında yakın akrabandan işe başla ve onları Allahm azabiyle korkut!»
Artık mutlak inkılâbın semavî fermanı tamamdır ve her vasıtayla yerle gök arası ebedîlik binasını yükseltmenin zamanı gelmiştir.

•

— Değil şu, bu, sağ elime güneşi, sol elime de kameri verseniz ben yine dâvamdan dönmem!
Bu^ karşılık, O'na:
— Hastaysan dünyanın en büyük tabiplerini getirelim! Gözün devletteyse seni Kureyş'in başına geçirelim; paradaysa deve yükü altunları ayağma serelim! Tek bu dâvadan vazgeç, dön!
Diyenlere cevabıdır.
Hak yolunda ciğeri inkılâp ateşiyle yanan herkes, dâva

sadakatini bu cevaptan öğrensin ve ondan bir zerrecik olsun hisse edinmeve baksın!...

Nebîliğin beşinci yılı, mutlak inkılâbın sahibi, küfür çemberi içinde, Habeş illerine hicret...
Bu da usule ait inceliklerden biri...
•
Erkam'ın evi... Ah o genç ve güzel Erkam!... Mekke'nin giriş kapısında bütün istikametleri kollayan evini Allanın Resulü emrine vermiş ve Resuller Resulü karargâhını orada kurmuştur. Dışarıdan gelecek insanları, balıklar gibi ağının içine alacak dalyan noktası... Ve umumî hareket plânının karargâh binası...
•
Kureyş ulularından Hazret-i Hamza, Allah Resulünün amcası, avdan dönerken, yine oymak büyüklerinden Ebu Cehl'in, önünden geçen Varlık Tacı'na sövüp saydığını ve hiçbir karşılık görmediğini haber alır. Hemen yolunu o tarafa çevirip elindeki ok yayını kâfirin tepesine indirir ve başını yarar. Henüz Islama gelmemiş bulunan Hamza, doğru, yeğeni Resuller Resulüne gidip vakayı anlatır:
— Bunu senin için yaptım. Tesellini bul!
— Benim teselli bulmam, Ebu Cehl'i yaralamandan değil, senin İslama gelinendedir!
Ve Hamza'mn bir anda tutuşup Islama gelmesine yeter bu söz...
Hamza tekrar Ebu Cehl ve Kureyş büyüklerinin karşısında... îslâmı kabul ettiğine, putlardan döndüğüne ve Allahı münezzeh bildiğine dair bir kaside okuyor.
Artık iş ciddileşmiş ve büyük kapışmaya meydan açılmıştır. O'nu öldürmek .ve tam tersinden anlayışlarınca Arap bütünlüğünü çürütmeye başlayan fitneyi, bu yolla kaldırmaktan gayrı çare yoktur. Kim olabilir, Hâşim oğullariyle Kureyş'in öbür kollarım birbirine çullandıracak olan bu işi üzerine alabilmesi mümkün yiğit?...
Yeryüzünün, Resuller ve nebilerden sonra en büyük ikinci insanı (birincisi Hazret-i Ebu Bekir) Ömer... Onun, Allah Resulünü nasıl öldürmeye gittiği, huzura hangi dönemeçlerden kıvrılarak çıktığı, tek lâhzada nasıl imana geldiği, ilk müminler arasında 40 inci sayıyı tuttuğu ve sesi ve gövdesiyle ne türlü şahlandığı malûm:
— Ne duruyoruz? Kendimizi büsbütün açığa vuralım!
Ve tekbir sesleri Mekke'yi inletirken, ona çipil hayret gözleriyle bakan Kureyşlilere hitabı:
— Ömer müslüman oldu; «Şehadet ederim ki, Allah bir ve M onun resulü!»
Ve kâbe hareminde, saf halinde ilk açık namaz...
İhtilâl başlamıştır.
•
Kureyş'te dehşet büyük... İlk tedbir: İçtimaî ve iktisadî abluka... Kureyş'ten hiçbir fert Haşim oğullariyle, ister mümin, ister putperest, temas etmeyecek... Bütün alım-sa-

tım ve değiş - tokuşlar yasak... Kızlarını almak da yok, kız
vermek de yok... Yalınız amca Ebu Leheb, şiddetli küfrün-
den ötürü, Haşimî olduğu halde karşı taraftan... Öbür am-
ca, müslüman olmadığı halde Allah Resulüne siper Ebu Ta-
lib ise, kendi ismini taşıyan mahallede ve muhasara çemberi
içinde... Başka semtlerdeki müslümanlar da öteberisini top-
lamış, Ebu Talib mahallesine taşınmıştır. Halis İsevîlerin,
eski Roma'da (katakomp) hayatından yeni bir örnek...
•
Allanın Resulü, mukaddes parmağiyle işaret eder etmez,
ay, iki şakk... Fakat, İbrahim Peygamber'in ateşi gül bahçe-
sine çevirmesi, Musa Peygamber'in denizi yarması, İsa Pey-
gamber'in de ölüyü diriltmesi karşısında yola gelmeyen kü-
für, hakkı nasıl doğrulasın... Allahın mühürlediği kalbi kim-
se açamaz ve hiçbir hadise döndüremez.
Mekke devresinin sonlarına doğru «Miraç» mucizesi...
Resuller Resulünün büyük ferdaniyetine ait bu mucize, doğ-
rudan doğruya toprak üstü inkılâp ve ihtilâl plânına uzak
olsa da, toplumda bulduğu akis ve cemiyete verdiği ders ba-
kımından, başlıca iman usulünü telkin etmiş olmasiyle mev-
zuumuzun içindedir.
Âyet meali:

«— Kulunu, geceleyin, Mescid - ül - Haram'dan, etrafım
mübarek kıldığımız Mescid - ül - Aksâ'ya, bazı âyetlerimizi gös-
termek için götüren Allahın sanı büyüktür; işiten ve gören
odur.»
Hadis meali: -
«— Geceleyin beni alıp gittiler!»
Mekke'den Kudüs'e, oradan göklere, tabaka tabaka yük-
sekliklere, nihayet asıl ve hayalin son durağı «Sidre-tül Mün-
tehâ»ya; ve o noktayı aşabilmesi imkânsız Cebrail'i geride
bırakıp tek başına, nur çağlayanı içinde İlâhî visal noktası-
na... Ve oradan dünyaya dönüş...
Sabahleyin en büyük sahabîlerden otuz kadarının keli
mesi kelimesine Allah Resulünden işittikleri vakıa ve ileride
gelecek nesillere imzaladıkları senet... Hiç kimsede hiçbir
itiraza mecal yoktur; ve Miraç hadisesi, ruhanî ve cismanî
olarak, evvelâ Mekke'den Kudüs'e kadar Kur'ân nassiyle, ora-
dan da tabaka tabaka sonsuzluk âleminedek Miraç hadîsiyle
sabittir.
Burada, biraz önce belirttiğimiz gibi, bir usul, iman usu-
lü noktası var:
Kâfirler, hadiseyi haber alır almaz «Sıddik-i Ekber: bü-

yük doğrulayıcı» Hazret-i Ebu Bekir'in evine koşuyorlar ve mantıklarını öne sürüyorlar:

— Mekke'den Kudüs'e kadar uçtum, oradan göklere çıktım, tabaka tabaka yükseldim, birçok nebilerin ruhaniyetleriyle temas ettim, «Sidre-tül-Müntehâ»ya vardım, oradan yalımzca ileriye atıldım ve Allah ile buluştum, diyor. Buna da mı evet diyeceksin?

— Bütün bunları diyen kim...

— O!... Ms!

— O söylüyorsa doğrudur!

îşte metod!... O'ıiun söylediği her şey, hakikatin ta kendisi, hakikatten daha fazla hakikatin kendisi...

Bazı dar idraklerin, hele günümüzde tslâm bilgini geçinen bazı mankafaların, İlâhî kudreti pazarlığa çekercesine, Mirac'ı sadece bir rüya, ruhanî bir oluş farzetmeleri, Allah Resulünü o gece yatağından çıkmamış göstermeye kalkışmalan ve en büyük sahabîlerce imzalı Miraç hadîsi dururken bazı hadisler tedarikine çalışmaları en hafif tabirle ibişliktir. Allaha inanan, ruh ve cisim birarada, Mirac'a da inanır, Mirac'ı inkâr etmek mecburiyetiyse ancak çürük küfür mantığına uygun düşer.

•

Bazı Medine'li büyüklerin Mekke'de Allah Resulünü görüp İslama gelmeleri ve dönüşlerinde yakınlarını dine çekmeleri Kureyş nasipsizlerini o kadar telâşa verdi ki, ticaret ve dışariyle münasebet yollarının kesileceği korkusiyle, artık ne yapıp yapıp, Allah Resulünü öldürmekten başka çare göremez oldular. Fakat bu muazzam cinayeti tek kabileye yükletmemeki cin birkaç oymağın ortaklığını istediler, işi «kim vurdu?»ya getirmek dilediler ve bir gece baskım düşündüler. Allahın Resulü haberi Melekten aldı, yatağına Hazret-i Ali'yi yatırıp evinden çıktı. Elinde bir avuç toprak, suikastçi gölgelerin üzerine saçtı. «Yâsîn» sûresinde bir âyet, suikastçilerin nasıl hiçbir şey göremez olduklarını anlatır.

Hazret-i Ebu Bekr'i ziyaret... Beraberce hicret karan... Yolda kâfirler tarafından takip... «Sevr» mağarasına sığınış... Mağara kapısında, onlar içeriye girdikten sonra örümcek ağı... Ve... Ve o mağarada, mutlak inkılâbın, fert çapında, kâinata denk insan ruhu plânında, derinliğine gerçekleşmesi...

Hazret-i Ebu Bekr'e emir:

— Dizüstü otur, gözlerini yum, dilini damağına yapıştır ve içinden, Allah, Allah, Allah diye zikret!

Bazı akılcı ahmakların dine sonradan ekleme sandıkları tasavvuf işte oradan ve böyle başlar. Hazret-i Ebu Bekr'e, Kâinatın Efendisince aşılanan ve gösterilen has oda sırrı...

Mutlak inkılâp, genişliğine, uzunluğuna ve derinliğine, tam kemal ifadesiyle yürümektedir.

Medine birbirine giriyor. Çoluk çocuk, genç, ihtiyar, so-

kaklarda, damlarda, tümseklerde, tepelerde «Birini» gözlüyor. Bu «Biri», Allah'n insanlar içinde «bir» olarak yarattığı ve öbür kullarına O'nun arkasından ve yüzü suyu hürmetine hayat verdiği sevgilisi ve Resulüdür.

Çocuklar, mini mini çocuklar, henüz dilleri dönmeye baş. lamış çocuk, zıplaya, hoplaya, sanki mânasını büyüklerde» fazla biliyormuş gibi, sokak sokak haykırmakta:

— Allah'ın Resulü geliyor! Allah'ın Resulü geliyor!

Genç kızlar damlarda, delikanlılar giriş kapısında, ihtiyarlar sokak başında hep O'nu beklemekteler... Medine'ye, su, ışık, hava gibi, varken yokluğunu hissettikleri, diriltici bir varlık sızıyor.

Bir haykırış koptu:

— Gölündüler, geliyorlar!

O ve en yakını «Büyük Doğrulayıcı» Ebu Bekr Medine'ye girdiler. Allah Resulünün ayaklarına sarılanlar, devesinin yularına yapışanlar, ağlayanlar, bağnşanlar:

— Safa geldin, ey Allanın Resulü!

Böyle yapanların hepsi müslüman değil... Akabe'de Müslümanlığı kabul etmiş birkaç Medine'li ulu kişiden ve onların İslama çektiği topluluklarından ötesi, sadece gelenin büyüklüğünü sezen ve O'na düşmanlık duymayan selim duygu sahipleri...

Allah Resulü etrafına soruyor:

— Beni sever misiniz?

Her ağızdan tek ses:

— Severiz, ey Allah'ın Resulü!

— Ben de sizi severim!

Ve her taraftan davet:

— Bizim eve buyur, bizim eve buyur, ey Allah'ın Resulü!

Cevap:

— Devem hangi evin önünde durursa oraya ineceğim!

Deve, Neccar oğullarına ait boş bir arsada durdu, çöker gibi yaptı, sonra birden doğruldu, yürüdü ve «Ebâ Eyyub-ül-Ensarî» Hazret-i Halid'in kapısı önünde çöktü.

Devenin ilk uğradığı yer, parası verilip satın alman Peygamber Mescidine mahsus; ikincisi de bu Mescid ve bitişiğindeki barınma dairesi yapılıncaya kadar, 7 ay müddetle kalacakları Hazret-i Halid'in evi...

— Ey Allah'ın Resulü, yukarı katta misafir ol!

.— Niçin?
Üzerine vayh inen Allah Resulünün üstündeki odalarda oturamam!
Mescide, Medineli «Ensâr-yardımcılar» ve Mekke'li muhacirlerle yanyana öz elleri üstünde kerpiç taşıdılar ve sahabîlerin:
giz taşıyalım, ey Allah'ın Resulü, sen mübarek ellerini zahmete sokma!
Seklindeki ricalarım kabul etmediler. Kerpiçleri taşırken de, hayatlarında ilk ve son defa, bu taşıma işinin sevap ve faziletine dair, şiire benzer kelime dizileri tertiplediler... Zira O, hiçbir şürin ve şairlik mertebesinin ayağına bile ulaşamayacağı, Allah'ın Resul ve Sevgilisi olmak makamındadır ve şiir söyleyemez.
Medine'de aylar geçti; ve Allah'ın Resulüne her gün yiyecek ve içecek getiren «Ensâr» arasında, ileride büyük sahabî Enes bin Malik Hazretlerinin annesi, bir gün çocuğunu bileğinden yakalayıp huzura çıktı:
— Ey Allah'ın Resulü! Medineliler her gün sana, sahîbi bulundukları şeylerden hediyeler takdim ediyorlar... Benimse şu çocuktan başka hiçbir şeyim yok! Ben de sana şu 10 yaşındaki yavrumu takdim ediyorum. Hizmetinde bulunsun!
Bir ay geçmiş, geçmemişti ki, Medine havasının Mekke'lilere iyi gelmediği görüldü. Hazret-i Ebu Bekr ile Bilâl-i Habeşî Hazretleri sıtmaya tutuldular. Bilâl-i Habeşî, sıtma nöbetleri içinde titredikçe, kendilerini Mekke'den çıkmaya mecbur edenleri nefretle anıyor, onlara beddua ediyordu.
Allah Resulünün duaları:
— Yârabbi; bize Mekke gibi Medine'yi de sevdir. Burada bize bereket ve geçim kolaylığı ihsan et!...
Hazret-i Ömer'in duası:
— Yârabbi; bana, yolunda şehitlik nasip et ve Resulünün beldesinde can vermeyi mukadder eyle!
Evet; Nurlu Medine artık Peygamber beldesidir ve cihanın ilk ve son defa gördüğü ve göreceği mutlak inkılâbın karargâh merkezi...

Artık Islâmın ikinci devresindeyiz. Oluş, şahlanış ve topyekûn insanlık üzerine ağını atış devresi bu çığır, Bedr Gazasiyle başlar ve Mekke'nin fethiyle kemale erer. Bedr ile başlayıp onunla kemale erer denilse de olur.
Bedr, İslâm aksiyonunun ilk vücuda geliş hareketi olarak o kadar kıymetlidir ki, insanlığın Allah uğrunda Âdem Peygamberden başlayarak İsa Peygamberin gökten inişine kadar yaptığı ve yapacağı bütün mukaddesat savaş ve şahlanmaları inbiklerden geçirilip de özü ve ruhu alınsa, herhangi bir Bedr gazisinin çarığına denk tutulamaz. Bu nükteyi anlayamayan ve Çanakkale şehitlerini Bedr kadrosiyle bir tu-

tan, İslâm şairi farzettikleri zata acımak lâzımdır.
Bedr, büyük ve ebedî İslâm aksiyonunun, her ferdi l
milyon kişilik 300 insan kadrosunda hiçbir kemmiyete sığ-
maz bir keyfiyet remzidir ve bir tanedir. Eşsiz, menendsiz,
misilsiz, benzersiz ve tek...
Gelmekte, yetişmekte ve gelişmekte olan yeni İslâm
gençliğinin bilmesi gereken inceliklerden ve iç mânalardan
biri de şudur ki, Bedr, büyük ve derin bir İslâm mütefekkir
ve âlimi olan merhum Ahmed Cevdet Paşanın kaydettiği gi-
bi, bir kervanı koğalarken «tesadüfen» meydana gelmiş bir
cenk de değil, önceden plânlanmış, zaman ve mekânı kollan-
mış ve saati geldiği görülmüş, küfrü toslama ve meydan ye-
rine çıkma hareketidir. Böyle olmasaydı Allahın Resulü, ta-
kibi haber alınca sahil yolundan Mekke'ye kaçan Ebu Süfyan
kumandasındaki kervan üzerine düşmeyi tercih eder, saha-
bîlere:
— Kervan mı, küfür ordusu mu?
Diye sorup onları imtihana çekmez ve reylerin küfür or-
dusu üzerinde toplandığını görünce saadetlerini belirtmezdi.
Allah, bizi, Cevdet Paşa gibi en muazzam bir irfan ve idrakte
bile şahit olduğumuz satıhçı görüşlerden korusun...
Hicretin ikinci yılı... Şam'dan gelen Kureyş kervanı...
Kervanı tarassuda memur, keşif kolu mahiyetinde iki sa-
habî...
Rapor:
—Geliyorlar... 50 kişilik bir muhafız kafilesi... Başların-

da Ebu Süfyan.
_ Toplanın!
64'ü «Ensâr» ve 24 1 'i Muhacirlerden olarak gösterilen
300 küsur kişilik bir kuvvet... Başlarında, kuvvetini sonsuz
kuvvetten alan Allahın Resulü; ve sağında Hazret-i Ebu Bekr,
solundaysa Hazret-i Ömer... 3 at ve 70 develeri var... Nöbet-
leşe biniyorlar... Mekke'li mucahir sahabîlerde beyaz san-
cak Medine'li «Ensâr »m ellerindeyse iki oymağa ait iki ayrı
bayrak. . .
Ebu Süfyan vaziyeti haber almıştır. Mekke'ye bir atlı
koşturuyor:
— İmdada koşun! Müslümanlar kervanımıza çullanmak
üzere...
Bütün Mekke telâş ve heyecan içinde... Birinin gördüğü
rüya: Dağdan Mekke'ye kocaman bir kaya düşüyor. Kaya pa-
ramparça oluyor ve her parçası bir evin damım nişanlıyor.
Rastladığı her ev çökük...
Rüyayı türlü türlü yorumlayanlar...
Kervan da yolunu sahil tarafına çeviriyor, var kuvve-
tiyle koşarak bir ân önce Mekke'ye can atmaya bakıyor.
Kureyşliler tez vakitte, müslümanlann insanca dört, va-
sıta ve malzemece on misli üstünde (1000 küsur insan, 700

isimli su başına gelip ordugâh kuruyorlar. Kervan da sahil yolundan hızlı hızlı Mekke'ye kaçadursun. . .

Biraz ileride, kaçan kervanla, karşı gelen Kureyş ordusu arasında, iman safları, Allahın Resulünü dinliyor:

— İki hedef karşısındayız. Ne dersiniz? Kervan mı, Kureyş ordusu mu?

Bir ses yükseliyor:

— Biz kervan niyetiyle yola çıktık! Böyle olacağını bilseydik ona göre hazırlıklı bulunabilirdik!

Allah Resulünün nur yatağı çehrelerinde teessür çizgileri... Bu hoşnutsuzluk alâmetleri, sahabîlerini ilk imtihana çekişlerinde aldıkları cevaptan memnun olmadıklarını belirtiyor. Demek gaye, kervan ve dünya malı değil...

Fakat Hazret-i Ebu Bekr ile Ömer atılıyorlar ve Ö'n-

dan en fazla nur almış olmanın ne demek olduğunu gösteriyorlar.

Hazret-i Eu Bekr'i Hazret-i Ösmer takip ediyor ve tercihlerinin, Allah Resulüne ait karar olduğunu şehametle ileri sürüyor.

Arkalarından Mikdad Hazretleri:

— Ey Allahın Resulü, biz, ilâhî emir neyse ona baş eğeriz! Döneceğin her yönde ve atacağın her adımda seninle beraberiz! Toprağın nihayetinedek ardındayız!

Allahın Resulü, Mekke'li muhacir sahabîlerinden aldığı bu karşılıkla yetinmediler; kendilerine Medine'de her yardımda bulunacaklannı vâdettikleri halde beraberce cenk ve savaş mevzuunda söz vermiş bulunmayan «Ensâr» topluluğuna da aynı suali îma ettiler.

«Ensâr»dan Saad îbn-i Muaz Hazretleri meydana çıktı:

— Bizi mi murad ediyorsun, ey Allahın Resulü?

— Evet...

— Öyleyse bil ki, biz sana inandık. Allah tarafından getirdiğin şeylerin hak olduğuna itikat ettik. Sana tâbi olmak üzere de cehdeyledik. Ne dilersen emret! Seni gönderen Allah hakkı için bildiriyoruz ki, ardından denize girmemizi emretsen gireriz.

Kâinatın Efendisi, buyurdular:

— Allahın bereketiyle yürüyünüz!

Hızlı yürüyüşle Bedr'e doğru Kureyşliler üzerine atılış...

Kureyş nasipsizleri önceden oraya konmuş, orada ordugâhını kurmuş ve cephesine karşı suyu kesmiştir. Sahabîler arasında bir vesvese:

— Susuz ne yapabiliriz?

Ve bir yağmur... Sel gidiyor, îslâm birliği açtığı havuzlarda suyu biriktiriyor ve kana kana kullanıyor.

Allahın Resulü işaret ediyorlar:

— Ben onların düşüp ölecekleri yerleri şimdiden görüyorum!

Ve tek tek, isim isim gösteriyorlar...
Varlığın Nuru'na hurma dallarından bir çardak yapılıyor. O ve baş veziri Hazret-i Ebu Bekr çardak altındalar...

İki taraf, karşılıklı iki saf...
îşte cihanda ve bütün beşer tarihinde ilk defa görülen manzara: Baba, oğula, amca yeğene, kardeş kardeşe karşı...
Ve öyle bir topluluğun içindeki bu hal, onlarca akrabalıktan, oba gayretinden, soydaşlıktan daha aziz hiçbir şey yok...
Bütün dünya bir tarafa, oymak, oba ve soy bağı bir tarafa... Kavim olarak da böyle... Kavim adı olarak lisanlarında yalnız iki kelime var: Biri Arap, öbürü Acem... «Acem», iranlı demek değil, Araptan başka bütün milletler acem...
Kavim gururu derecesine bakın!
Şimdi ne olmuş, gökten insan ruhunu siyahtan beyaza çevirici hangi esrarlı yıldırım düşmüştür ki, Arap kavminin, oymağının obasının, soyunun üstünde bir gaye aşkına ikiye bölünüp, baba oğula, amca yeğene, kardeş kardeşe karşı çıkmıştır?
İşte hakikî muazzam ve mutlak inkılâp budur; ve bu inkılâp, aksiyon sahasına Bedr gazasiyle çıkmaktadır.
isimleri:
Kocaman Bedr, Büyük Bedr, Kanlı Bedr...
Hazret-i Ebu Bekr'in bir oğlu kendi yanında, öbürü de kâfirlerin safında... îki tarafta iki bayraktar birbirleriyle kardeş...
Bu levha nerede ve ne zaman görülmüştür? Gel de Bedr'i, ister kemmiyet, ister keyfiyette, ideal uğrunda da olsa, başka çarpışmalarla kıyas et!...
Ebu Lehep'den başka bütün Kureyş büyüklerinin katıldığı harekette, korkunç küfür sırtlanı Ebu Cehl, başbuğ...
Atını sürüp ileri atıldı ve haykırdı:
— Bugün M 'den intikam alacağımız dem... Yenilmez, geri döndürülmez bir topluluğuz biz!...
Ve Kureyş saflarından atılan ilk ok... Bu ok Hazret-i Ömer'in azatlısına değiyor ve onu Islâmın, cenkte, hem de Bedr gibi bir cenkte ilk şehidi mertebesine çıkarıyor. Resuller Resulü tarafından da mertebesine ait şu ebedî lütuf haberi geliyor:
— O, şehitlerin efendisidir!
Şehit... Rütbelerin en büyüğü... Yıkanmadan, kanlı el-

bisesiyle gömülen ve öldüğü halde ölmeyen, ok ciğerini delip geçerken o da ölümü delip geçen kahraman... Mukabili gazi... İslâm aksiyonunu dünya çerçevesinde harekete geçirip toprak üstü derecelerin zirve noktasına varan şanlı er...
Karşı taraftan er dilediler. O zamanın cenklerinde bu

bir usuldür; ve yığınlar tokuşmadan onların çekirdeğini belirtici fertlerin tek tek kahramanlıklarını göstermeye davet edilmeleri, bugünün çabucak madde ve yekûn hesabına geçen ve silâhların terakkisi önünde şiirle uğraşmaya tahammülü olmayan tabiyesine göre belki güzel bir âdettir.
Kureyş'ten gelen bu er dileme teklifine derhal Medine'li «Ensâr»dan birkaçı karşı çıktı:
— Buyurun! Kimlerle çarpışacaksak ileri gelsinler! Fakat Kureyş bu karşı çıkışı beğenmedi ve kendi dengini isteyen şövalyelik ruhuna yakıştıramadı.
Bağırdılar:
—• Biz denklerimizi isteriz! Çobanlar ve rençberlerle işimiz yok! Kendi kollarımızdan amca oğullarımızdan gelenler karşı çıksın!
Medine'liler ziraat ve hayvancılıkla uğraştıkları için onları hakîr görüyorlar, çoban ve rençber diye isimlendiriyorlar, kılıç çekilmeye lâyık bulmuyorlardı. Soyluluk gayreti bu nispetle korkunç...
— Çık yâ Hamza, çık yâ Ali, çık yâ Ubeyde!...
Allah Resulünün bu fermanı üzerine, biri orta yaşlı, öbürü genç ve daha öbürü ihtiyarca üç büyük Kureyş'li kılıçlarını çekerek ilerlediler...
Hazret-i Hamza ve Âli'ye, birer vuruş, düşmanlarını yere sermeye yetti. Fakat Ubeyde ihtiyarca olduğu için hasmını öldüremedi ve kan içinde kaldı. Allah Resulünün amcası ve yeğeni Hamza ve Ali, Ubeyde'nin imdadına koştular ve hasmının başını kestiler. Ubeyde, yüzü kandan görünmez halde huzura çıkarıldı. Sordu:
— Ben şehit miyim, ey Allahm Resulü?...
Buyurdular:
— Evet, sen şehitsin, yâ Ubeyde?

Hazret-i Ebu Bekr öne atıldı:
İzin ver, ey Allahm Resulü; ben de küfür safındaki oğluma karşı çıkayım!
Hayır, yâ Ebâ Bekr, senin vazifen benim yanımda olmaktır.
îşte inkılâpların inkılâbı, insanı bütün alâka ve münasefbet kıymetlerinin üstüne çıkaran fikri getirici mutlak inkılâp...
O sırada bir ok, İslâm saflarının gerisinde ve uzağında bulunan bir Medine'liye değdi ve onu şehit etti. Bundan da çıkan ders şu oldu ki, cenk ve ihtilâl (strateji)sinde tehlike çizgisinin gerisinde bulunmak asla korunma garantisi değildir; ve hattâ çok yerde ateş hattında yer almaktan daha muhataralıdır. Bu hikmeti bilhassa bugünün harplerinde kanunlaşmış görüyor, fakat ilk ve en güzel misalini Bedr'de buluyoruz.
Çardak altında, Resuller Resulünün, mukaddes ellerini açarak dua ettikleri görüldü:

— Rabbim, bana vaadettiğin nusreti ver!

Allahm Resulü o anda hafif bir dalgınlık geçirdiler ve bir anda doğrulup zaferi müjdelediler...

Bir bora, bir kasırga, bir rüzgâr... Sanki gökten^kunı yağıyor... Bu, dünya gözünün göremediği âlemlerden gelen bir akına işaret... Havada at kişnemeleri, kılıç şakırtıları ve müthiş haykırışlar...

Allahm Resulü yerden bir avuç kum aldılar ve küfür ordusuna savurdular:

— Yüzleri kara olsun!...

Ve yığına hücum emri...

300 küsur şahabı bir anda ileri atıldı ve görülmemiş bir hızla işleyen kılıçların pırıltısı içinde gövdeler devrilmeye ve kelleler düşmeye başladı. Bire üçbuçuk misli Kureyş saflarında anlatılmaz bir hal... Müslümanların kılıçlarını uzattığı her kelle tek pırıltıyla, sanki kılıç değmeden düşüyor. Müslüman kılıçlardan (fizik) bir tesir değil de, sanki esrarlı bir şua fışkırıyor ve çevrildiği yönü tek lâhzada kül ediyor.

Burunları havada Kureyş nasipsizleri, içine arslan güv miş bir 'sürüye döndüler, birbirlerini çiğnediler, ezdiler-şahlanan ve kişneyen atlar, acı acı bağıran develer arasından yol bulup Mekke istikametinde kaçtılar.

Kâfirlerden, 24'ü ulu kişiler olmak üzere 70 ölü... Bir o kadar da esir... Ölüler arasında küfür kuduzluğunun en saldırgan tipi Ebu Cehl...

Ölümü şöyle oldu: «Ensâr»dan iki şahabı, çarpışmanın en şiddetli ânında onun yanına sokularak birdenbire hamle etti ve yere yıktı. Biri de göğsünün üzerine çıkarak başını kesmek üzere kılıcını kaldırdı. Ebu Cehl, iki omuzu yere yapışık, göğsüne diz çöken ve kıpırdanmasına meydan vermeyen Medine'liye bağırdı:

— Koyun çobanı! Çok yüksek yere çıktın!

Ebu Cehl gibi korkunç bir nasibsizin, ölüm ânında bile gösterdiği soyluluk gayretini Kureyş'li kanına ve o kanın en menfi tecelli içinde de beliren şan ve şeref edasına bağlamak lâzımdır.

Ve kılıç boynuna inerken mırıldandı:

— Keşke beni çiftçilerden biri öldürmeseydi!

Ve sordu:

— Zafer hangi tarafta?...

— Müslümanlarda!...

Ve kılıç indi.

Ebu Cehl'in kesik başım saçlarından kavrayıp ayağa kalkan şanlı sahabî, kâfirlerin birbirini ezerek kaçışlarına şahit... Allah Resulünün «bu ümmetin Firaun'u budur!» buyurdukları Ebu Cehl ile birlikte bütün küfür leşleri deria bir çukura atıldı ve üzerleri taşla kapatıldı.
Müslümanlardan 6'sı muhacir, 8'i «Ensâr» 14 şehit...
Allah Resulünün etrafında meşveret:
— Esirlere ne yapalım?
Bir rey:
— Boyunlarını vuralım!
— Başka bir rey:
— Hayır! Fidye alarak koyuverelimî
Son rey kabul ediliyor ve fidye vermeleri teklif olunu"

ör Peygamber amcası Hazret-i Abbas'a da hitap:
. Sen de vereceksin!
Cevap:
Muharebede üstümden alınan altunlan fidyeme karşılık sayınız!
Mukabil cevap:
Aleyhimize kullanmak üzere üstünde taşıdığın altunlan sana bırakamayız ve hiçbir şeye mahsup sayamayız.
Beni dilendirmek mi istiyorsunuz? ,-
Kâinatın Efendisi sordular:
Ya Mekke'den ayrılırken, saklaması için eşine bıraktığın altunlar?
Abbas'm gözleri dehşetle açılmış :
— Bunu sana kim haber verdi?
— Rabbim haber verdi.
— Şehadet ederim ki, Allah'tan gayrı ilâh yok ve sen onun Resulüsün!
Abbas o dakikadan başlayarak müslüman...
Peygamber emri:
— Fidye ödemekten âciz olanlardan okuma ve yazma bilenler de Medine'de onar çocuğa ders vermek şartiyle fidyeden affedilecek ve işleri bittikten sonra serbestçe çıkıp gidebilecekler...
Bu noktada da mutlak inkılâbın (taktik) inceliğine ait bir mâna var... Umumiyetle okuma yazma bilmeyen Medine'liler, küfrün maddî silâhlariyle kuvvetlendirildikleri gibi, manevî aletleriyle de güçlendiriliyorlar; ve malı, cam her şeyi iman topluluğuna ait olan müşrikleri, bütün madde kıymetleriyle Islama borçlu göstermek için bir remz teşkil eden Kervan hedefinden sonra, manevî âletlerini de teslim etmeye zorluyorlar...
Mekke'de matem... Kervanı sahil yolundan Mekke'ye kaçıran ve Kureyş büyüklerinin çoğu Bedr'de kılıçtan geçince kabilesine başbuğ olan Ebu Süfyan kendince and içti:
— Bedr'in intikamım almadıkça ne karılarımın yanına yaklaşacak, ne de güzel kokulu yağlardan sürüneceğim!

Ve Mekke kadınları, Bedr'deki 70 ölünün cesetleri gö-

40

41

mülü çukur başında günlerce ağlaştılar, haykırıştılar ve saçlarını yoldular.

îslâmın, keyfiyette en büyük ihtilâl ve mutlak inkılâp çapında, küfre karşı ilk yığın şahlanışı olan Bedr'den sonraki cenkler, iç bünyeyi hedef tuttukça aynı mânayı taşımasına rağmen, en büyük saffet, safiyet ve halisiyetini daima Bedr'de muhafaza eder. Onun içindir ki, sahabîlik derecesinde de, «Bedr'e katılmış olanlar» diye, ayrıca üstün bir kadro farkı vardır.

Bedr'i takip eden «Uhut», küfrün güya intikam hareketi... Küfür, ordusunda 3 bin kişilik bir kuvvet; 300 at ve binlerce deve... Ordunun üçte biri de zırhlı... Ayrıca, başbuğ Ebu Süfyan'm karısı Hind, maiyetinde bir sürü kadın, nağmeli şiirler okuyarak ve defler çalarak orduyu şevklendirmekle vazifeli...

Küfrün sözde intikam hareketi, müslümanlar için, Allah tarafından imtihan tecrübesi oldu. Mutlak inkılâp davranışında Peygamber emrini unutmanın, basit hareketlerde lider ve başbuğ sözünü dinlememekten doğacak neticelere kadar hikmetini sirayet ettiren sırrı, Uhut çenginde inkılâpların baş şartı olarak meydandadır. Başa itaat etmeyen ayak, kırılmaya mahkûmdur.

Allahın Resulü, bin develik Ebu Süfyan kervanının kârını Bedr intikamına tahsis eden Kureyş hareketini haber aldıktan sonra bir rüya gördüler: Birtakım sığırlar boğazlanıyor. .. Zülfikâr isimli kılıçlarının ucunda da küçük bir kırık, bir yenik peydahlanıyor... Ve üzerilerinde sağlam bir zırh... Mukaddes ellerini o zırhın yakasına sokuyorlar...

Rüyanın, Allah Resulü tarafından sahabîlere tabiri:

— Boğazlanan sığırlar, sahabîlerimden öldürülecek olanlar... Kılıcımın 'ucundaki yenik de soyumdan ve ailemden birinin öldürüleceğine işaret... Zırh ise Medine...

Bu rüyaya göre müslümanlarm Medine dışına çıkmaması ve içeride müdafaa cengi vermesi lâzım... Bazı sahabîler, hattâ baş münafık Abdullah îbn-i Übey İbn-i Selûl bile bu fikirde... Mutlak inkılâbın, bir ân için teşebbüsü karşı tarafa bırakması şeklinde tersinden tecellisi... Fakat

hu (strateji) esas değildir ve zaman ve mekânın hususîliklerine göre ancak bir tedbir olarak kullanılabilir. Bu vaziyetlerde de, zamanı gelince ileriye atılma gayesinin ger-

çekleşmesi uğrunda en doğru iş yapılmış olur.
Fakat Peygamber isteğine rağmen Medine içinde müdafaa fikrine yanaşmayanlar oldu. Hususiyle Bedr'de bulunamayanlar ve o muazzam gazanın, şehit veya gazi, iki büyük mertebesindeki şeref ve fazileti sonradan ve Peygamber beyaniyle takdir edenler, Allah Resulünün kapısında toplandılar:
— Biz Rabbimizden bugünü bekliyorduk. Ey Allahın Resulü; bizi Medine dışına çıkar; düşmanlarımızla açık sahrada, göğüs göğüse cenge tutuşalım ve onları biz toslayalım!
Başkaları da onlara katıldı:
— Eğer açık sahraya çıkmazsak, kâfirler bizim güçsüzlüğümüze ve korktuğumuza hükmedebilir ve şımarır. Mutlaka üzerilerine yürümeliyiz!
Bilhassa Peygamber amcası Hazret-i Hamza, düşman üzerine yürümek isteyenlerin başında...
Kâinatın Efendisi, sahabîlerinin bu isteklerine uydular ve yanlarına Hazret-i Ebu Bekr ile Ömer'i alıp hücrelerine girdiler ve üstüste iki zırh giyip dışarı çıktılar.
Resuller Resulü hücrelerinde giyinirken dışarıda bir hadise olmuş ve bir şahabı, öbürlerini, kendisine vahy inen Resule karşı çıkmalarından suçlamış, bu suçlamş da bir anda onların gönlünü çelmiş ve Peygambere tâbi olmaktan başka hiçbir eda takınmamaları şuurunu kamçılamıştı.
Allah Resulü, çifte zırh giyinmiş olarak hücrelerinin kapısında görününce haykırdılar:
— Artık hiçbir nokta üzerinde diretmiyoruz; Ey Allahın Resulü, dilediğini eyle, arkandayız!
Ve şu cevabı aldılar:
— Hiçbir Peygamber zırhını kuşandıktan sonra cenkten geri kalamaz. Allahın nusretiyle, sabır ve sebat gösterirseniz, bu şekilde de başarıya ermeniz mümkün...
imtihanın ilk basamağındaki bir tutukluk hemen eserini vermeye başladı. Münafıkların reisi Abdullah îbn-i Übey

İbn-i Selûl, kandırabildiği 300 neferle yüz geri edip ordudan ayrıldı ve 1000 kişilik islâm ordusu 700'e indi.
islâm ordusu, Medine'ye birkaç kilometre mesafedeki Uhut dağını arkasına aldı ve düşmana karşı saf tuttu.
Allahın Resulü, ordusunu cenahlara, öncü ve ardçı Saflara taksim ve ona göre tabiye ettikten sonra bir tarafa 50 neferlik bir okçu kuvveti ayırdılar; ve gayet güçlü Kureyş süvarisinin o yandan bir çevirme yapması ihtimaline karşı okçulara şu emri verdiler:

— Benden size haber gelmedikçe yerinizden kıpırdamayacaksınız! Bizi kuşların kapıp götürdüğünü görseniz yine kıpırdamayacaksınız! Düşmanı perişan hale getirdiğimizi ve ayaklarımız altında ezdiğimizi görseniz yine kıpırdamayacaksınız!

İşte Uhut çenginin en ince, ikinci imtihan noktası!... Peygamber emrindeki dokunaklı ifade, en derin hassasiyetle telâkki edileceği ve okçuların, elleri dışarıda toprağa betonla gömülmüşçesine yerlerinde kalması gerekeceği yerde, ani bir zafer manzarası onlan şaşırttı ve yerlerinden fırlayıp ileri atılmalarına sebep oldu.

Şöyle:

Allahın Resulü sahabîlerine bir kılıç uzattılar:

— Kim bu kılıcın hakkını vermek ister? Onu, hakkını yerine getirmek şartiyle kim benden alır?

Hep birden «biz alırız!» diye cevap... Ebu Dücane Hazretleri «bu kılıcın hakkı nedir?» diye sorunca Peygamber buyruğu:

— Bu kılıcın hakkı, eğilip bükülünceye ve kırılıncaya kadar kâfir yüzüne çalınmaktır.

Ebu Dücane, başında kırmızı bir sargı ve elinde Peygamber elinden teslim alınma kılıç, düşman saflarına öyle bir atılış atıldı ki, aynı gayretle arkasına düşen sahabîlerle beraber düşmanın gerisine kadar yol açtı ve orada def çalarak cenk türküleri söyleyen kadınların yanına vardı. Yırtıcı kadın çığlıkları ve şaşıran düşman... Biraz önce teke tek çarpışmalar sonunda bellibaşlı cengâverlerini kaybeden müşrikler bu son atılış yüzünden birdenbire bir çöküş

arası gösterdi ve çekilmeye başladı. Okçular bu vazi-
t; artık zaferin elde edilmiş olduğuna yordular ve aldık-
ı n' emre rağmen yerlerinden fırlayıp ganimete konmak ebeliyle harekete geçtiler.

Batı ansiklopedilerince «dünyanın en büyük generali» diye anılan, henüz küfür devresinde Halid İbn-i Velid, İslâmın okçulara dayalı cenahında bir boşluk açıldığını görür görmez süvarilerini hücuma kaldırdı; ve Allah Resulünün işte böyle bir kuşatmaya engel olmak için tabiye ettikleri ve o anda bomboş okçular noktasından kıvrılıp müminler topluluğunu arkasından kuşattı. İleride, Müslümanlık şerefine erdikten ve nice gazalarda başbuğluk liyakatini gösterdikten sonra, topyekûn zaman ve mekânın Peygamberi tarafından «Allahın çekilmiş kılıcı» diye vasıflandırılacak olan Halid îbn-i Velid, bu kuşatma hareketiyle, İslâm zaferini bozguna çevirici bir başarı sağladı ve müminler hesabına asıl büyük imtihan saati çalmaya başladı.

Hadise, hak yolundaki bütün ihtilâl ve inkılâp hareketlerine en nazik ders mahiyetindedir ve büyük hareketlerde küçük bir disiplin hatasından neler doğabileceğini ihtar edici bir (sembol)dür.

Uhut'da Peygamber amcası, bahadırlar bahadırı Hazret-i Hamza'nın, Vahşi isimli köle tarafından, bir taş arkasından ve uzaktan mızrakla nasıl şehid edildiği, nice sahabînin ne türlü şehidlik şerbetini taddıkları, mevzulunuzun aslî gayesi dışında olduğu için, çarpıcı renklerine rağmen, kısaca işaret edilmekle kalıyor.

Müslümanlar arasında «arkanıza bakın!» diye yükselen sesten sonra Halid İbn-i Velîd'in geriden gelen atlı hücumu o türlü bir kargaşalık doğuruyor ki, geriye dönen sahabîler arkadakileri düşman sanıp birbirlerini kırmaya koyuluyorlar, daha önce ric'at eden küfür askerleri de toplanıp tekrar müslümanlara dönüyorlar, saldırışa geçiyorlar ve Allahın Resulünü muhafazadan başka hiçbir hareketi akla getirmeyen bir vaziyet doğuyor.

Önce kararsızlıktan başlayıp sonra emri dinlememekte karar kılan imtihan, nihayet öyle bir şiddet kazanıyor ki.

boğuşma Allah Resulünün yanı başlarına kadar geliyor; Ve iş, beş on şahabı tarafından çevrili, Kâinatın Efendisini koruyabilmekten ibaret kalıyor. Kâinatın Efendisi, kılıç menzili kadar kâfirlere yakın bir noktada dimdik durrnaktalar ve üzerilerine oklar yağmakta...

Bir ses:

— M öldürüldü!

Dehşet!... Bu ses, Varlığın Nuru zanniyle benzeri bir sahabîyi öldüren bir kâfirin, kâfirlere:

— M i öldürdüm!

Diye haykırması üzerine kopmuştur.

Halbuki O, evet, birkaç sahabî tarafından çevrili, dimdik neticeyi beklemekte ve ne yaptığını bilmeyen, kavminin hidayete gelmesi için dua etmekte... Hakkı verilecek kılıcı teslim alan ve hakkına kavuşturan Ebu Dücane, vücudunu Allah Resulüne siper etmiştir. Her ok değişinde dişlerini sıkıp başını yukarı kaldırıyor, fakat siper olma tavrını asla bozmuyor. Okların acısiyle buruşan yüzünü tatlı bir tebessüm meltemi sarıyor ve koruduğu mukaddes vücuda göre belli oluyor ki, üzerine yağan ok değil, çiçek yağmuru... Ebu Dücane, mutlak inkılâp hamlesinin şecaat ve fedakârlıkta, bütün sahabîler gibi, ne enfes tipi!..

Sahabîler «M öldürüldü!» nârasiyle bir ân taş kesilip kaldılar ve içlerinden birinin kendilerini şuura davet etmesi, başka birinin de Allah Resulünü uzaktan göstermesi üzerine kendilerine gelir gibi oldular ve kâinatın merkez noktası Gaye-însan ve Ufuk-Peygamber etrafında toplanmaya başladılar.

îki imtihanın atlatılması için gerekli, insan üstü şecaat ve fedakârlık Uhut'da tecelli ettiği kadar hiçbir davranışta

görülmemiştir. Başta Hazret-i Ali, Hazret-i Talha, Saad îbn-i Ebi Vakkas, Ziyad îbn-i Sekan ve Nesîbe adlı bir kadın... Hazret-i Ali oradan buraya, şuradan oraya şimşek gibi atılır, kâfir kellelerini biçer ve dönüp Peygamberinin vaziyetini gözden geçirirken Hazret-i Talha, kâinatın, uğrunda yaratıldığı aziz vücuda siper olmakta Ebu Dücane'den geri kalmıyor, kılıç darbeleri altında kolunu kaybediyor, Saad Haz-

tleri de Peygamber elinden alıp düşmana yağdırdığı okları 1000 taneye vardırıyor; ve Ziyad İbn-i Sekan, her tarafından yaralı. Peygamber kucağında, o kutsî çehreye tebessümle bakarak, şad ve bahtiyar, ruhunu teslim ediyordu.

Hele Neccar evlâdından Kâab'ın kızı ve Zeyd İbn-i Asım'm zevcesi Nesîbe!,. Tarihte bu çapta bir kadın kahraman tanımıyoruz. Zevci ve iki oğliyle beraber Uhut'tadır. Allahm Resulü üzerine hücum eden bir süvarinin ayağını bir kılıçta kesip koparmış ve onu yere düşürüp kellesini uçurmuştur. Resuller Resulünün etrafında, kan revan içinde pervânevâri dönmekte ve kocasiyle oğullarını kendisine denk olmaya çağırmaktadır. Onlar da biri zevcesine, öbürleri annelerine ayak uydurmaya çalışmakta... Manzaraya dikkatli gözlerle bakan Allah Resulünün duası:

— Rabbim; bunları cennette bana arkadaş et!

Varlık Tacının üzerine hücum eden ikinci kâfire de üç kere kılıç salan ve omuzundan yaralanan yine o, Nesîbe Hatun...

Allah Resulünün dudağı yarılmış ve bir dişi kırılmıştır. Zırhının yanak tarafından da iki halka kırılarak etine batmış...

Sahabîler, geçirdikleri ilk sarsıntıdan sonra Allah Resulünü korumak gibi vazifelerin en aziziyle karşılaşıp toplanınca kâinatın Efendisini halkalayarak Uhut dağının eteğine doğru çekildiler. Hazret-i Ali su getirdi ve Resuller Resulünün yaralarım yıkadı. Hazret-i Ubeyde İbn-il-Cerrah da mübarek yüze batmış olan halkaları dişleriyle söküp çıkardı ve bu işi yaparken kendi dişlerinden ikisini kaybetti. Harp meydanı boşalınca Ebu Süfyan'ın karısı Hind, yanındaki Çığırtkan kadınlarla beraber ileri atıldı ve yerde yatan şehitlerin burunlarını ve kulaklarım, gerdanlık yapmak üzere kestirtmeye koyuldu. Ebu Süfyan ise, dağ eteğindeki sahabıleri, üzerilerine yüksekten inmek üzere kıstırmaya kalktı, fakat sarp ve dik yamaca tırmanamadı. Atlarından indiler ve kayaların arkasından bağırdılar:

~~ M   içiniz de mi?

Hâlâ Allah Resulünün sağ olup olmadığından şüphe ediyorlardı.

Resul, sahabîlerine, susmalarını ve hiçbir cevap verme-

melerini emretti. Peşinden Hazret-i Ebu Bekr ve Öfmer'i sordular. Ona da cevap alamayınca üçünün de öldürülmüş bulunduğuna hükmettiler ve «artık iş bitmiştir!» diye haykırıştılar. Ebu Süfyan, zaferine inandı ve putlardan Hübel'e aziz vasfiyle, bağıra bağıra şükretti. Bunun üzerine Hazret-i Ömer gürledi:

— Allah, azze ve celle...

Düşman, bunca başarı kazanmışken, dağ eteğinde toplanan müslümanları önlerinden ve arkalarından vuramadı. Daha ileriye gidemediler ve başarı sandıkları bu kadariyle yetinip geldikleri istikamette çekildiler.

Allahın Resulü muharebe meydanını dolaştılar ve gördükleri manzaradan büyük ıstıraba düştüler: Başta amcaları Hazret-i Hamza, burunları ve kulakları kesilmiş birçok sahabi... En üstün tabakadan tam 70 şehit ve pek çok yaralı... Müşriklerin kaybı ise 20 ile 30 arası...

İşte, imtihanların en çetini halinde geçip, tam bir çöküntü ve yıkılışa sahne olacağı ân, Allahın inayetiyle, birkaç sahabînin şecaat ve fedakârlığı, Ebu Süfyanın da Medine'li oymaklardan korkması ve ileriye varamaması sayesinde bozgunu önlenen Uhut muharebesi!.. Evet; ne bir muharebe ne bozgun... Sadece, mutlak inkılâp yolunda ebedî bir ders teşkil edici imtihan...

îslâm iman ve aksiyonunun mutlak inkılâp çerçevesinde ihtilâl hareketi, Bedr'de, küfrü toslayış, Uhut'da da küfür tarafından toslanış, ilkinde son neticeye gebe bir temel davranış ve ikincisinde başa riayetsizlikten doğma belâyı muazzam bir şecaat ve fedakârlıkla atlatış şeklinde tecelli eder. Bu iki zıt tecelli ise, ebediyet dâvasının mutlak inkılâp hamlesi her gün biraz daha gelişerek devam ederken, öz kavmine karşı ayaklanmak bakımından ihtilâl faslını, Mekke fethinde tamamlamak üzere nihayete erdirir. Mekke fethine kadar bütün hareketler, îslâmın oluşmasını ve boyuna güç kazanmasını sağlayıcı başvurmalardan ibarettir ve ara-

mda, daima küfür tarafından düzenlenmiş «Hendek» ve Ahzap» savaşları bulunmasına rağmen manzara, herhangi h'r harp ifadesi dışında bir ihtilâl mânası taşımaktadır. Çünkü artık İslâm gittikçe heybetlenen ve devletleşen bir oluş 'cindedir ve bu oluşun hareketleri, kendi kavmi içinde ve kendi kavmine karşı ihtilâl değil, ancak devletten devlete taarruz veya müdafaa olarak mütalâa edilebilir.

Mekke'nin fethi ise, bu oluş ve devletleşmenin en kemalli ânına tesadüf ettiği halde, ihtilâl başlangıcına netice getirmesinden ve din merkezini bir el uzatışta devşirivernıesinden ötürü aynı kadroya girer. Zira Mekke'nin fethiyle asiller oymağı ve nebiler kaynağı Kureyş, ilk ihtilâl davranışının hedefi olarak, Resuller Resulü tarafından, olanca maddesi ve mânası birarada, teslim alınmış oluyor. Gü-

neş, Bedr'de batarken Mekke'de doğmak üzere ufuktan silinmiştir.

Allahın Resulü, Mekke üzerine hareketi, mağara dostu ve has oda sırdaşı Hazret-i Ebu Bekr'den başka hiçbir sahabîye haber vermediler. Sahabîler emin değiller miydi? Herbiri «emin» mefhumunun son haddiyle emin... Fakat bu öyle bir sırdı ki; ancak uykusunda bile onu sayıklamayacak derecede bir «emin»e verilebilirdi. O da Hazret-i Ebu Bekr'den başkası olamazdı. Sadece prensip bakımından, Hazjret-i_ Ömer, Ösma^j^^Ll^^jjle__fed_^_edjlmeyen bu sırrı muha-_ faza tedbiri, inkılâp ve ihtilâl mimarîsine tutkun her
^.

Asırlardır islâm âlimleri şu suali sorar ve onun ihtiva ettiği iki ihtimal üzerinde münakaşa eder, dururlar:

— Mekke'ye zorla mı, anlaşma yoliyle mi girildi; «kahren» mi, «sulhen» mi?

Ne o, ne öbürü!... Mekkeye, iş zora dökülecek olursa ne doğacağını belirtici, onbin yerde ateş yakmış bir heybet ifadesinin tesiri altında, anlaşma ve cenkleşmekten kaçınma yoliyle girildi. Yani tahinle pekmez aynı ölçüde; acı ve tatlı birarada.

Mekke'ye yol veren tepeciğin başında Ebu Süfyan, yanında Peygamber amcası Hazret-i Abbas, oymak oymak ve

akın akın önünden geçen büyük islâm ordusunu görünce coşar ve haykırır:

— Desene ki, yâ Abbas, kardeşinin oğlu saltanatların en şevketlisine erdi!...

— Hayır, yâ Ebu Süfyan, şu gördüğün manzaranın mânası saltanat değil, nübüvvet...

Bedr kervanının başı, Uhut'ta küfür ordusunun başbuğu ve Ebu Cehl'den sonra Kureyşin reisi Ebu Süfyan Allah Resulünün huzurlarında dolambaçlı ve kekeme bir dille İslâmı kabul eder; karısı, Hazret-i Hamza'mn ciğerini çiğneyip tüküren Hind de kocasına uyar; Gaye - insan ve Ufuk - Peygamber, devesine ilişmiş, nail olduğu İlâhî nimet altında ezgin ve iki büklüm, Allaha karşı sonsuz bir küçülme tavriyle büyük zafer caddesini takip eder ve Mekke'ye girer.

Zaman ve mekân boyunca ebedî «doğru», «güzel» ve «yeni» vasfını ihtar edecek olan islâm inkılâp ve ihtilâlinin. Peygamber elinde kendi öz kavmine nakşı işi, oradan bütün insanlığa yayılmak üzere Mekke fethiyle tamamlanmıştır.

Mekke'nin fethinden Veda Haccına kadar, îslâmın üçüncü devresi... Artık ihtilâl manzarası arzetmeyen, bir taraftan iç oluş, bir taraftan da devletleşme ve dışarıyı kuşatma devresi...

Dış oluşla iç oluşun birbiri içinde gelişmesi, artık çapını

ihtilâlin üstüne çıkarmış olarak her şeyi kuşatan şu sahneden bellidir:
Cins küheylânlar üstünde, Allahın sevgilisi ve sevgili sahabîleri, bir seferden dönüyorlar. Diz teması halinde ve yanyanalar... Kâinatın Efendisi konuşuyor ve sahabîleri dinliyor:
— Şimdi küçük cihaddan «ekber - en büyük» cihada gidiyoruz!
— Geldiğimiz cihad büyük değil miydi, ey Allahın Resulü! Ya ekber cihad hangisi?
Kelime incilerini dudaklarından tane tane dökerek cevap veriyorlar:
— Ekber cihad, tek insanın kendi öz ng|siylg _

inkılâpta da, ihtilâlde de, sebepde de, neticede de, vada da, gayede de, fertde de, cemiyette de bütün hikmet-/
51 ' toplayıcı mihrak noktası... Bu cevapta, islâm inkılâp vev.
•ht Mâlinin, topyekûn varlık sırrı ve insan memuriyeti halin-
\ bütün ruhu yatmaktadır, iş, ihtilâl mefhumunun dış manarasiyle, maddeyi köpürtmekte değil, iç fışkınsın su yol-
ı maddeye nakşetmekte, iç oluşu dış oluşa çevirmekte bunun ulvî saikini bulabilmektedir, inkılâbın olsun, ihtilâlin olsun, bundan başka tarifi yoktur; ve bu ölçüyle gerçek ve dayanak sahibi inkılâp ve ihtilâle semavî dinlerden ve neticede Islâmdan gayrı örnek gösterilemez.
Allahın Resulü, Hicretten on, Mekke fethinden iki yıl sonra, maiyetlerinde 50 bin sahabî, hac için yola çıktılar ve civardan katılanlarla 100 küsur bini aşkın bir topluluk halinde, mukaddes beldeye girdiler... Merkezinde Allahın evi bulunan Mekke kaynadı, ilk hac vazifeleri yerine getirildi ve devamı için, Minâ, Arafat ve Müzdelife noktalan etrafındaki daire dolanıldı.
Evet; kıyamet arsası gibi göz alabildiğine uzun ve geniş sahrada, 100 küsur bin sahabî...
Allahın Resulü kızıl tüylü develeri üstünde, sahabîlerine hitap ediyor. Tane tane söylüyorlar ve her 100 adımda bir sahabî, sözlerini tekrarlıyor. Bu, Veda Haccı hutbesi, beşeri kelâmın yükselebileceği son nokta; ve islâm inkılâp ve ihtilâlinin, her harfi bir güneş, feza zemini üzerine nakışlı kitabesi... En başta ruhî ve ahlâkî, peşinden içtimaî, hukukî, idarî, iktisadî bütün ölçüleriyle îslâmın muhasebesi, islâm inkılâbının hesap hulâsası...
Faiz yasaklanmış, kan dâvalan kaldırılmıştır, ilk yasakladıktan da, kendi aile kadrosundakilere ait...
Tabirleri de şu:
— Ayaklarımın altında çiğniyorum!
Âlemde, kavim, oymak ve oba gururundan başka bir
_
Cemiyet ve aile nizamında en hassas bağ:
rkdaşlanna hitap :

bmauhaJkaji^bir   Habeşî olsa ona boyun

ol

— Çocuk kimin yatağında vücuda gelmişse onundu,,, hesapları Allah görecektir!

Hakikatleri olduğu gibi görmek ve hiçbir şahsı ve h diseyi olduğundan başka bir şekle bağlamamak, yani gerçek çi olmak dâvasının muazzam ifadesi:

— Sizi mübalâğadan sakındırırım. Sizden önceki milıet lerin başına ne geldiyse bu yüzden gelmiştir!

Hak, hak, hak:

— Sizi hak mevzuunda koruyuculuğa davet ederinr Zaif kadın ve sahipsiz öksüz...

Usul, usul, usul:

— Doğru yolu kaybetmemeniz için size iki dayanak bırakıyorum: Allanın Kelâmı ve Resulünün sünneti...

100 bin şahabı, kendi tabirlerince, başlarına birer kuş konmuş da hafifçe kımıldansalar kuş uçacakmış gibi Allah Resulünü dinliyorlar:

— Şahit misiniz?

Yüzbin ses:

— Şahidiz!

— Şahid ol, yârabbi!

Ve dünya döndükçe her ân hikmetini döndürecek olduğu, akıl ve kelâm ötesi söz:

— İşte zaman, devrini yapa yapa çıktığı noktaya vardı!

Bu da yaratılış gayesinin. Gaye - însan ve Ufuk - Peygamberde ve onun mutlak inkılâbında gerçekleştiği sırrından, mucize çapında, kelime ve cümle üstü hikmet...

Her şey O'nun için geldi, O'nunla geldi ve O'nunla gayesine erecek...

18. ASIR SONLARINA DEK ESKİ YUNAN'DA

înkılâp ve ihtilâlin ruhunu, hak ve mutlak kaydiyle Resuller ve nebiler çerçevesinde ele aldıktan sonra, şimdi sema ile teması olmayan toprak seviyesinde hareketlere geçebilir ve bunların hikâyesini uzun uzun anlatabiliriz. İnsanoğlunun, başım taştan taşa vurarak ideal nizamını aradığı ve her defasında eli boş döndüğü bu hareketler, fazla fikir gayretine düşmeksizin en çekici hikâye şekilleri içinde canlandırılabilir^. Mevzuumuzun bu yeni seyri, sadece, boşlukta boş yere yön arayan topluluklar veya kendilerine ikbal sağlamak için kalabalıkları kışkırtan fertler zaviyesinden, gerçek ihtilâl ile aralarındaki farkı göstermek, böylece ruhun

maddeyi zapt ve teshiri demek olan ideal hareketi veya hareket idealini fikirde plânlamak gayesi peşindedir. Tâ ki, cemiyet hamurunu yuğurucu dâva sahipleri, ihtilâl nedir hangi usul ve esaslara dayanır, mutlak mânasiyle kimlerde merkezleşir, tarih boyunca nasıl ve ne gibi bir rota takip etmiştir ve bundan böyle hangi rotalara namzettir, hakikîsiyle sahtesi arasında ayırıcı vasıflar neler olabilir; anlasınlar...
Aksiyon kültürü olarak da, bu mevzu, mukaddesatçı yeni Türk gençliği hesabına, «müspet»i bilmek ve «menfî»yi önleyebilmek bakımından son derece yararlıdır.
îsâ Peygamber'in doğduğu yil farzedilen tarihten 500 - °00 sene öncesine geçiyoruz. Büyük Fransız İhtilâlinden 23 - 24 asır öncesi...

sonra
Eski Yunan... Soylular hegemonyası devresinden «Demos - krotos : Halk idaresi» çığırı, yahut «her kafad bir ses» rejimi... İşte bu sistem ve şekil içinde şımarmış]ja labalıklar yatağı Atina!... Hakkın boyuna aranıp bir türlü bulunamadığı, teke irca edilemediği ve çeşitli tezat w.
• tupları halinde birbirini iptal ederek tecelli yolunu tuttuğu bu devrede, devlet ve cemiyet her gün yeni bir darbeye he def... Küçük gruplar şeklinde şunun veya bunun güttüğü bu darbeler öyle modalaştı ki, kendisine halk adını veren çete kabilinden topluluklar, başsız ve rehbersiz, fikirsiz ve gaye. siz, her gün yeni bir ayaklanmaya girişir oldu. Ve bir kar gaşalık çığırıdır açıldı.
Meşhur hakîm (Solon)u, partiler ve zümreler arası dalaşmalara hakem ve Atina'ya hâkim seçtiler. (Solon) kanunlarını örgüleştirdi, ihtilâf zümrelerini bu kanunlar etrafında birleştirdi, fakat mizacı devlet reisliğine uygun olmadığı için memleketinden ayrılıp uzun bir seyahate çıktı; dönüşündeyse, Atina'yı evvelki halinden daha kötü bir bünye ihtilâli içinde buldu.
(Solon)un kısa bir zaman için düzenleyebildiği ve sonra tekrar eski haline döndüğünü gördüğü bu kargaşalık devrinin ihtilâlcileri içinde, usulü ve üslûbiyle en fazla dikkat çekici tip (Pizistrates) isimli bir askerdir. Hiçbir fikir ve gaye sahibi olmayan, yalnız şahsî menfaat ve ihtiraslarına bağlı, son derece hilekâr, istismar sanatında usta bir tip... Hususiyle her devri kaplayan (demagog) ve sahte fikir parası basan kalpazanlara tam örnek... Toprağı zalim ve mahdut ellerden koparıp muhtaçlara dağıtacaktır, halka imtiyazlar ta-

nıyacaktır, borçları ve vergileri affedecektir, herkese söz ve fikir hürriyeti tanıyacaktır, vesaire...

İktidara geçiş ve halkın hislerini avlayış tarzı gayet alâka çekici:

Atinalıların şehir meydanında toplandığı bir gün, birdenbire, deli gibi, yalnayak, başı kabak, aralarına koşuyor. Yüzü gözü kan içinde ve elbisesi paramparça...

Bir taşın üstüne çıkıp haykırıyor:

— Atinalılar! Bakın, düşmanlarım beni ne hale koydu!

ki, vatanı için canını fedaya hazır ve nice zaferler kamış bir askerim; bana karşı böyle davranmalanna mü-
23 de edecek misiniz? Halka aşkla bağlı olanları, halkın
S deti için çalışanları ezmek isteyenlere susacak mısınız?
S Halbuki kendi kendisini yaralayan, usta bir aktör gibi bu acındıncı şekle sokan, bizzat (Pizistrates)...

Halk coştu, oyunların en âdisine geldi, istikbalin maz-
1 m rolündeki zalim (Tiran)ım korumak için emrine yüzler-
e muhafız verdi; o da bunlarla (Akropol)ü zaptederek istipdat makamına çöktü. Ve bu hareket Eski Yunan'da, küçük ayaklanmalara nispetle ilk silâhlı hükümet darbesi oldu.

Artık örnek hazırdır ve tek metodu (demagoji)den, halktan tarafa görünüp halkı ezmekten ibaret darbe hareketleri. Yunan (site)lerinde başım alıp gidecektir. O, türlü oyunlar, •dağdaki haydutlarla birleşmeler, güzel bir köylü kızını zafer arabasına oturtup tanrıça (Atena) diye şehre indirmeler ve (Pizistrates)i onun getirdiğini ilân etmeler, düşmanlarla .anlaşmalar ve daha neler ve neler yoliyle, her defa kısa bir müddet kalıp kaybettiği iktidarı, hepsi üç darbe halinde tekrar ve tekrar ele geçirecek; kendisini bugünedek takip eden sefil ve bedavacı ihtilâllere de mostralık teşkil edecektir

ROMA'DA

Demokrasi ufunetinin bir memlekete getirdiği zaafı, ni-, hayet o memleketi kaybolmaya götürürcesine işletenler arasında (Pizistrates), kaydettiğimiz gibi ilk numunelik tiptir ve onun açtığı «baskın, basanın» çığırı yüzündendir ki, «Attik dünya - Yunan dünyası» zapt ve rapt manzumesi Roma'nm ağına düşüvermiştik. Artık , (Akropol) ve (Partenon)un, Çizgilerini haykırdığı Helen dünyası bir kültür hatırasından başka bir şey değil...

Aynı (dejenere) hal, Roma'nm başına gelince de, yine aynı sefil ve lüpçü ihtilâl davranışlarına yol açılır. Şu var ki, Roma devresinde ele alınmaya değer üç büyük hareket aracında, biri, ihtilâlin müspet ve hak uğrunda patlayış vasfına yakın, öbürü menfî ve şahıs ihtirası misaline uygun, daha •öbürü de şahsî ihtirasla bir arada devlet mimarîsi idealine

m
"At J

yatkın... Birinin başında (Spartaküs), öbürünün başmdavs (Katilina) ve nihayet (Sezar)...
(Spartaküs) hareketi, köleleri kurtarma ve en sert zu] me karşı, ezilen ve sömürülen bir insan sınıfını hakkına ka vuşturma davranışı...
Hadise, Milâddan önceki ilk asırda (Spartaküs) davra nışiyle başlamaz. Milâddan önce 187, 134, 104 yıllarında da baş kaldırmalar olmuş, fakat Roma zulmünün şahmerdanı altında tüyler ürpertici şekilde bastırılmıştır. Birincisinde 7 bine yakın köle çarmıha gerilmiş, ikincisinde çarmıhda can verenlerin sayısı 20 bine ulaşmıştır. Üçüncüsündeyse bütün köle or.dusu, son neferine kadar kılıçtan geçirilmiştir. O zamanki başlan, «Güneş devlet» idealini besleyen (Aristonikos)... Fakat muradına erememiş, Roma ordu silindiri altında tuz - buz olmuş ve Roma'ya getirilerek, cımbızla zerre zerre etleri koparılırcasma ve hususî merasimle öldürülmüştür.
(Spartaküs), her eza çektirmenin, doğuşunda mutlaka âmil olduğu ihtilâl çocuğunu yetiştirme ve geliştirme işinde selefinden daha akıllı, hesaplı ve sistemli hareket etti.
Trakyalı, tunç yüzlü, büklüm büklüm adaleli ve baktığı yeri oyasıya keskin gözlü bu harp esiri, vücut ve kafa yapısından yana (glâdyatör)lük mesleğine lâyık görüldü ve sonu nasıl olsa öldürülmek ve imparatorları eğlendirmek mesleği (glâdyatör)lük marifetinin mektebinde yetiştirildi. Roma'da adam öldürmek sanatım talim edici bu mekteplerden birçoğu bulunuyor ve talebelerini heybetli köleler arasından seçiyordu.
(Spartaküs) daha mektepteyken, insanın insanı ezmesi ve bugünün kobayları gibi laboratuar hayvanlarından daha hor bir zulüm rejimi altında inletilmesi sanatına hedef diye tarif edebileceğimiz köleliği bir türlü ruhuna sindiremez oldu ve ayaklanma plânını o günlerden tasarlamaya başladı; emin gördüğü arkadaşlarına da açtı. 73 köle arkadaş bu fikirde birleştiler. Roma'da ve italya havzasında yaşayan, imparatorluğun çeşitli memleketlerinden devşirilmiş onbinlerce köleyi, arada hiçbir ırk ve fikir vahdeti olmadığına göre,

sadece
destanlık zulümlere karşı birleştirmek ve bu birles-
• enin dağınık bir zemin üstünde ve ceberûtî bir baskı
'mnda imkânını bulmak çok zor bir işti. (Spartaküs) içi bu

a eleyle dolu, (gladyatör) mektebinden teşkilâtlanıp dar-
i merkezden ve merkeze indirmek üzere cenuba, (Vezüv)
Sına çekildi. Az zaman içinde, etrafında yüzlerce insan...
ma kuvvetleri 3 bin kişilik bir tümenle üzerilerine yük-
ndi fakat (Spartaküs)cüler en sarp dağ noktalarına çeki-
1 rek korundular ve küçük birlikler halinde Roma kuvvetle-
ini dağınık buldukları her yerde ezdiler. Romalı asker saf-
larında ric'at boruları... (Spartaküs)e her taraftan katılma-
lar İsyancılara karşı ikinci Roma toslaması 10 binlik bir
kuvvetle... Bu defa hikmetini «Uhut» çenginde belirttiğimiz,
başbuğ emrini dinlememenin felâketi... (Spartaküs), emrin-
dekilere cepheden taarruz etmemelerini ve Romalıları yıp-
ratmaya bakmalarını emretmişken dinlemediler, cepheden
saldırdılar ve fena halde ezildiler. Fakat (Spartaküs)ün şid-
detli el atışiyle kurtuldular. Romalılar yine bir şey yapama-
dı. Derken (Spartaküs)e karşı iki Roma ordusu harekette...
Yine emir dinlememe hatası yüzünden 40 bine varan köle-
ler ordusunun yarı yarıya erimesi... Tekrar diriliş, iki ayrı
ordu üzerine, birini bırakıp ötekine saldırmak suretiyle çul-
lanış, şimal'e yürüyüş, kapılarını kapatan Roma'ya istihkarla
bakış, (arena - dövüşülen saha)larda Romalı esirleri (glad-
yatör) kılığına sokup birbirini gebertmeye zorlayış, (Tur-
yum) şehrini merkez ve bütün kölelerin hür ve herkese eşit
olduğunu ilân ediş, altun ve gümüş biriktirmeyi yasaklayış,
yeni bir düzen temeli atmaya koyuluş, filân falan...
Romalılar, handiyse İmparatorluklarını başlarına yıka-
cak derecede kuvvetlenen, hak ve dâva bayraktarı (Sparta-
küs) tehlikesini anladılar, olanca ağırlıklariyle üzerine aban-
dılar, bütün aziz duyguları çiğnediler ve İsa Peygambere 71
y1! kala köleler ihtilâlini öylesine bastırdılar ki, onbinlerce
cesed arasında kahraman köleye ait olduğu zannedileni, pa-
ramparça doğranmış olmasından tanınamadı.
Putperest Roma'ya karşı, kaynağı bilinmese de yine hak
yolunda büyük bir ayaklanış ve onun ileride tiyatro eserle-

rine kadar mevzu olacak şanlı güdücüsü (Spartaküs)...
Gözü devlet reisliğinde, mutlak hâkimiyet sevdasınd
azgın bir serserinin, ihtiras küpü bir maceracının roman
nına (Katilina)dan daha zengin bir mevzu bulunamaz, n
her şeyden evvel, Allah uğrunda sabır ve tevekkül hiktne"
tine uzak, Eski Roma'nın (stoisizm - cevr ve cefaya ta-
hammül ahlâkı)ndan nefsanî ölçüde büyük pay almış t gz
«ben»ini putlaştırma nümunesidir. Gerçek dindarların Al
lah için belâ ve ıstıraba tahammül ahlâkı bir Roma mek-

tebi olarak onda, yalnız gurur ve nahvetine hizmet edici bir kanundur. Aynı ahlâkın bağlıları onun için derler ki •
— Açlığa, susuzluğa, soğuğa, uykusuzluğa ve her türlü acıya (Katilina) derecesinde dayanabilecek hiç kimse yoktur O, kendisini, gençliğinden başlayarak, bütün mahrumluklara ve işkencelere dayanabilmek için hususî surette yetiştirmiştir. Dıştan fedakârlık gibi görünüp, içten, en korkunç ihtirasa destek diye kullanılan müthiş bir tezat ifadesi, garip bir ahlâk... Evet; dış manzarasiyle büyük bir heybet şeklinde görünen, aslında sırf kibir eseri bu ahlâkın altında, dünyanın en sefil, hilekâr, bütün ulvi duygulardan mahrum karakterlerinden biri yatmaktadır. Roma'nın en soylu ailelerinden birine bağlı (Katilina), tam bir Romalı kabuğu içinde barındırabildiği düzenbazlık ve sahtekârlığiyle, marsık gibi ateşle duman karışımı bir hüviyet belirtiyor, ateşi dumanını yenemiyor, büsbütün körüklüyordu. Doymayan hırsını ve fenalık kültürünü zalim diktatör (Sillâ) zamanında edinen bu adam, Roma'nın en acıklı fesat ye tefessühe düştüğü ve nice (Katilina)lara gebe kaldığı o hengâmede, servete hücum ve içtimaî çapulculuk hareketlerine karışmış, büyük talanlarda boy göstermiş, siyasî cinayetlerde rol oynamış bir tip... Kendisini dizginlemek isteyen öz kardeşini bile öldürmekten çekinmeyici bir yaratılış... Talan çığın sona erince (Katilina) yükünü almışlardan biridir. Vur patlasın, çal oynasın, (lüks), (bomb), sefahet, ziyafet, şarap, kadın, kumar, dans... Rivayete göre, yaşlı bir fahişeyle evlenebilmek için asîl aileden kansını ve oğlunu öldürüyor. Ama serveti Roma'nın (lüks) ve sefahatine

anamıyor ve (Katilina), bir taraftan Afrikadaki çapulluk teşebbüslerinden muhakeme altına alınırken, öbür aftan da, sonsuz bir servet ve nüfuza malik olmak için "zünü konsüllük makamına dikiyor. İlâhî imtihan olarak t rihte her haşmet devrinin arkasından gelen ruhî ve ahlakî ukut, Roma'daki tecellisini bir galeri dolusu heykel üzeinde tecelli ettirmişse bu heykeller içinde dikkate değer lanlardan başlıcası (Katilina)dır. Dünyayı fethettikten nra — daima İlâhî imtihan — üzerine çöken şeytanî rehavet ve nefsaniyet yüzünden sedirine uzanıp tekrar yemek zevkine erişmek için yediklerini kayyetmeye kadar giden Roma'lı (Katilina) da, kahramanlıkla karışık alçaklık seciyesini kemaliyle aksetirir.

Çapulculuk muhakemesinden beraetle, fakat bütün parasını rüşvete feda ederek kurtulan (Katilina) işi doğrudan doğruya siyaset pazarına döktü. Zenginlerin enaniyetini onlar hesabına bir temele bağlamak için mi, fakirlerin ıstırabını dile getirmek için mi, niçin söylendiği meçhul şu (döviz) (Katilina)mıidır :

—• Hiçbir zengin, fakirlerin iyi ve düzgün hale erişmesini, rahat ve refaha geçmesini istemez!

(Katilina) ilk iş olarak ihtiraslarına gençliği alet etmeyi düşündü. Fakat göbekten yukarıya kalb ve beyin gibi uzuvların mihraklaştırdığı duygu ve düşünce yoliyle değil de, göbekten aşağı, hayvani iştah ve şehvet vasıtasiyle... Etrafında gençlerden bir şehvet zümresi halkaladı ve onları esrar tekkelerinin deli tiryakileri gibi, madde hazlarına zebun ve bu nazların tertipçisi olarak kendisine bendetmeyi bildi. Sabahlara kadar bu gençlerle, bir nevi ilim ve fikir kürsüsü etrafında dolu-dizgin ten iştahı talimleri, aynı zamanda efelik ve kabadayılık terbiyeleri ve nüfuzlulara baş kaldırma eğitimleri... Taşranın sefil halkiyle Roma'nın ayak takımı da aletleri... Umumî (döviz)leri de bunalım, cemiyetin her halinden şikâyet ve her şeye karşı isyan...
Milâddan 64 yıl önce bahar mevsiminde harekete geçmeyi asarladılar... O zamanki Roma düzeninin, kendisini mü-

dafaada en âciz olduğu ândı bu... Roma orduları Bat Asyada iranlılarla dövüşüyor ve ortalıkta ana vatanı i ve dışa karşı koruyucu bir kuvvetten eser görünmüyordu ihtilâllerin daima kolladığı, kollamak borcunda oldum demlerden biri...
(Katilina) M.Ö. 64 yılının ilkbaharı sonunda yakınların evinde topladı ve çıkışını yaptı:
— Günümüz gelmiştir! Hükümet zenginlerin uşağı işler, servet sahiplerinin idaresine bağlı... Ama gençlik bizimle... Hükûmetse ihtiyar, yatalak ve felçli... Servet, zafer, şan, şeref avucumuza bakıyor! Tek, kolumuzu kımıldatacak kadar cesaretimiz olsun!... Konsüllük seçimlerine namzetliğimi koyacağım. İşe oradan başlayacağız. Sonra her vasıtaya baş vurarak nihaî hâkimiyeti devşireceğiz. Beni destekleyecek misiniz?
(Katilina)cılar coştu, seçimlerde ne türlü olursa olsun, kendisine yardımcı olacaklarına yemin ettiler. Kanlarını şarap dolu bir tasa akıtıp ondan birer yudum almak suretiyle ettikleri bu sözde yemin, ertesi günü Roma'da duyuldu ve bir dedi-kodu uğultusudur başladı. Bu (romantik) nümayiş, ihtilâl tekniği bakımından müthiş bir falsoydu. Zenginler ve nüfuzlular sınıfı ve partiler (Katilina)ya karşı birleştiler, onun karşısına tek namzet olarak (Çiçeron)u çıkardılar. (Çiçeron) seçimlerde (Katilina)yı yendi ve iktidarı kazandı. (Katilina) yılmadı, birdenbire bir hadise çıkarmayı da uygun bulmadı. Arkasında maiyeti, bellerinde silâhlan, çete halinde Roma sokaklarını kolaçan etmeyi tercih etti

ve aynı talim ve terbiye usulünde devam ederek gelecek sene seçimlerini bekledi. Günden güne de bu eşkiya tavriyle tesirini artırarak ortalığı kasıp kavurmayı ve zenginleri haraca bağlamayı becerdi ve büyükçe bir ihtilâl hazinesini doldurmayı başardı. 63 seçimlerinde de kaybedince, onun için tek yol kaldı. Rakibi (Çiçeron)u tasfiye etmek, öldürmek... Ve bu işle beraber merkezde ve taşrada ayaklanmak... Asıl ayaklanma, taşrada başlayacak, (Çiçeron) öldürülür öldürülmez, merkeze çullanmak şeklinde olacaktı. (Çiçeron), (Katilina)cılardan bir şehvet düşkününün metresi

siyle teşebbüsü öğrendi, evinde bir baskına uğramavas j jn tedbir aldı, şehirde fevkalâde hal ilân etti ve Seu acele toplantıya çağırdı. Toplantıda elini (Katilina) doğru uzatıp, onu, Cumhuriyet, fazilet ve millet düşmanı ., tererek lanetledi. Bütün senatörler ayağa kalktı, yuhaı malar ve küfürlerle (Katilina)ya hücum ettiler. Fakat k'mse onun yakasına yapışamadı, tevkifi için bir hareket Österilemedi; o da, gayet sakin ve küstah, aynı küfürleri fenatoya yönelterek haykırdı:

Alevlendirdiğiniz yangını, Roma'nın yıkıntıları altında bastıracak, söndüreceğim!

Ve her gözükaranın imtiyaziyle, şapşal senatörleri iterek kendisine yol açtı ve çıkıp gitti. Kimse arkasından yetişemedi, bir hareket gösteremedi, bir şey diyemedi. (Katilina), adamlarının taşrada hazırlamış bulunduğu ordunun başına geçti. (Çiçeron) ise, Roma'da türlü hesaplar yüzünden üzerine çüllanamadığı (Katilina)yı, şehri bırakır bırakmaz bütün taraflılarını ezmek suretiyle karşılamayı düşündü, onun ihtilâl ve suikast plânlarını Senatoya verdi, takımını tutukladı ve tertiplerini Senatoda itiraf ettirmeye kadar vardı. Senatodan haklarında idam hükmünü çıkarttı ve hükmü (Kapitol)ün eteklerinde coşgun bir halk tezahürü altında yerine getirdi. (Katilina)ya gelince, taşrada kölelerden yardım istemeyi reddedecek kadar Romalılığından mağrur, kendi takımının başında Roma kuvvetlerini karşıladı, cesaretle çarpıştı ve bir bakıma kahramanca öldü. Onun başını, gövdesinden, Roma ordusu kumandanı ve eski dostu (Antonyüs) ayırdı ve Roma'ya gönderdi. (Katilina) kellesini vermiş, fakat bu serseri kelleyi zehirli bir nebat gibi yetiştiren Roma'nın ruh ve ahlâk bataklığı göze görünmekten uzak kalmıştı. Fransız ihtilâli büyüklerinin desise ve hıyanet ahlâkına remz diye kullandıkları (Katilina) ismi, artık kendisini takip edecek ayaklanmalara basamak olmuştu. Roma'da desise dehası menfi seciye (Katilina) dan sonra, imparatorluğu yeni bir düzen temeline oturtmak dâvaSlnda, kendi idealine göre müspet şahsiyet (Culyüs Sezar)... Batı tarihçilerinin, büyük ihtilâl şeklinde gördükleri

(Sezar) davranışı, neticesi çarpışmayla beliren bir
olmaktan ziyade, çürük ve çökmek üzere bir idareyi (ene
jik) bir el atışiyle teslim alma ve umduğundan çok fazı
sini bulma hareketidir. Fakat hadise madde planındaki b
sitliğine karşılık, fikir ve ruh çerçevesinde zengin ve b
ölçüyle Roma'mn gidişinde rota değiştirici bir inkilâp Ve
ihtilâl sayılmaya lâyık...

Soyunun (Venüs)ten geldiğine inanan bir ailenin oğlu... İlk gençliğinde amcasının teşvikiyle (Jüpiter) tapmağının rahibi oldu. 21 yaşlarında Asya'ya gitti ve 3 yıl ordu hizmetinde çalıştı. Sonra Roma'ya döndü ve (sosyete) hayatına daldı. O devrede işi gücü kadın fatihliği... Hesapsız zengin... Bir metresine hediye ettiği inci gerdanlık Roma'nm bir mahallesini satın alabilecek değerde... Bu kadından edineceği çocuk da, ileride kendisini hançerleyecek olan piçi, (Brütüs)... kıvırcık saçlı, beyzî suratlı, ince ve uzun boylu, yakışıklı bir adam... Öylesine sanatkâr mizaçlı ki, evi hep eski eserlerle dolu... Ayaklarının altına sanat eseri olmayan taşları döşetmez, bastığı yer sanatlı mozaiklerden olmazsa ayaklarının incineceğini iddia ederdi. Büyük hatip (Milon)dan belagat dersleri almış ve biraralık işi avukatlığa dökmeye kalkışmıştı. (Çiçeron) onun için «Latinceyi en iyi konuşan adam» diyordu. Kendisine şöhret ve itibar sağlayan avukatlık mesleği de onu fazla sarmadı ve ihtiraslarını doyuramadı. Roma halkı sefahat içinde, zengin İmparatorluğun her taraftan getirttiği ve Roma'da bedava dağıttığı buğdayla geçiniyor ve zamanını sirklerde, sokaklarda, başıboş ve her türlü ahlâksızlığa kucak açarak geçiriyordu. Devlet (oligarşi-zumre istipdadı) altında, para ve nüfuz hiziplerinin elindeydi. Eyalet valilerinin yapmadıkları zulüm, işlemedikleri suistimal yoktu.

(Culyüs Sezar) evvelâ bu valilere karşı harekete geçerek siyaset meydanına atıldı. Oradan (oligarşi) zümresine döndü ve bunların destanlık rezaletlerini yaymaya başladı. Her (demagok) gibi aşağı sınıf halkı tutmak için o kadar dil ve para döktü ki, borcu milyonları aştı ve bu israfa karşı tesellisini, hesabında asla yanılmadığı fikrinde

buldu.

«Ya hep, ya hiç!» düsturu altında, her ân bir isti-
DlJffleti bırakıp öbürüne dönmeyi ihmal etmeksizin ana yönü
iktidar hırsını daima muhafaza etti. 40'ıncı yaşına
° rinadan Roma'mn en büyük dinî makamı olan (Pontifeks Maksinıus)a seçildi, birkaç yıl sonra (konsül) oldu ve daha "nce kötü idaresine karşı çıkmış olduğu (Pompeyüs) ve (Krasüs) ile meşhur (triyomüra-üçüzlü idare)yi kurdu. Fakat bu da onu tatmin edemezdi. (Büyük Pontif) seçileceği eün evinden çıkarken annesine «bu akşam ya Roma'mn

(Büyük Pontif)i olarak döneceğim, yahut Roma'dan kovulacağım! göreceksiniz!» diyen ihtiras tipi rüyasındaki hazinelere kimseyi ortak edemezdi: Bunun için de Roma dışına büyük selâhiyet ve ordu dayanağı elinde olarak çıkmak ve oradan merkeze çullanmak gerekirdi. Bu plânda hareket etti ve kendisini (Gol) hareketine başbuğ tayin ettirdi. Büyük askerî zafer,.. Ve meşhur döviz: (Veni, Vidi, Vici — Geldim, Gördüm, Yendim!)... Ve Alp dağlannda dünya ile alakasız bir köyden geçerken söylediği söz.

«— Roma'da ikinci olmaktansa bu köyde birinci olmayı 'tercih ederim!»

Buna karşılık konsül (Pempeyüs), gittikçe yaklaşan ve onun Doğu fatihliğine karşı Batı fatihliği rolünü oynamaya başlayan (Sezar) tehlikesi önünde kendisini uyarmak isteyenlere şöyle hitap ededursun:

— Meraka değmez! İtalya'nın neresinde ayağımı yere vursam ordular fışkırtırım!

(Gol) zaferinden sonra (Sezar) ordusiyle cenuba indi, (Rübikon) suyunu geçti, Roma yolunu tuttu ve kaygılı gördüğü arkadaşlarına, (riziko) ku seven her teşebbüs adamının bayılacağı tarihî sözünü söyledi:

— Artık zarlar atılmıştır!

Zarlar atıldı ve en fazla «dübeş» beklenir ve Roma'ya "ir ihtimal bırakırken «düşeş» geldi. Roma ileri gelenleri, (Pompeyüs) taraflıları ve birçok senatör «pilini pırtını topla ve savış!» hesabı, soluğu kaçmakta buldular...

(Sezar)a karşı gösterilebilen biricik tepki, onu âsi general ilân eden (koton)un şu acıklı yakarışı olmuştu:

— Cumhuriyet tehlikeden kurtuluncaya dek saçınn kalımı kesmeyeceğim! Roma asillerinin âdetince yeme»' 3-sedirime uzanarak değil oturduğum yerde yiyeceğim! l

îrade zembereğinin boşanışına ve acz halinin (torji-k . mik) şekilde ilân edilişine bundan daha çarpıcı bir mis gösterilemez.

Bütün Roma boşaltılmakta, kadın, ihtiyar, çocuk y0ı lara dökülmekte; sanki» Roma, gökten, müstemlekeleri pında bir bir düşüyormuşcasına darma-dağın kaçışmakta (Sezar), sıkı takibine rağmen (Pompeyus) ile yakınlarının gemilere atlayıp Yunanistan'a kaçmalarını önleyemedi; eski idarenin başlarını ezemedi. Donanma, bazı eyaletler ve Doğu ordusu (Pompeyüs)ün elinde kalabilirdi. Nitekim bu vaziyet, merkezle muhit arasındaki boğazlaşmayı tam 4 yıl sürdürdü, imparatorluğun her tara-

fında milyonlarca insan (Sezar) veya (Pompeyus) taraflısı olarak birbirini kırdı. Fakat (Sezar) bütün bu olanları soğukkanlılıkla takip etti, günlük ve uzun vadeli tedbirlerini aldı, imparatorluğunu ilân etti, kendisinden sonrakilere alem olacak (Sezar) adını mutlak hükümdarlık mânasına benimsedi; ve (İmperium Romanum - Roma Imparatorluğu)nu tam bir vahdet ifadesiyle yekpâreleştirmiş ve Cisimlendirmiş oldu. Rakiplerini tek tek ezip yokettikten sonra bütün İmparatorluğu, muazzam bir sinir manzumesi halinde Roma kalb ve dimağ santraline bağladı; böylece fikir yolunda ,inkılâp diye vasıflandırdığımız Roma bütünlüğü gayesini, büyük ve içtimaî bir ideale malik bulunmaksızın, fikirsiz, yani klâsik Romalı ruhiyatı içinde ve nizam aşkı etrafında gerçekleştirdi.
ilerideki devirlerde de adım efsaneleştirdi. 17, 18 ve 19 uncu asırların edip ve tarihçileri, ondan, insan takatim aşan bir kudret diye bahsettiler ve Yunan aklı, Roma nizamı ve Hıristiyanlık duygusundan ibaret (Greko - Lâtin) medeniyetinin nizam burcunda, en büyük temsilcilerden bin olarak (Sezar)ı selâmladılar. Meşhur (Monteskiyö) onun için: '
«— (Sezar)ı sadece talihli olarak gösterenler var... Ha-

tte bu büyük adamın öyle meziyetleri vardı ki, bir etin başında bulunup da kazanmaması, bir diyarda kU- n da başa geçmemesi ihtimali yoktu!»
Der.
Modern tarihçilerden (Jak Benvil) ise şöyle kalem yürütür:
K o, Roma'yı Roma'ya iade eden kahramandır.»
Bunlar arasında (Jan Kuzen) doğruya en yaklaşmış olanıdır :
«__ (Sezar) gerçekçiydi. Şartları görme ve onlara uyma kabiliyetindeydi. (Graküs)ün mahrum bulunduğu orduya, 'Sillâ)nm yoksun kaldığı soğukkanlılığa, (Pompeyüs)ün erenıediği karar verebilme kudretine bol bol malikti. Bu yüzden zafere ulaştı. Halkı kışkırtmayı bilen bu asilzade, onlara hâJdm olmayı da bildi. Soylulara dayandıysa da onları imtiyazlarından fedakârlığa kadar da razı etmeyi başardı. Tarihin en büyük ihtilâllerinden birini yapmış olmasına rağmen, ilmi ve tekniğiyle asla ihtilâlci değildi. (Sezar)ın muvaffakiyeti, ne bir fikrin, ne bir içtimaî temayülün, ne de bir parti veya zümrenin eseri diye gösterilebilir. Sadece şahsî bir atılış ve ihtirasın mahsulü...»
Nitekim muhteşem diktatör (Culyüs Sezar) 20 nci asır müstebitlerinin korunma tekniğini nefsine tatbik edemedi, insanları kendi ruhiyatına körü körüne bağlı sandı veya böyle bir ruhiyat yuğuramadı. Bazı asillerin gayzlarını çekmekten uzak kalamadı; ve İsa Peygamber'in doğuşuna Hris-

tiyan hesabile 44 yıl kala, 57 yaşında Roma Senatosunda hançerlenerek öldürüldü. Kendisini hançerleyenler arasında piç oğlu (Brütüs)... Ona son dakikada söylediği söz malûm :

«— Tu quoque fili mi? — Sen de mi benim oğlum?»

Tarihçi (Plütark) bu sahneyi tüyler ürpertici bir sadelikle anlatır:

«— (Sezar)ın Senatoya geldiği haber verildi. Gelip yerme oturur oturmaz, onu öldürmek üzere birleşmiş olanlar etrafını aldılar. Onunla bir şey konuşmak, ona dert yanmak, danışmak ister gibi bir halleri vardı. Önce onlardan sıyrılmak istedi. Kurtulamayacağını anlayınca şiddetle doğruldu.

f.*

İşte o zaman (Titülüs) omuzlarından tutarak (Sezar)ın >, manîsini aşağıya doğru yırttı.' Hemen arkasında bul (Kaska) hançerine davranarak ilk darbeyi indirdi. çılardan üstüste birçok darbe yemiş olan (Sezar) hızla gözden geçirdi ve kaçmak istedi. Ama o anda ün saplamak üzere hançerini havaya kaldırdığını harmânîsiyle başım örttü, vücudunu öldürücü vuruşlara raktı.»

(Sezar) dan sonra, Roma'mn çöküşüne kadar, gerçek "h tilâl denilebilecek bir hadise yoktur. Ne deli (Kaligulâ) ondan beter (Klodyüs), ne (Neron), ne şu, ne bu, küçük 's^ kastlardan ileri bir mevzu ve mâna belirtebilir. Eski Rom • nın, «cevr ve cefaya tahammül» diye ifadelendirdiğimiz (St isizm) ahlâkı, bu ahlâka madde ve nefs ötesi bir dayanak bulmadıkça tefessühten başka bir şeye hizmet etmeyecektir Nitekim böyle olmuş ve İsa Peygamberin Doğu'dan esen soluğu karşısında, muhteşem Roma, mum haline gelen muazzam sütunlariyle eriyivermiştir.

FRANSA'DA

(ETYEN MARSEL)

Eski Yunanla Roma arası İran tahtı kavgalarını ve (Daryüs - Dara) darbelerini ihtilâl sayamayız. Ortaçağ içinde ihtilâle benzer ve hepsi de yelteniş halinde hareketlere 14 ve 15 inci asırlarda rastlıyoruz. Bu asırlarda ikisi Avrupa'da, öbürü Türkiye'de üç davranış var... Avrupa'da (Etyen Marsel) ve (Mediçi), Osmanlılardaysa Şeyh Bedreddin hadiseleri... Türkiye'deki, taşıdığı ruh ve mâna bakımından mühim...

Paris'te kumaş tüccarı ve esnaf kâhyası bir adam... 1356'da İngilizlere yenilen ve kralları esir düşen Fransız

ordusunun gerisinde bütün bir millet perişan... 20 küsur yıldan beri süregelen darlıklar, düzensizlikler, güvensizlikler, güdümsüzlükler serisinin en ıstıraplı hengâmesi, bu..- (Eta Jenero - Eyalet Meclisleri) isimli topluluk, millî iradeyi

, kral fermanlarını tescil ve tatbike memur bir kad-
Bu meclis Fransa'yı kuşatan binbir belâya karşı, mil-
muzuna yığdıkları yüklerin altında, ne yapacağını, ne
° takınacağımı bilemez vaziyette... Asiller, (burjuva)
ri kasabalılar ve rahiplerden kurulu bu Meclis, üs-
yeni vergiler ve malî darlıkların davet ettiği sert ted-
bakımından, bilhassa tüccar, esnaf ve işçi zümrele-
çerçevelenen (burjuvazi) sınıfı temsilcisi olarak taz-
e hedef oluyor; asiller ve rahipler yan gelip oturur-
n Fransa'yı kurtarmak vazifesi bu sınıfa düşüyordu. Bü-
"k Fransız ihtilâline kadar el dokunulmaz ve hatâ etmez bilinecek olan Kral da, kendisi bir tarafa bırakılarak, an-
ak akıl hocalarının suçlandırılması yoliyle tenkit edilebiliyor, bu da bir tesir ve çare vâdetmekten uzak bulunuyordu.
'o demlerde «Nehir Yoliyle Ticaret Yapanlar Birliği» adlı ve kuvvetli bir dernek, esnaf kâhyalığına seçtiği (Etyen Marsel)in birdenbire sınırım taşırarak büyük politikaya atıldığını gördü. Bu yüksek nüfuzlu dernekle beraber bütün (burjuvazi)yi peşine takmak sevdasına düşen ihtiraslı adam, tez zamanda başına bir güruh toplayabilmiş, onları (demagoji) diline çabucak alıştırmıştı. Dükkânından top top sattığı kumaşlarla, yarısı kırmızı, yarısı mavi bir takke yaptıran ve bunu adamlarına giydiren bu adam, açıkça bir ayaklanma rolüne çıktı. Dâvası «Eyalet Meclisleri»nin öne sürdüğü şartlar üstünde yeni (reform)lar ve kötü idarenin esastan ıslahı...

Bu karikatür ihtilâlci, esir babasının naibi genç Veliahdın bir adamını vuran kırmızı mavi takkelilerden biri saklandığı kilisede bir mareşal tarafından öldürülünce hemen ayaklandı; adamlariyle sarayı basıp Veliahdın yatak odasına kadar girdi. Oradaki iki mareşali hançerletti ve korkusundan büzülüp kalmış 18 yaşındaki delikanlı Veliahda, kendi kırmızı mavi külahını giydirdi. Bütün saray halkının da aynı külahları başlarına geçirmeleri için dükkânından top toP kumaş getirmeyi ihmal etmedi. Hareket, ilerideki FranSlz ihtilâlinin bayrak çekirdeği — yalınız beyazı eksik — bu Kırmızı . mavilerin zorla satışı için mi, yoksa halkı ve

Fransa'yı bir (sembol)e bağlamak için mi oluyordu- K

değil... '   elli
(Etyen Marsel) Paris'te aylarca hükmünü   sürdürri-
belediye ve hükümeti, isimsiz ve unvansız eline aldı-
hürriyet, adalet lâfazanlığı arkasında korkunç bir   dua Ğ
tor kesildi. Nihayet maskesi düştü, bir anlık halk alâk
nın uçup gittiğine ve nefrete döndüğüne şahit oldu.   Ul "
bilinen mefhumları kendi şahsî süfliyetine alet eden   h
sahte inkılâpçı gibi, vatan menfaatlerini ve millî   hislerin'
çiğnemekte tereddüt göstermedi,   ingilizlerin adamı Fran
sız (Navar) Kralını Paris'te   idareyi teslim almaya   davet
etti. Elinde, Veliahdın bir adamından   aldığı kal'a kapısı
anahtarı,   Paris surlarının dibinde   ufukları gözlerken bu
defa halk ona karşı ayaklandı.   Bedavadan   ihtilâlcinin
göğsünde bir sürü kılıç yara açtı ve (reform)cu esnaf kâh-
yası ve kırmızı - mavi kumaş tüccarı, elinde kocaman anah-
tar,   onu bir gün sonra Veliahd'a   kapı açacak   olanlara
bırakıp yüzü koyun toprağa kapandı.   Fakat bu miskin ha-
reketin sahibi, l yıl kadar Paris'i ve Fransayı parmağında
oynatmaya muvaffak oldu.   Sahipsiz memleketlerde   de,
ihtilâl denilen yeltenişlerin, ne kolay, ne basit,   ne bedava,
ne maskara ellere kadar düşebileceğine misal teşkil etti.

İTALYA'DA

(Mediçi)ler

15 inci asrın ortalarına doğru Floransa... Şehir (Koz-
mo di Mediçi) isimli bir bankerin hâkimiyeti altında... Ama
ne resmî bir sıfatı var, ne kendince özentilik makam ismi...
Unvansız olarak kraldan daha kral bir kişi... Papa İkinci
(Pi) ona yazdığı 'bir nâmede demişti ki:

«— Sizin bir krala nispetle sadece tahtınız ve unvanı-
nız eksik!...»

Çirkin yüzlü, haşin bakışlı, dik sözlü,   hissiz ve fikirsiz
biri...

İşi gücü, alttın dolu kasası,   altun tartmaya mahsu

ve defterleri arasında,   insanları gütme ve muhiti-
hâkim olma plânları kurmak... Al tunlarına eklediği
11 vetli bir dış mantık ve kandırıcı bir (diyalektik) saye-
• de Floransayı iradesine tâbi kıldı, «astığı astık, kestiği
v stik» bir nüfuz kazandı ve lâfta değil, gerçekte tam ve
•utlak bir hükümdar oldu. (Mediçi)lerin cezalandırma
ulü olan, insanları ayaklanndan asmak, onun icadı...
1464'de (Mediçi) ailesine bütün bir hâkimiyet sahası bıra-
karak ölürken son sözleri şunlar oldu :

Benim için haşmetli bir cenaze merasimi tertiple-
nmeye değmezi

Yerine, torunu (Lorenzo Mediçi) geçti. «Büyük Loren-
zo» diye anılacak olan bu adam, Floransayı İtalya'nın duy-
gu ve fikir merkezi haline getirdi ve (Rönesans) hamlesinin
sanatta bütün desteklerini etrafında topladı. Zulüm ve is-

tibdada kaçan bir (otorite) edasiyle, en cömert sanat hâmiliği birarada... (Mikelânj) ve daha nice ressam, mimar ve heykeltraş onun sofrasında halkalandı. 15 inci asrın ikinci yansında Floransa Batı politika ve sanat hareketlerinin (site)sidir. Osmanlı İmparatorluğuna kadar her tarafla münasebet kuran bir (santral) rolünde...
Nihayet kilise ve Papalıkla arası açıldı; Papalıkça atanan din temsilcilerini tanımayacak kadar cesur, şan ve servetiyle de bütün İtalya'yı besleyebilecek derecede kaynak sahibi (Lorenzo)yu devirmek ve Floransa'ya sahip çıkmak emeli baş gösterdi. Papa (4. Sikst) tarafından, (Mediçi)lerin düşmanı (Pazzi) ailesine verilen darbe rolü, (Mediçi)lerin mazlumu kabul edilen (Françesko Pazzi)ye verildi ve bir merasim esnasında (Lorenzo) ve kardeşinin birarada hanÇerlenmesi plânlaştınldı.
Kilisede merasim... Papaz, kendisince «kutsal» şarap kabını kaldırıyor, Çanlar çalınmakta... Kilise tıklım tıklım ve herkes duada... Papazın bulunduğu kürsü önünde (Lorenzo) ve kardeşi... Suikastçılar iki kardeşi birden öldürmeyi düşündüklerinden dolayı onların birarada bulunmaarı için her tedbire baş vurmuşlardır.
Son derece gözükara bir insan olan (Françesko Pazzi)

bir anda harekete geçti ve ilk olarak (Lörenzo)nun k sine hücum edildi. Onu öylesine delik deşik ettiler k' arada (Pazzi) kendisini bile dizinden yaraladı. Fakat' hedef (Lorenzo) üzerinde muvaffak olamadılar. (Lere ^ üzerine atılan, silâh kullanmasını bilmez iki papaza v kendisini, mantosuna sarınarak koruyabildi, adamlarının ^ per olmasiyle de kurtardı. Suikastçılar yollarda her 1" hareektin malûm nakaratiyle «hürriyet, hürriyet!» bağırırken, bir anda halkın temayülü beliriverdi. midesini ve gözünü doyuran ve dolduran (Lorenzo)dan naydı. Bir anda gulguleler göğü tuttu:
— Hainlere ölüm! Yaşasın (Lorenzo)! kahrolsun (paz (Lorenzo)yu, aldığı yaradan boynu sarılı olarak sarayın balkonuna çıkardılar, çılgınca alkışladılar; ve sokakları dolduran ihtilâlci cesetlerini doğrayarak değneklere taktılar ve fener alayı yaparcasına şehirde gezdirdiler... (Mediçi)lere mahsus ayaklarından asılma usuliyle de, bazılarının önceden burunları ve kulakları kesilerek sehpalarda ve sarayın kemerlerinde sallananlar...
(Lorenzo)nun kardeşini ilk hançerleyenlerden biri İstan-

bul'a kaçabilmiş, Fâtih Sultan Mehmed'in himayesine sığınmıştı. (Lorenzo), kaatili, Fâtih'ten istedi ve Padişah'ın bu cinayete nefretle bakmasından ötürü teklifini kabul ettirdi. Onu da Floransa'da merasimle astılar ve korkunç tabloyu seyreden (Leonardo Davinçi)den bu levhayı resimleştirmesini istediler. Bir sürü ressamda, kilise hadisesinden başlayarak ihtilâlin safha safha tablolaştırılması için vazifelendirildi.

Zavallı hürriyet; biri kendisine zıt, fakat halka dost tavırlı, öbüriyse nefsinden gayrı her şeye düşman iki aile rekabetinin bayrağı olabiliyor .

ŞEYH BEDRETTİN

Nâzım Hikmet'in «dünyada ilk komünist» saydığı ve

destan düzenlediği, sarıklı küfür ihtilâlcisi... Orta-ihtilâl hamleleri içinde, şüphesiz ki, Şeyh Bedreddin anlşıt İslâm ölçüsiyle bâtılının bâtılı bir fikre ve ken-
• e bir dünya görüşü ve cemiyet nizamına dayalı olarak
•kkate en fazla çarpmak mevkiinde olanıdır. Moskoflar komünizma edebiyatı gözünde ilk sayılan (Rönesans) v Hrosu içinde «Güneş Memleketi» muharriri (Bruno)dan da bir asır kadar önce...

Yıldırım Beyazıd, Temurleng'e esir ve Osmanlı ülkesi Fetret devrinde... Edirne'de Musa Çelebi, Bursa'da Mehled Çelebi, ayrı ayrı tahtın vârisi olmak iddiasındalar ve birbiriyle boğazlaşma halindeler... Arada Süleyman ve İsa Çelebiler bunlar tarafından öldürülmüş ve taht kavgası bu iki kardeş arasında kalmıştır.

Edirne'yi merkez edinen Musa Çelebi'nin 15 inci asır başlarında yaptığı bir iş var... Edirne'de oturan Bedreddin adlı bir şeyhi kazaskerlik makamına getirmiş olmak...

Bu adamın kaynağı hakkında iki rivayet var: Edirne taraflarında Simavna isimli bir köyde yahut Kütahya'nın Simav kasabasında doğmuş olması... Meşhur eseri veya dalâletnamesi «Varidat»m üzerinde, ismi, Bedrüddin - el - Simavenî diye yazılı... Tarihi İsmail Hami Danişmend'e göre «ilmî seviyesi ve büyük dehâsiyle yalnız Türklüğün değil, onbeşinci asırda tekmil İslâm âleminin en mühim ve mümtaz şahsiyetlerinden» olan Şeyh Bedreddin Selçuklu vezirlerinden gelen bir sülâleye bağlıdır ve Şeyh İsrail adında bir âlimin oğludur. 1368 tarihi sıralarında dünyaya geldiği sanılmaktadır.

İsmail Hami Danişmend'in «Osmanlı komünisti» diye vasıflandırdığı bu adamı, milliyetçi ve dindar görüşüne rağmen bütün İslâm âlemine örnek bir ilim (otorite)si ve dehâ Çapında bir fikir kahramanı kabul etmesi, akla sığabilecek tezatlardan değildir.

Bedreddin'in Musa Çelebi nezdinde — o zaman Şeyhülis-Jâmlık yoktur — din temsilciliği makamına getirilinceye ka-

dar sürdüğü hayat dikkat çekicidir: Gençlik ve tahsil ça-
Bursa, Konya, Kudüs ve Kahire gibi İslâmî ilim (site)
71

lerinde gelişiyor. Arapça ve Farsçayı derinliğine öğreni
Hattâ bir rivayete göre rumlarla teması sayesinde Yun "
çayı da kıvırıyor. Medine ve Mekke'de de kalıyor. Kahire'n
şeriat ve tassavvuf ilimlerini iki ayrı şeyhten kapıyor
kendi ruhunda kendisine göre şekillendirerek birtakım h
susî düşüncelere saplanıyor. Bu bakımdan da şöhret kaz
nıyor ve adı etrafa yayılmaya başlıyor. Kahire'de Ahlatî tek-
kesinde bâtın ilminin tatbiklerine de girişmiş, fakat ne rds
pette makbul sayılacağı besbelli bazı hallere de kavuşrnu
veya kavuştuğunu sanmıştır. Teshir edici bir konuşması ve
akılları kuşatıcı bir (diyalektik) hokkabazlığı vardır. Her
görüştüğünü büyülemekte ve fikirlerine hayran bırakmak-
ta... Mısır çerkes hükümdarı Berkok, meftunlarındandır ve
onu oğluna yetiştirici ve okutucu tayin etmiştir. Görüştük-
leri ve hayran kıldıkları arasında Temurleng de var... Güya
Temur ona ihsanlarda bulunmak istemiş de kabul ettireme-
miş... Kahire'de Hüseyin Ahlatî'nin ölümü üzerine tekkeye
şeyh olmuş, fakat kısa zaman sonra ayrılıp Anadoluya dön-
müş...
Bu dönüşünde İzmir taraflarında Börklüce Mustafa
isimli bir adamla tanışıyor. Mustafa hemen onun tesiri al-
tına giriyor ve ileride sağ elini temsil etmek üzere Bedred-
din'e kapılanıyor. O sıralarda Sakız adasına geçiyor ve pa-
pazlarla düşüp kalkıyor, onlarla münakaşalara girişiyor ve
fikirlerini kabul ettiriyor. Sakız dönüşü Kütahya tarafların-
dan geçerken de (2) numaralı avenesi Torlak Kemal ve kum-
panyasına rastlıyor^. Torlaklar bir oymaktır ve Bedreddin'i
hemencecik benimsemişlerdir.
Peşinden Edirne ve Musa Çelebinin ona sunduğu «as-
kerlerin kadısı - kazasker» makamı...
Asıl fikirleri ileride meydana atılmak üzere o vaktedek
ortaya dökmekte mahzur görmediği ölçüler şunlar:
«İnsanlar doğuştan eşittir. Bir kısım insanın patlayası-
ya tok, bir kısmının da çatlayasıya aç olması İlâhî murada
aykırıdır. Müslüman, hristiyan, yahudi, ne varsa Allah m
kullarıdır ve birbiriyle kardeş sayılmak gerekir.»
Dışından «iyi», «doğru» ve «güzel»den sahte ışıklar aK-

tt'ren bu ölçülerin bâtınmdaki mâna ise «kötü», «yanlış»
S «çirkin»den başka hiçbir köke bağlı değildir ve din hik-
tleriyle «nas - mutlak emir»lerini inkârın, biraz sonra an-

sılacak, gözbağcı ilk hazırlıklarıdır.
Şeyh Bedreddin'in Musa Çelebi üzerinde tesiri büyük
Idu Şeyh» halkı, beyler ve ağaların ruhî ve iktisadî baskısından kurtarmak şeklinde başlayan telkinlerini hükümdara sılarken, hayalindeki ölçüleri, mülkiyet hakkına dokunmadan asıl İslâmiyetin emrettiğinden gafil görünüyor, şeriatı hakkiyle tatbik gayreti yerine ona dışarıdan tatbike kalkıştığı aykırı bir mâna etrafında dolanıyor; ileride görüleceği gibi, ırz, mal, din, mezhep her kıymeti bir ortak pazara yığma temayülünü besliyodu. Hükümdarı da kandırmış ve henüz foyası meydana çıkmadan onu beylerden soğutmuştu. Beyler Musa Çelebi'nin mal müsaderesine ve idamlara kadar giden tutumundan müthiş kuşkulandılar ve Bursa hükümdarı Mehmed Çelebi safına geçerek Musa Çelebiyi ortadan kaldırmak sevdasına düştüler. Bizans İmparatoru da onlarla beraber... Hep birlikte Rumeline geçerek ve Sırp, Bizans kuvvetlerini de peşlerine takarak Edirne üzerine yürüdüler. Musa Çelebi bozguna uğratıldı, öldürüldü, cenk boyunca yanında bulunan Şeyh Bedreddin de esir edildi. Mehmed Çelebi Osmanlı tahtının tek vârisi olarak aradaki ikiliği kaldırdı, ülkesini bütünleştirdi, beylere eski nüfuz sahalarını iade etti ve şeyhi sıkı bir muhafaza altında İznik taraflarına sürdü. Börklüce Mustafa da, Efendisinin arkasından İznik'e yerleşti. Şeyh, sürgünde kaldığı müddetçe eser yazmak ve ziyaretçilerini telkini altına almakla uğraştı; ve artık bütün bir küfür manzumesinden ibaret fikriyatını, hem de iktidar ve itibar mevkiindeyken göstermediği bir açıklıkla ortaya dökmeye koyuldu.
Şöyle :
«Allah mahlûklarından ayrı değildir. Âlem (kadîm) yani yaratılmış olmaya muhtaç olmayan bir evvellik içindedir. °ünya ve âhiret farkları hayalîdir; ve beden ortadan kalımca ruh ve mücerret varlık diye hiçbir şey kalmaz. Dünya

ve âhiret, madde ve ruh âlemleri birbiri içinde ezelî ve ebedîdir. Beden için beka yoktur. Cennet ve Cehennem, dünyadaki iyi ve kötü hareketlerin ruhlar üzerinde tatlı ve acı tecellileridir, insanı hakka götüren her şey melek, kötülüğe sürükleyen şeyler ve şehvanî güdüler de şeytandır. Cismanî unsurlar mutlaka zeval bulacaktır, îsâ, ruhiyle diri, bedeniyle ölüdür.»
İslâmî itikad gözünde baştan başa küfür belirten, hikmetleri derinliğine göremeyen, basit ve menfî akıl sınırlarını aşamayan ve kendi içinde kendi kendisiyle tezada düşen

bu sathî ölçüler, üstelik ırz, mal, mezhep hakkını fertten koparıcı bir içtimaî sistem dâvasiyle, yani küfrün (metafizik) ve (fizik) kanatlariyle birleşince, meydana (Karl Marks) ve (Engels)in bile mübalâğalı göreceği iptidaî bir komünizmadan başka bir şey çıkamaz. Tenkit ettiği bazı noktalar üzerindeki hakkını da, iman adına değil, küfür hesabına yürütmüş olur. işte, bugünkü komünizmanm da hasta liberalizma üzerindeki bazı doğru tenkitlerine eşit, fakat devayı ölüm ve yoklukta bulan ebedî bâtılına uygun, kalabalıkları dolandırması kolay ve haktan ayırd edilmesi zor, hikmet noktası!..

Şeyh Bedreddin, her evin, her malın, her lokmanın herkese ait olduğu ve kullanılmakta hiçbir izin ve engele bağlı olmadığı yolundaki iştirakçiliğini o kadar ileriye götürdü ki, «nikâhlı kadınlar iştiraktan müstesnadır!» dediği halde nikâhsızlar için açık zinayı mubah kabul etmekle, kadını da müşterek mal saydığının farkında olmadı ve işin nasıl olsa bu noktaya varacağından habersiz göründü. Hem, tezada bakın ki, nikâhlı kadın niçin iştirakten müstesna oluyor da tapulu mülk veya faturalı mal, ortak kıymet oluyor?..

Bu fikirler, Şeyh Bedreddin sürgündeyken iki müridi Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal tarafından yayıldı, güya müslüman ve gerçekten gâvur koca bir cahiller topluluğuna sindirildi; ve bir ayaklanmanın arefesinde bulunulduğu hissini gözle görülür ve elle tutulur şekilde belirtmeye başladı.

Vaziyetin ciddîliğini kestiren Çelebi Sultan Mehmed Saruhan valisine büyük bir kuvvetle Karaburun taraflarındaki Şeyh Bedreddin takımının üzerine yürümesini ve tümünü

kılıçtan geçirmesini ferman etti. O tarafların Şeyh Bedreddin kuvvetlerine başbuğluk eden iki sergerdesi, «Dede Sultan» lâkaplı Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, devlet kuvvetlerini yendiler, ikinci bir hücumu da bozguna çevirmeyi bildiler ve nihayet Amasya valisi Şehzade Murad kuvvetleri karşısında tuz-buz oldular. Börklüce Mustafa, emrindeki onbini aşan kuvvetle beraber kılıçtan geçti, çarmıha gerildi, bu vaziyette, bir deve üstünde kasaba kasaba dolaştırıldı. Torlak Kemal de, kendi kuvvetleriyle, Manisa civarında tepelendi ve asıldı..

Şeyh Bedreddin, iki çırağının bu ayaklanışı üzerine menfasından kaçmış ve Çelebi Sultan Mehmed'in düşmanı Eflâk Beyi Mirçe'ye sığınmıştı. Bir müddet oralarda ve Bulgaristan'ın Deli Orman taraflarında bazı plânlar ve hayaller kuran «Bedreddinî»lerin başı nihayet yakayı ele verdi, Selanik'te Serez'e götürüldü, Çelebi Mehmet'in huzuruna çıkarıldı...

Padişah ona sordu:

— Benzin niçin sapsarı?

Cevap verdi:

— Güneş batacağı zaman sararır.

Şeriat makamı ona sordu:
— Şeriat ölçüsiyle senin cezan nedir?
Cevap verdi:
— Ölüm!..
Ve Serez'de bir nalbant dükkânının önünde, cefasız ve işkencesiz, asıldı.
Şeriat yerini bulmuş, «haramları helâl ettik!» diyen ilmi nispetinde cahil, zekâsı nispetinde ahmak ihtilâlci, kendi diliyle verdiği fetvaya kavuşturulmuştur.
' Bir menkıbe:
Tarikat bağlılarından biri, ovamsı bir düzlükte yakınlariyle beraber oturan mürşidinin yanma geliyor. Mürşidi ona hitap ediyor:
— Senden kötü bir koku duymaktayım; ne var cebinde?..

n

— Hiç efendim; bir kitap ..
— Ne kitabı o?..
— Şeyh Bedreddin'in «Varidat»!..
— Yak o kitabı!
— Yakamam, bağlıyım o kitaba.
— Öyleyse dön de bak!
Mürid dönünce görüyor ki, ovanın bir ucundaki köyünde kendi evi alev alev yanmakta...
Suyun öte tarafından olan Şeyh Bedreddin, kendisinden 5 asır sonra yine aynı yönden gelecek küfür üniformalı cereyanın din kisvesi içinde ilk habercisidir.

YENİ ÇAĞDA

Artık ilk ve orta çağlara bağlı başlıca ihtilâl hareketleri sona ermiş; sıra, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbulu fethetmesiyle açılan yeniçağ hadiselerine gelmiş bulunuyor.
«18 inci Asrın Sonlarmadek» kaydiyle 1789 - Büyük Fransız İhtilâline kadar ele aldığımız bu üç küsur asırlık devrede başlıca ihtilâller, Türkiyede Yeniçeri isyanları, İngiltere İhtilâli, Amerika istiklâl muharebeleri olarak üç grup belirtir :

YENİÇERİ İSYANLARI

Romanım ayrı bir eser halinde verdiğimiz Yeniçeri isyanlarını anlatmaya lüzum görmüyoruz. Sadece mânasını verelim, yeter:
Yeniçeriyle, dünyanın ilk büyük, iman, aşk, gaye ve nizam ordusunu kuran ve bu sayede yeryüzünün hâkimi kesilen Türk, cemiyette aşkın çöküşü ve hükmün ham yobaz eline geçişiyle beraber bu ordunun da göçüşü ve öz yurdunu işgale memur bir eşkiya sürüsü haline gelişine şahit olmuş; ve aşk devresinin ruhu bir türlü iade edilemediği için,

bu hal, türlü çıkartma kâğıdı oyunlarına rağmen bugüne kadar sürmüştür. 1960 gece baskını hareketi, Yeniçeriliğin, Amerikan kopyası bir üniforma içinde hortlamasından baş-ka bir şey değildir ve gerçek ihtilâle nispeti, yaban eşeğinin at soyuna benzediği kadardır. Bu da, Genç Osman'ın Yedi-kule zindanında boğulmasından, Adnan Menderes'in İmra-lı'da asılmasına kadar, tüm olarak Yeniçeri ve onun bütün şekil değiştirmelerinde hiçbir fikir ve temel görüş sahibi bu-lunmamaktan ve sadece zorbalık gücüne dayanılmış olmak-tandır. Bu bakımdan Yeniçerilik ruhunun, zaman zaman, tepesinde gördüğümüz kavuk, sarık, fes, keçe külah ve kas-ket, daima bir aradadır ve hep aynı rol çizgisi üzerinde...
Eski Yeniçeri, seriate turn hiyanet narasiyle «şeriat iste-ruk!» diye haykırırken nasıl yanında şeriat ruhunun haini kaba softayı bulmuşsa, modern Yeniçeri de, doğrudan doğ-ruya İslâm düşmanı küfür yobazını emrine almış ve hiçbir tarafın hiçbir muhasebesi olmaksızın, yumruğun kafayı ez-mesi şeklinde, bu hal 17 nci asırdan 20 nci asır ortalarından ileriye kadar devam etmiştir.
Gerisi hikâye; o da «Yeniçeri» adlı eserimizde...
(KROMVEL)
İngiltere'de 13 üncü asırdan beri kurulu bulunan par-lâmento, bu milletin mizacındaki halk iradesi ve fert hür-riyeti fikrinin, (monarşi - krallık) şekli içinde bir mukavemet ve muvazene unsuru rolünü oynarken, iş, (1. Sari) zamanın-da değişiverdi. Öbür Batı devletlerinin mutlak idare ve hü-kümdarlıklarına özenen (1. Sari) parlâmentoyu kapattı ve mutlakiyetini sürdürmeye başladı.
Nihayet, simasının en (karakteristik) tarafı, bıçakla ke-silmiş gibi düz bir çizgiden ibaret, etsiz ve şekilsiz dudak-larıyla, (Kromvel) isimli, hali ve kılığı babacan ve cakasız bir adam ortaya çıktı. İstibdat idaresine ve sarayın züppe kadrosu ve sefih hayatına diş bileyen, korkunç bir din mü-teassıbı... İnsan uzuvlarının biçiminden mâna çıkaranlara

göre, karar kuvveti, haşinlik ve aksilik işareti olan etsiz ve şekilsiz dudakları, onda bu teşhisi kuvvetlendirici başlıca çehre hususiyeti...
1640 yılında, kral, tahsisatına zam isteğiyle parlâmento-yu topladı. Parlâmento kralın isteğini reddetti ve İngiltere'-nin en uzun süreli Meclisi olarak «Uzun Meclis» adiyle ye-rinde kaldı, işte (Oliver Kromvel) bu Meclisin âzasından...
O, kralla Meclis arasındaki çekişmeye bu suretle şahit; ve kafası, protestanlık temeli üzerinde yeni bir rejim kurmak hayaliyle yüklü... Nitekim kralla Meclis arasındaki çekişme nihayet savaşa döndü, bir iç harbe yol açtı; (Kromvel) de, kendisi gibi koyu protestanlardan birlikler düzenledi, bütün İngiltereyi dolaşıp taraftarlar edindi ve 1645'de Kral kuvvet-

lerini yendi. Saflarına «Demir Cephe» adını taktı ve ta'viz kabul etmez bir protestan edası altında, hareketini bir mefkureye bağlı göstermek (strateji)sini takip etti.

Aynı (strateji)yle Anglikan kilisesine cephe alırken, içinden geldiği parlâmentoya da düşman kesilecektir. Onun kafasında «Eşitler» yaftası altında, dinde ve ahlâkta arınmış bir Meclise dayalı Cumhuriyet ideali yaşamaktadır.

Londra'ya ihtişamla girdi, kendisini deli gibi alkışlayan şuursuz halk yığınlarına bakıp «bu halk beni idama götürseler de aynı coşkunluğu gösterir!» dedi; bir yüksek mahkeme kurup onun karariyle kralı idam ettirdi ve parlâmentoyu kapattı. Parlâmento kapısında bir cümle: «Kiralık Odalar»...

Parlâmentoya, askerlerini gizleyerek tek başına girişi ve mebusları ruh ve dil kuvvetiyle yıldırıp iradelerini bir anda teslim alışı, her ihtilâl adamının dikkatle incelemeye mecbur olduğu bir usul mahareti arzeder.

İskoçya ve İrlanda'yı da dize getiren, Hollanda ile bir deniz anlaşmasına yol açarak İngiliz deniz siyasetine temel atan ve «Uzun Meclis'»i kökünden kazıyan (Kromvel), «Koruyucu Lord» ünvaniyle 5 yıl diktatörlük etti, dâvası ve mefkuresine ait hiçbir yenilik getiremedi. 59 yaşında, sadece iktidar makamı hırsına hizmet etmiş olarak öldü. Ondan sonra tekrar (Monarşik - Krallık) idaresini getirmiş olan İngiliz milleti, bu defa, (Kromvel) başı kesilmeye götürülür-

içen değil de, mezardan çıkarılıp bir değnek üzerinde gezdirilirken, ona iktidarında gösterdiği coşkunluğu esirgemedi. (Kromvel)in canlı başına «yaşa!» diye bağıranlar, bu defa, diktatörün ölü kafasına «yuha!» çektiler... Halk budur; ve «hiç»in ihtilâlcilerine düşen akıbet, bu...

AMERİKA İSTİKLÂL SAVAŞLARI

Yeniçağ boyunca 18'inci asır sonlarınadek ele aldığımız Batı ihtilâl hareketlerinde Fransadaki kral darbeleri, mevzuu ve gayemiz dışında olduğu gibi, 18'inci asrın Amerika İstiklâl Savaşları da, bizim ihtilâlden anladığımız mânaya uygun değildir. O, aslî cephesiyle dış düşmana karşı millî bir ayaklanma, fer'î cepheleriyle de bir iç harp ve nihayet en ehemmiyetsiz tarafiyle bir ihtilâl benzeridir. Onun içindir ki, ihtilâli, bir bünyenin kendi kendisini bellibaşlı bir vahide irca etmek üzere bölünmesi ve kendi kendisiyle boğazlaşması mânasına ihtilâl, Resuller ve Nebilerin mutlak ve münezzeh kıyamlarından sonra, toprak üstü ifadesiyle, yeniçağın ancak son iki modelinde görülebilir. 1789 Büyük Fransız İhtilâli ve 1917 Rus İhtilâli... Ve onları takip eden kırıntı ve mıymıntı davranışlar...

Bu bakımdan en tafsilâtlı ve romanlaştınlmış tarafiyle 18'inci asır sonlarından hikâyeye başlayabiliriz.

BÜYÜK FRANSIZ İHTİLALİ

KRAL

Güneş Kral (14 üncü Lûi)den hemen sonra... Paris...
Gece... Kaldırımlarda bir süvari... Dört nala... içlerinde baygın ve cılız kandiller yanan eğri büğrü fenerler... Bunlar karanlığı büsbütün göstermeye yarıyor... İşte süvari ta yanımızda... Atın üstüne öyle yayılmış ki, sanki hedefine ondan evvel varacak... At da ard ayaklarını taşlara öyle çarpıyor ki, karanlığın koynunda kıvılcımlar çakıyor.
Süvari Belediye sarayının önünde durdu. Başına üşüşen birkaç gölge ve bir fısıldaşma :
— Kral hasta! ı
— Ne?
— Kral hasta!
— Kral mı hasta?
— Evet!
— Ağır mı?
— Öyle!..
Belediye sarayının bomboş merdivenlerinde izbe koridorlarında mırıltılar koşuşuyor.
— Kral hasta!
— Neredeymiş?

— (Meç) de...
— Nasıl olmuş?
— Cepheye giderken hastalanmış...

Evet, kendisinden umulmaz bir hamaratlık olarak şark sınırlarındaki ordularına başbuğluk etmek üzere Paris'ten ayrılan (15. Lûi), birdenbire (Meç) kasabasında hasta düşjnüş, adetâ ölüm döşeğine serilmişti.
Haberi getiren süvarinin atından fışkıran kıvılcımlar koyu karanlığın kuyusunda sönerken, ağzından çıkan şerrâre bütün Paris'i yaktı. Ortaçağın çizgilerini henüz üzerinden silkeleyememiş olan şehir, gece yarısı uykudan silkindi. Bir arı gibi vızıl vızıl dolaşan haber hangi evin simsiyah camına çarptıysa tutuşturdu. Pencerelerin hepsi titrek mum ve kandil ışıklariyle içeriden canlandı.
Fransızların, krallarına karşı sevgileri ne taşkınmış meğer!...
Bütün Paris yatağından fırlamış yarı giyimli, yan çıplak, sokaklarda... Şehirde mahşeri bir şamata... Herkes koşuşuyor, birbiriyle işaretleşiyor, birbirinden bilgi soruyor. Kimse ne diyeceğini, ne yapacağını, nereye gideceğini bilemiyor.
Hiç tanışmıyanlar, kırk yıllık ahbap gibi başbaşa, kulak ku-

lağa... Meydan, köşe, bucak, insan sellerinin birikintileriyle dolu... Kral sevgisi öyle taşkın ki, güya Paris tek bir çatıdır; ve bu çatının altındaki tek aile, ölüm döşeğine serili babalarının derdine düşmüştür.
Acı çan sesleri... Başta bir Orta-çağ tuğrası halinde yükselen (Notre Dame de Paris), Paris'in bütün kiliseleri çanlarını çalıyor. Kiliselerin büyük tunç kapılan ardına kadar açık... içerileri, yanan mumlardan pırıl pırıl...
Kısa zamanda kiliseler adam almayacak hale geldi. Kralın iyileşmesi için dua ediyorlar. Ağlayan ağlayana... Papazlar teessürlerinden duayı bitiremiyorlar, onlar da halkın iniltisine katılıyorlar.
Böyle oldu.
Bir kaç ay sonra Kralın iyileştiği haberi gelince, bu olanların daha müthişi meydana geldi. Bu defa afiyet haberini getiren süvariyi, bütün Paris kucakladı; atını öptüler ve postacıyı zaferden dönen bir (Sezar) gibi sokaklarda, el üstünde taşıdılar. Halk denilen o bin başlı ejderin sevinç ulu-

malan göklere yükseldi. Zira Fransızların havaî, hafifmeşrep Kralı (15. Lûi) iyileşmiş kurtulmuştu.
Tarihçinin dediğine göre :
«— 18 inci Asır'da Fransızların bütün ümidi Kral'da idi. Halk, ne rahip sınıfından, ne de zadegandan bir şey bekliyordu. Memleketin iyiliği, refah ve saadeti ancak Kralın lütuf ve inayetine bağlıydı.»
İşte 18 inci Asrın sonlarına kadar asırlarca süren Kral telâkkisi!.. Ve kendisini Kral'da fâni gören ve ona hiçbir mesuliyet kondurmayan bir cemiyet.
Bu yüzdendir ki, Büyük İhtilâli anlamak için, ona tekaddüm eden günlerden, İhtilâlin tohumunu eken müessirlerden ve o berbad zamanda bile krala duyulan saygıdan işe girişmek lâzım...

(15'İNCİ LÛİ)

18'inci Asrın ilk çeyreğinin dolmasına 2 yıl kala rüşd yaşına girdi ve (Orlean) Dükünün vasiliğinden sıyrılarak kendi öz hüviyetiyle Fransa tahtına kuruldu.

Uzun boylu, sağlam yapılı, güzelce bir adam... Fakat basit mi basit... Meraklarından biri av El işlerinde de hususî bir maharet sahibi... Miskin işlerle uğraşmaya bayılırdı.

Sarayda konuşmalar:

— Kral nerede?
— Geyikli salonda; enfiye kutusu yapıyor!
— Kral nerede?
— Aynalı odada; nakış işliyor!
— Kral nerede?
— Hususî mutfakta; yemeğe nezaret ediyor!

Bir günkü hali başka bir günküne uymazdı. Bir gün gayet mağmum ve mahzun bir gün de son derece neşeli ve uçarı... Denebilir ki, tamamen sathî bir tip olduğu halde, bazen (Prens Hamlet)in melankolisini yaşamakta, bazen de

' " * ^
• "•' • ""•*

şımarık bir saraylı hafifliğiyle tepinip zıplamakta.*,- - Ti

Fakat bunların ne değeri var? Genç Kral, tarihin pete geyrek kaydettiği bir şehvet düşkünüdmv.HStarçak ve miskin ihtiraslar; ve sonra dizginsiz, dipsiz birnjea'vaniyet... (15î Lui)nhı en sadık toroğrafı budur. u svutîc-^ . ;, J

Damarı tuttuğu zaman, gelsin sofraj Iş&aaîp,-. :kumar asa hele kadın... Sabahlara kadar değil, nice güntetin. birbirine ekli sabahlarına kadar böyle... ±ı&& :;;<«• .-i

Onun, ufak-tefek işlerde bilgi sahibi olduğunu • görmeM hayret verici bir şeydi. Meselâ kilise törentahai,- "teşrifatını pek iyi bilirdi. - sxmiH-

Hasis, müthiş hasis... Şahsına ait parayı sarfetmekte sefalet derecesinde pinti... Malikiyetlerin eh zengini içindd büsbütün daralan ve kendinden, nefsinden ,%îr şey harcayaî mayan karakter... î

Çocukluğunda gayet yaramaz ve barbar.«-!<Jmru boyunca merhametsiz ve müstehzi kalan bu adarör -çöctikluğuridi hasta bir vahşet örneği... Hep de öyle MtMı.-Sakatlara ame-? liyat işkencelerinin acısından, ihtiyarlara ölüm ve mezar köre kuşundan bahsetmeye ve o zaman bu zavalMSrıh aldığı dehî şet tavrını seyretmeye bayılırdı. '=1 •-' " ' . ' *

Her şeyde ve müşahhas plânda bir' sm-arardt: Her taşı» altında saklı bir şey vehmederdi. Kendi öz duygularını pee çeler, başkalarını .peçesiz görmekten ve yakalamaktan saadet duyardı. - »• "İ:T" '-•&?••• *

Kapalı kapılara kulak verip içerisini -dinlemek... Anahtar deliklerine göz uydurmak... Gizli pencerelerden, hususî deliklerden measdiven başlarını, aralıklartrgözetlemek... Bun=; lara biterdi. Bir (vale)nin bir hizmetçi kızı sıkıştırdığına^ bir mabeyincinin rnajırem yerindeki cebine-"altınları indirdiğine şahid oldu mu, muradına ererdi. «S^ÎT?- e

Kendi nefsiâe-^fearşı bu kadar hajâsHr- olmasına rağmen zahiren utangaç... Sefirlerin kabul merasiminde kızarır, bol zarır, dili tutttkup kekelerdi. Fakat âşsitendi tabiî plânına düşünce bu halteMen ne bir eser, ne -bir şey... Nedimlerine uzun nutuklar çeker, onlara zarafet-'ImiSBHerıı-îgösterir, hele kadınlarla görüşmelerinde mücessem bir terbiye ve nezaket

kesilirdi. Böyleyken, hizmetçilerle senli benli, yakası mış lâflarla konuşmaktan, (argo) tabirlerini kullanmaktan çekinmezdi.

Dedik ki. Kralın aslî cephesi şehvaniyet... Bir tazının sadece koşmak için yaratılmış olması gibi, her haliyle, mis. kin ve entipüften faaliyetleri arasında devamlı ve esaslı olarak tek bir hedef belirtiyordu: Kadın...

Bir kamusun sahifelerince içinde kadın bulunan büyük harem sahibi Şark sultanları da hesapta, (15 inci Lûi) kadar kadına tutkun ve kadın kolleksiyonuna malik bir Kral var mıdır, bilinemez.

(Don Juan)'a yanaştırılan, tâbirle (Odora di Femina . kadın kokusu) onu yakmış, kavurmuştu. Her taraf kadın kokusu, dalga dalga öldürücü kadın kokusu; o da, titrek burun delikleriyle yalnız bu kokunun izinden giden bir hayvan...

Güya, bazan yüksek ihtiras derecesine çıkan şiddetli bağlılıklar göstermiş... Seyrek de olsa hastalık nöbetine tutulmuşçasına yana yakıla sevmiş... Biz, bu teşhise inanmıyoruz. Onda sevgi hayvanca bir mizacın teskini hırsından başka bir şey değildi. Ender olarak tutulduğu nöbetler ve gösterdiği bağlılıklar, bu hayvani hırsın, sanatkâr kadın ellerinde, bir türlü doyurulmamasından, kandırılmamasından doğma bir bunalım...

En fazla yakınlık gösterdiklerinden (Madam do Pompadur)un cenazesi (Versay)dan Paris'e nakledilirken hava çok bozuk... Şimşekler çakıyor, yıldırımlar düşüyor, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor... O zaman bu garip tip, alnı yağmurla camda, en ileri gözdesinin tabutuna bakarak demişti ki:

— Vah, vah! (Madam la Markiz) pek fena bir havada seyahate çıkıyorlar!

Ve hemen arkasını dönüp pencereden uzaklaşmış, kendisine yeni ufuklar aramıştı.

Bu en feci anlarda bile korkunç derecede hayvani ve müstehzi adamın, ne gariptir ki aile hislerine benzeyen duygulan, yahut yine hayvani insiyakları eksik değildi. Me-

selâ kızlarını etrafına dizip konuşmaktan, halleşmekten hoşlandığı olurdu. Fakat onların da ölüm ve felâketlerini kayıtsızlıkla telâkki eder, facia levhasına bomboş gözlerle bajup bir iki hissiz lâf ettikten sonra çekilip giderdi.
Küçük yaşta anne ve babasını kaybetmişti. Ne annesi, luce ve sevimli Savua Prensesini, ne de babası, akıllı ve dirayetli Burgunya Dükünü tanıdı.
(Vilrua) isimli, boş, mağrur ve heybetli bir ahmak, ona mürebbî oldu.
Gençliğinde, uzun zaman, zehirleneceği korkusu içinde yaşadı. Tahta geçtikten sonra, vasilik devresinin aşağılık muamelesinden başka bir şeye şahid olamadı. (Flöri) isimli Kardinalin küçültücü nüfuzuna kapıldı, hizmetçileriyle yüz göz olarak vakit geçirdi. Sonra sonra da, devlet büyüklerinin riyakâr, desiseli söz ve hareketlerini görür, farkeder gibi olmaya başladı.
(15. Lûi), içtimaî mânada tek alâkaya sahip olmaksızın yalnız kendi nefsine âşıktır. Eşi gelmemiş, nebati bir hodbin... Pek ufak bir anlayış gösterdiği anlar büsbütün yok değil... Amma, selefi (14. Luî)nin aynı hodbinliği değiştirebilen, örten, içtimaîleştiren, devletleştiren azametli asaletinden, vazife hissinden, memleket alâkasından, Kral edasından kendisinde bir iz namevcut... Hasis nefsine, sıhhatine, keyfine, saf asına bağlı olmayan her şeye namütenahi uzak... Ne irade kuvveti, ne fikir zevki, ne prensip bağlılığı... Derin bir ahlâk ve şahsiyet zaafı; ve onun gerisinde sadece behimî bir hırs ve iştah... Bunun neticesi de, olanca hükümet nüfuzunu nedimlere kaptıran marazî bir alâkasızlık...
Bütün ömrünce, hem de sayısız eğlenceler içinde yalnız canı sıkıldı. (15. Lûî)nin can sıkıntısı muazzam bir mevzu olabilir. Bu hal onun ruhundaki boşluktan geliyordu. Kanmayan şehvâniyeti ve eğlenceye saldırışı da aynı derin can sıkıntısının galiba renk renk maskesi...
En çok sevdiği şey, kadın da dahil, kendi ferdî iştahlarıyken onlarla da yetinemedi. Hayattan, tabiattan, varhka«, mânadan, insandan, cemiyetten, devletten, haşmetten nerşeyden nefret etti. Böylece, kendi devrindeki işlerle be-

raber, kendi şahsiyle de, tohumlan havada uçuşmaya bas
laya'naBüyMrîhtilâlin, acıklı bir remz halinde sebebini tes
kil
>- Krallâgmî, el dokunulmak ve hatâ etmez bilen Fransız.
ları, ihtilâte,- onu fikirde hazırlayanlardan ziyade hükümda-
t^pi davet etmiştir.

A 'İSYAN YOLU

^Nihayet kırk yaşından sonra, dünya batsa krallarına
sşvğilerL batmayacak olajı tebaasının umumî nefret duygu-
sunu bir,, hamur kâr gibi, yuğurmaya, bu hisse maya tuttur-
.4.; îv'i ----- .
maya muvaffak oldu. İşte bunu (15. Lûî)den başka kimse,
hiçbir seciye başaramazdı. Bu muazzam beceriksiz, nihayet
Fransız krallarının millet kalbindeki asırlık sevgi ve bağ-
hlık ağacpı tâ kökünden ve lif lif sökmeyi becerdi.

Heajüz kimseden, hiçbir hareket görünmediği halde
milletten- kendisine : doğru gelen belirsiz nefret dalgasını
sanki gözleriyle görüyormuş gibi Paris'i büsbütün bırak-
tı. (Versay)a çekildi. Oraya kapandıktan sonra Payitahtına
hiç ayak atmaz oldu.

= ; Fakat sık sık uğradığı (Kompiyen)e gitmek için Paris-
tea -geçmeye mecburdu. Ne yapsın? Hâlâ küçük bir tebes-
süm karşılığı baştan başa avlayabileceği tebaasını, bu vic-
dan tırmalayıcı insanları^ görmek istemiyordu. Ne yapsın?
Tebaasının suratından, kılığından, tavrından, artık gittikçe
dayanılmaz hale gelen açlığına, sefaletine, göz yaşına kadar
iğreniyordu. Ne yapsın?

Çaresini buldu. (Versay) ile (Kompiyen) arasında, arka-
lardan dolaşan, izbelerden geçen kaçak bir yol yaptırdı.
Yalnız şahsına mahsus ve Fransayı görmekten kaçan tünel
veya havaî hat gibi bir şey...

Ve bu yoldan gidip gelmeye başladı.

Halk, o binbir başlı ejder de bu yolu cehennemi göz-

jerle süzdü, yüzü kin ve nefret kırışıklariyle doldu, yelesi
diken diken, uçuk dudakları kıpırdadı:

«— İsyan yolu!...»

Halk, yolu isimlendirmişti. Halbuki isyan ile ihtilâl
arasında henüz ne büyük fark vardı, «îsyan» kelimesiyle
«ihtilâl» kelimesi arasında, Fransızca telâffuzlarının, işti-
kak birliğini gösteren yakınlığına rağmen hem fark büyük,
hem de isyana bile yol çok uzaktı. Nitekim bir devre son-
ra, aynı iştikak yakınlığının, patlayan ihtilâli, Kral (16.
Lûi)ye basit bir isyan gibi ifade ettiren hazin cilvesini göre-
ceğiz. Kelimelerle vakıalar arasındaki ebedî dram...

Ve işte bu yol, şeamet ve nuhuset kıvnmlariyle bükü-
len yol, halkı, bütün mefhum, kelime ve hareket iştikak-
lariyle ihtilâle davet ediyor, ona zorla ihtilâli öğretiyordu.

İhtilâl motorunun benzini olan açlık da gelip yetişmiş, herşeyi, bütün mekanizmayı tamamlamıştı.
Fakat (15. Lûî) hiçbir şey anlamıyor, hiçbir şeyin «olur», ve «olmaz»ım düşünmüyordu.
Bir gün, âdeti icabı avda, (Senar) ormanında... Etrafında cicili bicili asilzadelerden, besili köpeklerden, yumurta sağrılı küheylânlardan başka bir şey olmadığı halde, nasılsa birdenbire bir çalının içinden zuhur etmişçesine bir köylüye rastgeldi.
İki büklüm, palaspareler içinde, sırtında bir tabut taşıyan köylü... Evet, önüne çıkıveren bir köylü ve sırtında bir tabut...
Durdu. Elinde kamçı, burnu havada, taazzumla köylüye baktı. Köylü de ona baktı ve bir ân durakladı. Bir şey sormak, bir lâf etmek gerekiyordu:
— Tabutu nereye götürüyörsün?
— Ormanın ilerisinde, bir kulübede ölen birisine...
— Erkek mi, kadın mı?
— Erkek!
— Neden öldü?
— Açlıktan!
Bön ve nefsanî Kral, tarihçiye göre «ölen meçhul adamın eski Fransa, tabutun da Krallık tabutu olduğunu his-

sedemeden» bu palaspâreler içindeki iki büklüm köylüye nefret ve tevahhuş gözleriyle baktı; ve sonra dört nala avlanacağı yer istikametinde koşmaya, yani kaçmaya başladı
(15. Lûi)nin kafasında hükümet, mefhum ve mâna halinde değil de, bir çocuğun oyuncaklarına malikiyeti gibi bir hisle, bir nevi ferdî mal... Onda başka hiçbir fikir ve hak ölçüsü aramayın! Haşmetli (14. Lûi)den şu farkı vardı ki, ilki, nefsinde düğümlediği ve yalnız şahsına bağlı bildiği bütün bir vatanı, vatan olarak görebiliyor, nefsini onda aksettiriyor, onda seyrediyor, kendisine vatanın aynasında âşık oluyor; berikiyse kendi haris ve kaba zatından başka hiçbir şey göremiyor, bilmiyor, anlamıyor ve yalnız bütün gördüklerinin öz malı olduğunu sezmekten başka bir şey düşünemiyordu. Her şey kendisinindir; toprak deniz, şato, altun, hayvan, insan, ırz, namus; işte o kadar!
Mürebbisi cahil ve ahmak (Vilrua), bir gün onu, sarayın büyük penceresine yaklaştırmış ve sarayın önünde toplanan dalga dalga halk yığınlarını göstererek ilk dersini vermişti:

— Haşmetli efendim; gördüğünüz her şeyle beraber bunların hepsi sizindir!

O da, selefinin şahane tavırlariyle beraber bütün saray halkının her ân teyid edici edasından sızan bu akü almaz iddiaya, asırlardır ayakta tutulan bu hayale, inanmıştı. Her şey onundur!

Fransız krallarından çoğuna hâs bir dindarlıkla, küçüklüğü ve küçülebileceği, günah işleyeceği ve ceza çekebileceği, onca, yalnız Hıristiyanlık çerçevesinde makbul... Fakat kral olarak hiçbir zaaf ve mesuliyet kabul edemezdi.

Ölçüleri:

— Kral, Allahtan başkasına, hesap vermeye mecbur değildir!

(15 Lûi), son günah çıkartısında söylediği bu sözü, ölüm yatağında tekrar etmiş ve başkalarına da tekrar ettirmiştir.

Bir işte aldanır veya aldatılırsa cevabı şu:

— Can sıkıcı bir şey amma ne yapayım? Tasa çekmeye değmez!

Hükümet işleri, yolunda gitmez, her şey allak bullak olursa mütalaası şu:

— Müteessirim! Fakat hükümet idaresinde hatânın cinayet sayılmayacağını zannederim.

Parlâmento ve (Cizvit) meselelerinden bahsederken demiştir ki:

— Bu adamlar kavga ve şakalariyle canımı sıkıyorlar. Bu gidişle devleti büsbütün karıştıracaklar... Galiba bu haller, biz hayatta kaldıkça sürüp gidecek...

Böylece, hadiselere karşı tamamen alâkasız ve iradesiz, hattâ tâbi ve mahkûm bakışını belli etmişti.

Devletin hazinesi onun cebi... Kral şahsî malım dilediği gibi saçar. Yalnız kendisinin bileceği iş... Hiç kimse burnunu sokamaz, bir şey söyleyemez. Bu mevzuda hassasiyeti büyüktü.

(14 Lûi), başvekili (Mazeren)in ölümünden sonra hükümet işini bizzat idare etmişti. (Lûi)lerin 15 incisi ise başvekili yokken bu makama birinin lâzım olduğunu bile takdir edememiştir.

O, yalnız şunu bilirdi: Taht etrafında nüfuz kazanmaya çalışan tiplerin gayretini, pasif bir sezişle, binbir hile ve desise kullanarak bozmak, onları pusuya düşürmek... Amma bu, «fena»ya mani olmak fikrinden değil, bir nevi muziplik zevkinden geliyordu. Mücerred «iyi»ye karşı ise hiçbir fikir ve teşebbüsü yoktu. Hiç kimseyi takdir edip belli başlı bir iş fikriyle iktidar mevkiine getirmez; sadece gelenleri, sanki kendisine rağmen gelmişler gibi, birbirine düşürmekten ve tepetaklak getirmekten sonsuz bir zevk alırdı.

Nihayet, cüce şahsiyeti icabı, kral, birbirine düşürdüklerinden, birinin nüfuzundan çıkıp öbürünün nüfuzuna gi-

rerdi. Her işde kendisinin hareket saiki de, şüphe, nefret, tereddüd, yees, kin, bezginlik...
(14 üncü Lûi), zamanının büyük payını devlet işlerine vermişti. Oysa, nazırlar meclisine, pek nadir, münzevî bir emeklinin gürültülü kalabalıklara karışması tarzında pek

vx*

seyrek reislik ederdi. Nazırlar Meclisinde o kadar canı sıkılırdı ki, hiçbir mektep kaçağı, sevmediği dersten bu kadar sıkılmamıştır.
Bir gün, işin bu tarafını, son derece zarafet ve ihtiyatla sorar gibi olanlara, gerine gerine cevap vermişti:
— Devlet makinesini kendi kendisine işlemeye bıraktım!
Bir gün de bir telmihe; nazırların kötü icraatına ait bir kinayeye karşı dedi ki:
— Böyle yapmak istediler... Kimbilir? Elbette bunun daha iyi olduğunu düşünmüşlerdir.
(14 üncü Lûi) devri, sağlam prensipler, muvazeneli ölçüler, iyiliğine kanaat getirtmiş usuller ve değişmez esaslar çerçevesiydi. Halefinin devrindeyse birbirini nakzedici kararlar, mütereddit hisler, temelsiz hesaplar, tam bir ibham ve karışıklık, karanlık ve şaşkınlık ve derin bir boşluk; ayniyle kralın seciyesine uygun biçimde Fransaya hâkim oldu.
(15 inci Lûi), millet ıstırabının aks-i seda duvarı olan (parlâmento)dan, ayrıca (Jansenist)lerden ve filozoflardan nefret ederdi. (Cizvit)lerden de sadece korkardı. Çünki bunlar, Kraliçeyle veliahdın dostlarıydı. Tabiî bu korku, Kraliçenin kısa nüfuz devresinde...
Vekilleri tarafından ısrarla müdafaa edilen Avusturya ittifakına şüpheli gözlerle bakar; Prusya'ya yakınlık göstermekle beraber Prusya Kralını kıskanmaktan ve ona nefret belirtmekten geri durmazdı.
Hâsılı, devlet gidişi bakımından, ne istendiği, ne düşünüldüğü, nereye gidilmek ve nerede kalınmak arzusu beslendiği meçhul bir devre...

VÜKELÂ

(15 Lûi)nin vekilleri, kralın nazarında birer maiyet memuru, birer yazıcı... Şöyle böyle eli kalem tutar, lügat paralar ve ezbere bir şey bilir katipçikler... Onun içindir ki, vekillerinin hepsini avam sınıfından, küçük asillerden

ve hâkimlik mesleğindekilerden seçerdi. Büyük asillere, nüfuzlariyle nazır tayin ettirirdi amma kendilerini nazır yapmazdı. Rütbe ve makamların dağıtılması işi, bütün kâr ve geliriyle, metreslerinin, nedimlerinin, büyük asilzadelerin elinde... Bu kuvveti onlara bırakırdı da, kendince bir tedbir diye onları fiilî iktidara getirmezdi. Belki de o zaman kendilerini büsbütün büyüteceğini vehmederdi. Gözdelerinden (Düşes de Şatoru) ve (Markiz do Pompodur) gibi tipler, yatak odalarındaki muzafferiyet veya hezimetlere göre nazırlıkları ve en yüksek vazifeleri dağıtır, değiştirir veya geri alırdı.

(14. Lûî) devrinde vükelâ, uzun zaman iktidardadır. Kralın kuvvetli desteği ve takdir ölçüleri böyle gerektirir. Meselâ (Kolber) yirmiiki, (Lövva) yirmibeş yıl iktidarda kaldı. (15. Lûî) devrindeyse herhangi bir entrika yüzünden iktidara yükselen, başka bir entrikayla düşerdi. Maliye, harbiye, hariciye gibi büyük ihtisas ve tecrübe isteyen işlerde bile en müstaid ve muktedirleri, uzun zaman yerlerinde kalamadılar.

Kral, vükelâsı arasında hiçbir fertten emin olamadı. Ava çıktığı zaman nasıl şikarının tuzağa düşmesini beklerse, öylece, hep, nazırlarından şunun veya bunun, ayağı kayıp düşeceği ânı kolladı.

Kendi oda hizmetçisi, gözdelerinden (Madam do Mayyi)ye bir gün şöyle demişti:

— Muhterem Madam; size şaşmaz bir iş ölçüsü, sağlam bir hareket düsturu takdim' edeyim mi? Hiç kimseye; istisnasız, hiç kimseye emniyet etmeyiniz!

İşte bu düstur, oda hizmetçisi; o, bir başvekilden çok daha nüfuzlu uşak tarafından, sanki bizzat krala telkin edilmiş, daha doğrusu temsil ettirilmişti, irade zaafı bu kadar korkunç bir hükümdar...

KARANLIK ODA

Etrafındakilerin her hareketini inceden inceye tahkik -ve tarassud...

Bütün zabıta teşkilâtı, âmme hizmetlerinden ziyade,. Kralın bu tecessüs damarını tatmine memur... Her sınıf, cins ve soydan türlü türlü hafiyeler tedariklendi ve kocaman bir casusluk şebekesi kuruldu.

Kralın gizli haber alma teşkilâtının en parlak numunesi «Karanlık Oda»dır.

Sonraları «Karanlık Oda Siyaseti» diye Kralın gizli diplomasi tekniğine alem olan bu tâbir, Paris postahanesinde bir odanın ismi...

Bir ihtiyar var... Nihayet asalet payesine de ermiş korkunç bir fitne örneği... Herkesçe bilinen adı (Janel)... Ona (İhtiyar Janel) derler. İşte bu (İhtiyar Janel) postahanedeki gizli idarenin müdürü... Emrinde, gayet usta, tecrübeli,

emin bir çok memur... Bunlar mektupları gizlice açmak ve
tekrar kapatmak sanatında üstad... Koca bir laboratuar
kurmuşlardır. Bir tarafta bir ocak, bir tarafta boy boy
incecik teller... Telleri ateşte kızdırıp hiç incitmeden zarfın
üstündeki balmumunu kaldırıyorlar, mektubu okuyup ye-
rine koyduktan sonra yine hiç belli etmeden aynı balmu-
munu zarfa yapıştırıyorlar. Balmumu ve üstündeki mühür
veya arma hiç örselenmiyor.
İşte mahud ihtiyar, bu dessas kurt, «Karanlık Oda»
laboratuarında açılmış mektuplardan kopya ettiği kısımla-
rın dosyasını her sabah Krala takdim eder; dosyasını, Fran-
sa'nın şeref ve azametiyle mütenasip bir muahede itinasıy-
la sırmalı kılıflar içinde taşırdı.
Kral da, kahvaltısının peşinden, en lezzetli bir yemiş
olarak bu gizli dosyayı tadardı.
Sınıf sınıf herkes veya sınıf sınıf ileri gelenler ne düşü-
nüyor?... Bilhassa bunların iç hayat ve münasebetleri?...
Şunun bunun dalaveresi, büyük aile kadınlarının rezalet-
leri?... Her türlü dedikodu, buram buram şayia ve çeşit
çeşit entrika?... Vükelânın perde arkasında çevirdiği dolap-
lar?... Fikir budalası züğürt filozofların ne yapmak istedik-
leri?... Filân .falan...
İşte bunları öğrenip ona göre tavır almak, Kral için
en dayanılmaz zevk... Hele asilzadelerle büyük rahiplerin

.aşk maceralarına ve entrikalarına nüfuz etmek ne keyf,
ne keyf!... Sonradan patlak verecek rezaletleri evvelden
bilmekle misilsiz bir gurur duyuyor; rütbe ve makam tak-
siminde, çil çil ihsan ve mükâfaat tevziinde, evvelden bildik-
lerini nazara alıyordu.
Oldum olası en sefil despot ve en âdi zalimlerin kul-
landığı bu usul, gün geldi, Kralın aleyhine döndü.
(Markiz do Pompodur), o, şuhluğu nisbetinde fettan
ve cüretkâr mahlûk, Krala haber verileceğinden korkmadan
ihtiyar casusu kendine bağladı:
— Mösyö, size son sözüm şudur: Hem Kralın daha
fazla ihsanına nail olmak, hem beni, yani yine Kralı kazan-
mak ister misiniz? Bunun aksi, sadece Kralı kaybetmek
değil, hayatınızı da elden çıkartmaktır!
— Evet, madam, anlıyorum efendim!
Artık gizli dosya, daha evvel Markizin Karanlık Oda-
sında muayeneye tâbi tutuluyordu. (Versay)m hâkimesi,
âşıkına nelerin haber verilmesini münasip görürse yalnız
onlar takdim edilmeye ve gerisi gizli tutulmaya başlandı.
Korkunç kadın, bu kadarla da kalmadı; kendi emelleri yo-
lunda sahte vesikalar tertiplemeye, düşürmek istediklerinin
ağzından yalan hiyanet mektupları yazmaya kadar gitti.
İşte, bizzat kendi sefil âlet ve tertibinin, dönüp kendi-
sine ihanet ettiği, âciz, âcizlerin âcizi haşmetli Fransız

.IKralı!...

KRALIN SIRRI

(Konde) isimli prens... Mevki hjrsmdan zangır zangır titreyen, sapsarı bir yüzle gezen adam... Gayesi, büyük babası gibi kendisini Lehistan Krallığına getirtmek... Fakat Lehistan tahtında bulunan Saksonya Kralı ve Fransa Velkahtınm kayınbabası (3. Ogüst)ü nasıl düşürmeli? Cepheden yapılabilecek, yahut yapılması elverişli görülebilecek hiçbir .şey yok... Entrika... Tek yol bu...

93

Kralın himaye ettiği bu fikri tatbik mevkiine koymak için Hariciye Nezareti ileri gelenlerinden (Tersiye) ile kralın oda hizmetçisi (Löbel)i vazifelendirdiler. Fransa'nın Varşova Sefiri (Kont do Bruli)ye de vaziyetten haber verildi. Sefir de birbirine karşı çalışan iki efendiye birden hizmet etmek gibi iki yüzlü politika yürütmeyi mizacına uygun buldu. Bu vaziyet, karşılıklı oyun arayan, birbirini oyuna getirmeye çalışan tarafların keşmekeşi halinde 18 inci Asrın 3 üncü çeyreği dönünceye kadar sürdü.

İşe bakın ki, bu gayet ahmak ve âciz tedbirlerin ismi (Kralın sırrı)... (15. Lûi)nin şahsî dış politikası, sırrıydı. Bu zavallı esrarın tek mümtaziyeti, zamanında gayet İyi saklanılması, hiçbir tarafa hiçbir şey sızdırılmamasıdır. O kadar ki, esasında gülünç hamakat tedbirlerinden başka bir şey olmayan bu oyunlar, sırlar, bir zaman tarihî birer muamma sanıldı. Fakat bugün ortada sır diye birşey kalmış değil...

Lehistan Krallığı hülyası bu kadar çocukça, aptalca, mecnunca idare edilir ve sadece «Kralın sırrı» adına müthiş bir gizlilik muhafaza olunurken, resmî hükümet mekanizması her şeyin dışında kalıyordu. Nitekim Başvekil (Şazöl) plânından kısmen haber alınca pek öfkelendi, (Tersiye)yi hariciyeden kovdu, fakat «Kralın sırrı» müessesine karşı gelmedi. «-

(15. Lûi)nin bütün zevki, gizli diplomaside ve pireyS deve yapan sahte esrar tertiplerinde devam eden çocuk oyuncağı hevesi...

Gizli diplomasinin gizli memurları arasında mühimce, mühim, pek mühim şahsiyetler de vardı. Meselâ, hürriyet kahramanı meşhur (Mirabo)... Ondan başka (Britvil),Bayrıca (Verjen), yine ihtilâl ordularının sonradan başkumandanı meşhur (Dümurye) ve (Bomarşe)... Bir de (Deon) isimli bir şövalye vardı ki, aralarında en garibi... Müthiş bir serseri, esrarlı bir macera düşkünü, tüysüz ve kadın

edalı biri... Bu adam, Rusya Çariçesi (Elizabet)in sarayına nüfuz etmiş, Çariçenin hususî hizmetlerinde bulunmuş; bir müddet sonra da aynı sarayda Fransız sefareti kâtibi

olarak boy göstermişti. «Yedi Sene Muharebesi»nde (Dragan) yüzbaşısı sıfatı ile parlak ve yiğit bir süvari zabiti şeklinde endam arzetmiş ve oradan da siyasî memuriyetle Londra âlemine, ingiliz salonlarına gönderilmişti. Erkek mi, kadın mı bilinmez, kendisi bunların ikisini birden saklar, yahut kadın olduğunu iddia ederdi. Nihayet erkek olduğu bir gün katî surette gerçekleşince, (15. Lûi) bu iki cins arası soysuz tipi kadın elbisesi giymeye mecbur etti.

(15. Lûî)nin gizli diplomasisi kralın esrar keyfini yerine getirmekten, Fransa'nın halini soranlara «sus, sus; bu kralın sırrı!» dedirtmekten başka hiçbir şeye yaramadı. Siyasî vakalar üzerinde hiçbir tesir gösteremedi ve sadece kralın işleri cepheden kucaklamak ve hükümetini ona göre idare etmek hususundaki aczini açığa vurdu. Gizliliklerin kukla sahnesine lâyık olacak kadar zavallısına bile «Kralın sırrı» gözüyle bakmak, kralın hükümetini büsbf tün felce uğratmaya ve yalnız kralın sinsi zevklerini beslemeye hizmet etti.

(15. Lûi)nin portresi üzerinde, teferruata kadar uzun tutulan bu çizgiler, daima, her zaman ve mekânda ihtilâllerin aradığı şartlar iklimini, idarî ve içtimaî vasatı belirtmek içindir. Fransız Büyük ihtilâli (16 Lûi) devrinde patlamış olsa bile, tesir ve tahrik kutuplarından başlıcası, «Güneş Kral» dedikleri (14. Lûi)yi takip eden (15. Lûi)dir; fakat çok defa olduğu gibi, bu işin ceremesini çekmek (16. Lûi)ye düşmüştür.

VERSAY

Rüşt yaşına basan (15. Lûi) artık iradesine sahip ve insanlara karşı mesuliyetsiz kral sıfatiyle Paris'ten (Versay)a gelince ömründe bu sarayı ilk defa görüyormuş gibi etrafına alık alık bakmaya koyulmuştu.

Adetâ rahatsız... 15'inci Asırda bütün cihana hakim şaşaalı Fransız medeniyet ve irfanının güneş kralı (14. Lûi)

nin yıldızlı olan bu muazzam sarayı ona dokunmuştu. Her fikir ve hesabın debdebe ve tantanaya feda edildiği şu muhteşem binada cadde uzunluğunda koridorlar, duvarlar genişliğinde pencereler, kavak yüksekliğinde tavanlar, konak

büyüklüğünde odalar, onun dar ve karanlık mizacına aykırı... Rahatça, şöyle babacanvâri oturulacak bir köşe insanı kucaklayıp mahremiyetine gömecek bir yer, yorgan altı giîbi içine gizlenilecek bir bucak nerde? Her şey tabak gibi, geçit resmi meydanı gibi açık ve göze batıcı bir tefrişat ocağı nerde? Buradan, merasim ve teşrifattan tiksiniyordu. Hayatta en çok Fransa tahtının etrafındaki merasimden iğrenen ve onu nasıl kaldırabileceğini düşünen yeni kral,   elbetteki Versay Sarayına bu haliyle tahammül edemezdi.   Çok geçmeden sarayda değişiklikler başladı.   Usta ve halden anlayan mimarlar gözdelerin tarifi ile,   kralın keyif ve zevkine göre, küçük, gizli, mahrem içine kapanmış daireler, (pavyon)lar yaptılar. Bu daireler aynı keyif ve zevke göre birer garsoniyer gibi döşendi.   Birbiri arasına da gizli merdivenler, dehlizler, bilhassa ihmal edilmedi. Bütün bu tertibat, mahremliği ve derunîliği öyle hedef tutuyordu ki,   pencereleri bile ne içerden ne dışarıdan ışık sızdırır, kalın atlas perdelerle maskeli bulunuyordu. Büyük şömineler ve her tarafta sırma püsküllü çıngırak askıları...

Yeni Kral (14. Lûi)nin süslü, ihtişamlı yatak odasının yanında hususi bir yatak odası yaptırdı. Haşmetli selefinin yatak odası bile kendisine batmıştı. Bu oda bitişikleri, sarayın çevresinde ayrı ve ikiye bölümlü (kur do serf) ismi verilen iç avluya nazır büyük balkona hususî bir kapı ile bağlı... Kral bu kapıdan rahatça çıkar, aynı kattaki kızlarının dairesine uzanır, yahut hususi bir merdivenle alt kata inerek ya (Madam de Pompadur)un apartmanına yahut da yeni (Versay)ın en alâka çekici «küçük kabineler»! isimli merkezi kısmına giderdi.

Yeni inşaat o tarzda yapılmıştır ki (Kur do Serf)in etrafında halkalanarak büyük sarayın içine geçmiş, anasının vücudunda saklı bir kuş gibi, büyük sarayın gövdesi içine saklanmıştı. Dört kat üzerine mutfak, kiler, çamaşır hane,

hizmetçi odaları, kütüphane, yemek, oyun salonları, istirahat odaları, labaratuar, metres apartmanları vesaire...

tşte (15. Lûi) imkân buldukça bu küçük saraya sığınır, vakit geçirirdi. Sonraları merasim ve teşrifattan kurtulmak için buradan pek nadir çıkar oldu. Derken, gezip tozmalar.. Gittiği yerler (Rammuyye) ve (Santiyyi)... Birinde akıl ve zekâsını takdir ettiği (Kontes do Tulüz), öbüründe de harikulade av takımlarını beğendiği (Dük do Burbun) oturuyor. 18'inci Asrın ortalarında artık küçük sarayda da rahat edemeyerek kendisini büsbütün gezginciliğe vurdu. Bu sirtolarda bütün bir sene sarayda geçirdiği gecelerin sayısı 52 tane ...Tabii bu gezgincilikte hazineye müthiş israfların üstüne binen aynı ve tahammül edilmez bir yük... Kral bir çok yerlerde Fransa Hükümdarı gibi değil, zengin ve meçhul bir şahıs gibi yaşıyordu. Tamamiyle merasimsiz ve teşrifâtsız... Meclisine ancak seçilmiş davetliler girebilir, bun-

larla akran ve omuzdaş gibi hareket eder, hattâ zevk âlemlerinde, içki meclislerinde, arkadaşlarının kendisiyle alay etmesine dahi göz yumardı.

Sarayın etrafında kümelenen kasabanın nüfusu her ân terakkide... 1722 tarihinde on yedi binden ibaret olan (Versay)ın nüfusu 1744'de ellibin... Sebebi pek basit, sade maaş, paye, memuriyet ve insanların saraydan serpiştirilmesi değil, gittikçe artan, ziynet ve sefahetin de etrafına bütün bir muhit çekmesi... Tufeyliler, Dalkavuklar, istismarcılar, simsarlar, hep Versay kasabasında...

Aynı saray içinde yine ayn bir saray halinde kraliçenin dairesi... Burası Krala ve metreslerine karşı bir muhalefet karargâhı...

Zavallı kraliçe, krala ait unsurları, çizgiler, renkler, arasında yeri ne kadar da silik...

Eski Lehistan Kralının kızı (Mari Leçinska)... Kadın kokusu ile tutuşan aygır kraldan altı yaş büyük... îyi kalpli, dindar, mütevekkil bir kadın... Bütün gün dairesinde kalır, okur, resim yapar, piyano çalar, yine okur, çocuklariyle uğraşır sonra yine piyano çalar ve nihayet esner, esner, esner...

Kocasını başlangıçta 10 sene kendisine bağlamış, iifc. çocukları ikiz olarak 10 evlât doğurmuştur.

Henüz (15 Lui)nin bütün bir kısraklar harası kurmaya kadar giden şehvet infilâkı olmadan tam 10 yıl, bütün yükü bu kadıncağız çekmiş, nihayet bir gün bağıra bağıra, kendisini garip ve sonu gelmez bir mihanikiyete indiren bu rolün bıkkınlığını ilân etmişti.

— Daima yatmak, hep gebe kalmak, boyuna doğurmak... Bu mu hayat?

(Mari Leçinska) bu halini ilânda biraz geç kalmıştı. Zira hepsi işte bu kadar... Bundan sonra Kral kendi aile çerçevesi dışındaki kokulan almaya başlar başlamaz, Kraliçe ile resmî teşrifatın gerektirdiği alakalardan başka hiç bir münasebet sahibi olmamış, üstelik Kraliçeye sert, haşin davranacak kadar küçülmüştü. Lehistan Kralının himayesiz kızı herşeye katlanıyor, şöyle diyordu:

— Sabır, sabır, sabır; susacağım!

Kral baş gözdesi (Pompadur)u Kraliçenin dairesine memur edecek kadar yüzsüzlük gösterince, gülümsedi ve dedi ki:

— Peki. Majeste, itaat ediyorum! Benim iki hükümdarım var, biri gökyüzünden felâket zamanlarında teselli yağdırı-

yor öbürü de yeryüzünde ne emrederse boyun eğmek icap
ediyor.
(Mari Leçinska) daima sabır ve tahammülü ile büyük
kaldı. Onuncu izdivaç yılından sonra Kral birdenbire azın-
ca onu hiç kösteklemeye davranmadı. Haline razı oldu. Na-
zarî Fransa Kraliçesi yaftası altında Krala karşı bir abla
rolü oynadı ve yalnız çocukları ile meşgul oldu. Kral da
onu kendisine musallat olmadığı sürece saydı. Hattâ ölüm
döşeğinde biraz fazlaca alâka gösterdi.
Eski Lehistan Kralının kızı (Mari Leçinska) 24 Haziran
1768'de sihirbaz metreslerin Krala Hindistan'dan kuvvet
macunları getirtip yedirdiği devirde (Versay) sarayının yal-
dızlı gurbet köşesinde altmış beş yaşında gözlerini kapadı.
(Mari Leçinska)dan bir sürü (madam) doğmuştu. Kra-

lın kızları... Kralın kızlarına, mânasının üstünde bir hür-
met delaletiyle (madam) denir.
(15. Lûi)nin 8 kızı vardı, îkisi çocukken öldü. Kaldı mı
altı prenses? Bunlardan en küçüğü (Lûiz) içini dolduran
dini hislerin dürtüsü ile 1770 tarihinde (Karmelit) manas-
tırına girdi, dünyadan el etek çekti. En büyükleri (Elizabet),
(5. Filip)in oğlu (Filip do Parm) ile evlendi ve 1759'da öldü.
Ondan sonraki (Anriyet), (Dük do Şart)ı sevdi ve onunla
evlenememekten doğan acıyla ancak 1752 yılına kadar yaşa-
yabildi.
Böylece sayın madamlardan yalnız (Adelayt), (Viktuvar)
ve (Sofi) isimli üç prenses kalıyordu.
(Adelayt), kibirli, patırdıcı, şirret... Rahipler sınıfının
en sadakatli taraftarı... Avusturya ile ittifakın ise amansız
düşmanı... Kral üzerinde nüfuzu büyük... Yeni bir dünya
arayan ve eski nizamları münakaşa eden filozoflar takımın-
dan ve hele (Markiz do Pompadur)dan tiksinir, bunlar hak-
kında entrikalar tertibine kadar giderdi.
Ya Veliaht?... Unuttuk mu? Unutulsa da yeri... O ka-
dar şekilsiz, hacimsiz... Annesi kadar mutaassıp, kızkar-
deşi (Adelayt) derecesinde kibirli ve öfkeli... Tam bir in-
ziva hayatı geçiriyor, fakat etrafında cereyan eden hadise-
leri de gözden kaybetmek istemiyormuş gibi duruyor...
Ama hiç bir şahsiyet ve teşebbüs gücü mevcut değil... Bi-
rinci karısının ölümünden sonra Saksonya Kralı (3. Ogüst)
ün kızı (Mari Jozef)le evlendi.
Hâsılı Kraliçe kendi halinde ve inzivasının kalın hisa-
rında, (madam)lar küçük ve şımarık teselliler peşinde, Ve-
liaht büsbütün zaman ve mekân dışında ve hepsi, bembe-
yaz kâğıt üzerine tebeşirle çizilmiş insan şekilleri gibi h
vadan tipler...
Geriye hükümdarlık hanedanına bağlı prenslerle büyük
asiller, gözdeler, metresler kalıyor.
Sarayın gözünde şüpheli bilinen (Orlean) Hanedanı
(Versay)a pek nadir uğrardı. Kralın çocukluğunda naiplik

eden Orlean dükünün oğlu, babasına hiç benzememişti. Kendisini ilme, fenne, bilgi zevkine vermişti.

(Sent Jönevyev) Manastırında ilim ve fen, hususiyle lisan ve din tarihi okuturdu. Onun oğlu da muharrirler ve şairlerle gayet sade bir hayat sürerdi.

(15. Lûi)nin müsamahası ve kötü idaresi sayesinde servetini üç misli yükselten (Burbon - Konde) Hanedanı, debdebe ve ihtişam içinde... Bu Hanedanın vârisi olan (Prens do Konde), parayı çılgınca sarf eden bir zevk ve alâyiş düşkünü... Tertiplediği ziyafet ve eğlenceler, binbir gece masallarına eş... Şatosunda yaptırdığı tiyatro sahnesinde sahici bir şelâle akıyordu. (Pale Burbon) isimli Hanedan Sarayına sarfettiği, tam 12 milyon frank... Kralı bile imrendirici, onun da gözünü kamaştırıcı bir ihtişam... (Prens do Konde), ilim ve sanat ehlini himaye eder, fakat (Ansiklopedi)cilerin aleyhinde bulunurdu. (Cizvit)leri müdafaada ateşli... Sırasında Kralı tenkit etmekten ve idare tarzı aleyhinde atıp tutmaktan ürkmez, saraydaki gözdelere âşıkane mülazemetlerden geri kalmazdı. Büyük ihtilâlden sonra asiller ordusuna kumanda eden işte bu zat...

Genç ve güzel (Prens do Konti), Konde Prensinden daha müsrif, daha hovarda, daha dağınık... Şu mahut Lehistan Krallığı dâvasında «Kralın Sırrı» isimli aptallığa mevzu teşkil eden sapsarı benizli muhteris asîl... O da bütün kendisinden olanlar gibi yeni fikirlere düşman...

Dillerde pelesenk:

— Bırak şu fikri!... «Yeni»lerden o... Kafası ezilmeye lâyık!...

O zamanın «yeni»den nefretiyle, son zamanların «eski »den nefreti, tersinden birbirinin aynı... (Prens do Kondi), (Kraldan, borçlarını ödeyeceği bahanesiyle) tam bir buçuk milyon frank almıştı.

Kral, hükümdarlık ailesine bağlı, prenslere, elbette ki, emin bir gözle bakamazdı. Sarayda bir memba gibi kaynamaya başlayan insanlar Hanedan dışı asilleri saraya cezbettikçe. Kral, bunlardan etrafına bir halka çekmeyi ve Hanedan prenslerini uzak tutmayı münasip gördü. Bu soydan zadeganın başında, keskin zekâ ve parlak zarafetinin peçelediği korkunç ahlâk yaraları taşıyan (Rişliyo) Dükü...

Onun yanında da (Drajanson)... Duygu ve düşüncelerini saklamaya, yahut başka türlü göstermeye kabiliyetli, iki ünlü senyör... Harika tertiplerde tecrübe ve maharet sahibi

(Moropa); hicviye ve destanlarıyla herkesin gözünü yıldıran sanatkâr mizaçlı efendi... Kralın sırdaşı, hassa zabitlerinden (Dük Dayon)... Herşeyden şikâyetçi mütaazzım (Prens do Böv)... Asilzadeler sınıfı içinde en üstün zekâlı, zadegan hakları müstesna, bütün hakların kaldırılmasını isteyecek kadar ileriye gidici bir (Dük)...

îyi ama bütün bu gözde zadeganın, hükümdar nedimlerinin servet ve saadeti emniyet altına alınmış değildi. Küçük bir entrikayla her şey alt üst olabilir, hafif bir hava değişikliğiyle bütün imtiyazlar elden gidebilirdi. Nasıl ki, (Rişliyo), (Drajanson) ve (Moropa), baş metres (Madam do Pompadur)un kaprislerine feda edildiler. Ama yine herkesin nazarı sarayda ve gözdelik, nedimlik makamında... Bu iş, ne kadar belâlı olursa olsun, herkes nimeti yine onda buluyor, saraya nüfuz edip Kralın yakınları arasına katılmak için çevirmedik entrika, başvurmadık hile bırakmıyordu.

Ve metresler, metresler, metresler... Büyük Fransız ihtilâlini hazırlayan âmiller arasında (15. Lûi)nin metresler saltanat ve hükümetini başa almak lâzımdır. Tâ Hindistan'dan getirilen türlü kuvvet ilâçlarıyla cinsî gücünü artırmaya baktıkları ve sersemleştirdikleri şehvet aygırı Kral, yelesi sırtındaki kadınların, yuları da onu çeken saray adamlarının elinde, tarihde eşine rastgelinmez bir nefsanîlik «uyur - gezer»idir.

Romanı ciltler doldurabilecek kadar zengin bir metresler saltanat ve hükümetlerinin teferruatına girmeden, yalnız kıymet hükmünü vermekle yetiniyoruz. Nitekim şapşal ve sersem şehvet aygırının ölümü de âdi bir kadından kapacağı çiçek hastalığı yüzünden olacak, (Lûi)lerin 15 incisi kadın için yaşarken kadın sebebiyle ölecektir.

İHTİLÂLİN KRALI

1770 senesindeyiz... Kraliçe, (Pompadur), veliaht, ölmüş ve (Şuazöl) iktidardan düşmüştür.

Şimdi ortada yeni bir nesil var:

Henüz 16 yaşındaki yeni veliaht ile, iki biraderi, (Kont do Provans) ve (Kont d'Artua)...

Genç ve yeni veliaht, mürebbisi bir (dük)ten gayet

mahdut bir terbiye almıştı. Evden ve el işlerinden başka bir şey sevmez, hiçbir mesele ile alâkalanmazdı. Şişman, ağır, kaba, saçları darmadağınık ve elleri daima kirli bir haylaz... Bütün gün, işi gücü kardeşleriyle kavga etmek ve (15. Lûi) devrindeki Fransa'nın bu gidişine aptal aptal bakmak...

İhtilâlin Kralı olacak ve (16. Lûi) ismini taşıyacak olan bu kaba genç 16 Nisan 1770 de Avusturya İmparatoriçesinin kızı ve yine ihtilâlin kurban Kraliçesi (Mari Antuanet) ile evlendi. (15. Lûi)nin aksine, kadından hiçbir şey anlamayan bu tip, karısına kardeşçe bir alâka gösterdi. Genç prensesin güzelliğine, zarafetine karşı bir hayli zaman hissiz kaldı.

(Mari Antuanet) şuh bir kızdı. Fakat sebat ve irade sahibi ve bilhassa iyi kalpli... Henüz on beş yaşında bir çocuk... (Versay) sarayında kendisini pek yabancı bir âlemde hissetti. Avusturyalı olduğu için kendisine gayet şüpheli gözlerle bakılıyordu. Saray teşrifatından iğrenmesi, zevk ve sefaya düşkün olması, gençlik şevkiyle daima kayıtsız ve hoppa görünmesi, erkek ve kadınlar içinde gayet mahdut kimselerle görüşmesi herkesin dikkat ve husumetim çekiyordu. Viyanah prens, daima tarassut altında tutuluyor, en basit hareketleri bile tecessüsten geçiriliyor ve büyük bir kabahati bulunup Viyanaya iadesi için çareler düşünülüyordu.

Genç ve parlak (Kont d'Artua) ile teklifsizliği, zarif ve güzel (Prenses do Lâmbel) ile dostluğu, soğuk ve lakayt kocasına istiğnası, hâsılı her hareketi dikkatle kaydolunuyor, en kötü şekilde tefsir ve tevil ediliyordu. (Mari Antua-

net)in düşmanları, her gün yeni bir iftira, yeni bir hücum vesilesi aramaktan usanmıyorlardı. (15. Lûi) kendisini nazikâne kabul etmiş ve bir nevi himaye altına almıştı.

Bu yabancı Prensesin ayak bastığı sarayda yeni bir ahlâk, yeni bir mizaç, cehennemi bir şiar moda olmuştur. Bu yeni ahlâka göre aile rabıtası gülünç bir şey sayılmaya başlanmış, zevcin zevcesini ve evlâtlarını sevmesi ayıp haline gelmiştir. Şehvet düşkünlüğü, merhamet yokluğu, ma-.cera hevesi, sefahat gayreti, zadegan sınıfının fârik sıfatı... Sırf fenalık için fenalık, garez, kötü niyet, sadece nefs zevki ve üstünlüğü, birer düstur gibi tatbik edilmekte... Hiciv, teşhir, skandal, ayak kaydırma ve her türlü aşk ve fedakârlıktan mahrumiyet, büyük ihtilâle tekaddüm eden hazırlayıcı günlerin farikalarıdır.

israf, israf, dağlar ve taşlar altun olsa dayanamıyacak "kadar müthiş, mecnun bir israf... Malî ve iktisadî farika da budur Pompadar'un tamamen şahsî ve zatî masrafına 40 milyon frank gitmiştir.

Ve hazinenin hali?... Metelik yok!... Ve halkın vaziye-

ti?... Onu, «İsyan yolu»ndaki levhada... Halk baştan başa aç... Fransa mahsulsüz, verimsiz, kurak... Sefalet, derebeylik devrinden çok daha üstün, çok daha derin...
Öyleyse bir ihtilâl için her şey hazır mı? Hiçbir şey hazır değil; çünkü her şey hazırken onları sıfıra indiren, tesirsiz kılan bir eksiklik var: İhtilâl şuuru!... İşte henüz o hazır değil!...

SINIFLAR ŞEHİRLER VE İŞ HAYATI

O zmanki Fransa'da vergileri ödeyenler, askere gidenler, yalnız köylülerle küçük esnaf ve işçiler... Yani aşağı sınıf halk... Halkın üst tabakası, rahipler, asiller ve (burjua)ların zengin sınıfı hiçbir vergi vermez, buna mukabil bütün memuriyetleri ve selâhiyetleri ellerinde bulundurur-

du. Asiller sınıfının zenginleri ve parlakları, eskiden olduğu gibi köylerdeki malikânelerinin başında oturmaktan vaz geçmiş, büyük şehirlerde oturmaya başlamışlardı. Sebep, ticaret ve siyaset merkezi olan büyük şehirleri de artık parya halinde kullanmaya başladıkları halkı merkezden istismar etmenin kombinezonlarında rol oynamak... Paris'ten sonra Ren, Dijön, Grönobl, Tulüz, Nant, Nansi, Eks, Monpelye, Klermon, Liyon, Marsilya, Bordo, Nant gibi merkezler, yüksek sınıfların başlıca topluluk noktalarıydı. Bu şehirlerde inşa edilen, büyük binalar, artık büyük şehirlere intikal eden merkezî istismar manzumesinin abideleri halinde yükseliyordu. Kralın emirlerini kayıt ve tescil vazifesiyle mükellef bir nevi mahkemeden ibaret bulunan parlamentolar, ile umumi mahkemelerin âzası, hükümet memurları, gemi sahipleri, tacirler, sanatkârlar hep bu şehirlerdeydi. Büyük amele kitlelerini toplu halde çalıştıran fabrikalar ve makine manzumelerinin memur olduğu imal işleri henüz vücut bulmadığı için sınaî kadrolar kurulmamış olmakla beraber o zamana mahsus tezgâh ve el işçiliğinin merkezleri de büyük kasabalardı. O zamanlar dikiş iğneleri bile elde yapılıyor ve bütün Fransa'da ancak birkaç falbrikamsı tesis bulunuyordu. Bunlar da, büyük şehirlerin yanı başında, kenar mahallelerde bulunuyor ve pahalı çuhalar,

ipekli kumaşlar, halılar, porselenler gibi ziynet eşyası üzerinde çalışıyor, bir nevi yüksek sınıf ihtiyaçlarına cevap veriyordu. Bunlarda da faaliyet el işine inhisar ediyor ve henüz makine icad edilmediği için, basit, küçük ve iptidaî el tezgâhlarından başka birşey mevcut bulunmuyordu. Binaenaleyh halk yığını halinde bir hamle ve hareket sınıfı diye bir topluluk yoktu. Şehirlerde ikamet eden amelenin büyük kısmı duvarcı, dülger, marangoz, terzi, kunduracı, ekmekçi, kasap gibi küçük esnaftan ibaretti.

Şehirlerin nüfusu da pek az ve bugüne nazaran hayrete şayan derecede fakir... Meselâ o zaman dünyanın en büyük şehri olan Paris ancak 650 bin nüfuslu bir belde... Bugün Paris civarında bulunan büyük şehirlerin hepsi de bir köy... Fransa'nın ikinci şehri olan Liyon'un nüfusu da

ancak 100 bin... Nüfusu 50 binden fazla şehirler sadece dört tane: Marsilya, Bordo, Nanet, Roan... Gerisini tasavvur etmek pek kolay... O devirde Fransa'nın yekûn halinde nüfusunu teşkil eden 25 milyonun ancak 3 milyonu şehir ve kasabalarda yaşıyordu.

Paris'e, ihtilâl şuurunun merkezine gelelim:

Sokakları dar ve çamurlu... Bu kaldırımşız sokaklarda, asillerin, zenginlerin bindiği ziynetli ve haşmetli arabalar, burunlarından kıvılcım boşalan besili atların dört nala hareketleri müthiş bir ölüm makinesi gibi geçer ve ekseriyetle önlerine çıkanı çiğneyip yere sererdi. Bu tarzda çiğnenip yere serilenlerin, dönülüp arkaya bakılacak kadar bile alâkaya erdiği yoktu. Aşağı sınıf halk, hayvan, nebat, hattâ kıymetli cemâddan bile değersizdi.

İhtilâl boyunca en büyük rollerden birini oynayan ve Fransa hesabına boyuna ayaklanıp büyük kitlesinin temsilciliği vazifesini gören meşhur (Sen Antuan) mahallesi de, kadrosu umumiyetle amele ve işçilerden ibaret olmak üzere, yine ihtilâlin meşhur sembqlu (Bastiy) hapishanesi civarında kurulmuştu.

Vilâyetlerde şehirlerin başlıcalarında ortaçağdan kalma surlar yıkılmış ve halkın gezip dolaşması için meydanlar ve sahalar açılmıştı. Kiliseler etrafındaki mezarlıklar da kaldırılmış ve bazı vilâyetlerde nehirler boyunca rıhtımlar yapılmıştı. Öyle ki, her şey, ortaçağdan sonra açılan yeniçağın kıvamını bulmak üzere olduğunu ve bunun için müthiş ve muazzam bir içtimaî hamleye ihtiyaç bulunduğunu ihtar ediyordu.

FRANSANIN HALİ

18 inci Asır sonlarında ve Büyük Fransız İhtilâli arefesinde Fransa ve onun arkasında, değişmeye başlayan bir dünya 17 inci Asırda cemiyet ve idare şekilleri üzerinde yemişini vermeye başlayan (Rönesans) hareketi, bir asır

104

105

sonra «eski» ve «yeni» arası, bir bulamaç belirtmektedir.
Her şeyle beraber ahlâk ve âdet de değişmek üzereydi.
Evvelce zadegan sınıfının mensupları, dantelâlar, elmaslı düğmeler, sırmalı kadife elbiseler giyer ve kılıç taşırken, bu kıyafet yavaş yavaş saray merasimine inhisar etmeye başlamış ve şimdiki elbiselere doğru bir sadelik yüz göstermişti. Artık baston ve şemsiye kullanılıyor ve mübalağalı ziynet ve haşmet unsurları ortadan çekiliyordu. Bu değişiklik ikametgâhlarda da görülüyordu. Artık şato tipi hisarlar yerine rahat ve güzel konaklar yapılıyor ve şatolar yalnız senenin birkaç ayına nünhasır fantezik bir ikamet yeri haline getiriliyordu.
Değişmeyen ve hattâ gittikçe müzrninleşen, yalnız umumî fakr ve zaruret... Bilhassa köylü büyük bir sefalet içindeydi. Mükemmel ziraat âletleri ve dinç hayvan tedariki imkânından mahrum... Pek cahil olduğundan eski ziraat usulünü de değiştirmek iktidarına değildi. Hükümetinden hiçbir himaye ve tavsiyeye de mazhar olamıyordu. Sefalet ve fecaati içinde kendi başına bırakılmıştı. Ziraî istihsalde âlet ve vasıtalar çok eksik, kaba ve Fransa'nın büyük kısmı bomboş araziden ibaret... (15. Lûî)nin son zamanlarında İngiltere ziraatinin taklidi mahiyetinde sun'î çayır ve mer'a yetiştirmek için bir takım teşebbüsler olmuşsa da yarım kalmıştı. Köylülerin buğdaydan başka hiç bir mahsul yetiştirmeye aklı-eriniyordu. Muntazam yollar ve elverişli nakil vasıtaları olmadığı için mahsuller uzak yerlere götürülemiyor ve değer fiyatına satılamıyordu. Hayvancılık da pek geri ve iptidaî... Fransa'nın belki yarısında köylünün elinde para görülemezdi. Şahsî tarlaları da yoktu. Asillerin tarlalarında çalışırlar ve mahsulün nıfsını mal sahibine bırakırlardı. Tarlası olan .köylüler de zadegana rahiplere Krala ayrı ayrı vergi verdiklerinden ellerinde hiçbir şey kalmazdı. (Roan) ve (Garon) taraflarının münbit ovalarında köylüler yiyecek ekmek ve giyecek elbise bulabilse de münbit olmıyan orta mıntıkada çavdar ekmeği, yulaf ve kestaneden başka yiyecekleri yoktu. Senede ancak dört defa, büyük yortularda et yiyebilirlerdi. Alçak, penceresiz ve bacasız ku-
106

Hibelerde, en korkunç sefalet altında yaşıyorlardı. Ayakları

kundurasız; kadınlar ve çocuklar bile yalınayak... Hele bi-
raz kuraklık arttı mı, ekmek de yok... 1739 kıtlığında aç
kalanlar, sokaklarda ekmek taşıyan kadınları öldürüp ek-
meklerini almışlardı.
(Dük d'Orlean) bir gün Krala gayet siyah ve fena bir
ekmek getirip şöyle demişti:
— Haşmetpenah, işte tebaanız bu ekmeği yiyor!
Aynı Kral (Şatr) psikoposuna ahalinin vaziyetini sor-
muş ve şu cevabı almıştı:
— Köylüler koyun gibi yabanî otlar yiyor ve sinekler
gibi açlıktan geberiyorlar!
Vergi zulmü de o kadar feciydi ki, herhangi bir mıntı-
kada biraz para bulunduğu anlaşılınca hemen vergisi yük-
seltiliyordu. Köylüler de bu vaziyet karşısında ekmeklerini
hükümetten saklayacak bir mecburiyete düşmüşlerdi.
• 4 İşte (15. Lûi) devrini takip eden Fransa'nın hali!

İHTİLÂLİN KRALI

(16 Lûi) bir evvelinden farklı bir meziyet sahibi de-
ğildi. Zaman ve mekânı üzerinde hiç bir fikre malik bu-
lunmuyordu-. Sudan işlerle uğraşılan zevk ve sefahatten
başka hiçbir şey düşünülmeyen ve yalnız entrikaya kafa
patlatılan sarayda, beceriksiz, şahsiyetsiz ve sükuti halde
kalmıştı. Bununla beraber ani şiddet ve asabiyetlerle ba-
zan dikkat nazarını çekebilmekteydi. Küçük bir selim aklı
gayesiz bir çalışkanlığı da yok değildi. Bilhassa yegâne iyi
tarafı, kalabalıktan ve kadınlar topluluğundan bucak bucak
kaçması, kumar ve zamparalıktan nefret etmesiydi. Fakat
bu faziletlerini temerküz ettirdiği ana seciyeden ve aslî bir
görüş zaviyesinden mahrumdu. Sadece fikirsiz bir mizaç
zevki...
Bütün gün avda veya demirhanede faaliyet gösterip
yorulduktan sonra gayet aç bir halde sofraya oturur, pat-
layasıya yemek yer ve bu yüzden hazımsızlıktan kurtula-

mazdı. Yemeklerden sonra hemen yatağına uzanır, bu defa
yılanlar gibi uyurdu. Kurtlar gibi yiyip yılanlar gibi uyu-
mak...
İradece zayıf, fakat muannid... Çabucak müteessir olur
ve mizacında bir ulviyete delâlet edecek ani. iyilik ve feda-
kârlık kararlan veremezdi. Nisbeten âdil ve doğru... Fakat
miskince hilelerden, kısır hesaplardan kurtulamazdı. Hafı-
zası kuvvetli, bilgisi genişçe olduğu • halde devlet idaresine
ait şeylerin hepsinde cahildi. Hükümet çarkı ile hiç alâka-
lanmamış, iyi bir amele olmaktan başka hiç bir istidad
gösterememişti.
Nihayet 10 Mayıs 1774 gününün çanları çaldı:
— Kral öldü; yaşasın Kral!
Ve ihtilâlin Kralı, taht'a geçti. O gün (16. Lûi)yi âdeta
misilsiz bir korku ve haşyet kapladı. Ehliyetsizliğini derin-

den derine, acı acı duymuştu. Hayret ve dehşetle kendisine ve karşısındakilere bakıyor ve kimbilir içinden neler geçiriyordu :

— Fransa Kralı ben miyim, sakın bir yanlışlık olmasın?

İhtilâlin Kraliçesi de (Mari Antuanet)...

O büsbütün bir âlem...

(Vapol)ün dediği gibi ayakta dururken bir güzellik heykeli, yürüdüğü zaman da mücessem bir zarafet... Dinç, çevik, lâtif, havalı ve şuh... Kraliçe olduğu zaman henüz on dokuz yaşında, yani güzelliğinin en can alıcı çağında... Eğlenceden başka hiç bir şey düşünmek istemeyen bir hali var... Kalben pek iyi, nüvazişkâr, merhametli, alâkalı... Fakat fikir cephesinden her ân değişik, boş, sadece, biraz kurnaz... Hayatının tek, endişesi, ata binmek, delice at koşturmak, tiyatro ve balolarda can yakıcı bir endam içinde boy göstermek... Ziyafetler ve şölenler tertibine de bayılıyor. İngiltere'den bir ithal malı halinde Fransa'ya girip de kısa zamanda moda olan at yarışlarına merak sardı.

Genç Kraliçe umumi efkâra kıymet vermez, halkın ndbzını dinlemez, dedikodulardan korkmaz ve bilhassa bir ecnebi olduğu için hakkında dalga dalga etrafı kaplayan

nefret cereyanlarını görmez... Arzu ve hevesinden başka kanun tanımıyordu.

Hafızası zayıftı ama, kiniyle düşündüğü zaman her şeyi hatırlardı. Vaktiyle haysiyetine vurulan tokatları unutamıyor, sevgisinde taşkın olduğu kadar, kininde de ifrata varıyordu.

Kralcığına saygısı büyüktü ama, fırsat düştükçe ona ihanetten ve karşı durmaktan fevkalâde zevk alırdı. (16. Lûi) zevcesine ve onun mensup olduğu Avusturya Sarayına hiç emniyet etmezdi ama, Kraliçe, gitgide kendisi üzerinde derin bir nüfuz kurmaya muvaffak olmuştu. Zaten Kraliçede, hükümet işlerine müdahale etmek zevki yoktu. Devlet işleri onun canını sıkardı. Umumî maslahatlarda bile Kraliçenin gördüğü daima şahıslara ait cephelerdi. Mülâhazasız hareketleri, körü körüne ve sadece kadın insiyakiyle giriştiği işler ve kırdığı potlar o kadar fazlaydı ki, kendisinin iki rehberi, bu kadar toyca hareketlerden hemen her güzel kadına mahsus alâkasızlık karakterinden adetâ meyus hale gelmişlerdi. Biri rahip (Vermon), öbürü de Avusturya'nın Paris sefiri ve (Mari Antuanet)in bir nevi lalası, zekî (Kont da Mersi)...

Rahip (Vermon), kara cahil Kraliçeye hiç olmazsa biraz imlâ dersi vermek istemesine rağmen hiçbir şeye muvaffak olamamış, Avusturya Sefiri (Kont do Mersi) ise, ona biraz ağırbaşlılık telkin etmeye teşebbüs ettiği her defa, şuh kadının kahkahalariyle tokatlanmıştı.

Böyleyken, güzel Kraliçe, gözdelerinden biri için bir mevki, bir makam elde etmek, yahut bir düşmanından inti-

kam almak vaziyeti doğunca, mukavemet edilmez bir azim ve sebat sahibi oluyor, hile ve desisede hayret verici bir maharet gösteriyordu. Krala karşı nüfuz vasıtaları şunlardı:
Evvelâ yalvarmak...
Sonra gücenmek...
Daha sonra emir vermeğe kalkmak...
(Klâsik) kadınlık marifeti...
(Mari Antuanet) hakkında en canlı (psikolojik) noktaya geldik: Bu şuh ve ateşli kadının, Kraliçelik nüfuz ve ihti-

mazdı. Yemeklerden sonra hemen yatağına uzanır, bu defa yılanlar gibi uyurdu. Kurtlar gibi yiyip yılanlar gibi uyumak. ..
İradece zayıf, fakat muanmd... Çabucak müteessir olur ve mizacında bir ulviyete delâlet edecek ani. iyilik ve fedakârlık kararları veremezdi. Nisbeten âdil ve doğru... Fakat miskince hilelerden, kısır hesaplardan kurtulamazdı. Hafızası kuvvetli, bilgisi genişçe olduğu • halde devlet idaresine ait şeylerin hepsinde cahildi. Hükümet çarkı ile hiç alâkalanmamış, iyi bir amele olmaktan başka hiç bir istidad gösterememişti.
Nihayet 10 Mayıs 1774 gününün çanları çaldı:
— Kral öldü; yaşasın Kral!
Ve ihtilâlin Kralı, taht'a geçti. O gün (16. Lûi)yi âdeta misilsiz bir korku ve haşyet kapladı. Ehliyetsizliğini derinden derine, acı acı duymuştu. Hayret ve dehşetle kendisine ve karşısındakilere bakıyor ve kimbilir içinden neler geçiriyordu :
— Fransa Kralı ben miyim, sakın bir yanlışlık olmasın?
İhtilâlin Kraliçesi de (Mari Antuanet)...
O büsbütün bir âlem...
(Vapol)ün dediği gibi ayakta dururken bir güzellik heykeli, yürüdüğü zaman da mücessem bir zarafet... Dinç, çevik, lâtif, havalı ve şuh... Kraliçe olduğu zaman henüz on dokuz yaşında, yani güzelliğinin en can alıcı çağında...
Eğlenceden başka hiç bir şey düşünmek istemeyen bir hali var... Kalben pek iyi, nüvazişkâr, merhametli, alâkalı... Fakat fikir cephesinden her ân değişik, boş, sadece, biraz kurnaz... Hayatının tekt endişesi, ata binmek, delice at koşturmak, tiyatro ve balolarda can yakıcı bir endam içinde boy göstermek... Ziyafetler ve şölenler tertibine de bayılıyor. İngiltere'den bir ithal malı halinde Fransa'ya girip de kısa zamanda moda olan at yarışlarına merak sardı.
Genç Kraliçe umumi efkâra kıymet vermez, halkın

naibzını dinlemez, dedikodulardan korkmaz ve bilhassa bir ecnebi olduğu için hakkında dalga dalga etrafı kaplayan

nefret cereyanlarım görmez... Arzu ve hevesinden başka kanun tanımıyordu.
Hafızası zayıftı ama, kiniyle düşündüğü zaman her şeyi hatırlardı. Vaktiyle haysiyetine vurulan tokatları unutamıyor, sevgisinde taşkın olduğu kadar, kininde de ifrata varıyordu.
Kralcığına saygısı büyüktü ama, fırsat düştükçe ona ihanetten ve karşı durmaktan fevkalâde zevk alırdı. (16. Lûi) zevcesine ve onun mensup olduğu Avusturya Sarayına hiç emniyet etmezdi ama, Kraliçe, gitgide kendisi üzerinde derin bir nüfuz kurmaya muvaffak olmuştu. Zaten Kraliçede, hükümet işlerine müdahale etmek zevki yoktu. Devlet işleri onun canını sıkardı. Umumî maslahatlarda bile Kraliçenin gördüğü daima şahıslara ait cephelerdi. Mülâhazasız hareketleri, körü körüne ve sadece kadın insiyakiyle giriştiği işler ve kırdığı potlar o kadar fazlaydı ki, kendisinin iki rehberi, bu kadar toyca hareketlerden hemen her güzel kadına mahsus alâkasızlık karakterinden adetâ meyus hale gelmişlerdi. Biri rahip (Vermon), öbürü de Avusturya'nın Paris sefiri ve (Mari Antuanet)in bir nevi lalası, zekî (Kont da Mersi)...
Rahip (Vermon), kara cahil Kraliçeye hiç olmazsa biraz imlâ dersi vermek istemesine rağmen hiçbir şeye muvaffak olamamış, Avusturya Sefiri (Kont do Mersi) ise, ona biraz ağırbaşlılık telkin etmeye teşebbüs ettiği her defa, şuh kadının kahkahalariyle tokatlanmıştı.
Böyleken, güzel Kraliçe, gözdelerinden biri için bir .evki, bir makam elde etmek, yahut bir düşmanından intialmak vaziyeti doğunca, mukavemet edilmez bir azim sebat sahibi oluyor, hile ve desisede hayret verici bir aret gösteriyordu. Krala karşı nüfuz vasıtaları şunlardı:
Evvelâ yalvarmak...
Sonra gücenmek...
Daha sonra emir vermeğe kalkmak...
(Klâsik) kadınlık marifeti...
(Mari Antuanet) hakkında en canlı (psikolojik) noktaya geldik: Bu şuh ve ateşli kadının, Kraliçelik nüfuz ve ihti-

rasmdan başka ve bilhassa kadın olarak, sihhatli bir kocaya malik bir amele karısı kadar bile bir tatmin bahtiyarlığına nail olamadığı besbelliydi. Kraliçe erkeksizdi ve kadın cep-

hesiyle, mânada ve maddede tatmin edilememişti. Bir nevi (Froyd) ölçüsiyle, kadın (Mari Antuanet), sarayın en bedbaht kızıydı. Biraz evvel, (16. Lûi) nin, selefi aygır Krala nazaran kadın mevzuunda ne derecede battal ve hantal bir insan olduğunu bildirmiştik. Öyle ki, (Lûi)ler sülâlesinin bu garip ve akim örneği, koynuna en taze bir yaşta attıkları bu peri güzeline bile uzun zaman lâkayıt kaldı; ve onu kendi yatağında, (Versay) sarayının ipekli perdeleriyle yaldızlı tavanlarını seyr ede ede hayıflanmaktan başka bir oyalanışa düşüremedi. Aradan hayli zaman geçtikten sonra da saray halkının keşfiyle kendisine yapılan küçük bir ameliyat sayesinde nihayet erkekliğini buldu ve aygırın her dakika tatbik edebildiği hareketi, bir kerecik gösterebildi. Ondan sonra da tatsız bir devlet işi gibi arada bir bu vazifesine devam imkânını buldu. Fakat dalındaki olgun bir yemiş gibi kadınlığın his tufanı içinde çalkalanan Kraliçe de hiçbir zaman erkek sahibi bir kadın tavn meydana gelemedi. Belki de bütün taşkınlığı ve sağa sola, olur olmaz işlerde saldırışları bundan ileri geliyordu. Kraliçe olduğu, ecnebi bulunduğu, herkesin şüphe gözünü çektiği için de kendisini başka yollardan tatmin edecek bir çare bulamıyor ve etrafında kaynaşan binlerce genç asilzade arasında mağrur mağrur yutkunmaktan başka bir şey yapamıyordu.

Edasından daima şu mâna sızıyordu:

— Keşke, başı daima yukarıda bir Kraliçe olacağına, boynu bükük, fakat erkeğinden razı bir köylü karısı olsaydım!

(16. Lûi)nin akimliği, kader tarafından İhtilâlin Kralı olarak seçilen bu silik adamda, Krallığın son «istihale - hal değiştirme»sini göstermek bakımından manalıdır.

BAŞVEKİL

(Mari Antuanet), Kraliçe olduğu zaman, yeni bir başvekile lüzum olup olmadığı üzerinde hiç düşünmedi. Ona

ne; başvekilden, hükümetten, Fransa'dan... Bu yüzden, bu mevzuda Krala hiçbir tavsiyede bulunmadı. (Mari Antuanet) in başvekiller ve başvekillik hakkında bütün bilgi ve kanaati şundan ibaretti: (15. Lûi) devrinde Fransayı on, onbeş yıl idare ettikten sonra menkûb olarak çekilen (Şuazol) Avusturya ile ittifak taraftarıdır ve binaenaleyh iyidir. Ondan sonra hatıra gelen (Dük do Giyyon) ise makûs temayüldedir ve binaenaleyh kötüdür. Bu sebeple Dük'ün azlini istedi; ve (Şuazöl)ün sürgünden çağırtılması ve hiç olmazsa saraya bir defalık davet olunmasını diledi. Alelusul evvelâ niyaz, sonra göz yaşiyle karışık dargınlık, daha sonra emir ve ferman edası... Fransa tahtının idaresiz Krallar serisinin en ilerilerinden biri olan 16 numaralı (Lûi) derhal bu emri kabul etti, fakat en kısa zamanda yine değiştirdi. Zira halası madam (Adelâyt) başvekâlet makamına (Moropa)nın

, getirilmesini tavsiye etmiş ve bu son   tavsiye kabul olun-
j muştu.
(Moropa) o zaman 73 yaşında bir ihtiyar... (Madam do
Pompadur)un keyif ve arzusiyle iktidar makamından dü-
şürülmüş ve 24 yıldan beri saraya ayak basmamıştı. Eski
aygır Kralın şahsî siyasetine köle olarak hareket ettiği için
kızlarının da itimadım kazanmıştı. Aşırı derecede riyakâr,
sureta terbiyeli, hodbin, kurnaz, merhametsiz, tam da (15.
Lûi)ye lâyık ve onun gibi küçük ve bayağı vasıtalara baş
vurmayı sever ve güzelden, iyiden anlamaz bir tip... Sara-
yın bütün hile ve entrikalarına tamamen vakıf ve bu mev-
zuda büyük mütehassıs. Bu yüzdendir ki, hile ve entrika
mevzuunda acemiliğini hisseden ve bir akıl hocasına muh-
taç olan Kral, (Moropa)nm bu meziyetini dikkate alarak onu
hemen başvekilliğe yükseltmekte tereddüt göstermedi. Böy-
lece Kraliçe sevmediğinden kurtulmuş olmakla beraber is-
tediğine nail olamadı ve arzusuna ancak yarı yarıya kavu-
şabildi. Neticede hükümet, hiçbir siyaset gütmeyen, sadece
sarayın iç manzumesine ait siyasette mahir olan bir hile
dehâsının eline düşmüş oldu. Nedimler ise yeni başvekile

kısa zamanda bir lâkap taktırdı. (Mentor)... Bu isim, Yunan
efsanelerinde (Ülis)in dostu ve (Telemak)ın mürebbisi ola-
rak, emin ve tedbirli bir müşavir, akıl hocası mânasına ge-
lir. Binaenaleyh bu lâkabı takan nedimler yeni Kralın ace-
miliğini ve kendisine en uygun bir lala bulmuş olduğunu
alenen ve adetâ Kralın yüzüne karşı söylemiş oldular.
Artık Fransa'da ihtilâlin zemini öylesine hazırlanmış
bulunuyordu ki, bu zemin üzerinde yokuş aşağı kayacak bir
hareketin hiçbir engele çarpması ihtimali düşünülemezdi.
Küçük bir vesile tekerleği harekete getirmeye kâfiydi. Bu
vesile ne olabilirdi? (Ansiklopediciler) isimli fikir zümresi-
nin dürtüklemesi mi, açlık mı, saray ve hükümetin hali
mi?.. Yoksa küçük bir söküğün hiç beklenmedik yırtılışı mı?
Yani .hadiselerin insan iradesi dışında birbirini kovala-
yışı mı?

PARLÂMENTO

(Parlâmento), bilhassa karışık zamanlarda — meselâ
yüz sene muharebesinde olduğu gibi — daima Krala tâbi
olarak milletin murahhaslar heyeti mânasına gelen (Eta
Jenero) yerine geçmeye, bu heyetin daimî mümessilleri tar-
zında hareket etmeye başlamıştı. Ne (Parlâmento), ne de
(Eta Jenero)nun Krala karşı en küçük mikyasta mâlî ira-
deyi temsile hakkı olmaksızın gördüğü vazifeler, ilk defa
(7. Sari) tarafından büyütülmüş ve bu heyetlere bir mevki
kazandırmıştı. (7. Şarl)ın verdiği imtiyazlardan sonra (Par-
lâmento), ana vazifesi olan Kralın emirlerini kayıt ve tescil
işini ileriye sürerek bu kayıt ve tescil işinde nefsine bir şuur
ve muhakeme hakkını da ayırdı. Bu bakımdan hükümet ic-

raatını tenkid ve tashih selâhiyetine malik bulunduğunu iddiaya kadar vardı. Daima Kralın iradesine sığınılarak benimsenen bu iddia, tohum ile ağaç arasındaki farkı göremiyen Krallar tarafından müsamaha ile karşılandı ve (Parlâmento)nun bir nevi Millet Meclisi selâhiyetine doğru gi-
112

den bu ilk davranışı, sanki Kral adına hareket edici bir meclis gibi yorumlanarak, gittikçe gelişen hürriyet cereyanına, istenmeden yol açtı. Bir taraftan da Kral, canı istediği zaman (Parlâmento)ya bizzat riyaset ederek, reddolunan bir emrin kayıt ve tescilini emredebiliyor ve emri hemen yerine getiriliyordu. Fakat millet, halk kitlesi, ne de olsa (Parlâmento)ya, bütün aldatmaca oyunlarına rağmen, Kralın istibdadına karşı duralbilecek yegâne kuvvet nazariyle bakıyor ve daima onun tarafını tutuyordu.

(Parlâmento), mezhep muharebeleri esnasında fesat ve tefrikaya karşı Krallığı müdafaa etmiş; ondan bir asır sonra da (Mazaren)in malî siyaseti ve daha sonra (15. Lûi) •devrinin rezaletleri aleyhinde bulunabilmişti.

Paris Parlâmentosu, hükümet merkezinde bulunduğu, lana teşkilâtı daha sağlam olduğu ve bilhassa hâkimlerden [ibaret bulunan azanın mevkii babadan oğula intikal etmek gibi bir imtiyaz belirttiği cihetle, kuvvet ve kıymet bakımından başta geliyordu, işte bu kuvvetten dolayıdır ki, eski Kral zamanında nazırlardan (Mopeu), (Parlâmento) azasının intihap şeklini değiştirmeye kalkmış, Krallık idaresine karşı (Parlâmento) heyulasının tehlikesini işaret etmiş ve nihayet (Parlâmento)lar topyekûn lağvedilmiştir. Başta, Krala karşı milletin eliyle değil, bizzat kendi nefsi için Kralın eliyle kurulmuş bir lütuf ve ihsan müessisesi olan (Parlâmento), işte hâdiselerin şevkiyle milletin tenkid ve murakabe temayülünü benimser gibi olunca, hemen, idarelerin en fecii zamanında Kralların en zayıfı olan (15. Lûi) tarafından dağıtılmıştı.

İhtilâl hengâmesinde Fransa'daki (Parlâmento)ların sayısı 13... Siyasî işlerde Paris Parlâmentosu derecesinde ileriye gidemiyen vilâyet (Parlâmento)larmın selâhiyetleri başka başka; ve Fransa'nın üçte biri Paris (Parlâmento)suna bağlıydı.
113

Bu günkü mânasiyle millet iradesinin mihrakı parlâmento ve (Parlamenter) idare, aslında Kralın lûtfiyle kurulmuş, Kralın emirlerini kayıt ve tescil etmeye memur iken gitgide milleti temsil etmeye doğru bir istidat kazandığı
lhtilâl/8

için (15. Lûi) tarafından dağıtılan, fakat ileride ihtilâlin ana basamaklarından birini teşkil edecek olan kadro...

KÜÇÜK TEDBİRLER

Umumî efkâra ve hususiyle filozoflar fırkasına artık biraz hoş görünmek icab ediyordu. Bunun için ilk tedbir olarak Bahriye Nezaretine (Turgo) tâyin edildi. Bu zeki ve halk tabiriyle «kafalı» adamın tâyininden bir ay sonra da kötüler ayıklanmaya başladı. Eski Kral devrinin bütün rezaletlerine körü körüne âlet olan Maliye Nazın (Teray) ile Adliye Nazırı (Mopeu) azledildiler. Bu defa kafalı (Turgo) Maliyeye, (Sarten) Bahriyeye geçtiler. Adliye Nezaretine yine zaaf ve aciz erbabından ve (Maropo)nun akrabalarından biri geçti.

Artık Paris memnun... Sanki eski idareden, daha doğrusu Krallık idaresinden bütün hıncı alınmıştır. Azledilen iki Nazırın resimleri, insan şelkinde etrafı kesilmiş kartonlara çizildi; bu resimler sokak sokak gezdirildi, herkese tükürttürüldü ve sonra hususî merasimle bir meydanda ipe çekildi, asıldı. Eğer o devirde içtimaî ve ruhî kanunlardan ve muhtelif şekillerdeki tezahür cilvelerinden anlayan bir devlet recülü bulunsaydı, hemen kavrardı ki, ipe çekilen şahsiyet, hakikatte efendilerine tam âlet olmaktan başka ferdî bir ehemmiyetleri olmayan iki biçare değil, bizzat Kral ve Krallıktır. Fakat halk da henüz ne yapıldığının farkında bulunamıyor; ve hâlâ Krala ve Krallığa derin bir sevgi ve ümit nazariyle bakıyordu.

Bilhassa eski devir rezaletlerinin para sahasındaki mümessili ve halk ekmeğinin gasbedicisi (Teray), sade resimle değil, şahsiyle de takip hedefi oldu. Bucak bucak kaçtı ve kimsenin gözüne görünemedi. Bir yerde az kalsın (Sen) nehrine atılacaktı. Hırsız gibi kaçarak canını kurtardı.

(Mopeu)mm azli, Parlâmentoların tekrar içtimaa davet edileceğine alâmet kabul ediliyordu. Fakat yeni Kral bu nazik mesele üzerinde karara varmakta tereddüt gösteriyor

ve kimin sözünü dinliyeceğini, ne tarafa temayül etmek icap ettiğini bilemiyordu.

Bütün tedbirler küçük ve miskin... Dâva, Fransa'yı ruhta ve maddede yepyeni bir temele oturtacak yekûnluk bir hamlede... Ortaçağ karanlığından sonra (Rönesans) ışıklariyle aydınlanmaya başlayan Batı dünyası, kilisenin abesleri karşısında aklın hakkım aramaya doğru yol alırken, geçmişten müdevver bütün sakatlıkları mizana çekici bir idrak iklimi doğmaya başlamış ve bu iklim, ilk yemişini Büyük Fransız İhtilâlinde vermek üzere pişmeye ve gelişmeye koyulmuştur. Gerisi hikâye ve bahane...

Aslî sebep şudur:

İnsan nedir?

Cemiyet nedir?
Halk sınıflan hangi haklarla sınırlıdır?
İdeal idare şekli ne olabilir?
Vicdan, hürriyet, adalet, hakikat, nizam...
Hikâyeler ve bahaneler, mânalarım işte şuur altındaki bu ana damarlardan almaktadır.

PARLÂMENTO AÇILIYOR

Rahipler sınıfı, (Parlâmento)yu yeniden teşkil edecek hâkimlerin (Jansonist) olduğunu iddia ederek içtimaa davet edilmelerine aleyhtarlık gösteriyordu. Eski Aygır Kralın, son zamanlarda hükümet idaresini ellerine almış olan kızları, (16. Lûi)nin erkek kardeşi (Kont do Provans), mutaassıplar ve eskiler fırkası, hulâsa eski devrin entrika manzumesinde rol almış olanların hepsi de rahipler sınıfını tutuyordu. Buna mukabil (Şvazöl) ile taraftarları, saray dışı bütün büyük zadegan. Kraliçe, (Kont d'Artua), (Moropa) ile zevcesi, (Parlâmento)nun lehinde idiler. Filozoflar ile iktisatçılara gelince, ne garip cilvedir ki, (Parlâmento)nun içtimaına muhalif ve bu bahiste rahipler sınıfı ile beraberdiler. Fakat mucip sebepleri rahiplerin iddiasından 'başka türlü idi. Şöyle düşünüyorlardı:

—Parlâmento nihayet yine Krala tâbi olacaktır. Bütün suiistimallere, eski usul ve âdetlere, taassup ve riyaya aynen baş eğecektir. Binaenaleyh toplanmaması toplanmasından elverişlidir.

Ahali ve bilhassa (Burjuvazi) sınıfı, tabii bir şevkle muhalifleri tutuyor, (Parlâmento)ya büyük bir ümit göziyle bakıyor, onu hürriyet ve hakkaniyetin biricik tecelli ufku olarak görüyor ve içtimaa davet edilmesi lüzumunu müdafaa ediyordu.

Bu vaziyette ne yapmalı?

Eğer (16. Lûi) bir parça idrâke malik bir insan olsaydı son bir iki asırdan beri doğrudan doğruya Krallarla Krallık müessisesiyle uğraşan (Parlâmento)ların yeniden faaliyete davet edilmesindeki tehlikeyi sezerdi. Hiç bir şey sezmedi ve anlamadı ve âdeta sofraya getirteceği yemeği düşünür gibi, etrafındakilerin yüzüne aptal aptal bakmaya başladı. Biraz da vaktiyle (Mopeu)nm zulüm ve kahrına uğrayanlara acıyor ve halk arasında iyi bir şöhret kazanmak istiyordu. Bu temayülle hemen (Moropa) ve Kraliçenin reyine iştirak etti ve (Targo)nun şiddetli tavsiyesi üzerine (Parlâmento)}^ yeniden toplamanmağa davet etti.

12 İkinciteşrin 1774 de, selefi ve büyük babası zamanın-

da kovulan hâkimler eski memuriyetlerine çağınldüar ve (Parlâmento)yu açmaya memur edildiler. Fakat?... Fakat (Parlâmento), hiçbir şükran ve heyecan ifadesi göstermeden hemen toplanıverdi. Ve Kralın bu ihsanına pek soğuk bir mukabelede bulunmaktan sakınmadı. Onun, eski hak ve imtiyazlarından bir kaçı tahdit edilmiş olmakla beraber icabında hükümete ihtarda bulunmak salâhiyeti ipka olunmuştu. Bunun üzerine (Parlâmento), tekrar ihyasını sanki Krala değil de başkasına borçluymuş gibi burnu havada, ilk fırsatta Krala karşı büyük bir mücadeleye girişmek istercesine tehditkâr bir eda içinde ve her türlü hak teveccühüne nail bulunmaktan gelen bir gurur tavrı ile işe başladı. Alkış ve teşekkür sadece küçük halk yığınlarından geldi; Kral da bunu kâfi mükâfat ve mukabele saydı.

(TÜRGO)

(16 Lûi) devrinin başlangıcında dikkate lâyık en şahsiyetli sima (Türgo)... Uzun boylu, güzelce bir adam... Mahcup... Kalabalık içinde pek beceriksiz duruyor, ıkına sıkına söz söyliyebiliyor. O kadar samimî ve tabiî ki, bütün hisleri çehresinin çizgilerinden belli oluyor. Pek mühim memuriyetlerde bulunmuş, hâkimlik "ve valilik etmiş eski bir aileden... Gayet ciddî, gayet çalışkan, gayet bilgili, vatan hizmetlerine gayet heveskâr, filozof unvanını taşıyan yeni muharrirlerin fikirlerini destekliyecek kadar ileri görüşlü olmakla beraber krallık taraflısı...

(Türgo)nun en hâkim fikrî mesleği iktisatçılık... O, esasta (Fizyokrat) olmakla beraber birçok meselelerde müstakil fikirleri ve şahsiyetli görüşleriyle siyasî hayata katılmadan çok evvel dikkati üzerinde toplamış bir mütefekkir...

O, yalnız bir âlim, bir mütefekkir değil, tedbirli bir idare adamıydı. (Türgo) hakkındaki, onun insanları pek az tanıdığı ve insanları idareye muvaffak olamadığı kanaati doğru değildir. Aksine, mücerret fikir ve mantık nazariyeleriyle fazlaca meşgul olduğu için küçük politikada fazla hüner ve bilhassa miskin kurnazlıklar gösterememesini, aleyhine olmak yerine lehine kaydetmek lâzımdır. Nitekim (Limoj) beldesinde müfettiş sıfatiyle bulunduğu zamanlarda idare ve teşkilât kabiliyetini isbat etmiştir.

1761 yılında (Entandan) ünvaniyle gittiği bu memleketi gayet fakir ve sefil bir halde buldu. Yeni ve muvaffak bir hamlenin çok zor olduğu bu yerde, başka biri olsa bir lâhza bile kalmaz ve oradan kaçmaya bakardı. (Türgo), aksine başka bir mıntıkaya nakil ve terfi tekliflerini reddetti. Bu hor yerde ve hor vazife içinde bir basan elde etmeyi şeref ve şahsiyetine denk gördü. Halkla düşüp kalktı. Bu hususta kiliseden ve köy papazlarının vaazlarından istifade etmeyi bildi.

O zaman Fransız köylülerini ezip bitiren angarya yü-

künü hafifletmeye, vergileri daha adaletli bir surette tatbike, güzel yollar açtırmaya, hububat ticaretini tanzim ederek

kıtlığın önünü almaya, sanayii yükseltmeye, hülâsa memlekette ziraî ve iktisadî bir şuur uyandırmaya muvaffak oldu Halkın emniyetini kazandı ve onun imtiyazlı sınıflar aleyhindeki düşmanlığım dindirebildi. 13 sene müddetle kaldıg! bu vilâyette daha büyük işlerin idaresi için gereken bilgi ve tecrübeyi de elde etti.

Nihayet, hiçbir gayret sahibi olmaksızın birdenbire nazırlık makamına yükseliverdi. Başvekil (Moropa)nın karısı, bir gün çok iyi görüştüğü bir rahip ile bir (düşes)ten, istikamet sahibi, çalışkan, akıllı ve entrika küçüklüklerinden uzak bir adam olarak (Türgo)nun methini dinledi ve hemen kocasına haber verdi. Başvekil de bu tavsiyenin tesiri altında kalarak, (Türgo)nun memuriyetini Krala kabul ettirdi ve hiçbir şeyden haberi olmayan iktisatçıyı nazırlık sandalyesine davet etti.

Başlangıçta (Türgo)yu tanıyan pek az insan bu namuslu adamın Bahriye Nezaretine tâyinini alkışladı. Çünkü onunla beraber Nazırlar Meclisine ve hükümete adalet ve hakkaniyetin, akıl ve hikmetin de gireceğine inandılar. Kısa zaman için bu inanış herkese sirayet etti.Bir ay sonra (Türgo) Maliye Nezaretine getirilince bu defa bu isabetli tâyini alkışlamayan kalmadı. Fakat kendisi Maliye Nezareti gibi ağır ve Fransa çapında nazik bir vazifenin çetinliğini bildiği için çok korkmuş ve yeni memuriyetini kabul etmeden evvel pek çok düşünmüştü.

(Türgo) yeni memuriyetinden ötürü Krala şükranlarını arzetmek üzere huzura çıkınca (16. Lûi) ona şöyle dedi:

— Nasıl, tereddüt mü ettiniz? Maliye Nazırı olmak istemiyor muydunuz?

— Haşmetpenah! . Bahriye Nazırlığında kalmayı tercih ettiğimi sizden saklıyamam. Zira Maliye, Fransa'nın en nazik, en belâlı, en netameli işi... Bence insanları kolayca harcıyabilir. Buna rağmen Kral ve Fransa için her şeyi göze alarak bu belâya katlandım. Zira eminim ki, ben kendimi bir Krala değil, her şeyden evvel namuslu bir adama teslim ediyorum.

Kral bu dokunaklı sözlerden memnun oldu, ellerini uzattı ve (Türgo)nun ellerini tuttu:

— Aldanmıyacağınızdan emin olabilirsiniz!

— Elbette aldanmıyacağım. Haşmetpenah! O halde ilk

fikrimi arzedeyim: Tasarruf ve iktisat lüzumu en başta
geliyor. Bu hususta ilk ve en büyük misalin bizzat Kral
tarafından gösterilmesi lüzumunu beyana mecburiyet duyu-
yorum! Cüretimi af buyurunuz! Herhalde bu nazik mese-
leyi benden evvelkiler efendimize arzetmişlerdir.
Kral:
— Evet, söylediler, fakat kimse sizin gibi söylemedi.
İşte (16. Lûi)nin iktisat ve maliye davası üzerinde ilk
karşılaşması!... Fakat bu halis ve samimî davranışın Kral
üzerinde müspet bir tesir bırakmadığı ve her şeyden ev-
vel hazmedilemediği besbelliydi. (Türgo) bunu- hissetti ve
saraydan derin bir elem içinde ayrıldı. Fakat ıstırabı çok
sürmedi. Onun azim ve kararı her şeyin üstündeydi. Doğru
evine giderek yazı masasına geçti ve iktisadî ve malî idare
hakkındaki tenkit ve tekliflerini Krala bildirici, tarih naza-
rında pek meşhur ve kıymetli mektubunu kaleme aldı.
Bu mektup gerçekten tarihî bir kıymet ve ehemmiyet
taşır; ve o devrin şartlarına göre çok ileri ve cesur bil
hamle belirtir. Mektupta (Türgo), Kralla vâki mülakatın ade-
tâ zaptını tutuyor, bu mülakatı en ince çizgileri ile vesika-
landırıyor; ve Fransa'nın malî vaziyeti üzerinde görüşmele-
rini billûrlaştırdıktan sonra, mâni tedbirlerin başında şu üç
ölçüyü ortaya koyuyor:
Bundan böyle iflâs yok...
Bundan böyle vergi artırması yok...
Bundan böyle istikraz yok...
Ve hükümdara, nasıl hareket edilmesi gerektiğine ait
geniş bir program takdim ediyor. Programın tatbik mevkii-
ne konuluşundaki zorluklardan bahsederken aynen diyor ki:
«— Majeste! Lütuf ve kereminize yine lütuf ve keremi-
nizle mukabele etmek lâzım gelecektir. Nedimlerinize yakın-

larınıza tevzii elinizde olan bu paraların nereden geldiğini
düşünmelisiniz! Bu paraların bazan en şiddetli vasıtalarla
adetâ zorla alındığını, halkın sefalet ve ıstırap derecesini ha-
yal edip, sehavet ve ihsanınıza müstahak gördüğünüz insan-
larla, bunların halini mukayese buyurmalısmız!»
Bu mektup, denebilir ki, ihtilâlden evvel Fransa Kralı-
na karşı söylenebilmiş en korkunç söz, onu düşünmeye ve
takdir etmeye davet eden en sert ihtardır. Bu mektup, sahi-
binin zekâ, anlayış, vicdan ve hamiyetini gösteren ve acı ten-
kidini Kral ve Krallık hesabına bir iyilik temennisi altında
saklayan, o güne kadar eşi görülmemiş bir davranış kıyme-
tindedir. Yeni Maliye Nazırı, kötü idare ve israfın devam

edeceğini evvelden görüyor ve bu hal etrafında müttefik zümrelerin sükut ettirilmesi gerektiğini açıkça Kralın yüzüne vuruyordu. Binbir müşkül, mania, tertip ve entrikaya karşı açılacak mücadelede yalnız kalacağını ve belki de harcanacağını düşünerek peşinen şöyle diyordu:

«—• Majestelerinin nazarlarında en kıymetli ve nüfuzlu zatlara karşı hareket etmek mecburiyetiyle mücadele ve mübarezede bulunacağım, sarayın en kudretli zümresi, lütuf ve ihsanınıza el açanların cümlesi benden çekinecek, tiksinecek ve beni teveccühünüzden düşürmeye çalışacak... Saadeti için nefsimi fedadan hiçbir ân geri kalmayacağım. Fransız milleti, o kadar kolay kandırılabilir ki, onun hesabına çalıştığım halde belki onun da menfuru olabilirim. Hakkımda iftiralar tertiplenecek ve bu iftiralar o kadar doğruya benzetilecek ki, belki Majestelerinin bile bana itimadı kalmayacaktır. İşte Majestelerini bunca menfi kutba karşı mukavemette yalnız vicdanları ile başbaşa görmek gibi bir teselli duygusundan başka bir mesnede sahib olmayarak işe başlıyorum.»

(Türgo) istikbali pek doğru keşfetti ve buna rağmen azim ve metanetle işe başladı. Evvelâ maliyenin merkezî idaresindeki kötülük örneği büyük ve küçük memurları kulaklarından tuttuğu gibi attı. Sonra malî işlere bir hesap ve şuur intizamı vermeye koyuldu.

VAZİYET

Umumî masarif 400 milyona yaklaşıyor, varidat 377 milyonu buluyor. Açık, sadece 23 milyon, hemen ödenmesi zarurî borçlar 235 milyon...

(Türgo) Maliye işlerini düzeltmesi için biricik çareyi memurlar arasında esaslı bir eleme tedbirinde buldu. En ağır vergilerden bir kalemde yedi milyon lira indirdi. Buna mukabil mâbeyn masraflarından bir milyon. Kralın askerî maiyeti ile Harbiye bütçesinden 9 milyon, maliye idaresinin masraflarından 12 milyon, sair dairelerden bir milyon ki, mecmuan 23 milyonluk bir indirme yaptı. Tekaüt maaşlarının üç dört senedir tedavülde kaldığını hayret ve teessürle gördü ve bunları derhal tesviyeye başladı. Emeklilerden en fakir olanların ve aşağı tekaütlük maaşı alanların iki senelik ücretlerini bir kalemde ödedi. Acele borçlar için hemen 15 milyon frank tahsis ve tediye etti.

\

(Türgo) maliyeyi tedricen ıslâh etmek için yeni tasarruflara ve devlet gelirinin yükselmesine güveniyordu. Fakat onun öyle bir fikri vardır ki, devrinde inkılâp çapındaydı. Vergi mültezimlerini ve iltizam usulünü kaldırmak.

Eski idarede maliye işlerinin arzettiği felâket, işte birçok vergilerin bu mültezimler vasıtasiyle tahsili, yani sömürücü bir mutavassıt ve simsar sınıfının bulundurulması, bes-

lenmesi ve hattâ hükümet çapında nüfuzlandırılması yüzünden doğuyordu. 152 milyonluk, gayr-i safî gelirden hazineye ancak 89 milyonu girebiliyor, gerisi mültezimlerin elinde kalıyordu. Bu kadarı resmen bilinendi, ya hakikatte mültezimlerin halktan sömürdüğü acaba ne miktara baliğ oluyordu?
İşi kökünden halletmek için, muhakkak ki, bu türedilerin mukavelelerini feshedip iltizam usulünü kaldırmak ve devleti bizatihi icra vasıtası haline getirmek, yani devletleştirmek 'azimdi.
Fakat (Türgo) birden bire buna cesaret edemedi. O zaman bütün binayı sarmış olurdu. Hiç olmazsa iltizam muamelelerindeki gizli sömürmeleri ve suistimalleri, kaldırmaya

teşebbüs etmekle kaldı. 14 Eylül 1774 tarihinde mültezimlere umumî bir tamim gönderdi ve şöyle dedi:
«— Bundan böyle nizam yoliyle istihkak ettiğiniz kâr dan başka muhtelif isim ve vesileler altında almaya alıştığınız paylardan size hiç bir şey vermiyeceğim! Ona göre davranınız!»
Mali işlerde müphem ve girift noktaların mutlaka mültezimler lehine tefsir olunmasındaki ananeyi bir bıçak darbesiyle kökünden kaldırdı. İltizam mukavelelerinin yenilenmesi sırasında maliye nazırlarına verilmesi mutad olan yarım milyonluk resmî rüşvet veya komisyonu da şiddet ve infial ile reddetti; ve bu parayı fukaraya dağıtılmak üzere Paris rahiplerine teslim etti.
Böylece (Türgo)nun ilk hamleleri, maliye mekanizmasını içinden düzeltmeye ve malî idare zihniyetini değiştirmeğe inhisar ettikten sonra, iş, ticarî ve iktsadî ananelerin ıslahına gelmişti. (Türgo) bu hususta da muazzam bir tedbir alarak Fransa içinde hububat ticaretinin, serbestliğini emir ve ilân etti. 13 Eylül 1774 tarihli emirname... Bu adetâ kurtarıcı bir hamleydi. 1749 ve 1763 yıllarında buğday ticaretine bazı müsaadeler verilmişse de, ticaret serbestliğine mâni kayıtlar ve şartlar hâlâ devamda idi.
O devirdeki hububat ticaretinin ne halde olduğunu hayal etmeye imkân bulunamaz... Devlet ve memleketin öz serveti biricik eşasî kıymeti olan hububat, sanki bir cürüm eşyası gibi bin bir esaret şartına bağlanmıştı.
Biri hububat ticaretiyle mi meşgul olacak? Tıpkı caniler gibi, zabıtaca tutulan defterlere, isim sıfat ve adresini, iş yerini, işine ait bütün evrak ve senetleri kaydettirmekle mükellefti. Bellibaşlı pazar yerlerinde, bellibaşlı gün ve saatlerden başka buğday alış verişi en ağır vergilere, nakdî cezalara tâbi idi. Bellibaşlı ticaret yeri, şehir ve köy dışında en küçük ticarî muamele, en ağır bir suçtu. Böylelikle, sanki ticareti menetmek, krallığın gelir kaynaklarım kurutmak ve ihtikâra çıkarlarını beslemek için her şey yapılmıştı.
(Türgo) bütün bu engelleri kaldırdı. Artık Kral namına

hububat alınıp satılmıyacağını ilân etti. Ecnebi memleket-

lerden Fransa'ya serbestçe hububat ithaline müsade etti. Mücerret bir ihtiyatî tedbir olarak da dışarıya buğday çıkarılması hakkındaki yasağa dokunmadı. Sonra daha ileriye vardı; yeni hamlelerin hikmet ve faydasını tastik ettirmek için neşrettiği emirnameyi memleketin her tarafında okuttu. Bu fermana yazdığı güzel bir mukaddeme ile ticaret serbestliği hakkındaki iktisadî mesleğin ana kaidelerini izah etti. Bilhassa o tarihlerde mevcut olan bir zannı şiddetle sarstı. Bu zan, memlekete lâzım olan hububatın hükümetçe tedarik olunması gerektiği ve memlekette kıtlık veya bereketin hükümet tutumuna bağlı olduğu tarzında ahmak bir kanaatti.
Bu hususta büyük tarihçi (Mişle)yi dinleyelim :
«— Bu ferman, buğday (Marseyyez)i denecek kadar ruh açıcı ve ümit verici bir hamle belirtir. Henüz tarlalara ekin ekilmeye başlamadan neşredilmişti. Bütün köylülere ekmesi lâzım geldiğini, korkutmamasını, elde mahsul kalmıyacağını, hepsinin satılacağını telkin ediyordu. Bu telkin bir büyü gibi tesir yaptı. Güya toprak titredi, sapanlar işlemeye başladı, öküzler tembellik uykusundan uyandı.»
(Valter) ise fermanın okunduğunu duyunca şöyle dedi:
«— Bana öyle geliyor ki, bütün dünya yenileşti.»
(Türgo) 1774 sonlarında büyük bir şöhrete erdi. Eğer bildiği ve istediği gibi hareketine müsade edilseydi inkılâp kendi kendisine, sulh ve huzur içinde gerçekleşmiş olacak, belki bir süre daha ihtilâl patlamayacaktı. Fakat müsaade edilmedi ve büyük ıslahatçı mütemadiyen kösteklendi. Rahipler sınıfına, asillere, parlâmentoya karşı (Türgo)yu Kraldan başka kim koruyabilirdi? O da bizzat korunmaya muhtaç, Fransa'nın en âciz ferdi değil miydi? (Türgo) gibi dehâ çapında, bir ıslahatçıya rağmen ihtilâl durmayacak, her ân gelişmekte olan hızını kaybetmiyecekti. (Türgo) kâzip bir fecirdi. Bir şimşek ışığı gibi gelip geçecek, ancak hasretlere tercüman olacak ve ondan sonra karanlık avdet edince yine bütün kötülük şartları daha da beslenmiş ve kudurmuş olarak meydana çıkacaktı.
(Türgo) ihtilâlin tarihinde, onun kadrosuna girmeden, kral hesabına çalışan harcanmış bir insan olarak birinci

çapta bir şahsiyettir. Şu farkla ki ihtilâlciler binayı dışarıdan yıkarak ve yeniden yapmak isteyerek işe başlamışken, o, aynı binayı içinden yapmayı ve sağlamlaştırmayı düşünmüştür. Bu bakımdan başarıları hayretlere şayan denecek kadar çok ve büyüktür. Şu var ki, bir ihtilâli madde cephesine ait ıslahlarla önlemenin ruh cephesine tesir etmeyeceği, ruhun mutlaka hıncını almaya bakacağı ve bunun bahanelerini kolayca bulacağı hakikati (Türgo) misalinden de bellidir.

UN MUHAREBESİ

Hububat üzerine konulan vergi ve resimlere ilâve şeklinde frank başına 5 santimlik resmin kaldırılması, Krallık emlâkinin mültezimlere verilmeyerek emanet suretiyle idaresi, (Oktrua) tarifelerinin değiştirilmesi, yağ ticaretinin serbestleştirilmesi, askerlik kura muamelelerinin ıslahı, müteselsil cezaların ilgası, bu kocaman faaliyet ve ıslahat manzumesinden birer şubedir. Fakat bütün bunlar hastayı dıştan iyi edecek derecede kıymetli tedbirler olmakla beraber asıl (Türgo)nun düşünüp de fiil mevkiine koyamadığı iç ıslah projeleri vardı ki, başlı başına kurtarıcı, ihya ediciydi. Bunlardan biri de angaryanın yani bir nevi köleliğin kaldırılması... Tam bu büyük projeyi mücadele mevzuu yapacağı ve belki de muvaffakiyete ulaştıracağı bir anda birden - bire hastalandı. 10 seneden beri müptelâ olduğu hastalığı göğsüne doğru inmeye başladı. Bir aralık hayatından bile ümit kesildi. Dört ay yataktan çıkamadı. Fakat çalışmaktan bir ân bile boş kalmadı. Maliye nezaretinin bir yatalak tarafından idare edildiğini kimse anlıyamadı; işlere en küçük bir halel gelmedi. Buna rağmen uzun müddet sarayda boy göstermesi, meydanı düşmanlarına karşı boş bıraktı. Bütün hasımları birleşip anlaştılar ve fırsatı ganimet bildiler. Olanca gayretleriyle fırıldaklarını döndürmeye koyuldular.

Hububat ticaretinin serbestçe tatbik mevkiine konulması bazı mukavemetlere çarpmıştı. Muhtekirler ve istismarcılar elbette saraydaki memnuniyetsizlik cereyanına iştirak edeceklerdi. Böyle oldu. (Marmontel) gibi meşhur bir edibi bile elde ettiler ve ona şöyle kalem yürüttürdüler:

«— Bütün bir milletin hayat kaynaklarını kurutabilecek olan böyle bir tedbiri icra mevkiine koymaktaki cesaret büyük bir muhatara ifadesidir.»

Bir müddet sonra Nekerin neşrettiği bir eser de davaya karıştı. Herkes telâş emareleri göstermeye başladı. Halbuki (Türgo) bu neşriyatı yasak ettirmeye bile tenezzül etmemişti. Sözde münevver böyle yaparsa ya avamın ne yapması ve ne düşünmesi lâzımdı? Her şey, gizli bir fitne ve buhranın kopmak üzere bulunduğunu gösteriyordu. Nitekim «Un muharebesi» ismi ile meşhur hadise birden bire patlak verdi.

Geçmiş senenin mahsulü fakir olduğu için 18 Nisan 1775'de hububatın pahalılığı yüzünden (Dijon) şehrinde bir karışıklık çıktı. Halk hükümet sarayının avlusu ve merdivenlerini yığın yığın doldurdu. Vali nihayet halkın karşısına çıkmaya tenezzül etti. Ve şu cevabı verdi:
— Bahar geldi, kırlarda ot bitmeye başladı. Haydi gidip bol bol otlaymız!
Sadece bu cevap, Krallık idaresinin hangi kibir hisarı gerisinde bütün hak ve hakikatlere arka çevirerek oturduğunu ve ilerlemekte olan yeni zaman ölçülerine ne kadar kayıtsız kaldığını belirtmeye yeter.
(Dijon)da başlıyan hadise, (Suason), (Veksen) ve Yukarı Normandiya taraflarına doğru sarkmak alâmetlerini gösterdi.
O sıralarda güzel (Madam do Briyyon) memleketin feci halini Kraliçeye tasvir ediyor, Kraliçe (Lûi)lerin 16 ncısından (Şuazöl)ün iktidara getirilmesini istiyor, (Moropa) ise, nazırların icraatını şiddetle kötüleyen bazı imzasız mektupları Krala takdim ediyor, fakat kimse hastalığın büyüklüğünü ve tehlikesini kestiremiyordu. (îl do Frans) vilâyeti köylerinde bazı şahıslar artık gemi azıya almış lâflar ediyordu :

— Buğday inhisarı bizi öldürüyor, açlık ve çıplaklığa mahkûm ediliyoruz! Ayaklanalım! Öyle de ölüm, böyle de... Şerefimizle ölelim!
Nihayet muhtelif yerlerde hareket başladı. Depo ve ticarethaneleri basmaya, zahire ambarlarını ve çiflikleri yakmaya teşebbüs ettiler. Buğday yüklü gemileri batırdılar. Nehir yoliyle sevkedilen buğdayı zaptederek payitahtı aç bırakmak tehdidine kadar vardılar, îşte «Un Muharebesi» ismi verilen zincirleme hadiseler serisi bundan ibarettir.
İş nihayet (Versay) ve Kralın huzuruna kadar sirayet dairesini genişletti. Paris ve Versay etrafında ayaklananlar saraya doğru yürüyüşe geçtiler. Her zaman ve her vakada göze çarpan cilveler kabilinden olarak ne garipti ki, yürüyüşe geçen âsiler aç ve biilâç olduklarını iddia ettikleri halde yollarda şarkı söylüyorlar, halka sarkıntılık ediyorlardı. Bir çoğunun cebi altın doluydu. Hiçbir mukavemete

çarpmadan sarayın avlusuna kadar girdiler. Muhafızlardan hiçbir nefer ve zabit ses çıkarmadı. Kumandan mukavemet şöyle dursun, fikir soranlara firarı bile tasviye' etti. Zaten Kral zor gösterilmemesini emretmişti.

Kral balkona çıktı ve tebaasına hitap etmek istedi.

Fakat sözleri müthiş homurtular ve tehditkâr naralarla kesildi. Kral bu hali görünce hiçbir şey yapamadan dairesine çekildi ve hüngür hüngür ağlamaktan başka bir şey beceremedi. Sonunda âdet ve iradesizliği icabı âsilerin dileklerini kabul etti. Ekmeğin libresini muayyen bir narha bağladı. Bu karar (Türgo)nun ıslah teşebbüslerini kökünden baltalamaktı. Fakat sathî ve zahirî tesirini yaptı. Âsiler saraydan ve (Versay)dan çekildiler ve ertesi günü Paris'e gideceklerini ilân ederek uzaklaştılar.

Artık işin içine ekmek karışmış, ihtilâlin mayası tutmaya başlamıştı.

Âdem Peygamberden son insana kadar şâmil bir kanun olarak bilmek lâzımdır ki, barutuna ekmek karışan ihtilâl mutlaka patlar.

A26

TEDBİRLER

(Türgo) vakadan bir gün evvel Paris'teydi. Düzen ve asayişi iade için polis müdürü ve (Gard Fransız) kumandanı ile müzakere halinde... Şaşırıp kalan biçare Kral, Maliye Nazırını dört atlı bir saray arabasıyla (Versay)a çağırttı. Dört atlı araba dört nala (Versay) yolunu tuttu. Enerji ve teşebbüs sahibi (Türgo) sarayın kararına şiddetle mukabele etti:

— Çapulcuların teklifine boyun eğilmesini asla kabul etmem! Kendilerine vâdedilen narhın mutlaka iptal edilmesi lâzımdır! Yoksa olanca emeklerimiz ve teşebbüslerimiz iflâsa sürüklenecektir.

Şapşal Kral bu defa da (Türgo)yu haklı çıkardı:

— Öyle olsun... Vadimi ilga ve iptal ediyorum!

Bunun üzerine (Türgo) yine dört nala Paris'e dönerek asiler hakkında gerekli tedbirleri emretti.

3 Mayıs 1775 de kıyam ehli, askere ve bazı yasaklara rağmen Paris'in kapısından girdiler. Fırınlar yağma edildi. Pazar yerleri daha iyi korunduğu için yağmaya uğramadı. Asker, her yerde âsilere müsait, seyirci ve gevşek.. Zabıta'da aynı... Paris ahalisi, hayret ve memnuniyet içerisinde bu garip karışıklığı seyrediyor. Aynı akşam, (Mareşal do Biron) bütün meydanları ve geçit noktalarım işgal ettirince, âsiler süklüm püklüm kala kaldılar. Ne teşebbüs, ne bir şey... Fakat hâlâ iki taraf da birbirinin suratına bakıyor, birbirini yokluyor ve hiç bir şey yapamıyordu. Devlet, gözünün önündeki isyana ses çıkaramıyordu. (Lil), (Amyen) ve (Okser) gibi yerlerde de kımıldanışlar... Artık bu hale tahammül edilemezdi. (Türgo), bir hamle adamı

olduğunu ispat etmek üzere birdenbire şahlandı. 4 Mayıs gecesi (Versay) sarayında toplanan Mecliste, âsilere karşı mütereddit davranan polis müdürü ile mareşali derhal azlettirdi. Ve yerlerine başkalarını getirtti. Karışıklık boyunca Harbiye Nezaretini ve Paris Valiliğini bizzat üzerine aldı. Mayısın beşinci günü yeni bir karışıklık çıkaran kıyam erbabı, her tarafta piyade ve süvari kuvvetlerinin hücumuna uğradı. Apışıp kaldılar.

Köylerde de seyyar karakollar aynı tenkil hareketine giriştiler.

(Parlâmento) âdeti gereğince,olmayan varlığını ispat etmek istercesine işe el koymaya kalkıştı. Sokaklara yapıştırttığı afişler vasıtasiyle, halkın toplanmasını, karışıklık çıkarmasını yasak ediyor, fakat ekmek bedelinin indirilmesi mevzuunda Kraldan istirhamda bulunacağını vâdederek yeni bir zaaf kapısı açıyordu.

(Türgo) bu işe çok kızdı ve afişleri toplattı. Bunun üzerine (Parlâmento) tevkif edilen âsilerin bizzat muhakemesine kalkıştı. (Türgo) buna da razı olmadı. Âsileri, hususî olarak teşkil edilmiş bir mahkemeye verdi. (Parlâmento) bütün bu olanlar karşısında Krala ihtar ve itirazlar yağdırarak tekrar sokakları yaftaladı.

Ne Kral, kral; ne îdare, idare; ne Meclis, meclis; arada yanıp tutuşan, ezilip büzülen gayretli bir Nazır; hepsi bu kadar...

(Türgo) bu işlerden bıkmış, usanmıştı. (Parlamento) yu (Versay)a çağırttı. Kralın reisliği altında cereyan eden bir toplantıda, Kral adına konuşan Adliye Nâzın (Parlamento)ya dedi ki:

— Artık karışıklık işleri ve entrikalariyle meşgul olmayacaksınız! Kralın emri! Fakat perde arkası iş gören gizli entrikacıları arayıp bulabilir, meydana çıkarabilirsiniz!

(Prens do Konti) müstesna, bu karışıklığı, perde arkasından idare edenlerin kimler olduğu meçhuldür. Yalnız şu kadarı malûmdur ki, (16. Lûi) karışıklığın hakikî müessir ve müsebbiblerini öğrendiği zaman hayretler içinde kalmış ve bunları tevkiften vaz geçmiş, adetâ korkmuştur.

Bütün bu hadiseler (Türgo)nun mevkiini sarsmış ve basit, hattâ hilekâr mânilerle sukut etmemesi lâzım gelen tutumunu gözden düşürmüştü. Eğer onun, hadisenin bastırılması yolunda (enerjik) davranışları olmasaydı, belki de daha feci şeyler olacaktı, (Türgo)nun tutunamıyacağım gösteren saikler arasında, bir de Kraliçenin Kral üzerinde her ân artan nüfuzu rol oynuyordu. O, (Dük do Giyon)u sürdürmüş, (Şuazöl)ü sürgünden kurtarmış, (Prenses do Lâmbal)i kendi dairesine memur ettirebilmişti, îşte bu Kraliçe, kocası Fransa Kralına «Zavallı adam!» göziyle bakıyor ve

memleketine gönderdiği bir mektupta bu tabiri kullanıyordu. Evet, Kraliçe (Türgo)ya tahammül edemiyordu. Beri taraftan rahipler sınıfı da (Türgo)ya galebe etmiş ve Kraliçenin işini kolaylaştırmış bulunuyordu. (Türgo) taç giyme merasiminin, büyük masraftan yüzünden (Reyms) şehrinde yapılmasına muhalefet ettiği halde rahipler bu işde ağır basmış ve merasimi (Remys) katedralinde yaptırmıştı. Üstelik, Katolik dininden aynlanlan mahvettireceğine dair Kraldan bir de yemin koparmıştı. Bütün bunlar (Türgo)nun anlayışına sığmıyor, yolunda engel oluyordu.

Biraz sonra vaziyet iyileşir gibi oldu. Hasadın /engin j olacağı anlaşılmaya başladı. Saray entrikaları azalmaya l yüz tuttu. (Türgo), yakın dostu (Malzerb)i Saray Nazırlığı makamına getirtti. (Malzerb) polislikten yetişme, namuslu, vicdanlı, iyi niyet sahibi; fikir istiklâline malik ve edebiyat kültürüne sahip, müteşebbis bir adamdı. Saray Nâzın sıfatıyla (Malzerb)in eline büyük selâhiyet geçti. Önce memleketin malî idaresi hakkında Krala ihtarlarda bulunmuş, teklif usulü ve vergi sisteminin düzeltilmesi lüzumunu ve Maliye Nazırlığı makamında demirden bir pençe bulunması zaruretini beyan etmişti. Bu bakımdan (Türgo) ile ara larında tam bir ahenk ve mutbakat olmuştu. Şimdi onur, Saray Nazırlığına getirilmesi, vaziyetin saray içi ve dışından ıslahı yolunda büyük bir ümit ışığıydı.

(Malzerb)in ilk ıslahat teşebbüsü hapishanelerden başladı. Derhal, vaziyetleri yürek sızlatıcı olan hapishaneleri ziyaret edip onları insan barındıracak hale getirmeye çalıştı. Doğruca (Bastiy) zindanına gitti ve orada haksız yere bulundurulan ve tamamen unutulan birkaç mazlumu azad etti.

ihtilâl, tek rehbersiz, katî adımlarla yavaş yavaş gelmekte ve öncülerini sonradan tedarik etmek üzere şimdilik irticalî bir mahiyet arzetmektedir.

(Malzerb) ilk iş olarak (Letr do Kaşe) isimli evrakın

muamele şekline ait bir heyet teşkil etti. Kralın hususî mührünü hâvi kapalı emirnamelerden ibaret olan ve Kral tarafından itimada şayan memurlara verilen (Letr do Kaşe) ler, son zamanlarda her türlü yolsuzluğa alet edilmişti.

(Malzerb) ayrıca saray teşkilâtım düzeltmeye ve protestanlara bazı müsaadeler verilmesine çalıştı. Vaktiyle matbuat müdüriyetindeyken nasıl basın hürriyetini müdafaa ettiyse

Nazır olduktan sonra da sansürü kaldırmaya taraftar göründü. Hasılı hürriyetperver fikirlerini her sahaha gösterdi. (Türgo)nun öğütlerini dinledi ve ona daima bağlı kaldı. Fakat (Türgo) derecesinde cesur ve (enerjik) olmadığı için sadece uzaktan bir takviyeci ve taraftar olmakla yetindi. Böylece bütün yük, bütün aleyhdarlar zümresine karşı yine (Türgo)nun omuzlarında kalıyor ve zavallı adam uykularında ve rüyalarında bile mücadele halinde bulunuyor, gece ve gündüz, nefes nefese didiniyordu.

(Türgo), bu kadar (enerji) sarfetmenin sıhhatini ihlâl edeceğini söyleyen bir dostuna şu cevabı vermişti:

— Ben de biliyorum; az yaşıyacağım, onun için çok çalışıyorum!

Gerçekten (Türgo), sadece maliye işlerini ıslah etmekle kalmıyor, devlet idaresinin her şubesine sarkıyor ve bütün kötülük şubelerinde ölçülerini tatbik çarelerine baş vuruyordu. Meselâ posta idaresinden meşhur «karanlık oda» kahramanı «Do Niz» isimli resmî casusu hemen kovdu. «Karanlık oda» vasıtasıyla münderecatına vâkıf olunan mektupların da mahkemelerde bir vesika haysiyetiyle nazara alınmasına mâni oldu. Angaryaların ilgası için vilâyetlerde uzun uzadıya temaslara girişti. «Dilijans» isinili posta arabalarının idaresi için bir hükümet inhisarı tesis etti. Artık (Türgotin) ismiyle anılmaya başlıyan sistem sayesinde Paris - Bordo mesafesi 4,5 günde aşılmaya başlandı. Her sahada bir yenilik ışığı pırıldatan (Türgo), 45 derece şimalî arz dairesini esas tutarak mikyasları birleştirmek çarelerine kadar düşündü. 16 milyon kadar bir meblâğın devlet hazinesine terkini rahipler sınıfına kabul ettirdi. Katolik mezhebine aykırı olduğu bahanesiyle bazı kitap ve mecmuaların top-

latılmasım ve muharrirlerinin mahkûm edilmelerini önledi. Yavaş yavaş Fransa'nın her tarafına yayılmak istidadı gösteren hayvan hastalığına karşı en şiddetli tedbirleri aldı. Mükelleflerin, vergilerini muntazam ve kolaylıkla tesviye etmeleri için her kolaylığı gösterdi. Vergiden kaçmak isteyen hilekârları şiddetle takip, vergiden kendilerini muaf gören zadeganı da tazyik etmekten geri kalmadı. Şimali Amerika'da cereyan eden hadiseleri gözden kaçırmadı ve ingiltere ile harp ihtimalini daima göz önünde tuttu. Ordunun kalkınması için hiç bir fedakârlıktan çekinmedi. Netice itibraiyle nazırlar heyetinin ruhu ve dimağı oldu.

Ama bütün bu tedbirler, her tarafından su alan ve batmak üzere bulunan bir geminin ufak - tefek rahnelerini yastık ve kıtıkla kapatmaya bakmaktan ileriye geçemedi; (Türgo) ise artık bir ihtillâden başka hiçbir şeyin kurtaramayacağı bir zemin üzerinde, gemiyi topyekûn kızağa çekmek imkânından mahrum ve bu yüzden mahzun bir ıslahatçı olarak, ciddi bir eser veremeden geçip gitti.

(Türgo)nun faaliyetini hiç bir şey engelleyemiyordu.
Fakat tasarruf bahsinde bütün çırpınışları boşa çıktı. Nihayet (Türgo) 1775 senesinde umumî masariften bir şey kısamıyacağını acı acı anladı. Yalnız saray, hesay ve tahmin dışında beş milyon frank harcamıştı. Fakat hiç bir şey (Türgo)yu emir ve yasaklar mevzuunda mücadele etmekten alıkoyamıyordu... 1776 yılı başında altı adet ferman müsveddesini tanzim ederek krala sundu.
Bu fermanlardan birincisi, inkılâp çapındaki meşhur teşebbüse, angaryaların lağvına aitti. Fermanda (Türgo), angarya yoliyle halka yükletilen teklif sıkletinin taşınamaz bir şey olduğunu ispat ediyor ve bu fiilî yüklerin parayla yapılmasını öne sürüyordu. Bu hususta da (Fizyokrat)ların düsturunu teklif ediyordu. Zenginlerin faydalanacağı işler için fakirlerden vergi almanın hak ve adalete uymıyacağım belirtiyordu.
Bundan sonra angaryaların kökünden ilgasiyla bunun yerinde muntazam bir vergi tarhından bahsediyor ve şöyle diyordu:
«— Bu verginin geliri, bütün arazi ve emlâk sahiplerine

yarayacağından bütün sınıfların aynı mükellefiyete iştirakleri şarttır.»
İkinci ferman, Paris'te hububattan alınan (taks)ların hepsim birden kaldırıyordu. Üçüncü ferman, liman, rıhtım, hal ve pazar yerlerinde, malî idarece ihdas edilmiş olan lüzumsuz memuriyet ve vazifelere nihayet veriyordu.
Dördüncü ferman, (Türgo)nun en mühim eserlerinden biriydi; bütün bir dünya görüşü mahsulüylü; ve esnaf kethüdalığı, ustalık ve lonca gibi teyallüp merkezlerini kökünden siliyordu. Bu mevzuda (Türgo) şu fikirleri yürütüyordu:
«— Hemen bütün şehirlerde, büyük sanayi, küçük ustalar zümresinin inhisarındadır. Birer lonca teşkil eden bu ustalar, ticarî maddelerin yapılması ve satılmasını, hususi bir imtiyaz şeklinde kendilerine inhisar ettirip başkalarına hayat hakkı vermiyor. Böylece herhangi bir sanatta serbestçe hareket edebilmek, ancak o sanatta ustalık sıfatım almakla mümkün oluyor; Halbuki ustalık, gayet uzun bir zamana ve bir çok lüzumsuz kademelerden geç mek külfetine muhtaç olduğu gibi, ayrıca pek ağır vergiler ve (taks)lar mukabilinde elde edilebiliyor. Bu, her bakımdan, her cepheden yanlış ve zararlı bir şekildir.»
(Türgo), fakir şahısların hiç bir zaman usta olamadıklarını, ekseriyetle evini, barkını ve yurdunu terketmek zorunda kaldıklarını, her çeşit esnaf ve sanatkânn, amele ve çıraklarını diledikleri gibi seçmekte serbest olmayıp loncaların keyfine uymaya mecbur olduklarını ilâve ettikten sonra, bütün bu mümtaz teşekküllerin memleket sanayii-

ne zararlı tabiî halkara aykırı, sadece keyfî ve indî ölçü-
lere bağlı olduğunu, sanatkârlar arasında ferdî tekâmüle
manî olduklarını, rekabet duygusunu öldürüp her nevi
keşif ve icad hamlesini uyuşturduklarını kaydediyordu.
Artık loncaya, ustalığa, kethüdalığa paydos!... Sanayi ser-
best, her türlü serbest olacaktı. Bu demek değildi ki, es-
naf ve sanatkârların haklannı müdafa eden bir cemiyetleri
olmasın... Bilâkis... Ferdleri koruyan cemiyetler başka,
ferdlere yetişme hakkı vermeyen mütegallibelerin teşkilâtı

başka... Hattâ (Türgo) loncalar yerine kaim olacak cemiyet-
ler teşkilini ve bu cemiyetlerin hükümet nezdinde murah-
haslar bulundurmasını bile tavsiye ediyordu.
Beşinci ferman, hayvan alım ve satımından alınmakta
olan vergileri kaldırıyor, altıncı ferman da, içyağlanndan
devşirilen (taks)ları indiriyordu.

İNKILÂP FERMANLARI

Gerçekten (Türgo)hun bu fermanlarına ve işin başın-
dan beri tuttuğu yola, inkılâp ve ihtilâl çapında demek
yanlış olmaz. Daha evvel de kaydettiğimiz gibi, (Türgo),
Büyük ihtilâlin, Krallık idaresi çerçevesinde bir iç ıslah
hamle ve muhasebesi şeklinde boy göstermiş, bir tecelli
unsurudur. Fakat bu tecelli, umduğu müsbet alâkayı ve
kadroyu bulamamış; ve bu mevzu, cezirden sonra med
halinde eski haline dönen ve daha da ileriye giden kötü-
lüklerle, nihayet büyük ihtilâle çarpmak için elden geleni
ihmal etmemiştir.
îşin garibi, Büyük ihtilâlin mukaddemesini teşkil ede-
cek • olan (Parlâmento), (Türgo)nun ıslahatına en ciddî en-
geli teşkil eylemiştir. Fermanlara muhalefet, en ciddî ve
müessir plânda, karşısında Kralı değil, (Parlâmento)yu bul-
muştur. Yâni kuzunun korunmasını kurt istemiş ve kabul
etmiştir de buna bekçi köpeği akıl erdirememiş ve karşı
çıkmıştır.
Hastalıklı (Türgo), yeniden yatağa düşmüştü. O sıra-
da (Parlâmento), birdenbire, tam mânasıyle irticaî bir ka-
rar verdi. (Kondorse)nin angaryaların ilgası fikrini destek-
leyen bir kitabını toplatmaya karar verdi. Bu karar, doğ-
rudan doğruya, meşhur fermanların ruhu ve dimağı olan
(Türgo)ya karşı bir hareket demekti. Fakat Kralın, Maliye
Nâzın hakındaki itimadı henüz devam ediyordu. Kral,
(Türgo)nun icraatını seviyordu. Hattâ Kralın safiyet ve sa-
mimiyet derecesine bakın ki, kendi şahsî emlâki dahilindeki
tavşanların öldürülmesi hakkındaki bir emirname ile Mali-
ye Nazırmın prensiplerine doğrudan doğruya iştirak ettiğini
belli ediyordu .Şapşal, iradesiz, fakat iyi niyet sahibi Kral,

fermanların doğurduğu itirazlara mukavemet için uğraşmak

gerektiğini görerek müteessir oluyor, âdeta kendisi tebaadan âdi bir ferdmiş de Kral başkasıymış gibi harekete geçemiyor ve mahzun mahzun şöyle diyordu:

« — Vah, vah! Bu milleti Mösyö (Türgo) ile benden başka kimse sevmiyor!»

- Bütün Fransa neticeyi beklemekte... Fermanların taraftarlariyle aleyhdarlan arasında şiddetli münakaşalar köpürüyor... Bir taraftan nazırlar hey'eti fermanları tenkide cür'et edenlerin eserlerini, öbür taraftan da (Parlâmento) fermanları destekleyen neşriyatı yasak ediyordu. Bu ne tezat ve bilhassa inkılâba destek olmak vaziyetindeki (Parlâmento) hesabına ne gerilik! Meselâ (Parlâmento) zamanın iktisadçılanndan (Bön Serf)in derebeylik hukuk ve imtiyazlarına ait kibatabını hemen zapetmekte tereddüt etmiyordu, Fermanlar, tescilleri için (Parlâmento)ya verileli bir ay geçtiği halde hâlâ boş yere dırdırlarla vakit geçiriliyor ve bir türlü tescile yanaşılmıyordu.

Nihayet (Parlâmento) ancak Mart ayının ikinci günü hayvan alım satımından alınan (taks)lar hakkındaki fermanı tescil edebildi. Geriye kalan beş fermanı ise adalet kaidelerine aykırı (!) bulduğu bahanesiyle reddetti. Ne tuhaf! Hem (Parlâmento) Krala karşı gelebilmek suretiyle hemen hemen ilk defa mukavemet cephesi kurabiliyor, hem de bunu Kraldan fazla Krallık taraftan bir zihniyetle Kralın adalet ve hürriyet temayülünü baltalamak için yapıyordu. Yâni Krala karşı gelin de, isterse bu karşı geliş Hakka ve halka zıt olsun.

(Parlâmento)nun asla kabulüne taraftar olmadığı şey, angaryanın yerine kaim olmak üzere kabul edilecek vergiydi. (Parlâmento), mümtaz sınıfların her türlü vergiden muaf olduğunu, rahipler sınıfının ruh ve terbiyeden mesul, zadegan sınıfının ise memleket uğrunda hayatını feda etmekle hükümdara yardımcı bir topluluk teşkil ettiğini ileriye sürerek bu iki sınıfa hiç bir mükellefiyet yükletemiyeceğini

iddia ediyordu. Koskoca millet hakkında ise şöyle diyordu:

«— Milletin bu iki sınıftan ötesi, devlete evvelkiler derecesinden güzide, hizmetler eda edemiyeceği için, vazifesi vergi, el emeği ve cismanî işlerde borcunu ödemektir.»

Dünyada, bir hakikati tepetaklak görmek ve göstermekle bundan daha baskın bir (demogoji) levhası gösterilemez. Buna rağmen (Parlâmento)nun itirazlarına kulak asılmadı; martın 12 inci günü (Versay) sarayında Kralın Reisliğinde meydana getirilen içtimada (Parlâmento) reisi ile müddeiumumisinin itirazlarına rağmen, sert br emirle fermanlar kayıt ve tescil ettirildi.

Tuhaf ki, tuhaf!... Bu defa ve bir ân için Kral millet menfaatlerinin hâmisi, millet mümessili (Parlâmento) ise imtiyazlı sınıfların müdafii... Tam tersine roller...

Fermanlar meselesi, (Türgo)nun zaferi, fakat son ve
i, tesirsiz zaferi olmuştu. Zira mağlûp hasım, saray ve aris-
I tokratlar zümresi ve rahipler sınıfı, bu surette büsbütün
çileden çıkarılmış bulunuyordu. Bir ân için, püskürtülüyor,
fakat ezilemiyor, hareketsiz hale getirilemiyofdu. Neticede
bütün gücünü toplayıp taarruza geçmesi için zemin açılı-
yordu. Hercai Kralın bir anlık keyfiyle elde edilen muvaf-
fakiyetler elbette ki, payidar olamazdı. Devlet idaresinde
her türlü hürriyet, adalet, huzur, insanlık ve terakki ölçü-
lerinden ayrılmadığını gördüğümüz (Türgo), ya nihaî dar-
beyi indirecek kadar kuvvetlenmeye, yahut nihaî darbeyi
hasım sınıflar tarafından yemeye mahkûmdu.
Mamafih son ânına kadar ıslahat hamlelerinden vaz
geçmedi. Meşhur ve tersine mütefekkir (Volter)in isteğiyle,
(Seks) ve civarını mültezimlerden ayıkladı. «Iskonto Ban-
kası» ismiyle serbest bir banka kurdu. Şimdiki umumî sağ-
lık idaresinin çekirdeği olarak, doktorlardan, sağlık işleriyle
uğraşmaya memur resmî bir heyet teşkil etti. Fransa'nın,
Amerika muharebesinden uzak kalması lüzumunu âmir,
siyasî ve iktisadî sebepler hakında bir eser kaleme aldı. Şa-
rap ticaretini serbestleştirdi. Gümrük resimlerini kaldıra-
rak serbest mübadele kaidesini tatbike kadar fikirlerinde
cüret gösterdi; fakat bu proje yalnız fikirde kaldı. Memle-

ketin siyasî ve idarî ıslahına esas olarak belediyeler hak-
kında mükemmel bir muhtıra yazdı.
(Türgo) her şeyden evvel bugün (liberalizm) diye anılan
iktisadî sistemin müdafiidir ve bu bakımdan tam (demok-
ratik) bir anlayış sahibidir. Hürrriyet ve mülkiyet hakkı
onun iki dostudur.
«— Cemiyet fertler içindir; cemiyetler, bütün insanla-
rın karşılıklı vazifelerinin yerine getirilmesini sağlıyarak
umumun haklarını korumakla mükellef cihazlardır.»
ölçüsü (Türgo)ya aittir :
Ve bu ölçünün devamı:
«— Şahsî hürriyet, fikir ve yazı hürriyeti, vicdan hür-
riyeti, iş ve emek hürriyeti ve bunların neticesi olarak me-
denî ve siyasî haklarda eşitlik...»
Yalnız bir noktada hürriyeti tahdit ediyor, (Fizyokrat)
mesleğine bağlılığı yüzünden ziraatin yegâne kıymet men-
baı olduğuna inanıyor, bu bakımdan mülk sahiplerine fazla
bir hak tanıyor ve bunların vergi tediyesi mukabilinde halka
ait işlerle uğraşması selâhiyetine malik olduklarını redde-
demiyordu. Yani derebeyliğin bir nevi hafifletilmiş ve demok-
ratlaştırılmış şekli...
(Türgo)nun nazarında hâkimiyet şartının esası hak ve
adaletti. (16. Lûi)ye demişti ki:
«— Majesteleri hükümet icra buyuruyorlar. Fakat ger-
çek bir hâkimiyet hakkına malik olmaları için hakkaniyet

ve adalet kaidelerine baş eğmeleri şarttır.»
(Türgo)ya göre bir hükümdar, adalet ve hakkaniyet
sahibi olunca mutlak mânada kanun vâzıı ve devlet irade
mihrakıdır. Şu var ki, idare tarzı, babaca, şefkatlice ve bir
anayasaya bağlı olmalıdır.
(16. Lûi)ye yazdığı bir muhtırada diyor ki:
«— Fenalığın sebebi, milletinizin bir anayasaya malik
olmamasıdır. Fransız milleti, birbirine iyice bağlı olmayan
muhtelif sınıflardan mürekkep bir kavimdir. Bu muhtelif
sınıf ve unsurlar yalnız kendi menfaati peşinden gider ve
birbirine sağlam içtimaî rabıtalarla bağlanmaz. Böyle bir
rabıtayı doğuracak ana ölçülerden de Fransız cemiyeti
mahrumdur. Majesteleri, her şeye ya bizzat, ya nazırlarının

vasıtasiyle karar vermek mecburiyetinde bulunuyorlar. Âm-
menin menfaatlerine hizmet etmek için de herkes o ân
için emirlerinize muhtaçtır. Riayet edeceği herhangi bir pe-
şin hükme de malik değildir. Bu hal edebî bir bilgszlik
ve karışıklıktan başka bir netice vermez.»
(Türgo) bu anarşiye nihayet vermek için Fransa dahi-
linde geniş bir Belediye teşkilâtını düşünüyordu. Her yer-
de ve muhtelif derecelerde Belediye Meclisleri ve emlâk
ve arazi sahipleri tarafından seçilmiş bir de millî Belediye
idaresi... Bu meclislerden her biri kendi memuriyet daire-
leri içinde iş görecek, millî Belediye idaresi ise bütün Fran-
sa dahilinde nafia işleri, hayır müesseseleri ve bilhassa ver-
gi tatbikatiyle uğraşacaktı. Başlıca vergi, imtiyazlı veya
imtiyazsız bütün arazi sahiplerine şâmil bir toprak vergisi
olacaktı. Belediye Meclisleri devlet işlerini murakabe ede-
miyecekler, fakat hususî dileklerde bulunabileceklerdi.
(Türgo), hak ve adalet esasına bağlı bir hükümette eğer
umumî efkâr aydınlatılmaz ve halk vicdanı cezbedilemezse
hiçbir teşkilâtın devam edemiyeceğini söyliyerek diyordu
ki:
«— Majestelerinin saltanat devresine ebedî bir hayat
vermek için elzem saydığım teşkilâtın birinci ve belki de
en mühimmi, üniversitelerin, orta mekteplerin, ilk mektep-
lerin idaresine memur olmak üzere bir Millet Meclisi ku-
rulmalıdır.»
(Türgö)nun kafasındaki bu meclis, geniş manasıyla ka-
nun vâzn Millet Meclisinin bir çekirdeği olarak yaşıyordu.
Bu meclis, yeni bir nesil yetiştirmek dâvasını üzerine ala-
cak ve dinî tedrisat ile beraber yeni ve asri bir terbiye ver-
mek gayesini güdecekti. Bunun için de, hususî surette mü-
sabakayla yeni eserler telif ettirilecek; ve ilerleyen dün-
yanın meselelerini aksettiren bu eserler mekteplerde oku-
tulacaktı.
Netice şudur ki, (Türgo), bugüne göre pek eksik ve
çocukça fikirlerin sahibi olmakla beraber, devrine ve selef-

lerine nisbet edilecek olursa ilk defa düşünen ve çile çeken bir devlet recülü mevkiindedir.
137

(Türgo)nun, Saraya yağdırdığı muhtıralara (16. Lûi) tarafından konulan işaretler ve haşiyeler gösteriyor ki Kral, bunları anlayabilecek bir zekâ ve irfan seviyesinde değildi. Zaten bunları Kral anlamış olsaydı bile imtiyazlı sınıfların mukavemetine çarpacak ve nasıl olsa mağlûb olacaktı, ihtilâle mâni olmak için o devirde öyle bir Kral lazımdı ki, hem hudutsuz anlayışlı, hem de o nisbette iradeli ve demir pençeli olsun...

Nitekim mukadder netice gelip çattı; (Türgo) sükut etti.

Fermanların neşri, başta (Volter) olarak bütün yeni fikirlilerin hoşuna gitmişti. Paris'teki amele, küçük esnaf ve sanatkârlar tarafından da büyük ve şamatalı bir sevinçle karşılandı. Fakat mukabil sınıfın da taarruzu gecikmedi. Kral ve muhiti entrikacıların açtığı cereyanın girdabına tutuldu. (Türgo), 30 Nisan 1776 tarihinde Krala bir mektup yazarak, hükümdarlık tahtı hesabına bütün bir felâkete meydan verecek olan bu cereyana mukavemet etmesini istirham etti.

Fakat hiçbir fayda hasıl olmadı. Saray, maliye muhiti, büyük zadegan ve rahipler âlemi, (Türgo) aleyhindeki cereyanla taşıp köpürmeye yüz tuttu. Sanki büyük bir aksülâmel dalgası, (Türgo)ya karşı şahlanmıştı, imtiyazlarından mahrum kalan esnaf loncalarının başları, kethüdalar ve ustalar, ayrıca bunlara kapılan bir takım kalem ve fikir adamları, öbürleriyle elele verdiler. Kral, dört yanından menfi telkinler ve zehirli tezvirlerle sarıldı. Hâlâ iş başında bulunan (Moropa), Maliye nazırının pek ileriye vardığını, hududunu aştığını, hükümetin başına gaileler çıkardığını söyleyecek kadar ileri gitti. Bu hususta baş vurulmadık hile ve tertip bırakılmadı. (Türgo) adına bir takım sahte mektuplar bile tanzim edildi. Başvekil, Kraliçe ve Kral hakkında bir takım tahkir edici fıkraları ihtiva eden bu mektuplar, güya postahanede zaptedilerek Krala takdim edildi.

Fakat hâlâ, yenilik ve terakki taraftarı (Türgo) sarsılamıyor, devrilemiyordu. Ona son darbeyi Kraliçe (Mari Antuanet) indirdi. Fransa'nın Londra Sefiri (Kont do Kin)
138

in münasebetsiz hareketleri üzerine (Türgo) tarafından azlettirilmesi ve bu asilzadenin Kraliçenin adamı olması, (Mari Antuanet)! çıldırttı. Kraliçe bütün gücünü (Türgo) aleyhtarlarının kefesine attı ve sarsak Kralın karşısına dikildi:

— (Türgo) azledilecektir!

— Olamaz; ben ona Fransa'nın nice zamandır beklediği

t>ir yapıcı göziyle bakıyorum.

— O, yapıcı değil, yıkıcıdır; Krallığın yıkıcısı ve yerine halk temelinin kurucusu...

Malûm sınıflann kurgulu oyuncağı (Mari Antuanet), hiçbir şeyi kökünden göremeyen Krala şeşi beş göstermekte muvaffak oldu ve (Türgo) harcandı.

Evet, böyle oldu; Kraliçe göz yaşlan içinde Kralın huzuruna çıkarak istediğini o kadar kuvvetle ileriye sürdü ve tam o anda arkasında aynı isteği destekleyen öyle bir muhit buldu ki, Kral, (Türgo)yu azletmekten ve üstelik (Bastiy) hapishanesine göndermekten başka bir şey yapamadı.

(Türgo) meşhur zindana giderken, devlet itibarını kıran Londra sefiri (Kont do Kin) için de, aynı Kraliçe, (Düklük) paye ve unvanının verilmesini istiyordu. Kraliçe o kadar öfkelenmişti ki, hiçbir tedbir kendisini yatıştıramaz olmuştu.

Yakın dostu (Türgo)nun başına gelenleri görerek ıslahattan ümidini kesen (Malzerb) de onun arkasından istifasını verdi.

Son dakikaya kadar sebat eden (Türgo), kovuluncaya kadar makamını bırakmamaya azmetmişti. Palas - pandras atılıp hapsedildikten sonra Krala şu satırları yazdı:

«— Majeste! Artık son dileğim, memleket manzarasını :gördüğüme ve size bir takım hayalî tehlikeler gösterdiğime inanmanız için bazı mesut vakalann tahaddüsüdür. Zamanın beni haklı çıkarmamasını temenni ediyorum.»

(Türgo), birkaç sene eser yazmakla uğraştıktan sonra 1781 de, büyük ihtilâlden 8 yıl önce öldü. Böylece, bizzat ve bilfiil göremediği büyük ihtilâli ilk hisseden, sezen, ona mani olmak için her çareye başvuran, fakat muvaffak ola-

1776 da (Kloniy)in tertip ettiği piyango ikramiyelerini çoğaltmak suretiyle İslah ederek herkesin alâkasını celbedebildi. 24 milyon franklık esham çıkardı. 1777 de doğrudan doğruya hükümet tarafından 106 milyon franklık bir istikraz muamelesine girişti. 1778 tarihinde 4 milyon, 1779 da 58 milyon franklık yeni istikrazlara baş vurdu. 1780 de 36 milyon franklık bir piyango daha tertipledi. 1781 senesinde 9 milyon franklık bir esham çıkardı. Velhasıl her sene ve ne türlü olursa olsun, para tedarik etmekten geri durmadı. Bu bir değerlendiricilik değil, keyfiyetsiz bir çoğaltıcılıktı; ve göz boyayarak iflâsa götüren bir tutum...

(Neker) bazı tasarruflar yapmaya da kalkıştı. Kraliçenin çocukça tarafları, kralın zevcesine kör itaati herkesçe

anlaşıldığından, nedimlerin, gözdelerin azgınlığı nihaî hadde gelmişti. Başmabeyinci tayin edilen bir prens, tek kalemde 800 bin frank atiyye almıştı. Büyük, küçük bütün saray mensupları «Yağma Hasanın böreği» hesabınca gidiyordu. Bütçe açığı ise kapanamıyacak derecede müthiş... (Neker) Kral tarafından verilen bahşiş ve atiyelerin hiç olmazsa senede bir defa verilmesine karar istedi. Maksadı, bu suretle umumî masraf yekûnunu Krala göstererek onun dehşet duygusunu körüklemekti. (Neker), (Türgo) tarafından kaldırılıp, sonradan iade edilen bazı ağır vergileri kaldırdı. Krallık emlâkinde çalışan lüzumsuz ve mânâsız memurları kovdu. Hattâ saraydaki parazitleri bile kısmen tasfiyeye kadar vardı. Fakat zevk, safa, israf, başını almış gidiyordu. Meselâ üç sene zarfında Kral, memuriyete kayınlacaklannı vaadettiği bazı şahıslara, peşinen maaş ve tahsisat namiyle 3 milyon franka yakın para ödemişti. Faka^ (Neker) çok geçmeden kavradı ki, nüfuzlarının imtiyazına dokunmadan ve gedikli zatları ürkütmeden herhangi bir İslahat yapmanın imkân ve ihtimali mevcut değildir. Zaten bu mevzuda pek ileri gittiği için nihayet yuvarlanan (Türgo) misali ortadaydı, imtiyazlara ve gediklilere dokunmayan İslahat hiç itiraz çekmiyordu. Meselâ, hapishane ve hastanelerin İslahına kimsenin ses çıkardığı yoktu. Bu hayır işiyle (Madam Neker) meşgul oluyordu. Fakat iş, protestanlara küçük bir

müsamaha ve müsaadeye gelince, hemen rahipler sınıfı meydana çıkıyor ve itiraz sesleri bir ağızdan yükseliyordu:

— Katiyen olamaz! Caiz değil!

(Parlâmento) bütün İslahat teşebbüslerini reddediyor ve bu hususta Kraldan ve Krallık taraftarlarından fazla taassup gösteriyordu. Nitekim (Neker)in kaleme aldığı «Vilayetlerin idaresi hakkında proje»yi reddetti. (Neker)in 1779 senesinde Krala takdim ettiği bir muhtıra ile tatbik mevkiine koymaya çalıştığı bu proje (Türgo)nun belediye teşkilâtı plânından iktibas edilmişti. Bu proje mütereddid ve ürkek bir taklitten ibaret olmasına rağmen, merkeziyet usûlünün mahzurlarına karşı ihtiva ettiği fikirler çok kuvvetliydi. (Neker) şöyle diyordu:

— Fransa, masa başından idare olunuyor! Böyle şey olamaz! Vatan idaresi, ancak gören göz ve değen el mesafesinden yürütülebilir.

Teklif ettiği çare ise şiddetli ve semereli bir tedbir olmaktan çok uzaktı. Avam, zadegan ve rahiplerden ibaret halk sınıflarının biraraya gelerek bunlardan birer vilâyet meclisi teşkilini müdafaa ediyor, bu meclislerin vergi tevzii, yol inşası, hayır işlerine nezaretle uğraşmasını istiyor ve bu meclise ait kararların Nazırlar Meclisince tasdikini şart koşuyordu. (Parlâmento)ların tehlikeli işlerine karşılık asıl bu yeni meclisin hükümeti murakabe etmesi tezini savunuyordu.

(Neker)in vilâyetler hakkında projesi, tecrübe mahiye-
tinde bazı vilâyetlerde tatbik mevkiine konuldu. Fakat teş-
kil edilen dört meclisten ancak ikisi ihtilâl zamanına kadar
sürebildi ve her şeye rağmen faydalı ıslahata yol açabildi.
(Neker) neye el attıysa, kendisini bu mevkie getiren
(Moropa)mn engeline çarptı. Adetâ onun da başına bir nevi
(Türgo)nun âkibeti gelmek üzereydi ve sanki (Neker) bazı
cepheleriyle küçük bir (Türgo) idi. Fakat (Neker), idealist
(Türgo)nun haysiyet ve samimiyetine, üstelik fikir ve görüş
kabiliyetine malik değildi. Aynı hücumlar ve tertibat karşı-
sında kalmaya başlayınca, nefsini müdafaa için umumî efkâ-
ra müracaat etmeyi düşündü. Böyle bir düşünce bile artık

ortaya, umumî efkâr ve millî vicdan diye bir şey çıktığını,
çıkmaya yüz gösterdiğini belli ediyordu. (Neker) 18 Şubat
1781 tarihinde, büyük ihtilâlden tam 8 yıl evvel devletin ma-
lî vaziyeti üzerinde bir bilanço çıkarıp bunu neşretti. Bilanço,
müthiş gürültülere sebep oldu. (Neker) neşrettiği hesap hü-
lâsasında kendi idaresini methettikten sonra devletin mali-
yesini saran esrarın bir kısmını açığa vuruyor, 28 milyon
franga yükselen saray bahşişlerinin müfredatını kalem ka-
lem gösteriyor, ıslahat için neler yapıldığını, nelere muvaffak
olunduğunu, nelerde hiç bir şey yapamadığını belirtiyordu.
(Neker) bu netameli bilançoyu neşrettikten sonra doğ-
rudan doğruya Kralın huzuruna çıkmaktan da çekinmedi.
Zira artık makamında barınamıyacağını kestiriyor, son bir
hamle ile bir şeyler becermek istiyordu. Kraldan, kendisinin
istişarî reyle Nazırlar Meclisinde kalmasını ve haftada bir,
Nazırlar Meclisinin kendisinden malî vaziyete dair izahat al-
masını talep etti. Kral bu teklifleri reddedince (Neker)
19 Mayıs 1781 yılında istifasını verdi. Paris halkı da, (Ne-
ker)in bu yuvarlanışını, yine Kraliçe ile (Madam do Polin-
yak)ın nüfuzuna hamletti.
Çilekeş fikirci (Türgo)dan sonra, gayret ve cesareti göz
boyamaktan ibaret, muvazaacı (Neker) dahi, çaresizliği ilân-
dan başka bir şey getirememişti.

SARAYDA SON VAZİYET

(Türgo) ve (Neker) tecrübelerinden sonra sarayda son
vaziyet:
(Mari Antuanet)in-kumarbazlığı görülmüş, duyulmuş gi-
bi değil... Geceleri Kralla beraber bulunduğu (Kont d'Ar-
tua)mn dairesinden kocasiyle beraber çıkıp Krallık dairesi-
ne döndükten sonra, kocasını uyutur uyutmaz gizlice geriye
dönüyor ve sabaha kadar kendisini kumara veriyordu. (16.

Lûi) o zamanlar Fransayı istilâ eden (Faraun) isimli kumarı yasak etmişti. Fakat Kraliçe yasak dinler mi? Kraldan bu

•oyunu yalnız bir defalık oynamak üzere izin aldı; ve tam 36 saat, yemeden ve içmeden, uyumadan ve dinlenmeden masa başında kaldı. Değme kumarbazların beceremiyece-;ği İŞ---

Çocukça tabiatı icabı, şunun bunun nüfuzuna girmekten, tesirine kapılmaktan da nefsini kurtaramıyordu. Evvelâ (Prenses do Lâmbal)ın muhabbetine kapıldı. Ve •nüfuzuna girdi. Ondan sonra Prensesten uzaklaşmakla beraber (Kontes do Polinyak)ın pençesine düştü. Bu (Kontes do Polinyak) müthiş bir tip... Genç, güzel, gayet zeki -ve serbest tavırlı, son derece hesabi ve sinsi... Nüfuzlu bir asîlin metresi, (Morapo)nun taraftan, ruhu istibdat fikirleriyle dolu, ailesinin harîs emellerine mükemmel bir âlet... İşte bu Prenses, Kraliçeyi delicesine bir israf hastalığına uğratmakta birinci rolü oynamıştır. Sadece israf da değil, bilerek veya bilmeyerek siyaset işlerine de karıştırmak... Kontes, Kraliçenin damarım bulmuştu: Onun gururuna bi•raz dokunuldu mu hiç bir işin «olur» veya «olmaz»ı kalmaz, Kraliçe mutlaka bu işin yerine getirilmesi için her şeyi yapardı. Evvelce de ka}'dettiğimiz gibi, ağlar, tepinir, kızar, darılır, nihayet tepeden emir ve iradeler vermeye başlar ve mutlaka arzusunu yaptırırdı.

Nedimler ve yakınlar, artık Kralın, Avusturyalı Prenses elinde bir oyuncaktan başka bir şey olmadığını sezmişler ve şahsiyetsiz Krala ehemmiyet vermemeye başlamışlardı. Belki de bu tesirlerin başında (16. Lûi)ye erkekliğini ilk defa ve müthiş zorluklarla tattırmış olmanın im--tiyazı vardı. Kayınbiraderi Avusturya Kralı Parise geldiği vzaman, kız kardeşinin yıllardan beri feth ve zaptedilemediğini, bakire kaldığını, Kralın bu işten hiç bir şey anlamadığını öğrenmiş ve hayretler içinde kalmıştı. Nihayet sebebi '(fizik) sahada arayan kayınbirader düğümü keşfetmişti. (16. Lûi) bir neyi iktidarsızlığa mübtelâ... Ona mahrem ve ince bir şekilde küçük bir ameliyata muhtaç olduğunu anlatmış ve kabul ettirmişti. Böylece, selefi aygır Kralın zıddı 'Olan (16. Lûi) nihayet erkek ve baba olabildi. Fakat hiç bir zaman bu iş uzun sürmedi ve Krala gaye görünmedi. Fakat

Avusutryalı Prensesin anne olması (16. Lûi)yi pek sevindir-

di ve ona karşı sevgisini arttırdı. (Düşes d'Angolem)in doğuşu, muazzam israflara kapı açtı. Doktorlar, çocuğun sadece aşı masrafı olarak 32 bin Frank aldılar. Bu hadisenin şerefine, (Kont d'Artua)nın oğluna ait talim ve terbiye masrafı 650 bin Franga yükseldi. 100 bin Frank irad getiren bir malikâne isteyen (Kontes do Polinyak) nihayet 200 bin Franklık bir âtiyeye ve kızı için yılda 25 bin Franklık bip'| irada razı oldu. |

(Polinyak) Kontesinin artık hırsına payan yok... Kraliçe vasıtasiyle dilediği insanı nezaretlere kayırır ve nezaretlerden ayırır oldu. Bahriye, Harbiye, Maliye hep onun emrinde... Nihayet (Neker)in düşürülmesine kadar işi ileriye vardırdı. -

Fakat Paris ve bütün Fransa, hâlâ Kral ile yakınları arasında bir fark kabul ediyor, bütün suçu riyakâr ve muhteris nedimlere bağlıyordu. Krala ve Krallığa olan muhabbetini elden çıkarmıyordu. Nitekim bu his, Veliahdın makamından attıkları (Neker)i alkışlayan (Morayo)nun ölüm haberi yayılınca sokaklarda bayram eden ve şarkılar söyleyen halk, Veliahdın doğum günü «Yaşasın Kral! Var olsun Kraliçe!» diye külahını havalara attı ve çocuklar gibi sevinç içinde tepindi.

Nihayet Kraliçe, Avusturyalı Prenses etrafında hâdiselerin en müthişi vücut buldu. Meşhur gerdanlık vakası... Sene 1784-85... Büyük İhtilâle dört beş yıl var... Her şey öyle süratle değişmekte ve kötüleşmekte ki, adetâ mutlakiyet şeklinin, son günlerine yaklaşıldığı belli... ihtiraslar o kadar artmış, kaygısızlık o kadar şahlanmıştır ki, devlet hazinesi artık memelerinden süt yerine kan gelen bir inek halindedir. Derebeylik fikri, asillere ait imtiyazların genişletilmesi emeli hükümetin ana ölçüsü... (Parlâmento) lara ve adalet kadrosuna girebilmek için asalet unvanı şart... Ordu ve Harbiyeye asillerden başka kimse zabit tayin olunamaz.

Avam sınıfı her yerde hakaret altında, zillet içinde, aç ve perişan... Rahipler de asillerden ayrı ve başka bir âlem...

Her üç sınıf da birbirine düşman... Hâsılı artık kötülüklerin nihaî kemal devrini yaşadıkları zaman... Kraliçenin israfları ve çılgınlıkları ise dillere destan...

Tam bu anda olanlar oldu:

(Madam do Lâmot) isimli haris, hilekâr ve cürette hudutsuz bir kadın, (Kardinal do Rohan)a giderek esrarlı bir tavırla kırıtıyor ve kardinal'in kulağına şu korkunç sözleri fısıldıyor:

— Elmas bir gerdanlık alıp Kraliçeye takdim ederseniz bunu memnuniyetle kabul edeceğini haber verebilirim!

Gerçekten müthiş! Bu teklif, doğrudan doğruya Kraliçenin Kardinalden aşk ilânı mânasına elmas bir gerdanlık istemesinden farksızdır ve bu vazifeye güya Saraylı (Ma-

dam do Lâmot) memur edilmiştir.
Kardinal derin bir heyecan içinde, kısık sesini çıkarıyor.
— Ne diyorsunuz; hediyemin kabul edileceğinden emin misiniz?
— Emin olmasam söyler miyim!... Haydi, vazifenizi yapınız!
Prens unvanlı Kardinal, ahmak bir insan olduğu için, bu inanılmaz teklifi sahi zannediyor. Karşılıklı oturup hediyenin takdimi şekline aut plânı tertip ediyorlar.
Kardnal (Prens do Rohan), Saraylının haber verdiği gece, (Versay) Sarayının bahçesine gizlice giriyor. Bahçenin izbe bir köşesinde şahane bir eda ile duran, tüllere bürülü, yüzü ve gözü örtülü bir kadın vardır; ve bu, güya Kraliçedir. Bu kadın, daha evvel (Madam do Lâmot) tarafından peylenmiş ve bu dalavereye memur edilmiş bir manken...
Kardinal, hal ve heybetinden Kraliçe zannettiği bu basit kuklanın önünde dize gelerek, kendisine lütfen uzanan beyaz eli ihtiramla öpüyor ve edilen ihtar üzerine orada durmayıp çekiliyor. Hilekâr ve cüretkâr saraylı bir kaç gün sonra, elinde Kraliçe tarafından imzalanmış sahte bir mektup, Kardinal'in karşısına çıkıyor ve gerdanlığı alıyor. Gerdanlık, görülmemiş değerine rağmen (Madam do Lâmot)un eliyle bir hayli eksiğine satılıyor ve bir dedi - kodu'dur kopuyor :

İş bununla bitmiyor. Milyonlara yaptırılan gerdanlığın parasını almadığı için kuyumcu, hemen Kraliçeye baş vuruyor ve bunun üzerine bütün rezalet ortaya çıkıyor. Kraliçe, vaziyeti Krala bildirip «işte sarayınız!» der gibi bir hakaret tavriyle kapısını vurup çıkıyor. Kral, o zamana kadar görülmemiş bir öfke içinde... Derhal Kardinali çağırıp sîgaya çekiyor. Elleri ve ayakları titreyen Kardinal, muhteşem bir sadelik ve ahmaklık içinde olup bitenleri söylüyor1' Aptallığına ve bir nevi mazeretine rağmen (Bastiy) zindanına gönderiliyor. Hükümdarlık hanedanına karşı cinayet tertibi suçiyle ithamlandırılarak (Parlâmento)ya veriliyor. (Madam do Lâmot)un gördüğü ceza müthiş... Kızgın demir ile dağlanmak ve hapishanenin en feci köşesinde unutulup kalmak... Neticede Kardinal beraat ediyor ve bu mesele de hiç bir suçu olmadığı halde Kraliçeyi lekelemek ve aleyhindeki israf ve iftiraların artmasına sebep olmaktan kurtulamıyor Halk Kardinali alkışlıyor, (Madam do Lâmot)a hayretle bakıyor, Kraliçeyi ise yerin dibine geçiriyor.
Hâsılı «Gerdanlık vakası» yaklaşan ihtilâlin hedef tut-

tuğu kötülükleri en hususî çizgileriyle ifade eden ve ortada ölçü ve hürmet hissi diye hiç bir şeyin kalmadığını gösteren, (sembol) mahiyetinde tarihî bir rezalet...

HÜKÜMETTE SON VAZİYET

(Neker)den sonra Maliye Nazırlığı artık kimsenin yanaşmadığı bir iğneli fıçı... Bal da orada, arının iğnesi de orada... Onun için herkes başının selâmetini arıyor, Maliye Nazırlığı dediler mi, bucak bucak kaçıyordu. Nihayet işe (Kontes do Polinyak) ve avanesi el attılar ve Krala karşı (Kalven)i ileriye sürdüler. Fakat, Kral (Kalven)den nefret ediyordu. Tazyiklere şöyle mukabele etti:

— Olmaz, ben ondan nefret ediyorum!

Bu çocukça İsrar ve inada karşı bir hayli didindilerse de fayda vermedi. Bön Kral demek istiyordu ki;

— İsterseniz Fransayı kökünden kazıyacak bir insan ge-

tiriniz, razıyım! Fakat benim şahsen nefret ettiğim adam olmasın...

Mecburen sustular. Kral (Flöri) isimli, hâkim sınıfından yetişmiş birini Maliyeye getirdi. Yeni Maliye Nazın bir takım ıslahat yapmaya boş yere çabaladıktan sonra israfların önünü alamadı. İki yılda devletin borcunu altmış milyon frank yükseltti. Nihayet mesuliyetten korkup bazı tedbirler almaya ve fren yapmaya başlayınca Kraliçenin isteğiyle hemen azlediliverdi. Sıra yine (Kalven)de; fakat Kral yine razı değil. Bir çocuk gibi ısrar ediyor:

— Olmaz; ben ondan nefret ediyorum!

(D'Ormesson isimli, âciz, fakat dürüst bir genç Maliyeye getirildi. O da Kraliçenin hoşuna gitmedi. Memuriyeti sadece yedi ay sürdü. Ve hemen tepetaklak edildi.

Kraliçe, eteklerini hışırdata hışırdata, Kralın karşısına çıktı:

— (Kalven)i tayin edeceksiniz!

— Olmaz; ben ondan nefret ediyorum!

— Bundan sonra nefret etmezsiniz. Çare yok! (Kalven) Maliye Nazırı olacak!

— Peki olsun!

Ve artık her şeyi büsbütün yıkmaya mecbur bulunan (Kalven) Maliye Nazırı oldu.

(Kalven)in malî siyaseti, sonsuz bir cür'etten ibaret kaldı. Saray ve asiller değirmeninin rüzgârını temin için gerekli parayı bulmak yolunda, sonsuz bir cür'et... Bu adam, para bulabilmek için malî itibar lâzım olduğunu, itibar sahibi olmak için de zengin görünmek gerektiğini, zengin görünmek için ise çok para sarfetmek icabeylediğini hesaplamaktan gayri hiç bir ölçüye malik değildi. Demek ki, her şey, para bulabilmek ölçüsünde toplanıyor ve her şey bol bol para saçmak gösterisine kalıyordu. (Kalven) açtı bütün masraf musluklarını... Bir altın yağmurudur

başladı. Saray (Kalven)in idare tarzını pek beğendi ve dâhi-
yane buldu. Herkes nüfuz ve mevkiine göre altın yağmurundan pay almaya baktı. Kraliçe 6 miylon franka (Senklû) Sarayını, Kral 18 milyon franka (Rambaye) Sarayını satın aldı. (Polinyak) Dükü, posta idaresinde ihdas ettirdiği büyük

bir memuriyete kednisini tayin ettirdi. (Prens do Kemene) 11 milyon frank mukabilinde (Loryan) limanını sattı. Vesaire vesaire... Fakat bu kadar parayı nasıl ele geçirmeli?... İçine sarnıcın bütün suyu dökülen tulumbayı bu defa su çekmesi için hangi kaynağa bağlamalı?...

Halk, zavallı halk...

(Kalven) istikraz yoluna baş vurdu. İlk iş olarak 1782 istikrazından henüz devlet hazinesine girmeyen 100 milyon frankı tahsil etti. 1784 senesinin son ayında yüzde 8 faizle 125 milyon daha istikraz etti. Artık bu kadarı, iflas bayrağını göndere çekmek demekti. Kraldan fazla istibdat ve keyfî idare tarafları ve (Parlâmento) artık dayanamadı, itirazlara başladı. Ancak Kralın reisliği altında tertip edilen bir toplantı sonunda teskin edilebildiler... Fakat yine için için homurdanmaya devam edildi.

Vilâyetlerde de şikâyetler çoğaldı. Kısa zamanda şikâyet hakarete, hakaret de isyana dönmek alâmetlerini göstermeye başladı. Artık hükümetin her tedbiri, her hareketi müthiş bir şüphe mevzuu olmuştu. Meselâ altun meskukâtın yeniden eritilip darbedilmesi kararı, hemen bütün Fransayı, yeni bir dolandırıcılık karşısında kalındığı şüphesine düşürdü. Herkes ağzına geleni söylüyordu:

— Devletin hayat damarlarını kurutuyorlar! Batıyoruz!

(Kalven) şaşırmış, apışmış, kendinden geçmiş hale düştü. Fakat hâlâ bir takım tedbirler almaktan vazgeçmedi. İktisatçılara bir cemile olmak üzere İngiltere ile 26 eylül 1786 muahedesini aktetti. Bu muahede sayesinde İngiliz malları Fransaya serbestçe girebiliyor, iç sanayi rekabet yüzünden silkinerek ataletten kurtuluyor, Fransanın mahsûllerine bilhassa şaraplara yeni bir ihraç sahası bulunuyordu. İyiydi; fakat vaziyetin artık küçük ilâçlarla, tâli tedbirlerle kurtulur tarafı kalmamıştı. (Kalven)in blançosu şuydu: Üç yılda 487 milyon frank borç ile takriben 100 milyon bütçe açığı... Vaziyet, artık Ali'nin külahını Veli'ye ve onunkini öbürüne giydirmek suretiyle en kısa vadeli bir teselli imkânını bile yok gösteriyordu. Skandal ve felâket muhakkak... İtiraz ve muhalefet sesleri çıkarmış olan (Parlâmento)

bu defa. Kraldan fazla korkmaya başladı ve (Kalven)e yeni istikrazlar etklif etti. Fakat (Kalven) buna cesaret edemedi. Hemen iflâs edeceğinden ve on paralık itibar bulamayacağından emindi. Zecri yollardan başkası çıkar yola benzemi-

yordu. Vergileri artırmayı düşündü... Avam sınıfı zaten son damla kanına kadar her şeyini kaptırmış olduğundan, tek çare, ancak mümtaz sınıflara dönmek ve yükü bu defa onlara yüklemek olabilirdi.

(Kalven), neticede, imtiyazlı sınıfları itaat altına alabilmek için tek çare olarak umumî efkâra baş vurmayı düşündü. Vaktiyle (4. Hanri) zamanında olduğu gibi «Muteberan Meclisi»ni içtimaa davet etmek istedi. (Kalven)in plânı şuydu:

Başlangıçta herkesten fazla israf cereyanını himaye etmiş bir insan olduğu halde şimdi neticeyi ve bütçe açığını mertçe itiraf etmek... Ve bütün ıslahat içinde en esaslı olarak, mümtaz sınıflarla beraber, bütün emlâk ve arazi sahiplerine müşterek ve mütesavi bir vergi tarhı fikrini kabul ettirmek... Ayrıca, vilâyetler meclislerine, papasların borçlarına, şahsî tekliflere, hububat ticaretine, angaryalara ait fikirleri de vardı.

(Kalven) bütün bu projelerini çevreleyen muhtıralarını Krala takdim edip gerekli izahlarda bulunduktan sonra Kraldan şu cevabı aldı:

— Fakat bütün bu projeler (Neker)in teklif ettiklerinden ayrı değil... Elinizden başka bir şey gelemedi mi?

— Efendimiz majestelerine bundan daha iyi bir şey teklif edebilmek mümkün değildir.

Görülüyor ki, herşey dönüp dolaşıyor, yine (Türgo) ve (Neker) gibi selim akıl ve vicdan sahiplerinin dediğine geliyordu. Halbuki (Kalven) bunların yolunda gitmemek üzere iş başına geçirilmiş, bir müddet sarayın nabzına göre şerbet vrdikten sonra o da aynı yoldan gitmeye mecbur kalmıştı. Ne olacaktı?

(Kalven)in esaslı ve kökten ıslahat teklif ettiği haberi şimşek suretiyle her tarafa yayıldı. Saray ve muhiti, Kraliçe ve yakınları son derece öfkelendiler. Bunların himaye

ettiği (Kalven), birdenbire imtiyazlı sınıfların menfaatine^ düşman kesildiği için hain kabul edildi. Fransız milleti ise,, daima gelir fazlasiyle kapatıldığı mağrurane ilân edilen bütçenin ne müthiş bir açık belirttiğini görmekle müthiş bir~ hayret ve teessüre kapılmıştı. Fakat perde arkasından işlere dikkat eden, hattâ, Maliye Nazırına bazı telkinlerde- bulunan (Mirabo) gibi inkılapçılar, parasız bir hükümetin daha kolay tepetaklak edilebileceğini düşünerek memnun oldular.

«Muteberan Meclisi» Büyük İhtilâlden iki sene evvel (22 Şubat 1787), (Versay) Sarayında toplandı. Azanın hemen kâffesi imtiyazların lehinde ve bizzat imtiyaz sahiplerinden, olan Meclis, Prens, psikopos ve büyük memur halinde 142 kişiden mürekkepti. Meclis, (Kalven)in hastalığı ve Hariciye Nazın (Verjen)in ölümü yüzünden birkaç kere içtimaını,

tehir etmiş ve nihayet toplanabilmişti. Hava gergin... (Kalven) içtima günü kürsüye çıktı. Gayet küstah ve mütecaviz bir nutuk verdi. Bu arada bütçe açığının meydana çıkmasında âmil olarak 1781 bilançosunu neşreden (Neker)i mesul gösterdi. (Neker) cevap vermek istedi. Kral buna mâni oldu ve hava birdenbire çok bozuldu. (Kalven) o türlü bir tabiye kullandı ki. Meclise, ıslahatın esasını,, yapılıp yapılmamasında değil, nasıl yapılacağında aramaktan başka bir şey düşünmüyordu. Meclis, adetâ bir «oldu - bitti» karşısında bırakılmıştı. (Kalven), bunca zaman sarayın ve imtiyazlı sınıflatın keyfine hizmet ettikten sonra,, şimdi birdenbire şımarık şımarık iflâsını ilân eden, kendisinden başka herkesi suçlu gören ve «artık çaresini bulun!» demeye getiren bir çocuk gibiydi.
Azadan bazıları atılıp vaziyete itiraz ettiler ve bütçe açığının kaynağı ve ehemmiyet derecesi anlaşılmadan hiç bir rey veremiyeceklerinj söylediler. Bazıları, Kralın ver tarhetmek hususundaki selâhiyet derecesini münakaşaya, kadar gittiler.
(La Fayet) ayağa kalkıp bağırdı:
— Bir Millet Meclisi kuralım! Davayı bu Meclis haletsin!

Adetâ, ihtilâle nazarî plânda yol açılıyordu. O güne kadar kalblerde sıkışıp kalan hisler hep yeni bir idare ve şuur merkezi kurmak hususunda sanki işi karşılıklı bir anlaşmaya dökmek istiyordu. Bu, dâvanın bir nevi, Kral ve sarayın muvaffakiyetiyle, nzasiyle ve el çabukluğu ile halledilmesi gibi bir şeydi. Hiç bir şey olmasa bile, dert, canhıraş bir çıplaklık içinde meydana çıkıyor, artık gizli bir şey kalmıyordu. Hasta idare, «Ne yapıp da kurtulayım?» gibilerden bir kurtuluş hamlesi ihtiyacını açığa vurmuş, bu derin mânayı da kimse anlıyamamıştı.
Bir Millet Meclisi kurulması yolundaki temayüller günden güne kuvvetlenmekte ve büyük ihtilâlin ilk davet belirtisi kendini göstermekteydi.
Maliye Nazırının yeni ihdas etmek tasavvurunda olduğu ağır vergileri ileri sınıfa tahmil etmek isteyişi bu zümreyi de, beceriksizliğinden ötürü saray aleyhine harekete tahrik etmişti. Buna muvazi olarak da Fransız milletini sarmış olan sefalet ve açlık son haddine varmıştı. Her tarafta, büyük fırtınadan evvelki sükûna benzer ağır bir hava hüküm sürüyordu. Bu durum ihtilâli hazırlamak isteyenlere kendiliğinden gayet müsait bir zemin hazırlıyor, halk arasında yer yer gruplaşmalar beliriyordu.
«Kraliçenin gerdanlığı» meselesinin bütün Pariste uyandırdığı menfi hava bütün memlekete yayılıyordu.
Artık Büyük ihtilâlin, yolunu kendi kendine çizecek kanlı safhaları başlamak üzere...
TEŞHİS

VE
TESBİT

Gökten gelme mutlak inkılâplarla alâkasız yeryüzü ihtiâlleri arasında en büyüğü olan Fransız ihtilâlinin sebepler zeminini geniş geniş inceledik. Bu zemin, İhtilâlin girinti noktalarını göstermeye yaradığı için enine boyuna hikâye

edilmeye değerdi. İhtilâlin çıkıntı noktalan ise bu girintilere tam uygun olarak ayrı bir bölüm ifade eder.

Şimdi o safhanın eşiğine gelmiş bulunurken sebepler zeminini üç noktada sınırlayalım :

1 — (Rönesans) dan sonra uyanan ve ilk intikamını abesler ocağı kiliseden alan aklın, 18 asır boyunca bütün hâkimiyeti tek şahısta, tek şahıs keyf ve nefsaniyetinde toplayıcı mutlak idareye karşı isyan istidadım kazanması ve bu mevzuda (Ansiklopediciler) isimli bir fikir zümresi tarafından beslenmesi...

2 — Fransız sarayının, ayrıca hiçbir fikir ve hak ölçüsüne ihtiyaç bırakmayan, nefsini maddede ve mânada müdafaadan âciz, bedahet çapında bir gaflet, zulüm ve rezalet manzumesine yataklık etmesi...

3 — Ve bütün bunları ortaya dökücü ve mukabil hareketi dürtükleyici tek âmil olarak halkın zaruret ve sefaleti... Ekmek derdi...

Lâfta ve edebiyatta işçi ihtilâlinin güdücüleri, Fransız Büyük ihtilâlini (Burjuva - şehirli) hareketi diye vasıflandırırlar. Bu teşhis, onların, her şeyi basit ve keleş dörtköşeler içinde hapsetme yobazlıklarından gelir. Fransız İhtilâli, daha ziyade şehirli çerçevesinde tecellisini bulmuş, köylüsü, emekçisi ve her sınıfı dahil, bir halk davranışıdır; tek başına hiçbir zümreye mal edilemez, bu bakımdan tarihte ilktir, her adımında ayrı bir yön alır ve ayrı bir gelişme kaydeder ve adetâ (emprovize - irticalî) tuluat ve beklenmedik zuhurat kabîlindedir. Kıymetini de, bu tuluat ve zuhurat içinde yetiştirdiği büyük fikir ve (aksiyon) adamlarından devşirir, yepyeni bir (aksiyon) ahlâk ve fikriyatı getirir ve gözle takip edilemeyecek kadar zengin hareket tabloları çizer. Bu bakımdan onun üzerinde ne kadar durulsa azdır; ve o, bir inkılâptan geldiği hayaline artık güveni kalmamış olan yeni Türk gençliğine en keskin ders ve ibret misalidir.

Büyük Fransız İhtilâlinin, krallar ve idareler içinde en az suçlu (16. Lûi) ve nazırları (Türgo), (Neker) ve (Kalven) den hemen sonra patlak verişini ve rotasını tutturuşunu

bundan böyle şimşek hızı ve gayet (dinamik) çizgilerle takip edecek ve dâvanın ruhunu bunaltıcı tafsilâta girişmeyeceğiz.
İhtilâli besleyici zemin üzerinde ilk tedbir kararı şu oldu :
(Eta Jenero - umumî meclisler) dedikleri millet temsilcilerini toplamak...
İşte bu yerinde karardır ki başı olmayan Krallığın başım yedi.
Şöyle oldu:
Vilâyet (Parlâmento)larının, Paristekini aşarcasına hükümete aleyhtarlık tavrı almasından ve âzası kralca tayin edilen bu iptidaî ve tâbi teşekküllerin bile krallık idaresine karşı çıkmalarından sonra tek ve umumî bir meclis halinde (Eta Jenero)nun l Mayıs 1789 tarihinde toplantıya çağrılacağı ilân edildi: Aynı iflâs ve rezalet çizgisi üzerinde tekrar başa geçen (Neker) toplantıyı aynı senenin Ocak ayına aldı ve fermanını çıkarttı.
Şu oldu, bu oldu; önce 27 Nisan, sonra 4 Mayıs 1789'da toplantı sağlanabildi. Üç sınıf (Tiyers eta) temsilcileri (avam, ruhban) zadegân-aşağı tabaka, papaslar, soylular) Paris'te toplandılar.
İşe bakın ve hadisenin nasıl bir tuluat ve zuhurat köşesinden fışkırmaya başladığını görün ki, bu üç sınıf arasında hiçbir münasebet ve dayanışma olmadığı gibi, bunlardan hiçbirinin de gerçekleşmesi için derinliğine fikir ve tavır sahibi olduğu bir gaye ve plân mevcut değildi.
Müzakereye esas olarak ıkımla sıkımla ortaya konulabilen maddeler de, (Neker)in zoriyle Krala kabul ettirilmiş olarak şunlardan ibaret:
1 — Vergi mikdarlarının tayini hakkı millete verilecek..
2 — (Eta Jenero) bellibaşlı zamanlarda toplantısını sürdürecek. ..
3 — Umumî masraflar bütçesi bir nizama bağlanacak ve nazırlarda keyfî tasarruf selâhiyeti olmayacak..
4— Saray tahsisatı belirli olacak...
5 — Basın ve muhabere hürriyeti...
6 — Bütün vilâyetlerde umumî meslisler kurulması...

7 — Muamelelerin basitleştirilmesi...
8 — Vergide eşitlik...
9 — Avam sınıfı temsilcilerinin bir misli artırılması...
İşte (Eta Jenero)nun toplantıya davetindeki ilk ölçüler..
Bunlar, birtakım ablak ve satıh üstü, büyük yaraya nispetle

sivilce kabilinden şeyler

BAŞLANGIÇ

Fransız inkılâbının zuhur plânına ilk çıkışı ve Krallık iradelerini tescil vazifesinden başka bir rolü olmayan (Eta Jenero)nun millî temsil şuuruna erişi, meşhur (Mirabo) tarafından yükseltilen şu tarihî sesle başlar:

«— Gidin ve efendinize deyin ki, biz buraya milletin iradesiyle geldik ve ancak süngü kuvvetiyle çıkartılabiliriz!»

Bu söz, Krala karşı, önünde Kralın da eğilmeye mecbur olduğu bir millî irade bulunduğunu gösteriyor ve bu iradeye ancak ham kuvvetle mukabeleden gayrı çare düşünülemeyeceğini ilân ediyordu. Fikirde Ortaçağ vahşeti ardından gelen ve (Ansiklopediciler) isimli zümrece beslenen bu şuur, artık tek nefsin bütün bir insanlık yığınına tahakküm devrim kapatıcı bir doğruluştan işarettir ve açılmaktaki ihtilâl perdesine ait müthiş bir gong sesidir.

Şöyle başladı:

Üç sınıftan herbiri, ayrı ayrı usullerle (Eta Jenero)ya girecek azasını seçti.

Rahiplerde ekseriyet, hepsi yeni bir inkılâptan yana köy papaslannda kaldı; saraya ve eski saltanatlarına bağlı üst sınıf sözde ruhanîler, piskopos ve kardinaller, sınıfları içinde hâkimiyet kuramadılar... Soylular zümresine de aynı şey oldu. Onlarda da taşra asilleri, köylülerde mülk sahibi soylular öne geçti ve saraya bağlı imtiyazlı ve çok zengin zadegan boy gösteremedi.

Avam sınıfına gelince hüküm (Burjuva)larda... Avukat, memur, esnaf, tüccar, köy ukalâsı gibi, okur - yazarlar, küçük aydınlar topluluğunda... İşte, o zamanki içtimaî bünyeye göre gayet tabiî olarak işçilerin hiç denilecek kadar az tecelli edebildiği bu topluluk karakteridir ki, sonradan komünizma, ihtilâlcilerine Fransız inkılâbını bir (Burjuva) hareketi diye yaftalatmış; köylüsünden filozofuna kadar kucaklayıcı bir millet davranışına, istismara karşı ayrıca istismarcı bir sınıfın marifeti teşhisini kondurarak onu küçültmeye bakmış ve daima olduğu gibi, meselelerin ruhuna uzak kalma basitliğinden sathî bir (diyalektik) misali vermiştir.

İşin «nerede?» ve «nasıl?»ı üzerinde bir hayli çekişmelerden sonra, daha o zamanın «Millet Meclisi» diye anılmaya başlayan (Eta Jenero)nun, Paris'te Kral sarayının bulunduğu (Versay) banliyösünde toplanmasına karar verildi ve inkılâp üzerinde henüz hiçbir fikir, plân ve programı olmayan mebuslar Paris'e akın etmeye başladı. Ellerde (Kayye - defter) dedikleri dış yüzden ıslahat karalamaları, herkes neye memur olduğundan habersiz, her ân hadiselerin dürtüşiyle yeni bir şekil alacak olan, «tulûatçı» ve «zuhuratçı» diye vasıflandırdığımız ve bütün kıymetini ona bağladığımız, Büyük İnkılâbın eşiğindeler...

Evet, herkes, bir inkılâp bekliyor, ama bunun ne ola-
cağını bilmiyor; aşağıdan yukarıya doğru olmak yerine,
bunun, ancak, yukarıdan aşağıya, Kraldan millete geleceğini
hayal ediyor.
Toplantı tarihi olan 5 Mayıs 1789'dan bir gün önce fev-
kalâde bir tören yapıldı. Kral, Kraliçe, saray kodamanları
ve 1200 mebus, (Notrdam) kilisesine giderek tertiplenen ru-
hanî âyinde bulundular... Derken tantanalı bir alay halinde
Paris içinden geçiş... (Versay) caddelerinde, karşılıklı iki
sıra halinde ve selâm vaziyetinde saf tutan cicili bicili hassa
askerleri... Yerlerde saraydan getirilmiş ipekli halılar...
«İğne atsan yere düşmez!» tabirinin yeri... Vıcık vıcık bir
kalabalık... Damlar çökecek gibi...
Alayın mebus yığınına ait başında, siyah elbiseleriyle
550 ayam sınıfı temsilcisi... Çılgınca alkış... Halk, bu 550
siyah elbiseli adamda, milyonlara çevrilmiş aynalar gibi,
kendi akislerini görüyor ve kendisini alkışlıyor.

Peşinden, tüylü şapkalan, ziynetli elbiseleri, ipek ço-
rapları ve gümüş tokalı iskarpinleriyle sayıları zaif, fakat
zarafetleri kuvvetli asilzadeler...
Ne o?...
Avam sınıfının mebusları geçerken gökleri tutan alkış,
sıra bunlara gelince kesiliverdi. Halbuki bunlar arasında
40 kişiden fazlası avam mebuslarından fazla milletten yana...
Onların da arkasında rahipler... 200 kaçlar sade kılıklı ve
düşkün tavırlı köy papasından ayrı tutulmak istercesine
taazzum ve tekebbür edasına ve mor, kırmızı, elvan elvan
rütbe âlemetine bürülü büyük ruhanîler...
Alkış, kesik olmakta berdevam... Bu din temsilcileri-
nin, kalabalıkta mevcut bir imanın temsilciliğine lâyık gö-
rülmedikleri besbelli...
Peki; yukarıdaki tarihî (döviz)i âbideleştiren (Mirabo)
nerede? Aralarında, hem de nasıl?...
îşte o; bu insanlık kıyması içinde, bir kemik gibi yek-
pare ve dimdik, kocaman kafası yukarıda biraz sonra ihti-
lâlin gongunu çalacak olan ilk kahraman, (Mirabo)... Başı
o kadar büyük ve gövdesi öyle heybetli ki, görenler, onu bir
arslan kafası geçirmiş bir pehlivan sanabilir. Bir pehlivan,

ama kelâm pehlivanı... Solgun yüzlü, yanakları çökük, cadı saçlı ve mümkün olduğu kadar çirkin suratlı bir adam... Sağa sola bakmıyor ve «işte hürriyeti getirdim!» der gibi etrafa tasdik işaretleri vererek ilerliyor.
Alayda bir kişi de, varlığiyle değil,, yokluğiyle dikkati çekiyor. Bu, millî şuuru kamçılamakta ve hürriyet nizamı üzerinde yeni fikirler getirmekte tesir sahibi bir papas; ve «Acam sınıfı nedir?» isimli bir eserin müellifi... (Siyes)...
Avam sınıfı mebusları geçerken yükselen alkış zadegandan, Kraliçenin düşmanı (Dük d'Orlean)a, biraz da (Eta Jenero)yu toplantıya çağırdığı için Krala lâyık görüldü, Kraliçe geçerken kindar fısıltılar, hattâ onu büsbütün küçük düşürmek için «Yaşasın Dük d'Orlean!» naraları işitildi. Ve Meclis, (Otel do Menü) isimli büyük bir yapıda toplandı. Rahip (Siyes)in «üç ayrı sınıf mı; hayır, üç ayrı millet!»

diye tarif ettiği 1200 mebus bu binanın 5000 kişi alabilecek salonunda 3 ayrı küme halinde yer aldılar.
Kral, millete hürmet mânasına bütün mebuslann şapkalarını çıkararak girdiği salona, şapkası başında, daldı; hakaret saçıcı bir eda ile şapkası daima başında, kürsüye çıktı ve her şeyi birdenbire alt - üst eden ve bütün ümitleri inkisara çeviren nutkunu okudu :
Meclisin toplantı hazırlıklarına giriştiği günlerdeki taahhütlerine rağmen demek istiyordu ki:
— Krallık millete kumanda makamıdır! (Eta Jenero) nün, gerektiğinde toplantıya çağırılması yolundaki eski usulü ihya etmekte tereddüt göstermediğimi görüyorsunuz! Fakat bu toplantının devamlı ve muayyen zamanlarda olmasına ait hiçbir taahhüdüm yoktur. Her şeyi değiştirmek fikrinin gittikçe yayılmasından şikâyetçiyim. Devletin büyük borçları vardır ve Meclisinizin başlıca vazifesi malî nizamı kurmak ve devlet itibarım koruyucu tedbirleri almaktır. Millet, Kralının iyi hislerine güvenebilir ve bu mevzuda herhangi bir kefalet ve teminat isteyemez! Eski usul ve kanunlar muhafaza edilecektir!
Bomba tesiri... Bunca merasim ve gayret, dipsiz bir boşluğun haberini vermek için mi?...
Kraldan sonra bazı nazırların nutuk ve raporları ise, Kralın «rejimi muhafaza ve buhrana karşı tedbir aramaya davet» taktiği etrafında yardımcı görüşler...
Bir de hükümet hilesi: Sınıfına bakılmaksızın her mebusun birer reyi mi olmalı, sınıflar arası rey imtiyazı diye bir keyfiyet ölçüsü mü aramalı, yoksa Meclisi üçe bölüp her zümreye ayrı ayrı temsil haklan kabul edilerek sonunda bunları birleştirmeye mi kalkmalı, ne yapmalı?...
Hükümetin öne sürdüğü bu yollar, Meclisi parçalayıp birbirine düşürmek ve o bahaneyle (Eta Jenero)yu dağıtmak gayesinden başka bir delâlet göstermiyor ve Kralın iki yüzlülüğünde şüphe bırakmıyordu. Eğer her mebusa tek

rey hakkı kabul edilecek olursa Avam Sınıfı temsilcilerinin, öbür sınıflardan da gelecek katılmalarla vaziyete hâkîm olacağı aşikâr...

Mayıs akşamı Avam mebusları kendi kendilerine salonda toplandılar ve haykırdılar:

— Burası Millî Meclisin toplantı yeridir ve biz bu Meclisin temel kadrosu vaziyetindeyiz. Öbür sınıfların temsilcileri de gelip bize katılsınlar... ismimiz de artık «Üçüncü Sınıf temsilcileri» değil, «ahâli mebuslan»dır.

îş büyüyor ve dâva cür'etli bir şuura doğru akıyordu.

Atılan bir adım daha:

— Öbür sınıflardan aramıza gelen gelir; gelmeyen de, millî irade mihrakı dışında ne yapacağını kendi bilir!

6 Mayısta, sınıf temsilcilerinin ayrı ayn toplantıları...

Fakat ana salonda yalnız Avam sınıfı mebusları... Ve henüz dile getirilemeyen bir eda:

— Biz yalınız başımıza Millî Meclisi teşkil ediyoruz!

Ondan sonra yarım yamalak bir araya gelmeler, (formalite) muameleleri, küçük meseleler üzerinde itişme ve kakışmalar ve nihayet...

Nihayet, evet, nihayet... Şu, bu, seçim mazbatalarının incelenmesi sınıf .sınıf ve ayrı ayrı toplanılması yahut mutlaka birliğin sağlanması fert başına birer reylik halk kabulü, Meclis isim ve selâhiyetinin tespiti, filân, falan derken 15 Haziran 1789...

Heyecan büyük ve sürüncemelerden ıstırap taşkın...

Gece, sabahın l ine kadar müzakere... Ertesi günü erken den saraya davet edilen reis (Bayyi)nin gitmesine muhalefet... 100 aykırı reye karşı 500'e yakın reyle Meclise takılan ad: Millî Meclis... Ve öbür sınıflara son ihtar:

— Eğer toplantıya katılmazsanız, seçim mazbatalarınız gıyabınızda incelenecek ve her türlü karar gıyabınızda alınacaktır!

İnkılâp çapında bir davranış... Avam sınıfı mebusları öbürlerinin üstüne çıkıyor ve iradenin halk tabakasında olduğunu açıkça ilân ediyor, her tarafa meydan okuyor.

Her şeye rağmen hâlâ Krala ve Krallığa karşı menfi bir tavır yok...

Reis kürsüden bildiriyor:

— «Millî Meclis» adı kabul edilmiştir!

Alkış ve haykırış:

— Yaşasın Kral!

Henüz:

— Yaşasın Millet!

Nidasına sıra gelmemiştir.

Dört bin kadar seyirci ve dinleyici de manzara karşısında kendinden geçmiş...

100 civarında mebus ayağa kalkıyor, sağ ellerini kaldırıyor ve reis (Bayyi)nin okuduğu mebusluk yemin metnini bu vaziyette dinliyorlar...

Hep birden ayağa kalkış ve bir ağızdan haykırış:

— Yemin ediyoruz!

Hıçkırıklar, türlü naralar, coşkun tezahürler... Fransız milleti Millî Meclis'ine kavuşmuştur. Fakat bu kavuşma o ân için kuvvetsiz bir nazariye... Bu isim ve selâhiyet altında hayatını sağlayabilecek ve sürdürebilecek midir?

Rahipler sınıfı mebusları, ne yapacaklarını şaşırmış, mzun uzadıya müzakerelerle bir çıkar yol ararken, zadegan, Krala sundukları bir dilekçede Meclis kararına itirazlarını ve Krallık rejiminin hiçbir tâ'vize yanaşmamasını öne sürdüler. Rahiplerin Avam sınıfına temayül gösterdiğini ve tazyik kabul etmez olduğunu gören büyük rahipler de Paris piskoposunu Krala gönderdiler.

— Din ve devlet tehlikede!... Kurtarınız!

Ve soylulardan bir heyetin Krala yalvarışı:

— Meclis feshedilmezse Krallık mahvolacaktır!

15, 16, 17 Haziran toplantıları sonunda Millî Meclisin Kral huzurunda ve reisliğinde içtima etmesi kararlaştırılmıştı. Bu da kaderin bir cilvesi olarak, o heyecanlı anda Meclisin birkaç gün kapatılması için, nihayet fenalığı kendisine döndüren bir saray hilesine vesile oldu. Hiçbir şeyin farkında olmayan Kralın yakınları, Kralın geleceği ve riyaset kürsüsüne geçeceği Meclis salonunda bazı tamirat yapılması ve bu yüzden Meclisin birkaç gün kapalı kalması -gerektiğini öne sürdüler.

Fransız İhtilâlini artık «tuluat» ve «zuhurat» safhasına •dökmeye başlayan hadiseler de başını alıp yürüdü.

Gece alman, tamirat dolayısiyle Meclisin birkaç gün kapatılması kararı üzerine garip bir tecelli... Aynı gecenin sabahı bütün (Versay) caddeleri ilânlarla kaplı: (Eta Jenero), salonundaki tamirattan ötürü bir müddet içtima edemeyecektir!

Meclis reisi (Bayyi) bile, haberi, en erken saatte, sokak-

ları kaplayan bu ilânlardan aldı. l saat sonra Teşrifat nazırından aldığı bir mektupta ise vaziyet resmen te'yit ediliyordu.

Ahlâk ve dürüstlüğiyle meşhur reis (Bayyi), elinde Teşrifat nazırının mektubu, Meclis kapısında... Bir sürü mebus da, gözleri hayretten fal taşı gibi açılmış, kapı önünde... Kapıda askerî bir kordon... (Bayyi) buna rağmen içeriye girmek istedi:

Kordonun subayı:

— Giremezsiniz!

Birkaç genç mebus ileriye atıldılar:

— Biz halkın temsilcileriyiz! Yol vermezseniz zorla gireriz!

— Aldığım emir, her kim olsa içeriye bırakmamaktır. Zor kullanırsanız sizi süngületirim!

Ve kumandan:

— Süngü tak!

Mebuslar bu vaziyet karşısında dönmek zorunda kaldılar... Hava yağmurlu... Islandıklarının farkında olmayarak, grup grup, birbirinin arkasında cadde boyunca dolaşmaya başladılar...

Teklifler:

— Bir içtima yeri bularak toplanalım!

— Talim meydanına gidip açık havada ve yağmur altında içtima edelim!

— Kralın oturduğu (Marli) sarayına gidelim!

— Paris'e gidelim!

İhtilâlin meşhur ölüm makinesi (Giyotin) mucidi mebus (Giyoten) haykırdı:

— Eski (Versay) da «Top oyunu salonu» isimli, boş ve harap bir barhane var! Hemen gidip orada toplanalım!

Sesler:

— Oldu, oldu! Orada toplanalım!

Kasvetli, ışıksız, tahta bir kanapeden başka oturulacak yeri olmayan tarihî «Top oyunu salonu»... Bütün mebuslar, bütün gün ayakta... Şahlanış korkunç...

Ve yemin, asıl yemin... Millî Meclisin nerede olursa toplanmasına, hiçbir şeyin buna engel tanınmamasına ve Anayasanın kabulünedek hiçbir suretle ayırılınmamasına yemin... Meşhur «Top oyunu salonu» yemini...

İhtilâl kapıdadır. Karşı tarafın neticeyi hesap edemeden dürtüklediği hadiseler, hiçbir insan tedbir ve teşebbüsüne yer vermeksizin işi bu noktaya getirmiş, «tuluat» ve «zuhurat» plânını açmıştır. Ve bakalım şimdi sarayın tepkisi ne olacaktır.

Aradan birkaç gün geçti. Kralın reisliğindeki toplantının günü tespit ve Meclis Reisine tebliğ edildi. «Top oyunu salonu» yemininden biraz çekingen ve ihtiyatlı bir hava doğduğu seziliyordu. Meclise bir darbe hazırlığı düşünülmekte

olsa bile ona münasip bir ân beklendiği tahmin olunabilirdi.
Soylular sınıfı ise ihtiyattan bir şey anlamıyor, ordunun hazır ve her ayaklanmayı bastırmaya muktedir olduğunu ileriye sürüyor; ve sade kendi sınıflarının değil, bizzat Krallığın tehlikede olduğu tezi üzerinde ayak diriyordu.
Meclis salonunun onarımı bitmişti. Fakat Kral onu açmadıkça mebuslar içeriye alınmıyordu.
Bir manastırda toplanmayı ve barınmayı düşündüler. Fakat papazlar kapıları açmaktan korktu. «Top oyunu salonu» rolünü oynamış, bitirmişti. Avam mebusları, kelimenin tam mânasiyle sokakta kalmışlardı.
Kralın hep beraber toplanacak Meclise reislik edeceği 23 Haziran 1789dan l gün önce rahipler sınıfı mebuslarının ekseriyeti Avam mebuslarına katılmak istediler. Fakat toplantı yeri yok... 134 rahiple birkaç piskoposun toplandığı (Sen Nikola) kilisesinde toplanmaya karar verildi. Avam ve rahiplerin böylece birleşmesi saray hesabına yeni ve büyük bir hezimet...
Toplu içtima gününden bir gece evvel sarayda geç va-

kitlere kadar müzakere; ve Kralın ağzından istipdatçılarca kaleme alman, hâlâ vurdum - duymaz bir beyanname...
23 Haziran... İhtilâlin tam alev alacağı 14 Temmuz tarihine 21 gün var... Hava yine yağmurlu... Soylular ve papazların mebusları ihtiramla büyük kapıdan içeriye alınıyor. Avam tarafı, dışarıda, yağmur altında ve sahipsiz...
Yanlarında, daha önce kendilerine katılan köy papazlarından da pek az kişi... Nihayet arka kapıdan girmelerine müsaade... Yeni bir (mizansen- sahneye konuluş)un başla, dığı ve o güne kadar olan şahlanışların, mukabil bir hedefe tâbi tutulmak istendiği anlaşılıyor.
Salona giren gerçek mebuslar, zadegan takımiyle rahiplerin çoktan yer almış olduklarını ve ezici bakışlarla kendilerini süzmeye başladıklarını gördüler...
Dinleyici ve seyirci kalabalığından eser yok... Toplantının takibi, dışarıdakilere, yani millete yasak... Bu da, çekilen fikir ve kelâm korkusunu göstermeye yeter...
Gece sarayda tertiplenen beyanname hemencecik duyulduğu, halk arasında yayıldığı ve Kralın menfi tavrı belirmiş bulunduğu için, artık kendisini alkışlamayan ve somurtan halk yığınları arasından, Haşmetlû Fransa Kralı (16 Lûi) geçip geliyor. Zavallı sarsağın hiçbir «niçin?» ve «nasıl?»la alâkası yok...
Soyluların diri, papasların mecalsiz, halk mebuslarının

da ölü alkışlariyle salona girdi, kürsüye çıktı ve hiçbir kelimesi kendi kalbine ve kalemine ait olmıyan beyannamesini bir sayıklama diliyle okudu.

Özü şu:

«— (Eta Jenero)nun sınıf temsilcileri bundan böyle ayrı ayrı toplanacaklardır. Hiçbir sınıfın meseleleri, öbür sınıfların fikir, murakabe ve müzakeresine arzolunamaz. Zadegan ve rahiplerin hak ve imtiyazları, müşterek bir toplantıda görüşülemez. Bazı ıslah ve (reform) hareketlerinin de müzakeresi müşterek bir mevzu olmaktan uzaktır. (Eta Jenero)nun vergileri ele almak selâhiyeti varsa da bu mevzuda ölçü ve kanun vazetmek hakkı yoktur. Bağlı oldukları mezhep ve mevki nazara alınmaksızın bütün Fransızların

devlet hizmetlerine alınabilmeleri kabul edilemez. Zadegan sınıfından eski malikivet ve tasarrufları esirgenemez. Avam mebuslarının kendi başlarına hüküm çıkartmaları kanuna aykırıdır ve bu hükümler geçerli değildir. İki sınıfın kararına bir sıîıſ karşı duracak olursa o karar yürürlüğe giremez; ve hususiyle mezhep muamelelerinde rahipler sınıfının her sınıfa karşı itiraz hakkı mahfuzdur. Kral, vergi eşitliğini, ancak zadegan ve rahiplerin haklarından vaz geçmeleri şartiyle kabul eder; ve bir lütuf eseri olarak, Avam sınıfına, malî işlerde devlet haysiyetine dokunmayacak bir selâhiyet tanır.» Bu beklenmedik dönüş ve açık meydan okuyuş karşısında çeneler düşerken, Kral son sözünü söyledi:

«— Bu kadar güzel bir harekette beni yalnız bırakacak olursanız, biliniz ki, tek başına milletimin iyiliğine çalışacağım ve milletimin benden başka vekili bulunmadığına inanacağım!»

Ve ilâve etti:

«— Efendiler; şimdi hemen dağılmanızı ve yarın, üç sınıftan herbirine ayrılan salonlarda müzakerelere başlamanızı emrediyorum!»

Ve şimşek hıziyle kürsüden indi, hiçbir tarafa bakınmadı, yürüdü gitti.

Avam mebuslarından ve küçük bir rahip kalabalığından başka herkes de salonu terketti. Bildirdiklerimiz, kaya gibi yerlerinde ve bir hadise, bir hareket kollamakta...

O da oldu.

Tefrişat nâzın (Breze) salona girdi, reis (Bayyi)nin yanına geldi ve yüksek sesle hitap etti:

— Kralın emrini işitmediniz mi?

(Bayyi) cevap verdi:

— Zanmmca, bu Mecliste toplanmış ve belirlenmiş oian millet hiç kimseden emir alamaz!

O zaman (Mirabo) ayağa kalktı, arslan başının bukleli yelesini geriye doğru attı ve ihtilâl gongu dediğimiz sesi koparttı:

164

165

— Gidin ve efendinize deyin ki, biz buraya milletin iradesiyle geldik ve ancak süngü kuvvetiyle çıkartılabiliriz! İhtilâl başlamıştır.

TULUAT

HALKTA

Şapşal Kralın, (Mirabo) tarafından mabeyncisine söylenen söze cevabı şu oldu :

— Kalsınlar!... Ne yapalım!

ihtilâl çapında bir sözü, işte bu kadar basite alan, gaflette harika bir Kral...

(Mirabo), Teşrifat nazırı çekilip gittikten sonra daha ileriye gitti. Meclis azasına kim el ve dil uzatırsa, hain ve idama müstahak sayılmasına dair Meclisten karar çıkarttı. Bu karar toplantı yerinin etrafını çemberleyen Krallık kuvvetlerine karşı bir gözdağıydı. Ve tam da taraflardan birinin, bilhassa Krallık hükümetinin tüm atılışım, davranışını, gerektiren ân...

Saray bu ânın gereğini yerine getiremedi, ürktü, sustu ve Meclisi dağıtmak ve Avam mubuslarının bayraktarlarından birkaçını tevkif etmek cesaretini gösteremedi.

Her şey (16 Lûi)nin şu mukabelesindeki mânada yatıyordu :

— Kalsınlar!... Ne yapalım!...

Ve işte bu dönüm noktasından ateşlenen ihtilâl, birdenbire Meclisi de aşarak Paris halkına sırçadı ve plânsız ve güdümsüz, tam «tuluat» ve «zuhurat» çerçevesine döküldü.

24 Haziran'da rahiplerin çoğu ve asillerden 47 mebus Millî Meclise, yani Avam mebuslarına katıldılar. Kral ise büsbütün şapşallaştı, ne yapacağını bilemedi ve kollarını (Neker)e uzatmaktan başka çare düşünemedi. Halk ise grup grup (Versay) sarayının etrafında ve Paris'i dalgalandırmakta. ..

Hadiseler öyle bir kıvam tutturmuştur ki, o anda kimsenin tam nüfuz edemediği biricik teşhis ve tespit şudur:

166

— Krallık, Meclis, şu, bu, hep lâftır; ortada tek büyük vakıa, birdenbire son derece uyanık, hassas ve atılgan bir kasabalı halk yığınının artık billûrlaşmış bulunduğudur.

Aynı 24 Haziran günü Paris seçmenlerin toplanması vesilesiyle fıkır fıkır kaynıyor. Her noktada her köşede halk birikintileri... (Pale Ruayal . Kral Sarayı) bahçesinde «inkılâp, inkılâp» naraları ve hitabeler ...Önüne gelen konu-

şuyor, önüne gelen kahraman kesilmeye bakıyor. Meclise girecek Paris mebusları henüz seçilemediği için, bu vesileyle toplantılar üstüste sürdürülüyor ve askerî kordon içindeki Meclisin haline bakılarak şöyle haykırıhyor:

— Meclis hapishaneye döndürülmüştür. Zindandakiler kanun yapamaz! Meclisin zindan duvarlarını yıkmamız lâzım!

Görülüyor ki, o güne kadar gelişen hadiselerin arkasından ihtilâlin sözcülüğü ve işçiliği birdenbire Paris'e geçmiş, Paris henüz hiçbir liderin güdümü altında olmaksızın, (anonim ortaklık) şeklinde dâvayı ele almıştır. Artık Meclis de mühim değildir, hadiselerin gerisinde ve porsumuş vaziyettedir.

İşte ihtilâlin başlangıç noktasındaki en manalı uç...

Ve «tuluat» ve «zuhurat» karakterinin en parlak ifadesi!...

Yine 24 Haziranda garip bir vaka oldu. Sanki askerlere «silâh başına!» kumandası verilmiş gibi; aralarında heyecanlı bir hareket göze çarptı. Kışlalarında toplu b iunmak ve asla dışarıya çıkmamak emrine rağmen bazı askerî gruplar Paris kaldırımlarına çıktılar ve (Pale Ruayal) de halk yığınlarına katıldılar. Bu müthiş tezahürün mânası şuydu:

— İnkılâp dileği orduda bile sirayet sahaları bulmuştur ve hükümet artık ordusuna güvenemez!

Askerlerden, Millî Meclisin kararlarına aykırı hiçbir emre itaat etmemek andını içen 11 kişi daha evvel tutuklanmıştı.

(Pale Ruayal) bahçesinde bir genç, bir iskemle üzerine sıçrayarak halka bağırdı:

— Millet üzerine ateş etmek istemeyen askerleri zindandan kurtaralım! Haydi hapishaneye!

Kalabalık, kapaklan açılmış bir baraj seli gibi hapishane istikametine köpüre köpüre akmaya başladı. Sağ ve soldan gelen katılışlarla bu sel büyüdükçe büyüdü. Kışlalarından ayrılıp halk içine giren askerler de, arkadaşları illerin kurtarılması için yardıma hazır olduklarını bildir. dilerse de, siviller, gayet ince bir hesapla bu teklifi reddettiler ve yalınız başlarına hareket edeceklerini bildirdiler. Bir isyan hareketinde askere karşı askeri çıkarmak istemiyorlar, hareketi sadece millete mal etmeyi ve arada emir kulu bir sınıfı, vasıfları, dışına çıkarmamayı düşünüyorlardı.

Hapishane önüne varanlar 4 bin kişi kadar... Hapisha-

nenin iç ve dış kapılarını baltalar, kazmalar, balyozlarla devirdiler ve zindandakileri çıkardılar. Bütün gece, her zümreden halk ve türlü birliklerden askerler, kol kola, sabaha kadar eğlence, fener alayı, zıplama, hoplama... Peşinden de hep beraber (Versay) ve Millî Meclisi ziyaret...

O da nesi?...

Millî Meclis, kıyamcı Paris halkını hiç de hoş karşılamadı, yapılan hareketleri sınırı aşkın bulduğunu hissettircesine soğuk davrandı. Bu tavırda, inkılâp hamlesinin,, kendisini aşmış olduğunu görmekten gelen nefsânî bir pay da yok değildi. Artık hadiseler başını almış, insanlara her ân yeni şeyler ilham eden bir «tuluat» ve «zuhurat» plânına yol açmıştı.

Kral, saltanatının son haysiyet şartı olarak şunu teklif edebildi:

— Mahut 11 asker' hapishaneye dönsün, hemen affedeyim. Oradan benim irademle çıksınlar!

Kralın bu çocukça tesellisi yerine getirildi. Askerlerini hapishaneye dönüşleriyle çıkışları bir oldu.

Krallık hâlâ farkında değildir ki, bu hareket, bir tahsildara :

— Haciz parasını senin almana müsaade etmiyorum L Onu bana ver, ayniyle sana iade edeyim!

Demekten, farksızdır; ve lâfta teselli arayıp fiilide mağlûp olmaktan başka bir mânaya gelmez.

Kraliçe ve etrafı ve Kralın erkek kardeşleri ise bu kadar boyun eğilmesine asla taraftar değil ve mutlaka şiddete geçilmesi fikrindeler...

Kralı sardılar:

— Ya kendinizi göstereceksiniz, yahut kendinizden vaz geçeceksiniz!

Şapşal adam bu teklife de inandı. Alman ve İsviçrelilerden mürekkep ecnebi ve paralı askerleri topladılar. Bir kısmiyle Meclisi sardılar, öbür kısımlarını da Paris'i yıldırmak için merkeze gönderdiler. Eğer Paris elde tutulacak olursa (Eta Jenero)nun değeri kalmayacaktı.

(Mirabo)dan gelen, Millî Meclis etrafındaki asker kordonunun kaldırılması teklifini, Kral, askerin mebuslara muhafızlık ettiği bahanesiyle reddetti. Kaldı ki, böyle bir muhafızlık kıtası teşkilini (Mirabo), teklifinde bizzat istemiş, fakat bu kıtanın halktan ve «Millî Askerler»- namı altında tertiplenmesini öne sürmüştü. Meclis de bu teklif maddesini, bir nevi ihtilâl ordusu kurmanın müsaadesini istemek şeklinde yorumlanacağı kaygısiyle aşırı görmüş ve metinden çıkarmıştı.

Kralın son cevabı şu oldu:

— Ya burada, gördüğünüz şekilde kalırsınız; yahut Fransanın şu veya bu şehrinde serbestçe toplanmaya gi-

dersiniz!
Bahsedilen şehirler, Millî Meclisi tam da birkaç kolordunun halkası içme alıcı yerlerdi.
Parise gönderilecek kıtalar, aylıklı ve yabancı askerlerden düzenlenince dananın kuyruğu koptu. Güya bir takım ihtiyat hesapları yüzünden Parise Fransız birliklerini göndermeyen hükümet, birdenbire farkına vardı ki, asıl gaf, halkın birer hiyanet ajanı gibi gördüğü bu ecnebilerle Parisi itaat altına almaya kalkmasıdır. Fransız milletine bundan büyük hakaret olamaz!
11 Temmuz... Büyük patlamaya 3 gün kalmıştır... (Neker) ve onun gibi düşünen halk ve saray arası nazırlar,

hemen Fransayı terketme kaydiyle azledilmişlerdir. Hükümet, su katılmamış şiddet taraftarlarına geçmiştir. Fakat halk bütün bunlardan henüz haberli değil... Ecnebi asker alayları da Parisin varoşlarında ve bazı meydan yerlerinde bekliyor.
12 Temmuz sabahı... Birdenbire patlayan (Neker) ve yakınlarının azli haberi... Kaynaşma müthiş... Sokaklara vuran vurana... (Pale Ruayal) bahçesi bir mahşer... Hiç kimsenin öz evine ait derdi yok... Dert tek, Fransa evi...
Kocaman bahçede, genç bir adam bir masanın üstüne fırladı ve boğazım yırtarcasma bağırmaya başladı:
— Vatandaşlar! Beni dinleyin ve gereğini yapın! (Şan do Mars) meydanında toplanan Alman askerleri, Paris ahalisini boğazlamak için işaret bekliyor ve geceyi kolluyor! Evvel davranmazsak öldük! Hemen kümelenelim, atılalım! Kendimize de hususî bir alâmet bulalım!
Ve hemen yanındaki ağaçtan kırmızıya çalan bir yaprak koparıp şapkasına taktı. Ağaçlara öyle bir hücum oldu ki, hiçbirinde yaprak kalmadı.
Bu genç, ilk ihtilâl hareketinin kamçılayıcısı bu delikanlı, avukat (Kamiy Dömulen)dir; Ve ağaçtan koparıp şapkasına taktığı yaprak, ileride, meşhur (Trikolor - Üç renkli) Fransız bayrağının tohumu olacaktır.
Ve artık tam mânasiyle aksiyona dökülüş... Caddelere toplu olarak çıkış ve haykırış:
— Tiyatro, balo, kahvehane, hiçbir şey yok... Bugün millî matem ve hareket günü... Kahroslun müstebitler!...
(Pale Ruayal)in heykel salonuna girdiler, oradan (Neker)in balmumu heykelini omuzlayıp öne geçirdiler ve şehir içinde dağdan inme anî bir su baskım halinde ilerlemeye başladılar.
İşte (Vandom) meydanı!...
(Neker)in de heykeli atlarm ayakları altında...
(Dragon) süvarileri orada... Başlarındaki asilzade subayın emri:
— Kılıç çek!

Korkunç şatırtılarla çekilen kılıçlar...

— Dört nala hücum!
(Dragon) süvarileri, gözlerini hiçbir maniadan sakınmaksızın halka saldırdı. Kendilerine tek başına karşı çıkan (Gard Fransez) alayından bir eri parçalayıverdiler.
Halk, çil yavrusu gibi dağılıverdi. İhtilâllerde silâh üstünlüğünün ve teşkilât imtiyazının, henüz tecrübesiz halka karşı üstünlüğü...
(Tüileire) Sarayı bahçesine doğru panik halinde bir koşuşma... Arkalarından (Dragonlar) takibediyor ve bahçeye giriyorlar...
(Dragon) alayının başındaki (Do Lambesk) isimli albay, halkın o ânda kuruverdiği iskemle ve masalardan barikata doğru atını sürüp :
— Kim yaşıyor! (Bu tabir Fransızlarda bir nevi meydan okuma nidasıdır.)
Barikatın arkasından başı kanlı bir mendille sarılı bir delikanlı görünüverdi:
— Fransız ihtilâli yaşıyor!
14 TEMMUZ
Büyük Fransız İhtilâlinin korkunç bir yangın gibi birdenbire evi sarması ve başlangıç teşekkülünü tamamlayıp tarihin en büyük oluşlarından biri haline gelmesi 14 Temmuz 1789 tarihini taşır. Ondan l gün önce (Dragon)lar halk üzerine saldırınca, birbirini takip eden hadiselerle, bütün kapılar açılmış ve hedefler meydana çıkmış oldu. 13 Temmuz günü (Dragon)lar önünde gerileyerek (Tüileri) bahçesine sığınan ve orada masalar ve iskemlelerden barikat kuran halk, eline, sopa, kazma, balta, bıçak, kırık şişe, taş, demir, ne geçirebildiyse onlarla askerlere karşı durmaya davrandı. (Vandom) meydanındaki panik bir ân sürmüş ve halk bir anda tepki şuuruna ermişti. Bir anda iş o kadar büyümüş ve yığın öfkesi o dereceye yükselmişti ki, artık kalabalıkların (Dragon) alaylariyle zaptedilebilmesine imkân kalmamıştı. Bir de, millette, bu gibi ayaklanışlar boyunca

eşine rastlanmamış bir gözükaralık, ancak büyük idealler uğrunda gösterilebilecek bir fedaîlik sinivermişti. Ve günümüzdeki oluşların tersine, dimağ mevkiindeki sivilin, yumruk mevkiindeki askerin, yumruk mevkiindeki askere haddini bildirme tavrı...
Atların üzerine atılıyorlar, süvarilerin çizmelerinden yakalayıp yere çalıyorlar, kılıçlarla doğranıyorlar, fakat gelmeyenler, zırhlı alaya Fransız milletinin manevî ciğeriyle balyoz üstüne balyoz indiriyorlar... Ve her ân, sağdan ve soldan koşuşanlarla çoğalıyorlar... Tablo müthiş...
Bir boru sesi:

— Geri...
(Dragon) alayı kumandanı (Prens do Lömbesk), süvarisine, intizamla çekilme emrini veriyor.
Halk bahçeden çıktı, hınç ve heyecanından zerre kaybetmeksizin dalga dalga Paris'i yaladı ve Belediyeyi taşladı.
Belediyedeki silâh deposunun yağması...
Paris'in erzağı civar köylerden gelmektedir. Bu hale göre büyük askerî kıtalar Paris'i sarabilir, açıklıktan kıvrandırabilir. Onun için, artık yaydan çıkan okun.24 saat içinde hedefine varmsaı lâzımdır. Bunun için de Paris'teki bütün silâh depolarını ve dükkânlarım basarak teçhizatlanmak şart...
Böyle yaptılar ve 3 Temmuz gününün gece yarısına kadar adetâ ordu meydana getirdiler...
Bugünün teknik şartlarına göre o zamanki sivil ve asker arasındaki silâh farkının telâfisi kabil hususîliğini ve bu bakımdan, günümüzde, ordusuz hiçbir şey yapılamayacağı hikmetini ileride göreceğiz.
13 Temmuz gecesi '14 Temmuza bağlandığı noktadan sabaha kadar Paris halkının fıkır fikir kaynamasiyle geçti. Devletin, bazı büyük askerî birlikleri Paris kapılarına doğru sürmekten başka hiçbir tedbiri yoktu; ve her şey kapanın elindedir. İlk davranan kazanacaktır. Halktaysa ne bir lider, ne bir teşkilât fikri, ne bir (strateji) ve taktik) kafası, ne bir şey!... Topkekûn ihtilâl, eğri bir satıhtan akan eşya gibi doğrudan doğruya hadiselerin dehâsiyle

yürümekte ve insanlara her ânın icabını yerine getirme insiyakından başka bir iş düşünmemekte... Her büyük davranışta olduğu gibi, sanki, kader, peşin insan fikri ve tedbirinin üstünde, bunları göze göstermeyecek kadar yükseğinde tecelli etmektedir. Mevcut olsa da yine kaderin emrinde bulunacak olan rejisörden ortada eser yok...
14 Temmuz sabahının kızgın güneşi ufuktan daha bir mızrak boyu yükselmemişti ki, Paris halkı, kendisini meydanlarda buldu.
Bir nâra:
— (Bastiy)e yürüyelim!
— (Bastiy)... İstipdat idaresinin, kara kayalarla örülü mücessem zulüm timsali, içine kapanık ve pençesi dışına çevrik müthiş kale... Paris'in orta yerindeki 14 üncü Asırdan kalma, şehri ateş kusucu toplarıyla korkutmaya memur bu müthiş kale, aynı zamanda siyasî mahkûmların ve hoşa gitmeyen fikir sahiplerinin tıkıldığı zindandır. Bu zindandaki mahpuslar arasında öyleleri vardı ki, ayaklarından prangalı oldukları gün ışığı görmez hücrelerinde unutulmuşlar ve üzerine kıllı bir deri eldiveni çekilmiş iskeletlerden ibaret kamuslardır. Bir kısmı da aklını kaybetmiş, hayvanlara .mahsus içgüdülerinden bile yoksun, nebat hayatı yaşa-

makta...
Paris'e hâkim başlıca askerî mevki olan (Bastiy)in zap-
tı, ihitlâli açık plâna ve meydan muharebesine dökecek
hareket noktası olacak ve ondan sonra her şey birbirini ta-
kip edecektir.
Kitle şuuru sezdi ve narasını yükseltti:
— (Bastiy)e, (Bastiy)e!...
Bir nâra daha yükseldi:
— Evvelâ (Envalid)e hücum edelim! Silâhlanınız henüz
yeterli değil! Tam silâhlanalım!
(Envalid), Paris'in göbeğinde, ordu silâh deposu ve ha-
diselerin birdenbire alevlendiği hengâme içinde takviyesi
düşünülmeyen bir can noktası...
(Envalid)e var kuvvetleriyle abandılar, hiçbir mukave-

met görmediler ve oradaki 20 topla, sayısız, tüfek, tabanca,
mızrak, kılıç, süngüyü alıp kuşandılar...
Ve doğru (Bastiy) önüne...
Millî Meclis artık kendisini aşan hadiseler karşısında
dilini yutmuş, Kral da derin rahaveti içinde birtakım ta-
kırtılar duymaya başlayıp şaşıran bir adamın halinden öte-
ye geçememiştir. Etrafı ise telâşla, fakat ne yapacağını, ne
yapmak gerektiğini bilememekte...
(Bastiy) kumandanı (Marki do Lüne) 13-14 Temmuz
gecesinin sabah saat 2 sinden beri, çoğu İsviçrelilerden as-
kerlerini silâh başında tutmuş, kalenin mazgallarından, ate-
şe hazır toplariyle Farisi tarassut etmekte...
Sabaha karşı basılan ve yağma edilen (Envalid)den
sonra kocaman yığın (Bastiy)in önünde... Başlan külâhlı,
mintanları renk renk sivillerin bellerinde kılıçlar, ellerinde
tabanca ve tüfekler, gerilerinde de nasıl kullanılacağını bi-
lip bilindikleri meçhul toplar... Üniformasız ve kumandan-
sız, alacalı bulacalı, garip bir ordu...
Halkla kale muhafızları arasında kısa bir tereddüt
ânı... Biraz önce kaleye bir belediye heyeti gelmiş ve mu-
hafızlar silâh kullanmazlarsa halkın da saldırmayacağım
bildirmiştir. Fakat bu vaziyette böyle bir teminatın hiçbir
kıymeti ve mantıkî tarafı yoktur.
Kale ve halk karşı karşıya bakışıyorlar...
Tam o anda, inkılâbın halk içinden, korku, merhamet,
tereddüt, ihtiyat tanımaz bir tipi peydahlandı. Bu, hem
(Bastiy)in düşmesine ve yıkılmasına hem de ileride bazı
inkılâpçıların idamına vesile olan korkunç bir gözükara,
hissiz bir irade seciyesidir ve bir Fransız tarihçisinin tabi-
riyle ihtilâlin habîs ruhudur. Hiçbir işde hiçbir engel, mah-
zur, düşünce kabul etmeyen bu adam, kalabalıktan çıkıp
kale köprüsünün önüne kadar geldi. «Yasak!» diye bağı-
rılmasına rağmen tek başına köprüden geçti, birinci avluya
çıktı. Oradan ikinci avluya doğru ilerledi. Yine «geçilmez!»

ihtarı... Yürüdü, hendek üzerindeki açılır - kapanır köprü-
ye atıldı, kendisine çevrik tüfek ve süngülerin hayret bakışı
önünde üçüncü avlu önüne vardı. Çepçevre sekiz yüksek
174

kuleyle sarılı, kuyu gibi derin ve boğucu bir yer... Kulelerin
bu avlu tarafında pencereleri bulunmadığı için de tamamiy-
le ışıksız bir kasvet ocağı... Yalınız bir duvarında iki pran-
galı mahkûm resmi var ve aralarında kocaman bir saat....
Fransız tarihçisinin tasviriyle bu duvar saati, zamanı zincire
vurmak ve zindanda saniyelerin ne zor işlediğini göstermek
için bir nevi eza vasıtası olarak duvara asılmıştır.
Kumandan, zabitler ve Fransız kanından askerler bu
avluda... İsviçreliler de var...
Tek başına o noktaya kadar gelebilen ve belki de) telkin
ettiği hayret yüzünden geçmesine engel olunamayan gözü-
kara, ihtilâlci, yüksek sesle kumandana hitap etti:
— Efendi; size, toplarınızı içeriye çekmenizi ve kaleyi
olduğu gibi teslim etmenizi, vatan ve millet adına ihtar
ediyorum!
'Sonra askere döndü, gözlerinin içine bakarak ve onları
kendi kendilerine karar vermeye selâhiyetli kabul ederek
aynı kelimeleri tekrarladı. İsviçreli askerler paralı birer âlet
oldukları için soğuk soğuk baktılar ve hiçbir his belirtme-
diler. Fakat Fransızlar manevî kuvvetlerinin kesildiğini ve
halktan yana göründüklerini gizleyemez tavırlar takındılar.
Kumandanın karşılığı:
— Demin belediye heyetine bildirdiğimiz gibi, bize ateş
açılmadıkça ateş etmeyeceğimize yemin ederim!
Askerlere de yemin ettirdi.
(Türyo) adlı, cür'et ve küstahlıkta eşsiz adam, topların
geri çekildiğini ve eski istikametlerine getirildiğini görme-
ye kadar isteğinde ileri vardı. Bunu da kabul ettiler...
(Türyo)nun 45 metre yükseklikte, topların bulunduğu ku-
lede, dışarıya doğru gördüğü manzara şu oldu. (Sent Antu-
an) mahallesi dedikleri bir nevi çapulcular ve serseriler
semtinin ahalisi, kalabalığa doğru koşa koşa gelmekte...
Bugünün bir nevi gece - kondu'su karakterindeki bu semt
halkı, ihtilâli çileden çıkarabilir, yağma ve talan vesilesi
haline getirebilirdi. (Türyo) «gördüklerimi millete bildire-
ceğim; karar onundur!» deyip kaleden çıktı ve halka sokul-
maksızın belediyeye yol aldı.
175

— Vay, yoksa ihanete mi uğradık?
Böyle haykıran kalabalık bir anda dalgalandı. Bir ara-
bacı, elinde bir balta, ileriledi, hendek üzerindeki açılmış'
köprünün yanındaki nöbet kulübesinin üstüne sıçradı, bu-
radan baltasını köprü zincirleri üzerine indirerek halkasını
kırabildi, köprü düştü ve halk kaleye doğru «yuryâ!» etti,

birinci avluya girdi. Fakat burası da ayrıca muhafazalı... Köprünün düşmesiyle beraber kaleden yaylım ateş başlamıştır. Devrilen devrilene...

ZULÜM KALESİ

TOPRAKLA BİR

Evet; vurulan, yere düşen, devrilen devrilene... Kaledekiler, tank içinden koyun sürüsüne ateş açmışlar gibi mahfazalarında emin... Bütün gün karşılıklı devam eden ateş neticesinde kaledekilere ancak iki kurşun rast gelebildi ve bunlardan yalınız biri, değdiği insanın canını aldı. Ara bulmak için belediyeden gelen heyetler iki ateş arasında kaldı ve dönüp gitti. İkinci bir heyet bu defa trampet çalarak ve elinde bayrak taşıyarak geldi. Kaleden görüldüler. Kale beyaz bayrak çekti ve ateşi kesti. Halk da ateşi kesti. Heyet tam ikinci avluya girerken halk da peşine düşmez mi?... Tekrar ateş ve vurulup yere kapananlar... (Gard Fransez - Fransız Muhafızları) alaylarından, siville asker arası bazı birliklerin halk safına katılanları büsbütün çileden çıktı. Bunlar yanlarına 5 top aldı ve halkla karışık iki kol halinde (Bastiy) önüne geldi. Bu arada bir kısım halk da Belediyeyi doldurdu. Herkes Belediye ve seçmenleri, kararsız tavırlarından ötürü hain ilân ediyor, bir haykırışmadır, yükseliyordu.

Saat 5 buçuk... (Gev) meydanı taraflarından müthiş bir gürültü... Gürültü gittikçe yaklaştı ve Belediye dairesi önünde patladı:

— (Bastiy) zaptedildi!

Kalabalık salona bir anda 2 bin kişi girmiş, 10 binden

'fazlası da koridorlarda ve avluda kalmıştı. Camlar kırılıyor, sandalyeler, masalar devriliyor, kırılıyor, insanlar eşyanın, eşya da insanların üstüne çıkıyordu. En sert gökgüriiltüsü, nü bastına bir tarraka...

Bir çığlık:

— Yol verin, (Bastiy) geliyor!

Bir delikanlı, süngüsünün üstüne (Bastiy) nizamnamesini kelle gibi takmış, Belediyeye getiriyor. Kalenin anahtarları da elinde...

Alkış tufanı, çılgınca tezahürler...

Halbuki (Bastiy) zaptolunmamış, kendisini teslim etmiştir. 5 saat süren çarpışmada, isviçreli askerler tek ölü vermeksizin 171 Fransızı öldürmüşler ve yaralamışlardır. Kaledeki Fransız askerleriyse kendileri için belki hiçbir korkuya yer vermediği halde, vatandaşlarının böyle tek taraflı kıyımına yol açan bu çarpışmadan utanmışlar ve ellerindeki silâhlan atarak kale kumandanına baş vurmuşlardır :

— Fransız kanının daha fazla dökülmesine tahammül gösteremeyeceğiz! Çaremize bakınız!

Kumandan şaşkın ne diyeceğini bilemez halde... Halkın

•elindeki toplar da münasip noktalara dikilip kaleyi ateş altına almaya başlayınca, iş, kale topçusunu da harekete getirmeye kaldı ki, bu da felâketlerin felâketi olabilir.
Kumandan emir verdi:
— Askerî merasimle ve serbestçe kaleden çıkıp gitmemize halktan müsaade isteyiniz!
Mükâleme boruları öttü, kumandanın teklifi halka bildirildi ve cevabı alındı:
— Hayır, kabul etmiyoruz!
Bu defa teklif şöyle:
— Askerî şeref merasiminden vaz geçtik... Hayatımıza dokunulmayacağına söz verilsin, yeter!
Cevap :
— Kabul!...
Köprüler indi, içerideki askerler çıktı, bir kişiden baş-

ka kimsenin hayatına dokunulmadı. Halk da kudurmuş bir sel gibi kalenin içine daldı.
Kumandan (Marki do Lüne) büyük avluda... Halktan, bir asker yanına koştu. Kumandanın kılıcım alıp dizinde kırdı. Sonra onu iki asker arkadaşına teslim ve emretti:
— Hayatını koruyunuz!
Bunlar Marki'yi halkın elinden kurtarmak için her şeyi yaptılar, hattâ hayatlarını bile tehlikeye attılar. Fakat başaramadılar... İntikam cinneti içinde kendinden geçen halk, yüzlerce ölünün öcünü almak için Marki'yi koruyucularının elinden aldı, diz çöktürüp başını kesti ve mızrağa takıp sokak sokak gezdirilmek üzere dışarıdaki yığına teslim etti.
Ahali kaleye girer girmez, ellerinde meşaleler, mızraklar ve kılıçlar her tarafı aramaya koyuldu. Karanlık, küf kokulu hücreleri tek tek dolaştılar. Bu hücrelerde bir ömürdür bekleyen türlü mazlumlar... Kurtuluş ümidini öylesine kaybetmişlerdi ki, bu gelenleri hayatlarına son verecek cellâtlar sanıp feryada başladılar... Aralarında büsbütün çıldıranlar, bayılanlar da oldu.
Ç\ Şu, ilk hücum sırasında kaleye dalan (Türyo)nun teklifiyle 17 Temmuz günü kalenin yıkılmasına başlandı. Yıkış tarzı öyle heyecanlı ve debdebeli oldu ki, bir asilzade bizzat

kulelere çıkarak faaliyeti coşturdu ve idare etti. Kral ve hükümeti yatalak halde beklerken, her taraftan halk lehine sesler yükselmeye başladı. Âdeta ihtilâl, bir ân için her tarafın doğrulamasiyle artık nihayete ermiş sanılır gibi oldu. Halbuki biten bir şey yok, en korkunç ve kanlı çapta bir başlayan vardı.

18 inci asır sonlarında başlayan ve bugünedek tesirini yaşatan büyük hadise, bayram gününü işte bu başlangıç tarihiyle tespit edecekti: 14 Temmuz 1789...

SONRASI *-,

İhtilâlin gemi azıya alıp hücum dörtnalına kalktığı (Bastiy) hadisesi karşısında Millî Meclis ve saray ne düşün-

mekte ve ne yapmaya davranmaktadır?

14 Temmuz günü Millî Meclis sadece korku ve telâşta... Ya saray en ağır ve sert tedbirlere baş vurup, ihtilâli boğarsa?... Ya ihtilâl, başladığı yerde akemete uğrayıp artık bütün teşebbüs yollarını kapatacak ve geriye ümit bırakmayacak olursa?... Ya hiç umulmadık istikametlere saptırılırsa?...

Kaygılar yerindeydi. Saray hücuma hazırlanmıştı. 14 Temmuz akşamı, saray mahfillerinde, askerin o gece 7 noktadan Parise gireceği ve isyancıları ezeceği söyleniyordu. Millî Meclis ise vakalar üstüste geliştikçe işin ehemmiyetini ve kendisinin güdücülükten düştüğünü görüyor ve «bakalım, sonumuz ne olacak?» demekten başka bir şey yapamıyor.

Nihayet Krala bir heyet göndermeye karar verdi. Heyet ancak şunları söyleyebildi:

— Feci hadiseleri önleyebilmek için düşünülüyor?

Kral hâlâ uykudadır:

— Millî birliklere kumanda etmek için subay gönderebilirim. (Şan do Mars) meydanındaki askere geri çekilmeleri için emir verebilirim...

Gülünç cevap...

Heyet ikinci baş vuruşuna da şu cevabı aldı:

— Kral, olup bitenlerden çok üzgündür. Fakat daha fazla bir şey yapamaz!

Halbuki Kraldan istenen, taarruz sanki kendisindeymiş gibi bir müsamaha değil, mukabeleden vaz geçmesi ve milleti teskin ve temin edici bir şekil bulması, azan yığınları durdurabilmesi... Kral hadisenin henüz mânasını bile kavramaktan âcizdi.

Kral heyeti savdıktan sonra hiç kimseyle konuşmadı, hiçbir talimat vermedi ve alışkanlığı icabı, erkenden yatak odasına çekildi. Saray ve asiller Kralın bu ahmak tutumun. dan mahzun... Nihayet (Marki do Liyankur) isimli nedimi, Kralın kafasına dank edercesine vaziyeti göstermek vazifesini üzerine alıyor. Bu Marki, hangi saatte ve nerede olursa olsun, izinsiz ve habersiz, yanına gitmeye mezun... Gece

yansı yatak odasına giriyor, Kralı uyandırıyor ve boşanıyor:
— Haşmetli Kralım! Vaziyet müthiştir! Bu, önüne geçilir gibi bir hareket değildir! İnkılâbı kabul etmek ve Krallığı ona uydurmak lâzımdır. Taç ve tahtınızın rakibi olan (Dük d'Orlean)a fırsat vermemek ve sizden önce davranmasını önlemek için milletle anlaşmanız ve birleşmeniz gerekir. Bu işde tereddüt ve atalet, Fransa tahtını yıkabilir ve hepimizi kökümüzden kazıyabilir!
Yarı uyanık Kral, tarih boyunca aptal hükümdarların söylediği sözler arasında en budalasını, gözlerini uğuşturarak ve esneyerek sarfetti:
— Desene ki, bu bir isyan!...
Dük de böylesine ahmak bir söze yine tarihte, hükümdarlara ihtar bakımından en güzel bir karşılıkla cevap verdi:
— Hayır haşmetlim; bu bir isyan değil, koca bir ihtilâl!...
Bu cevaptaki asıl güzellik, mânaya ayrı bir kıymet getiren Fransızca «isyan - rovolt» kelimesiyle «ihtilâl - revolüsyon» kelimesi arasındaki ses benzerliği ve iştikak uygunluğu...
Fransız İhtilâlinin bundan sonra takip ettiği seyr, hikâyesi ciltler tutacak kadar hadisede zengin ve hiçbir filimde görülmedik derecede hareketle taşkın, 4 yıllık bir safhadır. Aynı zenginlik ve taşkınlıkta 19 uncu asır oaşlarına Kadar devanı edecek olan hadise ve hareketleri, en ehemmiyetli dönemlerden biri diye gösterebileceğimiz 1793'e varıncaya dek yıldırım hızıyle ele alalım:
17 Temmuza kadar (Versay) ve Paris'te türlü kaynaşmalar... Kral, artık ihtilâlin arka plânına düşmüş olan Millî Mecliste...
— Haklarımın korunmasını size bırakıyorum!
Millî Meclisin Parise gönderdiği 100 kişilik heyet... Aralarında, Amerika harpleri kahramanı (Lâf ay et), Paris Başpiskoposu, (Bayyi) ve (Siyes)... (Lâfayet) Millî Birlikîeı Kumandanı, (Bayyi) ise Belediye Reisi... ihtilâli teslim alma mevkiinde bir idare heyeti...

Paris Kralı istiyor. Tek yol, hadiselerden kaçmak değil, üzerilerine varmak... 17 Temmuz günü, Kral, mahzun çehresiyle arabasına yerleşmiş, Paris yolunda.. Yanında 300 kadar mebus ve hassa askerleri... Paris kapılarında müthiş

bir kalabalık... Ayyuka çıkan sesler: Yaşasın Kral!.. Sanki ihtilâl Krala karşı değil de, ona aykırı başka bir zulüm kutbuna yapılmıştır. O da yine Kral... Kraldan, ruhunda ve çevresindeki menfi mânayı, yani yine Kralı yenmesi isteniyor. Henüz kimsede Krallığa düşmanlık şuuru yok... Ananevi Kral sevgi ve saygısı hâlâ yerinde...

Krala şehrin anahtarını teslim ettiler. Belediye reisi (Bayyi) anahtarları teslim ederken:

— Haşmetmeap, dedi; bunlar, vaktiyle Farisi zapteden (4. Hanri)ye verilen anahtarlardır. Şu farkla ki, (4. Hanri) Farisi zaptetmişti. Şimdiyse sizi Paris zaptediyor.

Millî Birlikler Kumandanı (Lâfayet) at üstünde ve Kral arabasının önünde... Sırtında bir şehirli elbisesi, şapkasında üç renkli hürriyet alâmeti kokart ve elinde kılıç...

Alay Belediye yolunda... Sokaklar boyunca 200 bin silâhlı adam... 30 bininde tüfek, 50 bininde mızrak ve süngü, gerisinde de kılıç ve balta... «Yaşasın Kral!» sesleri arasında daha alt perdeden «yaşasın millet!» nidaları... Saray arabası Belediye önünde durdu. Halk da peşinde... Yeni bir alkış kasırgası... Kraldan sonra alkışlananlar yalınız (Bayyi) ve (Lâfayet)... Kralın beraberindeki 3-400 mebusa metelik veren yok... Kral arabadan indi Belediye Reisi ona yaklaştı ve üç renkli kokartı uzattı:

— Lütfen bu hürriyet alâmetini kabul buyurduğunuzu gösteriniz!

Kokartı şapkasına iliştiren Kral... Merdivenlerden çıkış... Büyük salon... Parisin bütün hatırı sayılırları orada... Büyük hürmet... Diz çökmeye kadar... (Bayyi) Kralı pencereye götürüp halka gösterdi. Karşılıklı bakışma, hattâ boy ölçüşme... Belediyeden çıkarken Krala rica:

— Millete birkaç lâf söyleyiniz!

Söyledi:

Millî Birlikler Kumandaniyle Belediye Reisinin memu-

riyetlerini tasdik ediyorum! Sevgimden emin olabilirsiniz!

Kral bir anda ve hiçbir harekete girişmediği halde zavallı bir esir... Dönerken yolda onu kucaklayanlar, mıncıklayanlar, itip kakanlar... Başta Kral, arabacılara, uşaklara, askerlere bile şarap dağıtılıyor ve Kralın şerefine içilmesi isteniyor. Kral gülümseyerek susuyor ve hiç bir kelime sarfetmiyor. Söyleyebilse ve sözünü milletin nabzına uyudurabilse her şey onun ama hiçbir şeyden haberi yok...

Asiller zümresi bu vaziyetten ümitsiz... Paris ve Fransadan kaçış...

— Pilini pırtını topla ve savuş!
Parolaları, bu...
Artık daha hızlı gidelimı
Milletin açlığını ticaret vesilesi yapanlardan (Fulon) ve damadı (Bertiye) linç edildiler... Halkın, intikam defterine ilk yazdığı isimler bunlar...
Belediyelerde inkılâp... Belediyeler ihtilâl ile beraber, halkın ihtiyaç ve şehirlerin nizam ocakları mevkiinde bulunmaları bakımından bir nevi muvakkat hükümet yerine geçtiler... ihtilâlden önce seçmenlere yataklık eden belediyeler, daha sonra «Millî Birlikler» teşkilâtını idare etmeye ve silâh bulma vazifesini yüklenmeye başladı. Devlette hazır teşkilât olarak da bir anda halkı temsil tavrını takınabildi. Ve halktan daimî bir icra komitesi seçerek buna «halk çekirdeği» murad edilerek (komün) ismi verildi. Aslında «nahiye, bucak» mânasına gelen ve ortaklık sıfatı belirten bu kelime, Fransız ihtilâlinden başlayarak ileriye doğru yeni mânalar kazanacak, Millet Meclislerine ve ihtilâllere isim teşkil edecek ve nihayet komünizma tarafından benimsenecektir.
Paris Belediyesini hemen bütün vilâyet belediyeleri takip etti ve ihtilâl bütün Fransaya sirayet zeminini, bu belediyeler ve komiteler vasıtasiyle açtı.
Böylece belediyeler, henüz hükümetini kuramamış olan ihtilâlin sevk ve idare merkezliğine geçmiş oluyordu. Milli Meclis ise hadiselerin gerisinde... «İnsan Hakları Beyannamesi»yle dünya çapında bir fikir hamlesine hazırlanıyor

ama hadiselerin dizginini ele geçirebilmek gücünü gösteremiyor.
Köylerdeyse müthiş kargaşalık... Olanlardan hiçbir şey anlamıyorlar... Hayal, hastalık halinde bir hayal ve türlü rivayetler boyuna işliyor:
Bütün Fransayı haydutlar, eşkıya çeteleri talan etmeye Doyulmuş... Bunlar Krallık idaresinin emrinde mi, derebeylerinin adamları mı, sınırlardan dalan yabancılar mı, yoksa kendi kendisini yemeye başlayan kötüler mi?... Hiç kimsenin bir şey bildiği, hattâ gördüğü yok... Sadece hayal ve rivayet... Bir hayalin bütün bir milleti dehşete boğup muvazenesini yok ettiğine tarihte o zamanki Fransadan daha teskin bir misal gösterilemez. Sanki Fransa, üzerine Fransa büyüklüğünde bir taş inmekte olduğuna inandırılmış bir deliler ülkesi...
Bütün bu masalların hiçbir gerçek belirtmediği kısa .zamanda anlaşılıyor, bu defa köylüye, istikamet ve gayesini sezer gibi olduğu ihtilâlden faydalanmak düşüyor ve asilzadelerin toprak ve şatolarına bir saldırıştır, başlıyor...
Şatolar ve kuleler!... Ah, o şatolar ve kuleler!... Bütün bir milletin her türlü hak ve ırzı işte bu kulelerde mahpustur. Kulelere hücum... (Bastiy) kulelerinden sonra dere-

'toeyliğin son artıklarına ait kuleler... Birkaç gün içinde Fransa dümdüz ediliyor, asillerden iyi kalbliler kendi köylüleri marifetiyle korunuyor; ve Fransa, kan ve ateş içinde çırpınırken, Millî Meclis, habire yeni ideolocyanın plânını «çizmeye bakıyor:
«insan Haklan Beyannamesi»...

İNSAN HAKLARI
BEYANNAMESİ

Bu beyanname, Millî Meclisin kurulduğu günden beri îlk defa gösterdiği ve kendi üstüne çıkan ihtilâle temel ölçüler kazandırdığı satıh plânında bir ideolocya tablosudur. 17 maddede toplanan bu ölçüler, aynen :
«l — İnsanlar hür ve hak bakımından eşit doğarlar ve

öylece yaşarlar. Sosyal farklar ve üstünlükler ancak umumî müşterek menfaatlere dayanabilir.» . '••*••<
«2 — Her siyasî cemiyetin gayesi, tabiî ve değişmezi! beşer haklarının korunmasıdır. Bu haklar, hürriyet, mülki-' j yet, emniyet ve zulüm ve tazyike mukavemettir.» ;
«3 — Her hâkimiyetin mehbaı aslında millettir. Hiç bıı~; topluluk, milletten gelmeyen hiç bir hâkimiyeti icra ede-i mez.»
«4 — Hürriyet, başkasına zararı olmayan her şeyi ya4 pabilmektir. Fertlerin tabiî haklarım kullanmaları, cemi-? yetteki öbür fertlerin de aynı haktan yararlanmalarını sağlayan sınırlarla hudutludur. Bu sınırlar, ancak kanun ile gösterilebilir.»
«5 — Kanun, ancak, topluma zararlı olan şeyleri yasaklayabilir; ve hiç kimse, kanunun mükellef tutmadığı bir işi yapmaya zorlanamaz.»
«6 — Kanun, umumî istek ve dileğin ifadesidir. Bütün* vatandaşlar, bizzat veya vekilleri vasıtasiyle kanunun tanzimine katılmak hakkına sahiptirler. Kanun, hem korumada, hem de cezalandırmada, herkes için birdir. Bütün vatandaşlar kanunun gözünde eşit olduklarından, ehliyet ve iktidarlarına göre aralarında fazilet ve meziyetlerinden! başka fark gözetmeksizin bütün mevki ve makamlara ve umûmî hizmetlere müsavi olarak kabul edilirler.»
«7 — Hiç kimse kanunla belirtilmiş haller ve şekiller dişmda süçlandırılamaz ve tutuklanamaz. Keyfî emir verenler veya çıkarttıranlar, bunları icra edenler veya ettirenler cezaya çarptırılır. Fakat kanuna uygun şekilde çağırılan veya tutuklanan her vatandaş hemen itaat zorundadır. Eğer* itaat etmezse suç işlemiş olur.»

«8 — Kanun ancak açıkça ve katiyetle zarurî olan cezaları verir. Ferde, ancak, suçun işlendiği tarihten önce çı karılmış ve yerinde tatbik edilmiş kanun hükümlerine göre ceza verilebilir.»
»9 — Her fert, suçlu olduğu gerçekleşinceye kadar masum sayılır. Bir kimsenin tutuklanması mecburi sayılacak olursa da, onun hakkında kaçmasını önlemek için alınması

lâzım tedbirlerden başka her türlü cebr ve şiddet yasaktır.»
«10 — Hiç kimse, dinî de olsa şahsî fikir ve kanaatlerinden ötürü tazyik altına alınamaz. Şu kadar ki, bu fikir ve kanaatlerin tezahürü, kanunla kurulmuş olan umumî nizamı bozmamalıdır.»
«11 — Fikir ve kanaatlerin serbestçe ortaya dökülmesi İve karşılıklı görüşülebilmesi, insanın en kıymetli haklarm-1dan biridir. Bu bakımdan her insan serbestçe söyleyebilir, |yazabilir, eser bastırabilir. Ama, kanunun tayin ettiği sınırlamalarda bu hürriyetin kötüye kullanılmasından mes'uldür.»
«12 — İnsan ve vatandaş haklarının sağlanması, umumî bir kuvvete muhtaçtır. Fakat bu kuvvet, ellerine teslim edildiği şahısların zatî menfaatlerine değil, umumun menfaatine hizmetle mükelleftir.»
«13 — Umumî kuvvetin devamı ve umumî idare manzumesinin masrafları için vatandaşa ortak bir mükellefiyet yüklenmesi tabiî şarttır. Bu mükellefiyet de, bütün vatandaşlara, tahamülleri ve imkânları nispetinde bindirilebilir.»
«14 — Vatandaşlar, bizzat veya vekilleri yoliyle umumî mükellefiyetin derecesini tahkik, kabulüne muvafakat, nasıl sarfedildiğini murakabe ve herkese düşen payı, bu payın kesiliş ve almış tarzım ve devam müddetini tayin hakkına maliktirler...»
«15 — Vatandaşlar topluluğu, umumî hizmetlerde çalışanlardan idare şeklinin hesabım sormak selâhiyetindedir.»
«16 — Haklarının sağlanması kefalet altında olmayan ve hükümet kuvvetlerini ayıramayan bir toplumun anayasası yok demektir.»
«17 — Tasarruf ve mülkiyet hakkı masun, mahfuz ve mukaddestir ve hiç kimse bu haktan mahrum kılınamaz. Meğer ki, böyle bir hakkın kalkması kanunî bir zarurete bağlanmış ve âmmenin menfaati bunu gerektirmiş olsun... Bu gibi hallerde dahi el atılan kıymet bedelinin tam ve r sin olarak ödenmesi icap eder.»
îşte, Millî Meclisin Ağustos ayı içinde, üzerinde günlerce çalışıp meydana getirdiği ve bütün istibdat idarelerine kar-

185

sı insanlığa örnek ve ihtilâle temel diye hazırladığı meşhur beyanname... Bu beyannamenin ruhu, basit his ve iptidaî bedahet plânında, büyük fikir örgüsünden mahrum ve sadece fert hakkım kolayca savunucu bir formül olmaktan ileriye geçemez; ve buna rağmen tarihte liberalizma ve demokrasinin ilk millet fermanı olmak gibi bir kıymet taşır.

KRALIN
TAVRI

Kral bu beyannameyi ancak 21 Eylülde kabul ve 3 Kasımda tasdik edebildi. Millî Meclis de Ağustos başında ele alabildiği bu işi Ekim başına kadar sürdürmüştü.

Hareketin başladığı 14 Temmuzdan l Ekime, 2 buçuk ay içinde Fransa hükümetsiz, merkeziyetsiz, kan ve ateş içindedir.

Hadiseler peşin bir plâna bağlı olmadığı için, mesele üstüne mesele çıkmakta:

Meclis tek mi, çift mi olarak kurulacak?...

O ân için Krallıktan başka bir idare şekli düşünülmediğine göre. Kral Meclis kararlarını reddetmeye mi, ertelemeye mi selâhiyetli olacak?

Millî Meclis sade tek Meclis teşkiline ve Kralda, Meclis kararlarını red selâhiyeti olmamasına karar verdi. Böyle bir karara da kendisini mecbur hissediyordu. Çünkü her gün (Pale Ruayal) bahçesinde toplanan halk gözünü ve kulağını Meclis müzakerelerine vermiş, aza razı olmayan bir tavırla neticeyi bekliyor ve (16. Lûi)nin 4 Ağustos kararlarına karşı tereddütlü halinden kuşkulanmış bulunuyordu.

Öyleydi. Kral, «İnsan Hakları Beyannamesi»ni anayasa temeli olarak kabulde tereddüt etmişti. (Neker)in iktidar mevkiine dönüşü ve zahirde hürriyetçi bir hükümet heyetinin kuruluşu halka az-çok teselli vermişse de Kralın tavrından emin olmaya yeter, ortada hiçbir alâmet yoktu. Kralın tavrı ise saltanatçılarla hürriyetçiler arasında şaşkın bir rakkas...

186

Açıkça anlaşılmaya başlanmıştı ki, Kral, milletinin istekleriyle, Fransadan kaçan zadegan sınıfının telkinleri arasında bocalamaktadır. Bu halde de en tesirli âmil Kraliçe...

Halk arasındaki rivayetler şöyle:

— Hükümet, (Bastiy)in zaptı üzerine icra mevkiine koyamadığı hürriyetçileri imha hareketini, sinsi sinsi şimdi hazırlıyor!

Gerçekten saray, birçok yeni birlikleri, (dragon) ve Flândr) alaylarını (Versay)a getirip muhafız gücünü iki misline çıkarmıştı. (Meç) taraflarında, saraya bağlılığıyle bilinen (Do Buyye) kumandasındaki ordu, Kralın her ân kaçıp

sığınabileceği ve ondan sonra millet üzerine yüklenebileceği
bir tehlike mıntıkası... Herkes biliyordu ki, Kral, kan dök-
mekten korkar ve milletine kötülük gelmesinden çekinir.
Fakat telkin altında kalmaya son derece müsait bir mizaç
taşıdığı için, böyle bir hale kolaylıkla sürüklenebilir ve Kra-
liçe ile etrafının (medyum)u gibi hareket edebilir.
Kraliçe (Meç) de bulunan 30 binlik seçkin ordunun
kumandanı (Do Buyye)ye büyük güven sahibi... Kraliçenin
fikrince hemen (Versay)dan çıkmalı, bu orduya gitmeli ve
oradan ihtilâli söndürmeye girişilmeliydi.
Kraliçe ve yakınları çok uğraşdılarsa da Kralı ikna
edemediler.
Bir taraftan da başını almış giden sefalet, ekmek
derdi...
(Neker) Millî Mecliste Fransamn perişan hali karşısın-
da hiç olmazsa iki ay daha yaşayabilmek için 30 milyon
franklık bir istikraz yapılmasına müsaade istediği zaman
sesler yükseldi:
— Bu parayı şahsî mallarımızla ödeyelim! Millî Mec-
lis azasının emlâkiyle ödensin!...
İhtilâli halka devrettikten sonra şimdi ondan devral-
maya çabalayan Meclis, azasının küçük bir kısmiyle de
olsa, artık makamının ulviliğini örmeye başlıyor ve ihtilâlin
kafası yerine geçmeye çalışıyordu.
O sırada ortaya (Veto) diye bir kelime ve «Veto hakkı»
diye bir mesele çıktı. (Veto), yani Krala tanınacak hak...

Bu, Kral tarafından ya Meclis kararlarını red, yahut 4-6 yıl
erteleme şeklinde düşünülüyordu. Paris halkı Meclisin bunu
müzakereyle vakit öldürdüğünü öğrenince deliye döndü. O
da ne demek?... Ertesi güne çıkip çıkmayacağı meçhul
dehşet ve sefalet içinde kıvranan bir halk için, 4 veya 6 yıl-
lık erteleme hakkından bahsetmek nasıl olur?
İşin garibi, her moda şey. gibi (Veto) kelimesi de ayağa
düşmüş; bilenlerce ve bilmeyenlerce ağızdan ağıza dolaşan
bu kelime bazılarına göre de mücerret bir mefhum değil,
bir şahıs, yahut yeni bir vergi ismi sanılmıştır.
— Bay Veto da kim? O da nesi ...
Diyenler olmuştur.
İşin içine alaycılar da karışmış ve aşağı yukarı bir «Bay
Veto» isühzasıdır gitmeye başlamıştır."
Şurası muhakkak ki, Paris, bunca fedakârlıkla başlat-
tığı ihtilâlin gittikçe pörsümeye, (dejenere) olmaya başladı,
ğını görüyor, Millî Meclisi artık eskimiş ve işini bitirmiş
sayıyor ve inkılâbı ya tam kurtarmak, yahut tamamiyle
elden çıkarmak noktasında birleşmiş bulunuyor.
Artık anlaşılmıştır ki, bu yeni Meclis de (Siyes)in ona
eklediği «millî» vasfına rağmen eski tâbi ve boynu bükük

(Eta Jenero)lardan farklı değildir ve artık dağıtılması, yerini başka bir oluşa bırakması lâzımdır.

KRALİÇENİN TAVRI

(Veto) meselesinin bahis mevzuu olduğu 30 Ağustos günü bütün Paris ayakta... 14 Temmuz hareketinden beri henüz birbuçuk ay geçtiği ve (Bastiy) toplarının barut kokusu hâlâ kaybolmadığı halde, iş hamlesinde bu ani tutukluk da neden? Kralın (Veto) hakkına malik olması, yani Millî Meclis iradesini köstekleme iktidarına sahip bulunması, şuur bakımından yeni doğmaya başlayan millî hâkimiyetin ölümü demek değil midir? Böyle bir kaydı Millî Meclis nasıl benimseyebilir?

Halk toplantılarının yuvası haline gelen (Pale Ruayal)

bahçesinde yığınlar birleşti ve hükmü bastı:

— Hemen şimdi (Verşay)a gidelim ve Millî Meclis hu" zuruna çıkalım! Mecliste (Veto)yu kabul ettirmeye çalışan bir zümre bulunduğunu, bu zümreyi fert fert tanıdığımızı bildirelim; ve eğer bu zümre entrikalarından dönmeyecek olursa, bütün Paris halkı, (Versay)ı basacağımızı ihtar edelim!

Aynı günün akşamı birkaç yüz kişi toplandı. Başlarına kendilerinden bir asilzadeyi geçirdiler ve yürüyüşe geçtiler. Fakat daha Paris'ten çıkmadan, fikriyle halktan kalbiyle de Kraldan taraf (Lâfayet)in «Millî birlikler»! karşılarına çıktı. Gidemediler.

Henüz ortada «Cumhuriyet» diye bir fikir yoktur. Sadece lügatte bir kelime, uzak bir nazariye... Bu nazariye bir ameliye iddiasiyle yalnız muharrir ve hatibin elinde... (Bristo) ve (Kamiz dömülen)...

Hattâ İhtilâlin korkunç ve kötü dehâsı (Robespiyer), ileride diyecektir ki:

— Cumhuriyet fikri, hiç kimse farkına varmaksızın sonradan partiler arasında yerleşmiştir.

Millî Meclis 30 Ağustos kararlarını 12 Eylülde Kralın tasdikine arzetti. 15 Eylülde de Kralın şahsını her türlü tecavüzden masun ve Fransa Krallığı veraset hakkını yalnız (Burbon) familyasına mahsus kabul eden bir karar çıkardı. Bu karar Mecliste taşkın tezahürlere yol açtı, şiddetle alkışlandı. Artık bundan böyle Kralın Meclisten gelecek her şeyi tasdik edeceği sanılırken birdenbire aksi oldu. (16 Lûi) savsaklama politikasını daha da ileri götürmeye başladı.

O sırada saraydan ve Kraliçenin tavrı yolundan gelen bir nümayiş, İhtilâlin tavsar gibi olduğu ân ateşe petrol dökmüş oldu.

Saray, her üç ayda değiştirilmesi âdet edinilmiş olan yeni muhafız birliklerinin gelmesini bahane ederek (Flandr)

alayının subaylariyle yenileri tanıştırmak ve kaynaştırmak için büyük bir ziyafet tertipledi. Bu ziyafette «Millî Birliklerden bile çağırılanlar oldu. Ziyafet sarayın en haşmetli

merasim salonlarından birinde verildi. Saray mahzenindeki yıllanmış şaraplar salona taşıtıldı, yenildi, içildi, kafalar döndü, gözler karardı ve kadehler her defasında «Kraliçenin şerefine!» diye kaldırılmaya başladı. Bir köşeden «milletin şerefine!» diye bir ses duyulduysa da aldıran olmadı.
Birdenbire açılan kapı... Ve haykıran münadi:
— Kral ve Kraliçe!..
Sarayı ürperten bir alkış... Kraliçe, en küçük oğlu kucağında, bütün masaları dolaştı.
Biraz sonra Kraliçe, yanında bedbaht ve kukla Kral, salondan çıkarken mızıka «Ey Rişar, ey benim Kralım, herkes seni bırakıp gidiyor!» sözleriyle başlayan hüzünlü nağmeleri terennüm etmekte...
Bu tesadüf veya tertip salonu çıldırtmaya yetti. Askerlerin çoğu şapkalarındaki hürriyet alâmeti üç renkli kokartı çıkarıp yere attılar ve:
— Kendimizi Kraliçemizin emrine bağışlıyoruz!..
Nidasiyle, göğüslerine, Avusturya millî rengi siyah kor delâlar taktılar. Kraliçenin Avusturyalı oluşu, saray askerlerine milletlerini bile unutturuyordu.
Bu ziyafeti bir ikincisi takip etti. Ondaysa çok daha ileri gidildi. Bu defa şuh ve dilber saray kadınları, üç renkli kokartların yerlerinden sökülmüş ve kaldırılmış olduğu salona, ellerinde zarif sepetlerle girdiler. Bu sepetlerde Fransa Krallık rengi olan beyaz kordelâlar ve uçlarında beyaz kokartlar... Sarayın şuh ve dilber kadınları masa masa dolaşıp bu kokartları askerlerin göğüslerine elleriyle taktılar..
Saray, Kraliçenin, son derece tesirli, büyüleyici tavrı yolundan açıkça İhtilâle harp ilân ediyor demekti.

(VERSAY)A YÜRÜYÜŞ

Paris üç renkli hürriyet timsalinin uğradığı bu hakaretten kudurdu. Ekim ayının 3'ünde, tam da (Versay) da ikinci ziyafetin verildiği ve göğüslere beyaz kokartların takıldığı gecede, henüz ihtilâl kadrosunda rolünü almamış

bulunan (Danton), gayet şiddetli bir nutuk çekti. O zamanlar birbiri peşinden açılma yolunda fikir ocaklarından (Kordelye) kulübünde verilen bu hitabe heyecanı fevkalâde artırdı. Siyah ve beyaz alâmetler her yerden kaldırıldı ve bir rivayet kasırgasıdır estirildi:
— îç savaş yakın... Kraliçe ve prensler Alman prensleriyle el ele... Yakında yeşil ve kırmızı üniformalı ecneb1 askerlerini Paris kaldırımlarında göreceğiz! Parise getirilen

buğday ve unlar yolda tutuluyor. Açlıktan kırılıyoruz! Fiatlar yükseldikçe yükseliyor! Kış çok şiddetli olacağa benziyor! Halimiz neye varacak?
Aynı günden beri 30 saattir sokaklarda birikip yiyecek bulamamış olan kadmlar büyük bir yığın teşkil etmiş...
Ekim'in 4üncü günü bu manzaraya tahammül edemeyen genç ve dinç bir kadın birdenbire halk yığınının merkezinde görünüverdi ve haykırdı:
— Ne duruyorsunuz! Doğru (Versay)a yürüyelim! En önde ben yürümeye hazırım! (Versay)ı dize getirmeden ne ekmek, ne su, ne hak, ne hürriyet!...
Kadını alaya alanlar oldu. Hattâ kadın, bu alaycılardan birini tokatladı.
Ertesi gün bu kadın, (hal)lerde, pazar yerlerinde çalışan kadınlardan bir kalabalığın başına geçti.
5 Ekimde boynuna bir trampete asılı bir kız çocuk, mahut kadının önünde Paris'i kolaçan etmeye başladı. Katılan katılana... Birkaç dakika içinde kadınlardan bir ordu. Çoğu işçilerden mürekkep kalabalığın önünde bağıranlar:
— (Versay)a gidiyoruz! Fırıncı ile karısını (Kralla Kraliçeyi) Parise getireceğiz!
işçi kadınlara (Sent Antuan) mahallesinin kadınları da katıldı. Kalabalık, yolda rastladığı bütün kadınları zorla kendisine katıyordu. Belediye dairesine yüklendiler. Orada (Meyar) adlı birini görüp bir hain sandılar ve öldürmeye davrandılar... Fakat (Meyar) halktan tarafa olduğunu (Bastiy)in zaptında büyük hizmetleri dokunduğunu söyledi; (Bayyi) ve (Lâfayet) henüz Belediye dairesine gelmemiş oldukları için onlardan beklenen yardıma bizzat tavassut ede-

ceğini anlattı ve «Millî Birlikler» kumandan yardımcısının yanına giderek kadınları (Versay)a götüreceğini, başka çıkar yol kalmadığını ve ters bir hareketle bu gidişe engel olunmamasını istedi. Sonra kalabalığın başına geçti trampete çaldırdı, nutuklar savurdu.
(Meyar) 7-8 trampeteciyle önde ... Arkalarında 10 bine yakın kadın ve birkaç yüz silâhlı erkek... En arkada da (Bastiy) de nöbet tutan millî askerlerden bir bölük...
(Şayyö), (Otöy), (Sevr) mevkilerinde, açlıktan ölmek üzere bulunan kadınların dükkânları yağma etmeleri önlenemedi. Yorgunluk o hale gelmişti ki, herkes silâhlarını atmaya başlamıştı. Belediyeden alman toplar da en arkadan, çekmekten usanmış ve kopmuş ellerde...
(Meyar), bu hali şöyle yorumluyordu:
— Daha iyi; bizim (Versay)a taarruz için değil, merhamet istediğimiz için yürüdüğümüzü sansınlar... Silâhsızlık daha iyi... Toplan büsbütün gözden kaçıralım!...
Aynı hissi vermek için de (Versay)a girerken (4. Hanri)

marşını tutturdular.
Fakat hep (taktik)... (Meyar) Millî Meclise, yanında 15 kadın ve l «Millî Birlik» askeri, girince çığlığı kopardı:
— Açlıktan kavruluyoruz! Ekmek istemek ve millî âlâ" meti tahkir eden askerlere cezalarını vermek için buraya geldik!
Kadınlar da bir ağızdan bağırıyor:
— Ekniek, ekmek!...
(Meyar) canını dişine takmış bir insan hinciyle daha ne ithamlar savurmadı. Fakat artık işi (statüko)ya vurmuş olan Meclis bu tavırdan hoşlanmadı. Âzası bulunduğu Mec- liste henüz pırıldamaya başlamamış olan (Robespiyer) ise tek başına (Meyar)ı sayundu ve kadınları teskine çalıştı.
Kadınlar, kadınlıklarım göstermede birbirleriyle yarış- ta... Sabırsız, dikkatsiz ve hissî...
(Meyar)m öldürüldüğüne dair bir rivayet... (Meyar) Meclisten çıkıp kadınlara göründü; sonra tekrar içeriye gir- di. Muhafız kuvvetlerinin, millî alâmete ettikleri hakaretten ötürü tarziye vermelerini istedi. O sırada muhafızlar tara-

fından Meclise üç renkli alâmet gönderildi. Bu defa da ka- dınlar «Yaşasın Kral! Yaşasın muhafızlar! »diye tepinmeye başladılar. İşi en pahalıdan ele alıp en ucuza dökmenin jnisali...
(Meyar) bu defa dileğini sertleştirdi:
— Hiç olmazsa (Flândr) alayını başka bir yere kaldır- sınlar!...
Meclisten bir heyet, Parisin acıklı halini Krala bildir- mek üzere, gittiği av mıntıkasında garip Kralı aramaya çık- tı. Reisleri (Münye) manzarayı şöyle çiziyor:
«— Çamur içinde yaya gidiyorduk. Şiddetli bir yağmur yağıyordu. Elbiseleri başka başka, silâhları ayrı ayrı yığın- lar arasından geçtik. Sokaklarda korkunç bir homurtu ve gürültü... Muhafız askerler karakol karakol geziyor süvari- ler etrafa çamur sıçratarak hızla yanımızdan geçiyordu.»
Nihayet Kralı buldular... Kral hiç tınmadan, rahat rahat avdan döndü ve Meclis Reisi (Münye) ile birlikte 12 murahhas kadını huzuruna kabul etti. (Münye) dik konuştu:
— Buhran büyük!... Paris halkının kelleleri koltukla- rında... Yapılması gereken ilk iş, «İnsan Hakları Beyanna- mesinin tasdikidir. Ondan sonra öbür dertlere el atılabilir. Evvelâ idarî huzur, kalbleri tatmin...
Kadınlar arasında söz söylemeye mecbur bir genç ka- <dm tam ağzını açacağı vakit o kadar heyecana kapıldı ki, dudaklarından yalınız «ekmek!» lâfı çıkabildi ve yere düşüp bayıldı. Bu hal aslında iyi kalbli Krala çok dokundu. Kadın, gösterilen itinadan sonra gitmek üzere Kralın elini öpmeye davranınca (16 Lûi) onu bir baba şefkatiyle kucakladı.
Akşama doğru bir haber:

— «Milli Birlikler» başkumandanları (Lâfayet)i başlarına geçirmiş, (Versay) üzerine yürüyorlar!...
Binbir tereddütten ve «kalmak mı, kaçmak mı?» hesaplarından sonra Kral gece yarısına doğru «İnsan Haklan Beyannamesi»ni tasdik etti. Bir - iki saat sonra da, arkasında 15 bin asker ve birkaç bin ahali, fikri halkta, gönlü sarayda, (Lâfayet) göründü. (Lâfayet), fikriyle hissi arasındaki teza-•dı, askerlerine yolda ettirdiği yeminle de göstermiştir:
— Krala ve kanuna sadık kalacağıma yemin ederim!

Saraya yalnızca (Lâfayet) kabul edildi. Bu bir bölünüş (Lâfayet) hüviyetinin yarısını dışarıdaki birliklerinde bırakıyor, yarısı ile de saraya katılıyor... Sarayın şahane merdivenlerinden çıkarken asilzadelerden biri, yanmdakine:
— (Kromvel) geliyor!
Diye mırıldandı.
(Lâfayet) bu sözü duydu :
— Yanılıyorsunuz, efendi, dedi; eğer ben (Kromvel> olsaydım, böyle yapayalnız gelmezdim!
Kral, sarayın dıştan korunmasını «Millî Birlikler»e, içten muhafazasını da hassa kıtalarına bıraktı.
Millî Meclis sabahın 3 üne kadar toplantıda... Paris kafilesi de rastgele barınaklarda, kiliselerde, sokak ortalarında... Kadınlar ordusu hububat ticaretinin serbest bırakıldığına dair kararla «İnsan Hakları Beyannamesi» suretlerini, Kralca tasdik edilmiş olarak eline aldı ve Parise dönmeye başladı. (Lâfayet) ise artık sükûn avdet etti kanaatiyle, 20 saattir ayakta bulunmasından bitkin, yatağına uzandı.
Yine müthiş bir haber:
Paris, (Versay) yürüyüşünde devam ediyor ve bu defa daha asabî ve gözükaralardan bir grup, ikinci kafile olarak baskına geliyor!
Bu defa hadise (Bastiy)in zaptına benzer tarzda ve büyük taarruz çapında...
Kaçma teklifini şiddet ve nefretle reddeden ve divanhaneler boyunca:
— Kaçak Kral, sığıntı Kral!...
Diye nefsini kırbaçlayarak dolaşan, ne yapacağını bilemeyen ve aslında şahsına yükledikleri fenalıkların bizzat sahibi bulunmayan bir Kral...
Sabaha karşı, ilk fecir zamanı, top ve tüfekten başka bütün iptidaî silâhlarla teçhizatlı, «hürriyet» narasından başka bir şey bilmez bir vahşet güruhu, saray bahçesinin parmaklıkları önünde... İnkılâp, vahşîsini de, medenîsini de, züppesini de, ciddisini de, cahilini ve âlimini, istismarcısını ve samimîsini de peydahlandırma yoluna girmiştir.

tleride «hürriyet» adına ne zalimlerin peydahlanacağı da görülecektir.

Yeni güruh, gün doğarken, parmaklıkları kırdı ve bahçeye daldı. İki kol halinde, sağlı sollu yönlerden Kral ve jCraliçe dairelerine yürüdüler... «Millî Birlikler» bölüklerinden birkaçı da koşar adımla ileriye atılıp kapıları tuttu.

Muhafızlar içeride, sarayın iç avlusunda müdafaaya hazırlanıyorlar, eşyayı üstüste yığarak barikat kuruyorlar...

Alt kattaki pencerelerden biri kırıldı. Boğuşma başlamak üzere... Birden yüksek ve tatlı bir ses :

— Kapıları açınız!

Açmadılar...

— Biz eski (Gard fransez - Fransız muhafızlarıyız; şimdiki «Millî Birlikler» erleri... Açınız müdafaayı beraber yapalım! Biz kardeşiz!

Açtılar... '

Saray muhafızları ve «Millî Birlikler» erleri kucak kucağa...

Kapıların açılmasını ihtar eden, o zaman çavuş, geleceğin meşhur generali (Hoş)u...

«Millî Birlikler» erleri, tüfeklerini yuryâcılara çevirmiş, onları bir ân oldukları yerlere mıhlamış, beklerken, Kral çıka geldi. Bu gelenleri askere benzetemedi ve onları, kapıları kırıp içeriye dalan halk zannetti. İlk sözü kendi hayatından önce askerlerini düşünmek oldu:

— Askerlerime dokunmayınız! Onlara kötülük etmeyiniz!

(Lâfayet)i geç vakit yatağından kaldırdılar... Koşarak yetişti. Kralın halası onu merdivende karşılayıp «hayatımızı siz kurtardınız!» diye hitap etti. Halk bazı çapulcuların ileriye atılışını durdurmuş ve sarayın ön cephesini çepçevre sarmıştı.

(Lâfayet) ölü noktayı hissetti ve Kralı elinden tutup balkona çıkardı. Bütün (Versay) tek ses içinde :

— Yaşasın Kral!...

Halkın biraz düşünce ve itidalli kısmı ne çabuk da anlaşmaya ve şartları kabule hazır!...

Küçük bir grupun kinle çınlayan sesi:

— Kraliçe, Kraliçe!...

Evvelâ tereddüd eden ve halka görünmeye cesaret edemeyen Kraliçe, (Lâfayet)in İsrarı üzerine, bir elinde kızı, öbür elinde de oğlu, balkona çıktı. Yanında «Mili Birlikler» başkumandanı halkçı (Lâfayet)... Birdenbire (Lâfayet)in bir hareketi... Zarafet ve nezaket bakımından belki dünyanın en asil davranışı; fakat siyaset ve dirayet noktasından kendisini ateşe atarcasına tehlikeli ve zaten bu yüzden kahramanca ...(Lâfayet). halkın parçalayacak gibi baktığı Kraliçeye elini uzattı ve onun kendisine uzattığı eli ihtiramla

öptü.
Ne tuhaf!... Kraliçeyi, Fransa ceylânını yemeye memur dişi bir pars bilen halk, bu harekete bayıldı; ve tab'ındaki. zarafet ve âlicenaplık hissiyle, onu bir Kraliçe gibi olmasa da bir anne ölçüsiyle alkışladı.
Kral, (Lâfayet)ten muhafız askerler için de bir kurtuluş yolu bulmasını istedi. (Lâfayet) bunlardan birini de balkona çıkardı, başına üç renkli kokartı taktı ve sadakat yeminine davet etti. Hassa askeriyle «Millî Birlikler» başkumandanı kucaklaştılar ve halk alkışı bastı:
—- Yaşasın Kralın muhafız askerleri!...
Ve asıl ses yükseldi:
— Parise, şimdi Parise!... Kralın yeri artık Paris!
Kral, Parise, eski Fransız Krallarının içinde (Lûvr) ve (Tüileri) gibi muhteşem saraylar kurduğu tarihî payitahta gitmeyi istemiyor. (14. Lûi)den beri 18 inci asır Fransasının taht merkezi piç mimarî (Barok) ve (Rokoko) şaheseri muhteşem binalarla süslü, Parise veya 6-7 saat mesafede bir (banliyö) olan (Versay)a aktarılmış ve bu yer (16. Lûi)ye devlet yükünü hafifletici ve halk dertlerinden uzaklaştırıcı görünmüştür. Paris onun için, bütün eski hatıraları ve kasvetli mânasiyle, içine düşmekten korktuğu bir girdap... Onca Parise gitmek, Krallığı bırakmak mânasına... Halbuki inkılâbı genişletmek isteyenlerle Fransa tahtına (Dük d'Orlean)ı geçirmek isteyenler, ille Kralın Parise gitmesi, burada eli

ve k°lu bağlı ve her ân tepesine inilebilir bir hayat sürmesi fikrinde...
Nihayet karar: Parise gidilecek... Kral, Kraliçe, henüz ecnebi memleketlere kaçamamış, saraya bağlı soylulardan bazıları ve Millî Meclis, hep beraber... Ekimin 6 inci günü. Kral, yanında saray erkânı, ayrıca 100 kadar mebus yollarda... Sanki bir ordu... Binlerce erkek, kadın, yaya veya atlı, top arabalarına kadar her türlü nakil vasıtasiyle Kralın peşinde...
Artık Krallık sarayı, kara taşlardan yapılma, Ortaçağ üsluplu (Tüileri)... Meclis ise, onun yanındaki (Manej) dairesinde...
(Versay) üzerine yürüyüş böyle bitti ve Kralı Pariste esir tutmakla neticelendi.
Artık inkılâbı silâhla bastırmak ümidine yer kalmamıştır. Hâlâ Kral, hem sevilmekte, tutulmakda, hem de kendisine asla güvenilmemektedir. Saray kadrosunun nüfuzundan sıyrıldığı görülse belki güven kazanacaktır; fakat buna, onda istidat yok... Saray ise şimdi gözünü sınır dışına ç virmiş, ihtilâli yabancı orduların süngüsiyle durdurmak taktiği üzerinde...
Bu vaziyet, (16. Lûi)nin loş (Tüileri) salonlarında bir aşağı, bir yukarı dolaşmasından ileri bir davranışa kapıları kapamıştır. Ancak kapı kırıcı bir mizaç lâzımdır ki, geçit-

ler açılabilsin... O da Kralda yok... Kral, rahipler bahsinde dinî hislerine dokunuluncaya kadar böyle kalacaktır.

PARİS
DEVRESİ ,

İhtilâlden sonra Kralın Kral olarak Pariste kalması 20 Haziran 1791'e kadar sürer. Yani ihtilâlden iki yıl sonraya kadar... Kral, bu tarihte Paristen kaçtığı, yolda yakalandığı eli kelepçeli bir haydut gibi Parise döndürüldüğü, (Tampl) zindanına kapatıldığı, orada da giyotine götürüleceği güne kadar kaldığı için, artık onu ve onun gerisinde inkılâbın

1 „ r
*SH *<

tuttuğu istikameti bu iki yıllık devre içinde kısa kısa noktalayabiliriz :

KİLİSEYE VE RUHBAN HEYETiNE AiT EMLÂK VE KIYMETLER — Meclisin ilk işi Pariste bu meseleyi ele almak oldu. Neticede bütün bu emlâk ve kıymetlerin hazineye ve devlet idaresine devri ve millileştirilmesi karan... Büyük tepkiler, Kralın ilk defa şiddetle direnmesi, kilise tarafından Meclisin dinsizlikle suclandinlmasx vesaire... Bu davranış ilk defa büyük inkılâp çapındadır.

FEDERASYONLAR — Vilâyetler arasında tam birleşme, kaynaşma, bütünleşme sağlanması için girişilen hareket... Başta (Dofine), (Vivare), (Burgony)... Rahipler ve asilzadeler şiddetle muhalif... Fakat çaresi yok... Fransız tarihçilerine göre Fransa üstünde esen bu yekpâreleşme havası «Haçlılar Seferi»nden beri ilk... Federasyon halkasına vilâyetlerin birbiri peşinden girişi, merasim, edebiyat, nutuk, heyecan... Bütün Fransa tek nâm altında Parise ve Millî Meclise bağlı...

BAZI TEZAHÜRLER — Kral, yeni senenin başında (4 Şubat 1790) kimseye haber vermeden birdenbire Millî Meclisin karşısına dikildi ve herkesi apıştıran garip bir nutuk çekti. Hayret! Kral anayasadan yana... Son idarî taksimat ve birleşmeleri pek beğendiğini, ve «eski eyalet» ismi yerine «departman» tabirini yerinde bulduğunu söyledi. Oğlunu meşrutiyet ölçülerine göre terbiye edeceğini, Kraliçeyle bir-

likte inkılâbın ana prensiplerini benimsediğini ilân etti. Bu ifade öyle bir tesir doğurdu ki, bütün Meclis ayağa kalktı ve henüz dokusu tamamlanmamış olan anayasaya sadakat yemini ettiler. Mecliste dinleyiciler, meydanlarda toplananlar da aynı yeminde... Kiliselerde dualar, gece şenlikler ve herkeste artık ihtilâlin sona erdiği ve milletle Kralın el ele verdiği hayali...

Sonradan Krallık hazinesinden menfaat sağladığı meydana çıkan (Mirabo), Meclis ile saray arasında uzlaştıncıhk rolünde... Krallığın ancak hürriyet temeline dayanarak

kuvvet kazanabileceği tezinde ve tesellisinde...

MECLiS — (Eta Jenero) olarak toplanıp «Millî Meclis»e dönen ve evvelâ uyandırıcı ve dürtükleyici, sonra seyirci ve arkadan yetişmek isteyici, en sonra da yine öne geçici ve temelleşmeye bakıcı, rolü malûm topluluk, l senelik seçim vâdesini doldurduğuna göre akıbet neye varacaktır? Meclis, faaliyetine devam mı edecek, başka bir meclise mi inkılâp edecek?... Konuşmalar, çekişmeler, tartışmalar.

— Bu Meclis, selâhiyetini sınırsız mı sanıyor, kendisini (konvasyon nasyonal - esası temelleştirici fevkalâde Meclis) mi sayıyor?

(Mirabo) öfke içinde kürsüde:

— Süngülerle itildiğimiz günlerden bugüne (konvansyon nasyonal) değil miydik ki, şimdi kendimizden şüphe ve terddüde mevzu bulabilelim?

Mebuslar ayakta ve karar:

— Anayasa tamamlanıncaya kadar yeni seçime gidilmeyecektir!

KLÜPLER — Büyük Fransız ihtilâlinin meşhur fikir ocakları klüpler, tarlasını o zaman buldu. (Robespiyer), (Danton), (Mara), (Sen Jüst), (Kamiy Dömulen) ve daha niceleri, birbirinden ayrı veya beraber, hep bu kovanlara bağlı arı beyleri... (Mirabo) bunlardan hiçbirine ilişik de;ğil... O,' kalbinin derinliklerinde samimî bir Krallık bağı yaşatan, fakat korkunç atılışlariyle de Krallığın mahvında •en keskin rolü oynayan tezat içinde bir asilzade...

Artık ihtilâlin, Millî Meclisten halka ve sonra tekrar Meclise geçişinden sonra tam ve gerçek bir fikir ve hareket kadrosu eline düşeceği gün doğmak üzeredir.

MEZHEP MUHAREBELERİ — Kiliseye ait emlâkin satışa çıkarılması, rahiplerin bu işe müthiş gücenmesi ve Meclisi dinsizlikle suçlandırmaya kadar gitmesi halkta birbirine ters infialler doğurdu; iş bir protestanın Meclis reisliğine seçilmesiyle büsbütün alevlendi ve cenup Fransasın-

da, halk sınıfları ve askerî kuvvetler arasında kanlı boğuş-

malara vardı. Ellerinde beyaz Krallık bayrakları, «kahrolsun millet, yere batsın Meclis!» diye ortalığı kasıp kavuran katolikleri dizginlemek çok zor oldu; (Montaban),. (Nim) ve (Avinyon) şehirlerinde öyle şeyler oldu ki, ihtilâlin «med - yükseliş»!, bir anda «cezr - iniş»e dönüyor < .sanıldı. Bazı yerlerde «Millî Birlikler» askerlerini don - gömlek soyup, ellerinde birer mum, kiliselerde günah çıkartmaya kadar zorladılar.

Kargaşalığın, istikametsizliğin, ayak basılan yeri göremeyişin, en can yakıcı tablosu...

KURUCU MECLİS VE (FEDERE)LER

(Eta Jenero)dan bozma, (Asamble Nasyonal - Mille Meclis) adiyle hüviyetlenen Meclis, anayasayı tamamlamadan dağılmayacağı kararı üzerine (Asamble Kontitüant - Kurucu Meclis) unvanını aldı; ve işi anayasayı örgüleştirme faaliyetine döktü.

Aynen meşrutî idarelerde olduğu gibi, hâkimiyet millette ve onun temsilcisi mebuslar heyetinde; icra makamı' ve mekanizması da Kralda ve emrindeki hükümette... Mesuliyet, hükümet cephesiyle Meclise karşı... Kralın ve alâkalı Bakanın imzası bulunmayan hiçbir emir ve tasarruf makbul değildir. Kral (Veto) hakkını ancak iki kere kullanabilir ve üçüncü defa Meclis direnişi vaki olursa; baş eğmekle mükelleftir. Şu ve bu, seçmen, seçim ve seçilmeye liyakat şartları... Teşriî, icraî ve adlî kuvvetler arasında ayırım; ve mülkî, adlî, malî, askerî, dinî, beledî' idarelere ait teşkilât esasları... Bayrak kırmızı, beyaz, mavi1 renkte üç mustatilin yanyana gelmesinden ibaret ve ortasında sırmayla «Hürriyet veya ölüm» yazılı...

Bu anayasanın ruhu, sadece hakikate erdirme bir aletten başka birşey olmayan hürriyeti başıboşluk mânasına.

alan, hiç olmazsa cemiyeti ezici zulme karşı kalkan diye kullanan, fakat onun neye yarayacağını ve hangi oluşa yol vereceğini tayin edemeyen satıhçı bir görüşten ve bu görüş etrafında birtakım devlet mekanizmalarının bedahat hesabiyle daha iyi ve doğru teşkilâtlandırılmasını isteyen iptidaî bir hak telâkkisinden öteye geçemez. Fakat bu haliyle de (Rönesans) sonrası Batı oluşlarında, devlet mimarîsi yönünden ilk ve esaslı hendese tablosunu çizer. Zahir plânını kuşatan hendese ilminin, iç plân marifeti cebir ilmi önünde basitliği düşünülecek olursa Büyük Fransız ihtilâlinin ilk anayasasına, birtakım basitlerin, belki vaz geçilmez çatısı diye bakılabilir. Büyük Fransız İhtilâli, ilk iki yılı içinde, devirme yolunda girdiği kötülüklerin (antitez)i olarak genişliğine muazzam bir hadisedir; fakat (tez)i ve derinliğine vücut buluş hikmeti bakımından müthiş bir «hiç»tir. Nitekim getirdiği kolaylar ve devşirdiği insanlar

bakımından da küçük fertlere ve kısır cemiyetlere çok
büyük görünmüş ve kendisini «büyük» diye yaftalamıştır.
O, açlıkla karışık işporta malı kırıntı düşüncelerin eseri-
dir ve büyük bir tefekkür ve dünya görüşü verimi olmak-
tan uzaktır.
Artık zamanı gelmiş olan bu ilk kıymet hükmünden
sonra, ihtilâle, Paris devresindeki durgunlaşma ve dinamiz-
masını yitirme hengâmesinde yeni heyecan zeminleri aran-
dığını görüyoruz. Avam ve aşağı sınıf şehirliyi çekici tarafı
orta olan ihtilâlin ilk yıldönümünde Pariste kocaman bir
(Federasyon) merasimi yapılıyor.
Daha evvel dokunduğumuz (Federasyonlar ihtilâl arka-
sından belediyelerin önce şehirler; derken vilâyetler arası
kurulmasına ön ayak olduğu birleşme çerçeveleri... Yine
«tuluat» ve «zuhurat» serisinden olarak, .Millî Meclis, kendi
kendisine vücut bulucu, bu yekpareleşrne şeklini tasdik
etmiş ve öz eseriymiş gibi tasarrufuna ve tanzimine el at-
mıştı.
14 Temmuz 1790 (Federasyon) merasimi büyük sürpriz-
lere zemin açtı. ihtilâl, sanki bir (predisit) oylamasına arz-
edilmiş gibi millî ve umumî bir tasvip kazandı. Garip ve

ihtilâllerinin başında komünistlere örnek verici bir iş ola-
rak, askerleri de fiilî rey sahipleri sıfatıyla bunun arasına
karıştırdılar. «Millî Birlikler» taburları her 100 kişide ;
temsilci seçtiler. Birliklerin Parise mesafesine göre mebus
sayısı yüzde bire kadar inen bu askerlerle beraber kara '
deniz kuvvetleri de (Federasyon)a katıldılar. Her alay, en
kıdemli dört neferle kendisini temsil ettirdi.
(Meç) ordusu kumandanı, hararetli Kralcı (Marki do
Buyye) hatıralarında diyor ki: ı
— Bu merasimden sonra orduda itaat diye bir şey kal-
madı. Değil Fransızların, Fransızca bilmeyen ecnebi erle-
rin bile zabitlerine itaat etmemeye başladıkları görüldü.
Artık orduyu, millet aleyhinde kullanmanın yolu kapatıl-
mış oldu.
(Federe) diye anılan mebuslar, aralarında bir, topluluk
kurdular ve (Lâfayet)i reis seçtiler... Halkla Kral arası
muvazene noktasını bir türlü tespit edemeyen ve kâh bir
tarafa, kâr öbür tarafa yalpalar çizen bu (Marki), vazife-
sini memnunlukla kabul etti ve (Federe) lerin kararını her
tarafa bildirdi:
— Gönülden inkılâbı benimsiyoruz!
Biraz sonra Kral da aynı şeyi benimsediğini ilân ede-

ceğine göre, benimsemeyen kim kalacaktır?
Halk dalga dalga meşhur (Şan do Mars) meydanında
toplandı. Yağmur altında, hususî sıralarda 160 bin kişi
oturmakta, 150 bini de ayakta... 50 bin asker de meydan
yerinde ve saf nizamında...
Meydanın orta yerinde, ihtilâle (mistik) renkler ve
çizgiler vermek ve güya yeni bir itikat timsali meydana
getirmek için kurulan «Vatan Mihrabı» isimli bir âbide...
Âbidenin ta karşısında Millî Meclis reis ve azasına ve Krala
mahsus yerler...
«Vatan Mihrabı» üzerinde, istikbalin müthiş politika-
cısı piskopos (Taleyran) tarafından ruhanî âyin ve (Fede-
re)lerin yemini:
— Millete, kanuna, Krala sadık kalacağımıza ve Millî

Meclisçe hazırlanan anayasayı bütün gücümüzle koruyaca-
ğımıza andolsun!...
Bunu öbür yeminler takip etti ve sıra Krala geldi.
(16. Lûi) «Vatan Mihrabı» kürsüsünde :
— Ben, Fransızların Kralı (Lûi), — Fransa ve Navar
Kralı unvanı değiştirilmiştir — milletin anayasasiyle bana
verilen bütün nüfuz ve iktidarı, aynı anayasayı korumak
ve hükümlerini tatbik etmekte kullanacağıma yemin ede-
rim!
Bir alkış, tepiniş, haykırış köpürmesidir gidiyor. Fakat
bu devrede, halkın, kendiliğinden gelen büyük aksiyonu
üzerine püskürtülen lâf ve nümayiş köpüklerinden başka
bir şey aramamalıdır. Buraya kadar, büyük ferdi zuhur
bakımından her şey küçüktür, (anonim) dir ve inkılâp ara-
bası artık arkadan itenler yerine önden çekecekleri, güdü-
cüler kadrosunu beklemektedir.
Kral ve Millî Meclisin Parise taşınması devresinde ih-
tilâlcilerle Kralcıların ordu üzerinde karşılıklı telkinleri
baş gösterdi. Saraya bağlı zabitler, askeri, Millî Meclis aley-
hine kışkırtmaya bakarken, ihtilâlciler de onları zabitle-
rine karşı durmaya teşvik ediyordu.
Askerin aylığına zam yapılıyor, fakat asker bu zammı
alamıyor, birliklerde komiteler kuruluyor, zamlarını isti-
yorlar, böylece orduda da bir karışıklıktır gidiyor. (Nansi)
şehrinde asker arasında boğuşmalar ve kıyım... Bir sürü
isviçreli asker öldürülüyor.
Fransız tarihçisi diyor ki:
— 14 Temmuzda Fransızlar üzerine ateş etmek isteme-
yen zavallılar Fransız milletinden bekledikleri mükâfatı
aldılar!
19 Haziran 1790 da, Millî Meclis, babadan oğula geçen
asaleti kaldırdı. Artık kimsede (prens, dük, marki, kont,
vikont, baron) gibi unvanlar olmayacak... Bunun üzerine,
Kralın kardeşi (Kont d'Artua) ile başlayan asilzadeler göçü

büsbütün kabardı. Hemen bütün asiller sınır dışına çıkarak, uzaktan Fransayı idare edici yeni bir blok kurmaya çalışıyorlar. (Prens Konde) (Ren) taraflarında göçmenler-

den bir ordu kurarken (Kont d'Artua), siyasî yollardan bütün Avrupa (monarşi)leri nezdinde kendisine yardım arıyor ve Fransadaki karışıklıkların fitillenmesini uzaktan idare ediyor. Fransa içindeki her tahrikte onun parmağı... (16. Lûi) ise dışardan gelecek bir yardımla tacını kurtarmak istemiyor; içten doğacak bir tepkiyi gözlüyor.

Neticede, asiller çevresinin Fransaya karşı dışardan kurduğu plânlar Fransızlan büsbütün körüklemiş, inkılâp fikrinde perçinlemiş ve (16. Lûi)nin bahtını tamamiyle karartmış oldu.

O sıralarda din meselesi patlak verdi. Yeminli rahipler meselesi... Bu işe karşı duran, küçük rahiplerle bizzat Kral... Büyük rahipler ve zadeganın bir kısmı (Volter)in inkâr mezhebindendir; ve inkılâbı hazmedemeyişleri, itikadlarına dokunduğu için değil, menfaatlerini bozduğundandır. Samimî (katolik) ise Kralla küçük rahiplerden ibaret...

Millî Meclis 27 Kasımda, 8 gün içinde yemin etmeyen rahiplerin vazifeden alınacağına dair bir karar çıkarınca iş büsbütün sarpa sardı, inkılâba sadakat yemini, Papalıkça ve koyu (katolik)lerce küfür sayıldı. Kral sonuna kadar diretti, fakat neticede her şeyin gideceğini anlayınca (veto) ya yanaşmaksızm Meclis kararını tasdik etmeye mecbur oldu.

Artık Kral anlamıştı ki, her şey gitmeden kendisi Fransadan gitmelidir.

KAÇAK
KRAL

(16. Lûi)ye en fazla giran gelen nokta, papaslar topluluğunun, inkılâba, kanuna, Meclis hükümlerine sadakat yemini etmeye mecbur tutulmaları oldu. Kaydetmiş bulunduğumuz gibi, Fransa'da Kral, küçük rahipler, köylüler ve halkın gizli tabakalarından başka samimî (Katolikler) kalmamıştı. İnkılâbı fikirde temellendirmeye çalışan (An-

siklopediciler) zümresinin dinsizlikte başı (Volter), hemen bütün Fransız (burjuvazi)si ve aydın geçinenleri üzerinde korkunç bir tesir yoğurmuş ve bâtıl bir dinin ondan daha bâtıl inkâriyle işi mutlak itikatsızlığa götürmüş, ruhlara müthiş bir şüphe aşılamış; ve belki kendi yanlışının tek doğru tarafı olarak, kilisenin bir ruh ve istismar baskısından başka bir şey olmadığını iddiaya kadar varmıştı. Bu eda, hak veya bâtıl, dinî müesseselere karşı her baş kaldırışta, satıh mantığıyle hareket eden ihtilâllerin baş sloga-

nıdır; ve doğru olduğu yerde bile en büyük yanlıştır. Tek dâva, hak olan inanışı tespitte ve onun samimîler kadrosunu kurabilmekte... Ötesi türlü ve sayısız bâtılın, türlü ve sayısız bâtıla karşı ayaklanmasından başka bir şey olmuyor; ve hâk, hakka benzer dış çizgilere rağmen, hep muallâkta ve münezzeh kalıyor; bir sürü satıh mantığı hokkabazlığı ve kolaycılık da birbiri peşinden sökün ediyor.
îşte Fransız inkılâbının din aleyhtarı cephesinde bu girift ve dolaşık hakikat tecellesinin bir tazahürünü görüyor ve onu 1917 Rus ihtilâlinde en keskin derecesine erişmek üzere, ilk dinsizlik davranışının moda tarlasını eken bir tohum diye vasıflandırıyoruz. Dine karşı dinsizlikten gelen hareket, o din ne olursa olsun, mücerret din anlayışını zedeler ve dine karşı savaş ancak dinler arası olabilir.
Dediğimiz gibi Kral, ihtilâlin kiliseye karşı aldığı bu tavır önünde, vicdanından tokatlanmış oldu ve bu tokat ona, suratına indirilmiş olmaktan daha fazla dokundu.
Artık tek yol onun Fransa'dan kaçması ve sınır boylarında bekleyen kuvvetlerin başına geçerek Fransa'yı dışından toslaması...
Bu işe, Kraliçenin âşıkı olduğu rivayet edilen (Fersen) isimli İsveçli bir asilzade memur edildi. Büyük bir araba yaptırıldı ve arkasına, dikkat ve hayret çekici şekilde kocaman bir (bagaj} yeri eklendi. Burada Kraliçenin eşyası nakledilecekti. Kraliçe bununla kalmadı. Yola çıkacağını bütün dünyaya ilân edercesine kendisine çamaşırlar ve seyahat elbiseleri diktirdi. Bununla da kalmadılar... Kralı bekleyen (Marki do Buyye) ordusundan yollara karakollar

çıkarmasını ve Kralın geçeceği yollan kollamasını istediler. Bunun mânası şuydu:
— Fransa'dan kaçıyorum! Ordumun ve dışarda hazırlanan kuvvetlerin başına geçip Fransızlara zorla eski Krallığı kabul ettireceğim! Haberiniz olsun!..
İhtilâl ve mukabil hareket tekniğinde en ihtiyatsız, budalaca bir davranış...
— Beni yakala! Tahtımdan büsbütün indir ve başımı cellâda teslim et!
Dercesine gülünç ve (romantik) bir tertip...
isveçli asilzade (Fersen)in arabacı olarak sürdüğü ve içinde Kralın uşak kılığiyle bulunduğu araba, 20 Haziran 1791 gecesi sabaha karşı hareket etti ve esaslı hiçbir zorluğa rastlamadan, (Buyye) ordusuna pek yakın masefeye kadar sokuldu. Birtakım mânâsız şatafatlar, bol bol bahşiş dağıtmalar, bazı müfrezeler tarafından maiyet edasiyle takip edilmeler, bazılarına Kralın kaçmakta olduğu şüphesini verdi ve bunlardan vaktiyle (Dragon) alaylarında bulunmuş biri, keçi yollarından kestirme geçerek (Varen) mevkiinde Kralın önüne geçti. Eğer Kral yolda (fantezik)

sebeblerle lüzumsuz duraklamalar yapmasaydı, çoktan (Marki do Buyye) birliklerine erişmiş olacaktı.

Fakat kader; nice püf noktasından hadiseleri bambaşka yönlere çeviren kader...

Kralı, gece yansı, arabasının penceresinden içeriye bir fener uzatarak tanıdılar, karşısında eli kolu bağlı duran süvari birliğine rağmen arabadan indirdiler, çan sesleriyle etrafı birbirine kattılar, ne Kral, ne süvariler (enerjik) bir davranış gösterebildi,, adetâ halktan başka herkesin eli ayağı tutuldu ve bedbaht adamı omuzladıklan gibi, her adımda çoğalan bir halk yığını içinden geçirerek Paris'e iade ettiler.

Son derece çekici bir roman... İşimiz anlatmak olsaydı, Kralın kaçış macerası üzerinde uzun uzun durmaya değerdi.

Kral da, en küçük bir (enerji) gösterebilseydi, Paris'e,

kellesini vermek üzere döndürüleceği yerde, aynı yere, ordusunun başında tahtını döndürecekti...

Büyük kader cilvelerinden biri...

MANZARA

Kral, 6 gün süren maceralı bir yolculuktan sonra Paris'e döndürüldü. Halkta öfke ve tiksinti taşkın...

Meclislerde, siyasî kulüplerde tek mesele: İdare şekli ne olacak? Krallık mı, cumhuriyet mi? Krallıksa hanedan değişikliği suretiyle mi, şimdilik bir «nâib» tayin edilmesi şekliyle mi?

(Jakoben) Kulübü Cumhuriyet fikrinde ısrarlı... Kral düşürülmeli ve muhakeme altına alınmalı!,. (Konvansyon Nasyonal) meclisi seçilmeli, temeli o meclis atmalı!...

(Jakoben)ler, (Kordelye)ler, (Föyyan)lar, (Dük d'Orlean)cılar, şunlar, bunlar çekişmekte devam ederken Millî Meclis, öteden beri düşündüğü esası formüllendirdi:

— Meclis kararlarını Kralın red veya kabulü diye bir şey kalmamıştır. Meclis neye karar verirse kanun odur. Hükümet ve nazırlar doğrudan doğruya Meclis emrindedir. Karar ecnebi devletlere bildirilecek, (departman-vilâyet)lere komiserler gönderecek ve orduya sadakat yemini ettirecektir. Bu yeminde Kralın adı geçmeyecektir. Kral, şimdilik, (Tüilri) sarayında (Lâfayet)in emanet eline bırakılacaktır.

Bütün bunlar yapıldı ve 20 Hazirandan 14 Eylül tarihine kadar, adı konulmadan geçici ve zoraki Cumhuriyet idaresi kurulmuş oldu.

Meclisin, Kralı, son hadiseden dolayı mes'ul tutup tutmayacağı, muhakeme altına alıp almayacağı meselesi Millî Meclisin 13 Temmuz tarihli toplantısında ele alındı. Tanzim edilen raporda, Kralın mesuliyetsizliğine karar verilmesi isteniyordu.

Firar hadisesinden sonra ise Paris'te kaynaşma ve sürtüşmeler üstüste... Bunlann başında (Volter)in kemiklerini Paris'te (Panteon)a nakletme hadisesi var. Eski Yunan
207

üslûbunda, yüksek sütunlar üzerine oturtulmuş müselles biçimde bir cepheye «Büyük adamlara vatan minnettardır» ibaresi yazılı (Portenon), Millî Meclis karariyle kapısını (Volter)e açtı. 13 inci Asır boyunca bütün Avrupa'ya mücerret din düşmanlığını aşılamış olan bu menfî dehâyı, halk, kemiklerini öpercesine göğsüne bastı. Bu işi yaparken de, onun, bir devirde söylediği sözü hatırlıyordu:

«— Her şey yalanda büyük bir inkılâp olacağını gösteriyor. Ama ne yazık ki, ben onu göremiyeceğim!»

Temmuzun 13 üncü günü ihtilâlin ikinci yıl dönümü münasebetiyle (Nötr Dam) kilisesinde, ruhanî bir âyin düzenlendi ve dine aykırı ihtilâl temsilcileri, Paris Piskoposunun idare ettiği bu âyine katıldı. Ertesi günü aynı Piskopos «Vatan Mihrabı» üzerinde de âyinini tekrarladı. O gece, 20 nci Asırda «Işıklı Şehir» ismini alacak olan Paris donanma şenlikleri içinde...

Daha ertesi günü (15 Temmuz mesele şu:)

— Kralın işten el çektirilmesi dâvasına mutlaka kat'î bir şekil vermek lâzım!..

(Lâfayet), Meclisin etrafını 5 bin kişilik «Millî Birlikler»le muhafaza altına aldı. Kralın saltanattan düşürülmesine ait bir «mazhar» yazıldı, «Vatan Mihrabı»na asıldı, Paris halkının imzasına arzedildi ve suretleri de aynı muamelenin yapılması için (departman)lara gönderildi. Fakat hâlâ Krallıkla Cumhuriyet arası kekelemeler, zikzak çizmeler... O hengâmede Paris'in nasıl bir ruh haleti içinde bulunduğunu anlamak için, küçük fakat mânaca çok büyük bir hadise:

Pasta satan bir kadın sabahın en erken saatinde (Şan do Mars) meydanına'gidip «Vatan Mihrabı«nın üstüne çıkıyor. Müthiş bir çığlık... Kadın var kuvvetiyle feryadı basmaktadır. Meğer «Vatan Mihrabı»nın altında saklanmış bir berberle bir emekli asker, arka üstü yatmışlar, iş olsun gibilerden, tahta döşemeleri burgulamıyorlar mıymış?... Belki de açacakları delikten merasimi takip etmek için... Burgu tam da kadının çıplak ayağını bastığı noktaya rast-

"|amış ve kadın basmış çığlığı... Çığlığa koşuşanlar berberle •emekli askeri döşemelerin altndan çıkarıyorlar ve tek kelime dinlemeden linç ediyorlar... İşte halk tabakalarının bir kere kudurunca düştüğü ruh haleti:

— Vay sen «Vatan Mihrabı»na hakaret ettin! çek ce-:,zanı!..

Biçareleri öldürenler de, ellerindeki çamaşır tokmaklariyle saldıran çamaşırcı kadınlar... Ve artık meydan dol-

du, intizamı sağlamak isteyen «Millî Birlikler» ve (Lâfa-
•yet) üzerine ateş açıldı; ve bu hadise halkta (tansiyon)un <nerelere yükseldiğini gösterici bir misal teşkil etti.

Artık halk, hâlâ Kral tarafları kanadının ağır bastığını 'hissettiği Meclis ve doğrudan doğruya Kral aleyhindedir ve ihtilâl, hâlâ hadiseleri önünden çekip yürütecek güdü-<cüler kadrosunu bulamamıştır.

(Şan do Mars) hadisesi büyüyor; ve halkla halk, askerle asker, halkla asker arasında yüzlerce ölüye mal olan kırış-malara kadar gidiyor.

Ortada, sarayına hapsedilmiş, iradesiz bir Kral, bin atın bin istikamette çektiği bir Meclis; (Jakoben), (Kordel-ye), (Föyyan) isimli, bacalarından ateş fışkıran fikir ocak-ları kulüpler, şaha kalkmış, gözleri kan çanağı bir halk, silâhını nereye döndüreceğinden habersiz, parça parça bir ordu... Kimin kimi sürdüğü, kimin kime bağlı olduğu belli değil... Kâbuslarda bile görülmemiş bir (dezord-nizamsız-lık) manzarası...

KURULUŞLAR

DAVRANIŞLAR

Evvelâ, buraya kadar, ihtilâlin hizip hizip fikir ocak-ları olarak adlarından bahsettiğimiz kulüpler...

(Jakoben)ler... Toplandıkları mekân, tonozlu, basık kubbeli bir manastır olduğu için onun ismini alıyor: (Ja-koben Sent Honore)... Yaftası da «Pariste Jakobenler ma-nastırında Meşrutiyet Bağlıları Cemiyeti»... Başlangıçta gizli, sonra açık toplantılar... Meşrutî Krallık taraftarı ve

istibdat idaresi aleyhtarı olan bu kulübe asillerden (Dük do Giyyon) ve (Prens do Bruli) gibiler de girdi, hattâ reis-lik makamına yükseldi. Fakat kulübün ruhu (Robespiyer) gibi taşkın şahsiyetler elinde... Bu kulüp, uzun zaman âza-sı arasına aşağı sınıf halkı kabul etmedi, (Burjuva) sınıfı ileri gelenleri ve kalem ve fikir adamlarından mürekkep bir örgü belirt'ti: Fransanın her tarafında şubeler açtı, va-tan ve milliyet tutkusu üzerinde de hayli tesir yaptı. Kral-cı (Marki do Buyye) çapulcu ve nizamsız ihtilâl orduları-

nın kazandığı, inkılâp çapındaki (Valmi) muharebesini,
(Jakoben)lerin tesiriyle elde edilebilmiş bir zafer olarak
kaydeder. (Jakoben)ler,, hürriyet ve onun davet ettiği teş-
kilât, nizam ve ruh haleti üzerinde, büyük bir dünya görü-
şüne malik olmaksızın, ihtilâlin fikir ve hamle kadroların-
dan en canlısı sayılabilir.

Ondan sonra (Kordelye)ler... Bu kulüp, halk hâkimi-
yeti ve millet reyi üzerine dayalı bir demokrasi ve Cumhu-
riyet gayesi peşindedir. Âzası arasında da (Danton, Kamiy
Dömulan, Mara, Heber, Anakarsis, Furniya, Vensan) gibi
aşırılar vardır. O da (Jakoben)ler gibi (Kordelye) manas-
tırını mekân edinmiş, ismini bu münasebetle almış- ve dai-
mî olarak Millî Meclis ve Belediyeye karşı muhalefet tav-
rım korumuştur. Halka da korkulu bir mihrak gibi görün-
müş ve sevgi ve güven telkin edememiştir.

(FÖyyan)lar da isimlerini bir manastırdan aldılar. (Ja-
koben)lerden kopma... İkisi de meşrutî Krallık taraftan...
(Barnav, Lâmet, Adriyen do Pür) gibilerin başında bulun-
duğu bu kulüp, Krallığın sükutiyle beraber eridi, gitti ve
renk değiştiren (Jakoben)leri kuvvetlendirmekten başka bir
şey yapamadı.

Şimdi sıra «Basın» dedikleri matbuatta :

Dünyada ilk gazete, ilk olmamakla beraber (Mara)nın
(Ami dü pöpl - Halk dostu)dur. Matbaanın icadından uzun-
ca bir devre geçmiş olmasına rağmen bu muazzam icadın
«mevkute» dedikleri bellibaşlı zaman bölümlerinde ve gün-
lük, haftalık, aylık şekillerde kullanılması ve her türlü
fikir ve tenkit gayesini belirtmesi, Fransız İhtilâlinin eseri-
210

dir denilebilir. İhtilâlin ve ihtilâl zümrelerinin umumî ef-
kârı nişanlamakta en kuvvetli silâhı bir matbuat olmuş;
ve sonra matbuat hürriyeti tereddiye uğrayıp baskı altına
alınıncaya kadar da sahiplerine ve onların gayelerine bü-
yük hizmetler etmiştir. Silâh olmaya silâh; fakat kullanana
ve onun hedefine bağlı... Hayır ve şerrin mücerret aleti...

Fransız İhtilâlinde matbuat hürriyeti, (Brisso), (Mira-
bo), (Barer) gibi kalem ve söz sanatkârı şahsiyetlerce mü-
dafaa ve elde edilmiş, Krallık buna boyun eğmiş, fakat
Millî Meclis bu müthiş silâhtan korkmuş ve hiçbir zaman
onun tam teşekkül ve tesisine çalışmamıştır. Hattâ arada
halk da bazı neşir vasıtalarının makinelerini kırmış, kalıp-
larını parçalamışsa da, yine esasta basına dokunulamamış
ve bu netameli basın hürriyeti, ihtilâlin artık kendi kendi-
sini yemeye başlayacağı, Krallık devresinin sonuna dek
sürmüştür. Türlü türlü varakpareler: Kralcıların «Kral
dostu», (Kordelye)lerin «Millet hatîbi», Meşrutiyetçilerin
(Provans - Taşra Postası), (Barer)in «Doğuş»u, (Brisso)jiun
«Fransız Vatanseveri», (Perle)nin «Şura-yı Ümmet»!, (Ka-
miy Dömulen)in «Fransa ve Braban İnkılâbı», (Prüdom)un

«Paris İnkılâpları» ve daha neler ve neler!... Bir de ileride devletin resmî gazetesi yerine geçecek olan «Millî Gazete».. Ve ihtilâlin lehinde ve aleyhinde nice broşür, risale, kitap... (Eta Jenero) kırması Millî Meclisin iç kuruluşları da alâkaya şayan... Bildiğimiz gibi evvelâ ve ilk şekil değişti-> rişi «Millî Meclis» ve sonra «Kurucu Meclis» halinde Her 15 günde bir reis... Gelip geçen reislerden başlıcaları (Bay-yi), (Dük do Liyankur), (Lö Şapölye), (Klermon), (Kamu), (Taleyran), (Rabo Sent Etyen), (Siyes), (Düpon), (Melen), (Barnav), (Aleksandr do Lâmet), (Petyon), (Gregaar) (Mira-bo), (Adriyen) vesaire... 30 kadar iş şubesi ve bunların en-cümenleri... Başta Anayasa, Maliye, Mezhep işleri, Derebey-lik hakları, Askerlik, Müstemlekeler, Umumî Emniyet, (Dip-lomasi) encümenleri... Meclis bu encümenler vasıtasiyle hükümet işlerine de müdahale ve icra manzumesini kendi-sine bağlamış olma vaziyetinde...
Partiler malûm... Parti şeklinde değil de, mahut ku-

lüplerde görüldüğü gibi fikir ayrılığı hizipleri halinde... Hiçbir kulübe bağlı olmadan zümre teşkil edenler de var... Bir tanesi (Mirabo)...
«Aristokratlar» isimli bir sağ cenah, bir de «Vatanper-verler» adlı sol cenah... Aralarında da birtakım farklarla kopuntular... Meselâ (Jakoben) ve (Kordelye)lileri kuşatan sol cenahın iki ismi var: (Jakoben)ler ve «Azgınlar»...
Sağ cenahın ucundaki şahsiyetlerin başlıcalan (Düval do Premenil) ve (Vileont do Mirabo)... Bu (Mirabo), meş-hur (Mirabo)nun kardeşidir, gece gündüz içtiği için «Fıçı» diye lâkaplanmıştır, kardeşi (Kont Mirabo)yu hiç sevmez, halk da ondan nefret eder. Aralarında hitabet kudretiyle meşhur ve sol cenaha kelâm yıldırımları yağdıran rahip (Müri), (Kazales), rahip (Monteskiyö)... Aristokratlarla de-mokratlar arasında «Sağın Merkez Grupu» diye anılan mu-tediller... Bunlar, meşhur (Monteskiyö)den ilham almış, ingiltere usulü Kralcı... Sonra, Meşrutiyet yanlısı merkez grupu... Bu grupta da, âlim, mütefekkir, mütehassıs tip-ler... (Lâfayet) de onlardan...
Nihayet sol cenah, meşhur üçler... (Adriyen do Pür), (Aleksandr do Lâmet), (Barnav)... Hangi kulüpten olduğunu bildiğimiz bu üç kişi, Meşrutiyet taraftarlığında şiddetli... Hitabetleri de güçlü... Solun sol ucunda ise (Robespiyer), (Petyon), (Dubua Franse), (Priyör), (Rederer)...
Ateş ve hitabette en kuvvetli bunlar...
(Mirabo), o, ihtilâl sahnesini açan adam denilse yanlış olmayacak adam, birkaç kere dokunduğumuz gibi hiçbir hizipten değil, ortada, her tarafta ve ferdiyetinin şahlanış-ları içinde... Ahlâk bakımından zaif, itibarsız, hırslarını doyuramaymca da saraya yönelik ve oradan rüşvet alan adam... ihtilâlin ikinci yılı Nisan ayında öldü. (Panteon)a

gömülen ilk ihtilâl büyüğü...
(Şan do Mars) faciasından sonra 2 ay müddetle geceli gündüzlü çalışan Meclis, siyasî ve içtimaî teşkilât kanunlarını tamamladı; millete verilecek umumî terbiye, maarif ve hâkimiyet hakkı anlayışı bakımından yapılması gereken programı, yeni meclise bıraktı. Anayasayı da 13 Eylülde

ikmal etti ve Kralı, bunu kabul veya red hususunda serbest ilân etti. Kral ise ertesi günü Meclise gidip Anayasayı kabul ve gereğince hareket edeceğine yemin etti. Meclis Krala birdenbire merhamet ve şefkat tavrı takınır oldu- Kralın kaçışında suçlu bilinenleri affetti ve l Mayıs 1788'-den başlayarak geçerli olmak üzere siyasî suçlar hakkında umumî af çıkardı.
Ve...
Ve, âzasından hiç kimse yeniden seçilmemek şartiyle vazifesinin nihayet bulunduğunu ilân ve kendi kendisini feshetti.
ihtilâlin ilk devresi bitmiş ve her şeyi yeni gelecek Meclise bağlı olajrak 1791 Eylülünden öteye kalmıştır. Halkın her ân bileği taşında gidip gelen heyecanına rağmen idarecilerde bir tavsama, gevşeme ve açık araları yanaştırma gayreti...
İhtilâlin büyük (dinamik) safhası, 1791'den sonra' açılacak ve Fransa, başta Kral ve Kraliçenin kelleleri, bfr- kan seli içinde yüzmeye başlayacaktır. \

SON SAFHA

Bu noktaya kadar, yerine ve gayeye hizmetine göre kâh teferruatçı, kâh icmâlci ve kâh . yıldjrımvâri acele çizgilerle resmettiğimiz Büyük Fransız İhtilâlinin 1973'e kadar süren yine iki yıllık son safhasını, hikâyeden ziyade (sentez) kaygımız dolayısiyle artık kısadan kısa bir öz mahiyetinde ele alacağız.
(Eta Jenero), «Millî Meclis», derken «Kurucu Meclis», Eylül 1791 nihayetinde kapılarını kapadı. Âzası yepyeni ve yaşça çok genç (Asemble Lejislativ - Kanun Koyucu Meclis); ve peşinden 21 Eylül 1792 tarihinde (Konvansiyon Nasyonal - Millî ahd veya Anayasa Meclisi)...
(Robespiyer), (Mara) ve (Danton) ikinci Meclise dışından hâkim olma gayretindeler... (Bayyi) Belediye Reisliğinden, (Lâfayet) de «Millî Birlikler» başkumandanlığından istifa etmişlerdir. (Jirond) mebuslarının kurduğu (Ji-

ronden)ler hizbi, (Volter)ci ve dinsiz... Ve (Gokoben)lere

bağlı olmakla beraber, (Jan Jak Ruso) mektebinin adamı tabiatçı (Robespiyer)e aykırı... Asıl fark ileride, (Konvansiyon Nasyonal) devresinde görülecek...
Papalığa bağlıyken Fransaya ilhak edilen (Avinyon) ve civarında, Papalık ve Fransa taraftarları arasında müthiş boğuşmalar ve karşılıklı zulüm...
İkinci Meclisle Kral arasında yine din meselesinden ihtilâf... Yemin eden ve etmeyen papazlar, işi bir iç savaşa götürmekte... Kral bu mevzuda İkinci Meclisin, papazlar aleyhinde hiçbir kararını tanımıyor.
Fransa dışına hicret eden zadeganın, belli bir tarihe kadar dönmezlerse idam mahkûmları sayılacağı ve mülklerinin zaptedileceği kararı da Kral tarafından tasdik dışı...
Avrupa hayrette... Bazı rakip devletler Fransanın zaafını görmekle memnun, halkları heyecan ve tecessüs içinde; fakat (Monarşik) idare zihniyeti telâş ve korkuda...
Buna karşı, Prusya ve Avusturya hükümdarı (Pilniç) şehrinde buluşuyorlar ve arkalarından iten Rus Çarının da teşviki altında Fransaya silâhla müdahaleye karar veriyorlar... Fransada herkes karşı harekete ve muharebeye taraftar... Mecliste (Brisso)nun sözleri:
— Öyleyse biz daha evvel hücum edelim!
Avrupa mutlakiyet idareleri ise Fransaya çullanmak için, orada bir iç savaşın patlak vermesini bekliyor.
Fransa silahlanmakta ve biricik üniforma birliği alâmeti olarak başlarda kırmızı takkeler...
Nisan 1792'de Avusturyaya harp ilânı... Fransız ordusu berbad ve hem keyfiyet, hem kemiyette zaif... İlk atılışlarda (panik) ve hezimet...
Kral artık ihtilâlden evvelki tavrını takımrcasına dik kafalı ve Meclisin bütün kararlarını geri çevirme tutumunda...
Ve işte, ihtilâli eski rayına oturtma, hattâ müthiş bir hızla yokuş aşağı sürme davranışına başlangıç olarak, iradenin tekrar halka geçmesi ve Krallık müessisesi üzerine halk yürüyüşü!... Meşhur (Sent Antuan) ve (Sen Marso) semtleri halkının, önce Millî Meclise baş vuruşu ve sonra (Tüüeri) sarayına saldırışı... «Millî Birlikler» askerleri, kadınlar, çocuklar, serseriler, efendiler, gençler, ihtiyarlar, hep bir arada... Halk iradesi tereddütlü demlerde daima öne geçiyor ve ihtilâl arabasına, kayalıklı dönemeçlerde parçalanacağı hissini aşılayıcı bir hız veriyor.
Sarayda 200 kadar asilzadeden başka kimse, İsviçreli asker ve hassa askeri yok... Hücum... Kınlan parmaklıklar ve devrilen kapılar... Merdivenlerden ve divanhanelerden koşuşanlar... Kral... Önüne birkaç zabit geçmiş, kılıçlarını çekmiş, bekliyorlar... Kralın emri: «Kılıçlarınızı kınlarına koyunuz!» Saldırganların elebaşlarından biri Krala yaklaşıyor ve haykırıyor:

— Mösyö!
Bu hitapta artık onu Kral tanımamanın işareti:
— Mösyö! Siz sadakat ve ihlâstan uzak bir insan, bir hainsiniz. Bizi daima aldattınız! Hâlâ da aldatmaktasınız! Ama artık sakınınız! Artık daha fazla dayanabilmeye imkân kalmadı. Millet sizin oyuncağınız olmaktan usandı!
Kral sessiz ve hissiz... Cevap :
— Ben sizin Kralmızım! Anayasa ile öbür kanunların bana emrettiklerini yerine getireceğim!
Kral, kalabalık içinde, boğulacak, parçalanacak gibi... Tarihçiye göre bir din meselesinden çektiği bu ezadan ötürü büyük bir sükûn ve huzur arzediyordu. Bir zabit ona yaklaştı ve «korkmaymız!» dedi. Kralın karşılığı:
— Korkuyorum! Bir hristiyana ölüm yatağında yapılacak son âyini, kendime çoktan yaptırdım. Ne isterlerse yapsınlar!...
Kral, kendisine uzatılan kırmızı takkeyi başına geçiriyor, uzatılan şarabı milletin şerefine içiyor. Küçük veliyahtın da başına bir kırmızı takke geçiriyorlar; bu takke çocuğu boğacak gibi çenesine kadar iniyor. Saldırganlar her şeyi ikincisinde halletmek üzere çekiliyorlar. Kral, başında, farkında olmadan taşımakta devam ettiği kırmızı takke, dairesine geçiyor. Takkeyi ihtar ediyorlar: nefretle çıkarıyor, yere atıyor ve çiğniyor!

(Lâfayet)in, ordusunu bırakarak Paris'e gelişi, Meclise' gidip cür'etli bir nutuk'çekişi ve saraya hücum vakası suçluları hakkında takibat isteyişi:
— Millî hâkimiyeti kendi istibdat eline alan partinin mahvedilmesin! ordu adına dilerim!
Muvaffakiyetsizlik...
Birçok (departman)larda toplanan (Federe)lerin akın akın Paris'e gelişi... 600 bin gönüllü; fakat gıdasız ve teçhizatsız... İleride (Napolyon Bonapart)ın mareşalleri ve generalleri yerine geçecek (Hoş, Marso, Kleber, Deze, Masene, Bernadot, Süit, Müra, Kelerman, Jober, Jurdan, Ney Ojero, Odino Viktör, Zöfevr, Mortiye, Grüyon, Sen Sir, Mouse, Davo, Makdonald, Klârk, Serürye, Perinyon) gibi inkılâp şevk ve heyecanı içinde ve her biri istikbalin büyük şöhreti askerler, aç ve çıplak gönüllülerden bir ordu yuğurmak gayretinde... Tek nakarat «Vatan»... Ve inkılâbın getirdiği bu kelime ciğerlere işlemiş, kitleleri ve insanları ciğerlerinden dağlamıştır.
Marsilya taburiyle beraber gelen bir istikhâm yüzbaşısı, (Ruj e do Lil), güfte ve bestesi kendisinin, meşhur (Marseyyez)i, yeni aşk ve şevkin nağmesi halinde orduya ve millete hediye etti ve o gün, bugün (Marseyyez) Fransız Millî Marşı olarak kaldı.

6 Temmuzda yeni bir Meclis kararı: Her nahiyede bir «Vatan Mihrabı» kurulacak... Çocuklar buraya getirilecek, doğumlar ve evlenmeler burada kaydedilecek... Vatan uğrunda ölenlerin isimleri burada taşa kazınacak... Kilise yerine «Vatan Mihrabı» ve dinî vecd yerine vatan heyecanı... Muallâkta bir dâva... Din olmadan vatanı azizleştirmeye kalkmanın sakamet ve dalâlet örneği...
Askerî vaziyet kötü... (Flandr) da mağlûbiyetler...
7 Temmuz 1792'de (Lâmuret öpücüğü) demlen hadise... Bu isimde bir mebus Meclise haykırıyor:
— Nedir bu perişan halimiz? Ne yapacaksak yapalım!' Mebuslar meclisi mi, Ayan (senato) mu, Cumhuriyet mi, Krallık mı, Anayasanın korunması mevzuunda başka bir' şekil mi, her neyse!... Bütün mebuslar kürsüye gelsin ve

tek tek fikrini temayülünü ortaya döksün!
(Kristof Kolomb)un yumurtayı durduruşu kadar basit bir teklif, kalblerdeki umumî düğümü bir anda meydana çıkarıyor, çılgınca alkışlanıyor, her parti ve her zümre bağlısı birbirine sarılıp öpüşüyor; ve bu hadise (Lâmuret öpücüğü) diye isimlendiriliyor. Fakat ertesi günü her şey «eski tas, eski hamam»... O gün Mecliste karmakarışık oturulmasına karşılık, bir gün sonra bütün parti ve hizipler yine yerlerinde...
Temmuzun 27 inci günü «Vatan tehlikede» ilânı... Şark Ordusunda her ân büyüyen bozgun... Toplar atılıyor, çanlar çalmıyor, sokaklara beyannameler asılıyor. Bütün Fransa çalkalanmakta... Gönüllü alaylarının başında «Hürriyet, Eşitlik, Anayasa, Vatan» yazılı bez levhalar,.. Mustafa Reşit Paşasından Mithat Paşasına, derken Talât ve Enver Paşası- -na kadar, sahte Türk inkılâpçılarının, kuru kelimelerden ideolocya reçeteleri bunlar...
Nihayet 10 Ağustos; ve Fransa'nın ölüm-dirim oyununa giriştiği bir demde; belki de bu şartlardan faydalanmaya kalkışacak olan kralın artık encamını tespit etmek davranışı... Evvelki (Tülleri) hücumunun ikincisi ve kat'i netice,* leri olan bu davranışı, hususiyetle, Fransa'ya karşı müttefik ordular kumandanı (Dük do Brönşvig)in beyannamesi kamçılıyor. Özü şu:
— Ordularımıza mukavemet Fransa Kralına ihanet sayılacak; ve eğer Kralın kılına dokunulacak olursa, Pariste taş üstünde taş bırakılmayacak!..
Artık Kral, milletin gözünde düşmanla el eledir; ve lâyığı neyse bulmalıdır.
Birinci saldırışın tamamlayıcısı olarak saraya ikinci saldırış... Kralın bazı gizli ve hususî tedbirlerle saraya yığdığı 6 bin kadar, isviçreli, jandarma, Muhafız ve «Millî Bir likler»den sadıklar kuvveti... «Millî Birlikler »den son dakikada halk kuvvetlerine katılma ve sarayın kuşatılışı... ilk hamlede 10 binden fazla halk ve elinde 12 top... Kralın

Meclise sığınmak üzere (Tüileri) bahçesinden geçerken sözü:

M

217

— Bu yıl yapraklar vaktinden önce düşüyor!

Halkla İsviçreli askerler arasında ateş... Halktan ilk hamlede 300 ölü... Kral Meclisteyken bütün Paris, onbinlerce insan sarayın önünde... Yangın, top, tüfek ateşi, anababa günü...

Uzun bir çarpışmadan sonra saray basılıyor; İsviçreliler vahşice doğranıyor, her şey yakılıp yıkılıyor ve son hücum, artık her şeyin akıbetini gösterici şekilde bilançosunu çiziyor: 5-6 bin ölü... İhtilâlin en büyük toplu çarpışması budur.

Meclise sığınan (16. Lûi) mırıldandı:

— Aranıza geldim! Büyük bir cinayete engel olmak için...

Reisin cevabı:

— Meclisin azm ve metanetinden emin olabilirsiniz. Âzası, millet haklarım ve şu anda mevcut hükümeti ölünceye kadar korumaya yemin etmişlerdir.

İsyancıların muvaffakiyet kazanmayacakları zanniyle söylenen «şu anda mevcut hükümet» lafı, isyan muvaffak olunca Meclis zaptından çıkarılmıştır. Tarafların birbirine güven ve istinat derecesine bakın!..

Yeni baştan kabaran ve türlü çatlaklar veren hadiseleri ve Fransa'nın iç ve dış vaziyetini düzeltemeyeceğini anlayan İkinci Meclis vere vere şu karan verebiliyor:

— (Konvansiyon Nasyonal) isimli bir Meclis kurulacak, millî hâkimiyet ve umumî eşitliği sağlamak için gerekli tedbirleri bu Meclis alacak; o zamana kadar da icra kuvvetleri reisine (Krala) işten el çektirilecek...

Meclis, Kral ve ailesine, millet nazaret ve murakabesinde (Lüksemburg) sarayını münasip görürken, (Komün) isimli Belediye Meclisi işe el attı ve Kralı (Tampl) dedikleri zindanvâri kuleye tıktı. Artık ileride komünistlerin, . isimlerini örnek alacağı (Komün)ler, «Ali kıran, baş kesen» rolüne doğru uzanmaktadır.

Meclis, hüküm ve nüfuzunun ne nispette olduğu belirsiz, çıkaracağı kanunların Kral tasdikine ihtiyaç olmaksızın geçerli sayılmasına karar verdi, «Muvakkat İcra Kuv-

218

vetleri Meclisi» namiyle bir hükümet kurdu ve (Danton)u da adliye nazırlığına getirdi. Son ayaklanmalarda parmağı

bulunan (Danton), ifratçılarla itidalliler arasında köprü rolü oynamak için getirilmişken en kısa zamanda hükümetin ruhu ve kendisi oldu. İç ve dış işleri idarede büyük liyakat gösterdi, bilhassa millî müdafaayı güçlendirdi. Vilâyetler ilk ayaklanmada isyancıları tutmamışken ikincisinde tutuyor. (Lâfayet), hükümete (Sedan)daki karargâhında muhaliftir. Hâlâ ne tarafa çalıştığı kendisince bile meçhul... Son hareketleriyle itibarını kaybetti ve dış memleketlere sığınmağa mecbur oldu.

Hükümet, 10 Ağustos ikinci halk ayaklanmasını Avrupa devletlerine mazur göstermek için el atmadığı propaganda bırakmadı. Avrupa'nın bütün tarihî şahsiyetlerini «vatan ehli» ilân etti; ve İnkılâbın iyi ve güzel telâkki edilmesi için manevî zeminler açmaya koyuldu. Hususiyle İngiltere başa alındı ve (Danton) bu siyaseti körükledi.

Paris'te «intikam, intikam!» sesleri ve bu isimde bir mahkeme kurulmas-ı isteği... Belediye Meclisinin beyannamesi :

«— Ey millî hâkimiyete eren vatandaş! İntikam duygunu sakla! Adalet bugün kuvvet kazanacak! Bütün suçlular darağaçlannda sallandırılacaklar!»

Muhtelif, mahkeme teklifleri... Askerî, beledî veya Meclis emrinde...

(Mara) haykırıyor:

— Kıtalden, kırıp geçirmekten gayrı çare yoktur!

Çekişmeler, tartışmalar:

— (Engizisyon)a mı gidiyoruz? Asla!...

— İnkılâp, yalınız Fransa'nın değil, bütün insanlığındır. Beşeriyete hesap vermek borcundayız!

Millî Meclis 18 Ağustosta (Lâfayet)i vatana ihanetle suçlandırdı ve aynı gün fevkalâde bir mahkeme teşkiline karar verdi. (Danton)un bildirisinde son cümle:

«— Mahkeme adaleti başlıyor! Halk artık bu işlerden el çekmelidir.»

Halkı memnun etmek için Meclis karan:

— Fransa'ya silâh zoriyle giren göçmen asilzadelerin mülkleri zaptolunacak ve yeminsiz rahipler 15 gün içinde hudut dışı edilecek...

Fevkalâde mahkeme günde en aşağı l kişi astırdığı halde gevşek telâkki ediliyor ve Prusyalılar Fransa'yı istilâda devam ediyor. (Long Vi) kasabası Almanların elinde... Heyecan korkunç... Yeniden 30 bin kişi silâh altında. Hükümet, istilâ karşısında Paris'ten uzaklaşmayı, Kralı da

beraber götürmeyi düşünüyor; fakat (Danton) karşı koyuyor :

— Ne olacaksak Paris'te olacağız!

Meclis, işleri kökünden kıvıramıyacağını kestirip de (Konvansiyon Nasyonal)in teşkiline ve her şeyin ona havale edilmesine karar verince (Komün)lere büsbütün azıtmak düştü. (Danton), Belediyeler diktatörlüğünün önüne geçmek için ona verilmesi gerekli ta'vizler bahsinde, düşman sınır dışına atılincaya kadar fermanlarına boyun eğer görünmeyi denedi. Meclisten ev basmak ve şüphelileri tutuklayabilmek gibi. Belediyeler lehine selâhiyetleri kopardı. Buysa türlü yağma ve suistimallere sebep oldu ve İnkılâbın iki kutup teşkilâtı arasında yine bir çatışmadır başladı. Belediye, dilediğini zindana atıyor, dilediğini hapisten çıkarıyor, kazaî ve icraî tasarrufu elden bırakmıyor ve bütün bu usulsüz ve kanunsuz işler, ihtilâl ve inkılâb hukukundan biliniyor. Nihayet Meclis Belediye heyetinin vazifesine son verdi ve 24 saat zarfında başka bir meclis seçilmesini kararlaştırdı. Fakat Belediye Meclisi yerinde, icra müeyyideleri de elinde...

Bütün halk davranışlarında (rejisör)lük vazifesini ihmal etmeyen Belediyenin tahrikiyle yeni bir insan kıyımı... Hapishaneler basılıyor ve mevkuflar paramparça ediliyor. Bir kısmı da, sualsiz, sebepsiz, salıveriliyor. Şu garip olduğu kadar ulvi vakaya bakın:

(Manüel) adlı, Belediye Meclisinden bir şahıs, hapishaneye koşup, düşmanı, meşhur muharrir (Bomarşe)yi karşısına dikiyor:

— Siz benim can düşmanımsımz! (Figaro) gazetesinde

bana etmediğiniz hakaret kalmadı. Şimdi bu hapishaneler kıtalinde boğazlanmak üzeresiniz! Böyle olursa herkes benim sizden öç aldığıma hükmedecek... îyisi mi; kollarınızı sallaya sallaya zindandan çıkıp gidin!

Ve ölmek üzere bulunduğunu bilmekten titril tiril titreyen meşhur muharrir, zindandan, yuvarlanırcasına çıkıp savuşuyor.

Bir kısım hapishanelerde de tutuklular zevk ve safa içinde... Bunlar zengin ve ihtikârcı sınıfı... Avuç avuç (Asinya) sarfediyorlar... Hattâ bir rivayete göre zaten esasında sahte olan bu paraların ayrıca sahteleri de bu hapishanelerde yapılıyor.

(Asinya) mı dedik; izah edelim: ihtilâlin başka ihtilâllere numunelik kargaşalıkları içinde baş vurduğu malî ve iktisadî bir felâket tedbiri, (enflâsyon) parası... Fransız ihtilâlinin cihanda ilk sayılacak müspet ve menfî hususiyetleri içinde (Asinya), 1789 Kasım ayında kilise mülklerine el atıldığı zaman çıkarıldı. Birinci Meclisin çıkardığı l milyar 800 milyon, ikinci Meclisinki 900 milyon, (Konvansiyon)

unki 7 milyar 274 milyon, (Direktuar) zamanındaysa 35
milyar 603 frank... Bugün 40 küsur milyardaki Türk lira-
sının kulakları çınlasın!., ismine ihtilâl dedikleri 1960 gece
baskınından sonra zamanın hükümetini Türk lirasına 3 bu-
çuk milyarlık su kattıkları için ölüme mahkûm edenler, ken-
dileri ve sonraki idareler zamanında bu miktarın 40 milyarı
aşmasını dirayet ve fazilet bildiler...
Fakat Fransızlar bu (enflâsyon) felâketini birkaç yıl
içinde atlattılar ve (Asinya)ları tedavülden kaldırdılar.
(Verdün)ün düşman eline geçmesi halkı büsbütün ku-
durttu ve topyekûn düşman üzerine yüklenmeden, gerile-
rin korunması ve tehlikeden arınması için kıtal fikri son
haddinedek azdırıldı. Bir hapisaneden öbürüne götürü-
lürken yolda parçalatılan 24 tutuklu... Başka Kralın rahi-
bi (Haber), gece yarısı boğazlanan papazlar... (Abey) ve
(Fors) hapishanelerinde güya halk mahkemeleri... (Fors) ha-
pishanesindeki kadınlar, (Bistr) düşkünler evindeki ihti-
yarlar bile kılıçtan geçirildi. Artık iş ihtilâlden çıkarılmış

dünyada hiç bir eşkiya çetesinin yapamadığı ve yapama-
yacağı bir zulüm tiyatrosuna döndürülmüştür. Bunu da
yapan, ruhî ve maddî, bütün dizginlerini koparmış olan
başı boş halk... insan ve mâna kıtaline memur hürriyet
ideali..
Her taraf, her tarafa baş vuruyor, fakat kıtalin önü
alımmıyor. Sadece (Tampl) kulesinde bazı birlikler Kra-
lın hayatını korumaya memur bulunuyor. Bedbaht Kral
da, şiddetle bağlı olduğu dininin gereğince dizüstü sa-
bahlara kadar, top ve tüfek sesleri içinde, kendisince iba-
detle meşgul...
Paris hadiselerini haber alıp derhal payitaht üzerine
yürüyen Almanlar, ihtilâlin verdiği köksüz de olsa yeni
bir vecd ve aşk sayesinde durduruldular, (Valmi) savaşı
neticesinde püskürtüldüler ve ric'ate zorlandılar. Muazzam
hadise!.. Bu derme-çatma, elbisesiz ve silâhsız güruh, han-
gi ruhla, nizam ve teçhizat örneği bir orduyu bozguna uğ-
ratabilmiştir? Hadiseyi haber alan büyük Alman şairi (Gö-
te)nin sözü:
«— Dünyada yeni bir devir açılıyor!»
(KONVANSİYON)
Son safhanın en ehemmiyetli basamağı Eylül 1792'de
seçilen (Konvansiyon Nasyonal —• Millî ahd veya Anaya-
sa Meclisi)dir. ihtilâle, bellibaşlı bir fikir ve hareket züm-
resinin hızını veren ve dizginlerini toplayıp onu keyfince
süren de bu Meclistir. Büyük Fransız ihtilalinin başında
ve ortasındaki kekemeliği bir darbede kaldıran, kendisi
ne göre yeni bir ihtilâl psikolocya ve ahlâkı getiren, yer-
den fışkırmışcasına m'üthiş bir kadro üreten ve güdücü
lüğü eline alan Meclis... Fakat bu Meclisin belirttiğimiz ka-

raktere erebilmesi hemen olmadı. Birkaç mevsim geçirmesi ve pişmesi gerekti.
«İttifak, ahd, anlaşma» mânasına gelen (Konvansiyon) kelimesi, bu yeni Meclise âlem olurken, bir de hukukî anlamiyle anayasayı düzeltmek ve temelleştirmek gibi bir va-

zife ifade ediyordu. Her şeyden evvel bu yeni Mclisin vazife ve selâhiyetleri üzerinde kimsenin peşin fikri yoktu; ve ne olacaksa onun içinden doğup meydana gelecekti.
ilk hamlede, ihtilâlin halkça tanınmış, (Jakoben) ve (Kordelye)ler zümreleri, Paris mebusları olarak ön plânda gölündüler... Bunlar (Robespiyer, Danton, Koloderbua, Biyo Varen, Kamiy Dömulen, Mara, Löjandr, Fabr do Glanten, David, Dük d'Orlean) gibiler... Öbürlerine göre, kimi yazıları, kimi fiilî hareketleri, kimi nutuklariyle mümtazlık kazanmış olan şahsiyetler... Umumiyetle (Jakoben)... Öte yanda da (Konderse, Petyon, Brisso, Lâsurs, Rolan, Verniyö, Kamu) gibiler... (Jironden)ler...
Meclisin 20 Eylülde (Tüileri) sarayında yaptığı ilk toplantıdaki reis ve kâtiplikler seçimi (Jironden)leri tutar gibir hava belirtti. Ortada iki kanat: Krallık taraftarlığiyle suçlandırılan (Jironden)ler ve son kıtallerin tertipçisi diye itham edilen (Montanyar)lar, yani (Jakoben)ler... Halbuki bu teşhis ve tecıimlerin ikisi de yanlış... (Jironden)ler cumhuriyetçi, (Montanyar)lar ise, Fransa'yı kanla sulamaktan başka hırsı olmayan (Mara) hariç, kıtallerle alâkasız... 700 mebustan ibaret (Konvansiyon)un 500 âzası da ne sıcak, ne soğuk... Sıcak veya soğuktan hangisi bu 500 kişiyi peşine takabilirse galip... (Robespiyer)le, (Danton), kendilerine yöneltilen diktatörlük emelim yalanlamak için, ilk toplantıdan l gün sonra, (Manej) dairesindeki içtimada şu üç esası kabul ettirdiler:
1 — Milletçe kabul edilmiş anayasadan başka hiçbir temel kanun olamaz.
2 — Her ferdin hayatı ve malı, millî kefalet altındadır.
3 — Kaldırılmayan eski kanunlar geçici olarak yürürlükte kalacak, ilga edilmeyen memuriyetler devam edecek ve eski vergiler şimdilik sürdürülecek...
Ve rey birliğiyle karar:
— KRALLIK KALDIRILMIŞTIR!
Fakat kimsede «Cumhuriyet» lâfı yok... «Cumhuriyet»

lâfını yalnız Paris Belediyesi ağzına aldı ve Meclise gönderdiği murahhaslar vasıtasiyle bütün belediye dairelerinin Cumhuriyete yemin ettiğini bildirdi.
Daha ertes günü yine (Montanyar)lardan birinin teklifiyle karar:
— içinde bulunulan 1792 yılı cumhuriyet tarihinin bi-

rinci senesi itibar edilecektir!
Yani her mecnun hareketin dünyayı kendisinden baş-
latması ve geçmişi topyekûn inkâr etmesi gibi bir tavır...
Fransa'yı örnek alarak, insanlık sanki o yıl hayata başladı-
ğını kabul edecek ve 18 inci Asrın 92 nci yılına kadar son-
rası ve öncesiyle tarihi kendisinden itibaren geriye doğru
sayacak... Komünist ihtilâlinde de biraralık düşünülen bu
hal, «devrimbaz» yobazlığının en katı misallerinden biridir.
Alelade bir rejim ve idare şeklini, bir din, mezhep, tarikat
gibi vicdanlara aşılama yeltenişi... Fakat bu aşı ne derece-
ye kadar tutabilir; hesaplayan yok!
(Montanyar)lar, (Jironden)ler muharebesi açıldı ve an-
cak 8-9 ay sonra kökünden temizlenmek üzere bir doğuştur
gitti.
(Montanyar)lar, (Jironden)lere:
— Siz Fransa'yı (federal) bölümlere ayırıp parçala-
mak, böylece millî vahdeti bozmak ve Krallığa engelsiz bir
zemin hazırlamak istiyorsunuz!
(Jironden)ler, (Montanyar)lara:
— Siz de, savunduğunuz sıkı merkeziyet usuliyle kendi
diktatörlüğünüzü kurmak hevesindesiniz! Fransa'yı bir
avuç Paris mebusunun boyunduruğu altına almak istiyor-
sunuz.
(Jironden)lerden' (Verniyö):
— Eylül kıtallerinden, (Montanyar)lann başı (Robespi-
yer) sorumludur! insan kıyımını bütün Fransa'ya yaymak
için vilâyetlere bildiriler gönderen (Mara) şu anda mebus
sandalyesinde oturuyor.
Sesler:
— Darağacına, darağacına!
(Mara) kürsüde:

— Sizin öfke ve saldırışınıza göğüs germek için bura-
da kalacağım!
Görülüyor ki, İhtilâlin, dimağ, kalb ve asabî cihaz
merkezi nihayet (Konvansiyon) meclisinde tecellisini bul-
mak ve böylece ihtilâl binbir istikamette yeni güdücülerini
kadrolaştırmak yoluna girmiştir.
(Konvansiyon), güdücülük hâkimiyetinin taraflardan
biri üzerinde merkezleşmesi ve böylece ihtilâl kurmaylık
dairesinin hendesî bir sarahatle çizilebilmesi gayesiyle fıkır
fıkır kaynıyor. Kelâm doğuşu o hale geldi ki. Meclisi koru-
mak maksadiyle taşradan muhafız asker getirtme teklifine
kadar gidildi. Açık bir küçüklük demek olan teklif nefret-
le reddedildi. (Danton)un hizipler etrafında arabuluculuk
rolü de faide vermedi. Söz düellosu kızıştıkça kızıştı. Ama
her şey bu yeni Mecliste müthiş bir (enerji) çağlamaya baş-
ladığını göstermekte devam etti. Eşkıyaca tasarruflar i n1 n ve
ihtilâl sürülerine çobanlık etme gayretinin (Konvansiyon
Nasyonal) elinde köstekleneceğini hisseden Paris Belediye-

si, Meclis aleyhinde bir beyanname düzenleyip Fransaya yay. ma hareketine girişti. Fakat (Konvansiyon) buna mâni oldu ve Belediyeyi hesaba çekmeye kalkıştı. Bir eli Belediyede, öbür eli Mecliste olan sinsilik ve gizli tertipçilik dehâsı (Robespiyer) zor mevkie düştü. (Jironden)lerin ateşli hatiplerinden (Löve), kürsüye çıktı ve (Robespiyer)e şöyle hitap etti:

— Seni diktatörlük hırsını beslemekle suçluyorum! Seni, en halis ve saf vatanseverlere bühtan üstüne bühtan yağdırmakla suçluyorum! Seni, halk gözünde bir mâbud derecesinde hürmet ve izzet kazanmaya çalışmakla suçluyorum! Seni, hükümeti nefsinden ibaret saymakla suçluyorum!

(Robespiyer); gök mavisi kadife ceketli, tokaları gümüş iskarpinlerinden beyaz ipek çoraplarına, pantalonuna ve yeleğine kadar gayet şık son derece sakin, az konuşan, konuştuğu zaman da yılan gibi sesler çıkaran, kötülük ve içten hesaplılık dehâsında bir tane, bu korkunç adam, müdafaa-

sim yapmak üzere 8 günlük bir mühlet istedi ve günü g& linçe, taşlarını ve hareket plânım hazırladığı satranç tahtasında, birkaç hamle sonra «Şah mat!» diyebildi, Meclisi kıs» kıvrak bağladı.

Belediyenin baskısına rağmen Kral hakkında bir hüküm vermekte acele göstermeyen Meclis, (Robespiyer)in suçlamalara karşı verdiği meşhur cevabî nutuktan sonra, yine- ; (Robespiyer) ve bağlılarının tahrikiyle Kral mevzuunu ele aldı.

Artık kelâmın muazzam ve muhteşem bir köpürme ha- , vuzu haline geldiği (Konvansiyon) Meclisinde (Robespiyer> " kürsüye çıktı ve haykırdı:

— (Lûi)yi ne bir Kral, ne de bir vatandaş sıfatiyle muhakeme edebiliriz. O bir düşmandır; düşman sıfatiyle muhakeme edilecektir! Zaten şimdiden ölmüş bir insan olarak ayrıca muhakemesine ve kendisine müdafaa hakkı verilmesine lüzum yoktur.

Arkasından (Robespiyer)in mâna kuşlarını avlamaya mahsus atmacalarından (Sen Jüst) atıldı; ve Kralın ancak Meclis huzurunda muhakeme edilebileceğini ve cezasının da, böyle bir mahkemeye göre şimdiden belli olduğunu şatafatlı bir üslûpla bildirdi.

Teklif kabul edildi ve Meclis, (Lûi Kape)ye, — Kralın bundan sonraki ismi bir burjuva adı şeklinde, bağlı olduğu

aile koluna aittir ve hanedan unvanı ondan kaldırılmıştır — isnat olunan suçları incelemesi ve raporunu tertiplemesi için 21 âzalık bir komisyon kurdu. Rapor 11 Aralıkta Mecliste okundu ve aynı gün (16. Lûi), ileride «Kaatiller Meclisi» diye anılacak (Konvansiyon)un huzuruna çıkarıldı.

Kelâm... Bu sanatın Fransız Büyük İhtilâlinde, ne seviyeye çıkarılmış olduğunu işaretlemiştik. Bu kelâm sanatı, üstün fikir seviyesinde olmasa bile, (standart) şekilde ve pek çok aydında tecellisini bularak Fransız inkılâbiyle erdiği dereceyi, eski Yunan ve Romadan sonra, Batıda hiçbir yerde ve harekette gösterememiştir. Kelâma, yani fikre inanan bir halk ve aydınlar zümresi... Sırasında dağlan devi-

recek, sırasında da bir toz zerresini bile kıpırdatamayacak olan kelâm, bilhassa (Konvansiyon) devresinde en üstün dereceye çıkmış ve en tesirli silâh haline gelmiştir.

Onun içindir ki, halktan binlerce kişinin dinleyeceği Kral muhakemesinde her şeyi alt-üst edici (sürpriz)ler beklenebilir ve yine onun içindir ki, (Robespiyer), Kralın muhakemesine lüzum olmadığım söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Nitekim ,onun, rakibi (Danton)un muhakemesinde dünya çapındaki hatibi felce uğratmak için nelere baş vuracağını göreceğiz.

KRALIN İDAMI

(16. Lûi), saraya hücumda sapsarı kesilen ve o yüzden hassa askerlerini ümitsiz bıraktığı için kılıçlarım kırmalarına ve müdafaadan vaz geçmelerine sebep olan ölü çehresiyle (konvansiyon) huzuruna çıktı. Kelâm, günün en büyük kudretiydi ama, bu, soluk yüzlü Kraldan bu güç beklenemezdi. Kendisine 33 sual sordular ve herbirine, karanlık, müphem, kararsız, güvensiz, boynu eğik cevaplar aldılar. Bu defa da kelâm kuvveti, hakkı ezmekte ve kuvvetsizlik onu kurban etmekte rol oynuyordu.

— Hatırlamıyorum!

— Bilmiyorum!

— Farkında değilim!

— Kan dökmek istemedim!

Cevapları bunlardan ibaret...

— Niçin ilk Meclisi askerle kuşattınız?

Sualine :

— Buna mâni bir kanun yoktu; askerlerimi dilediğim yere sevkedebilirdim!

Karşılığından başka bir cevap veremiyor ve sağa sola dağıtılan paralar mevzuunda:

— ihtiyacı olanlara para vermekten büyük zevk tanımıyordum!

Diyebiliyordu.

226

227

— Son sözünüz nedir?
— Vicdanıma aykırı hiçbir şey yapmadığımdır.
Kralın avukatları da sorumsuzluk nazariyesi üstünde yürümekten başka yol bulamadılar...
iş karara kaldı. Yine bir çatışma...
(Montanyar)lar:
— Karar Meclisindir! Hemen verilsin!
(Jironden)ler :
— Karar milletindir. Halk reyine baş vurulsun!
Bir kısım mebus da kararı Meclisin vermesinden sonra millete arzını ve millî tasdikten geçirilmesini müdafaa etmekte... (Konvansiyon)un dinleyiciler yerini, giriş holünü ve etrafım dolduran halk ise itidalli davrananlara diş gıcırdatmakta... Buna karşılık bir kısım halk da kiliseleri doldurmakta ve Kralın kurtulması için dua etmekte...
Partiler, meseleyi şu 3 sualin çerçevesinde toplamak ve ona göre işi bir karara bağlamak hususunda birleştiler:
1 — (Lûi Kape), millet hürriyetini ve devlet emniyetini bozmakla suçlu mudur?
(Oy birliğiyle evet!)
2 — Meclis kararı milletin tasdikine sunulmalı mıdır?
(424 rey hayır, 283 rey evet!)
3 — (Lûi Kape)ye ne ceza verilmelidir?
(387 rey idam, 394 rey süresiz hapis...)
. Kralın avukatları itiraz ettiler:
— Bu kadar hassas ve ehemmiyetli bir mesele 750 kişilik bir mecliste 53 rey farkiyle halledilemez. Karan millet nezdinde temyiz ediyoruz!
idam kararı verenlerden bu kararın infaz bakımından ertelenmesini isteyen 46 rey düşülecek olursa Kral sadece 7 rey farkla giyotine götürülüyor demekti. Hiçbir itiraz dinlenmedi. Reis (VerniyÖ) Meclise hitap etti:
— (Lûi Kape)nin idam cezasına çarpıldığım Meclis-adına bildirir ve toplantıyı kapatınm!
Kararın ertelenme teklifleri de reddedildi; ve (Robespiyer)in bu mevzuda infazın hemen yerine getirilmesi ve iç ve dış tehlike diye hiçbir hayale yer verilmemesi yolunda
228

ateşli sözleri (Jironden)ler tarafını bir kere daha mağlûp etti:
— Cumhuriyet, varlığını ancak Kralın idamiyle sağlayabilir!
— idam, idam!
(Danton)bu celsede yoktur; ve mebus seçildiği için ye-

rine bir başka Adliye nâzın tayin edildiğinden kararı (16. Lûi)ye bu yenisinin bildirmesi lâzımdır.
Tebliğ ettiler. Kralın soluk yüzü hattâ düzelir gibi oldu. Karan müthiş bir metanetle dinledi. Yeni senenin ilk ayının 21 inci günü idam edilecek... O gece rahat bir uyku... Güneş doğmadan uyandı, rahibini çağırttı. Saat 8 de kendisini bekleyen askeri birliğin yanına gitti. Parmağındaki nişan yüzüğünü çıkardı:
— Bunu zevceme veriniz ve kendisinden büyük teessürle ayrıldığımı söyleyiniz!
Fransa Kralının armasını taşıyan mührü oğluna teslim edilmek üzere vasiyetnamesiyle birlikte bir Belediye azasına verildi ve sonra ot arabası biçiminde bir arabaya bindirildi. Karşısında rahibi... Elinde, incil farzedilen kitap... Bu kitabı tam bir teslimiyet içinde okuyarak giyotinin kurulu olduğu meydana geldi. Papazı öptü ve görülmemiş bir sa~ ğukkanlılıkla giyotin sehpasının merdivenlerinden çıktı. Paltosunu ve boyun bağını çıkardı ve basını giyotin deliğinin yatağma uzattı.
Son sözü:
— Masum olarak ölüyorum!
Cesedi (Madlen) mezarlğına kaldırılırken yerdeki kan lekelerine hücum eden ahali, mendil, kâğıt, gömlek ve silâh gibi eşyalarını, hatıra diye bu kana buladılar. Daha o gün bazı Ingilziler de, karakterleri icabı, bu eşyayı parayla satın almaya başladılar.
ÖTESİ
Fransız ansiklopedilerinin, dürüst, faziletli, iyi kalpli, fa-

kat kararsız, tereddüt hastası ve hem kelâm, hem fiilen taarruz imtiyazından mahrum diye tarif ettikleri (16- Lûi) ile Adnan Menderes arasında, karakterleri ve bilhassa müdafaalarındaki zaaf bakımından büyük bir yakınlık görmek yerinde olur. Kelâmın o kadar gözde olduğu ve ön plânı aldığı o devirde (16. Lûi) ölüme atılırcasma bir cesaret gösterseydi, belki de o cesareti gösteremediği için üç ayaklı sehpada can veren Adnan Menderes'e tersinden misal teşkil edebilir ve hürriyet adına zulme varan bir kin ve gayzı, ancak 7 rey fark belirtici bir hava içinde yenebilirdi. Fakat (Robespiyer) ve kumpanyası bu 7 rey farkla hâkimiyeti ele aldılar ve düşecekleri güne kadar sürdürdüler.
Artık (Jironden)lerle araları büsbütün açılmıştır. Kralın idamından büyük tehlikeler doğabileceğini ileriye sürenlerin (tez)i kazanmıştır.
îşte, İngiltere, Hollanda ve İspanyaya karşı harp... Mağlûbiyetler... 1793 yılı Mart ayında (Eks Lâsapel) boşaltıldı. Fransamn yeniden düşman ayağı altında çiğnenmeye

başlaması ve buna karşı içte fevkalâde şiddetli tedbirler alma zorunda kalınması...

Meşhur (Terör - dehşet) devri açılmıştır. Bu devrin de (sembol)ü (Robespiyer)...

Meclis, fevkalâde tedbirlerin başında, Bütün Fransayj sımsıkı bir merkeziyete bağlamak ve ona göre fedakârlığa davet etmek üzere, ordulara, askerî limanlara, müstahkem mevkilere ve bazı vilâyetlere temsilciler gönderdi. Bu temsilciler «astığı astık, kestiği kestik» olarak her selâhiyete malik... 300 bin askerin silâh altına alınmasiyle vazifelendirilen i bu temsilciler, gayet sert tutumları içinde aynada birer (Robespiyer) hayali... ',

VE İHTİLÂL MAHKEMESİ... Dışarıya doğru bu hamle yapılırken, Fransa, içinden de temizlenecek ve (Konvansiyon) efelerinin inkılâp düşmanı saydığı herkes, bu mahkemelerin hükmiyle giyotin altına sürülecektir. Daha önce kurulan mahkemelerin, ismi üstünde ve cismi yerinde olarak bu mahkemeye nispetle mvekii, timsaha göre kertenkele

bile değildir. Belediyeler hâkimiyetiyle kendi nüfuzunu (Robespiyer)in şahsında birleştiren (Montanyar)lar, Pariste ve gözleri önünde, gerekirse bütün Fransayı ipe çekebilecek bir mahkeme kurulmadıkça inkılâp davasının gerçekleşemeyeceği kanaatinde Muhalifleri de (Jironden)ler... Haklarında (Montanyar)ların sözü:

— Mademki İhtilâl Mahkemesine karşı çıkıyorlar, evvelâ onları temizleyelim!

Teklif, en ağır şartlarla Meclise gelince (Verniyö) yerinden fırladı:

— Bu (Engizisyon)dur; Venedik (Engizisyon)undan beter!

(Kambon) daha da ileri vardı:

— Dikkat! Böyle bir mahkeme kurarsanız namus ve fazilet ehlinden hiç kimse umumî hizmet işine girmez!

Nihayet (Danton) araya girdi:

— Mahkemenin bakacağı suçlan sınırlayalım: İnkılâp, hürriyet, eşitlik, birlik, hükümet vahdeti, iç ve dış emniyetler aleyhine işlenecek ve bu ölçülere aykırı bir hükümet teşkilini hedef alacak suçları muhakeme etmek üzere fevkalâde bir mahkeme... Böylesi olabilir.

Meclis, böyle bir mahkeme teşkiline ve kararlarının kat'î ve temyiz dışı olmasına karar verdi. (Danton), farkında olmaksızın bir müddet sonra o mahkemeden kendi hakkında çıkacak idam hükmünü imzalıyordu.

VE UMUMÎ SELÂMET KOMİTESİ... Hükümet yerine kaim İcra Kuvvetleri Heyetini murakabe etmek ve adetâ bir türlü mevkiini bulamayan hükümeti yerleştirmek üzere, "9 âzalı, 4 şubeli, garip ve hiçbir usule uymaz bir teşkilât... Bir de, bütün Fransada zabıta işlerine bakmak üzere «Umumî emniyet komitesi...»

O sıralarda Meclis ekseriyeti (Jironden)lerdedir. Belediye ise (Montanyar)lara döndükçe müthiş bir ihtilâlci, (Ji-

ronden)Iere yöneldikçe de kanun ve hukuka baş eğici bir rolde...

Başında bulunduğu Umumî Selâmet Komitesinin sınırsız bir kuvvete doğru ilerilemesiyle büyük bir nüfus kazanan (Danton), tarafları kaynaştırmak için var kuvvetiyle çalışıyor ama hiçbir şey başaramıyor. Zira kendi samimîliğine karşı sinsilik ve kapalılıkta korkunç (Robespiyer) ona yardım etmiyor; zira gözünü, nüfuzu altındaki Belediyeler yolundan (Jironden)leri tasfiye etmek ve (Danton)un yerini almak noktasına dikmiş bulunuyor. O, topyekûn iktidarı devşireceği günün arafesindedir.

Belediye, 10 Nisan günü. Meclise iradesini tebliğ etti:

— Azanızın ekseriyetini teşkil eden (Jironden)ler millet düşmanıdır ve Fransayı satmak yolundadır!

(Robespiyer) bu suçlamayı destekledi ve (Jironden)leri Fransa düşmanlariyle ortak gösterdi. (Verniyö) bu ithamlara gayet sakin ve mantıklı bir cevap verdi ve Meclisi tesiri altına aldı.

— Bazı adamlar, vatanseverliği başkalarına eza ve cefa etmek, gözyaşı döktürmek yanıyorlar, inkılâp ancak korku ve dehşet aşılamakla kemaline erdirilir kanaatini besliyorlar*. Ben inkılâbı muhabbetle, birlik ve beraberlikle neticeye vardırmak metoduna taraftarım!

O ân için kalbi yumuşayan Meclis, dehşet politikasının kuduz kalemlerinden (Mara)yı tevkife karar verdi. (Mara) 24 Nisanda ilk büyük şahsiyet olarak ihtilâl Mahkemesine çıktı; fakat (Robespiyer) ve Belediyenin kışkırttığı halk nümayişleri ve kukla hâkimler sayesinde beraat etti ve merasimle Meclise döndü ve (Jironden)lere haykırdı:

— Halk beni buraya alayla getirdi. Bundan sonra ben de sizi alayla göndereceğim! Fakat darağacına!...

(Jironden)ler 100 küsur (Montanyar)ın temsilci olarak Fransaya yayılmış bulunmasiyle de artan sayışa üstünlüklerini, bu ve benzeri meydan okuyuşlar karşısında gösteremez oldular.

31 Mayıs - 2 Haziran 1793 vakası, herhalde ipleri (Robespiyer)in elinde olarak, Belediyelerin, çan sesleriyle karışık bir nümayişidir ve (Jironden)lere karşıdır. 22 (Jironden) mebusun tevkifini istediler. Fakat birçok tâviz kopartmalarına rağmen bu isteklerini yerine getirtemediler. Böyleyken,

inkılâbı sevk ve idarede (Konvansiyon)la yanyana iki ayrı kafa ve kol bulunduğu ve bu kafa ve kollardan ileride nasıl olsa birinin koparılması ve kırılması gerektiği hakikatini misallendirdiler. (Robespiyer), o, ruhu maskeli adamsa, bütün nüfuzu, her şeyi nefsine çekeceği ve (Konvansiyon)a tam hâkim olacağı âna değin, (otorite)ler arası bu akıl almaz tezadı kastla beslemekte ve Belediyeleri telkini altında tutarak (Konvansiyon)a, (Konvansiyon)u içinden zapta uğraşarak da Belediyelere karşı kuvvet sağlamaya bakmaktadır.
31 Mayıs manevraları işte bu (strateji)nin eseri... Bu hal, (Robespiyer)in gözü olan Birinci Umumî Selâmet Komitesine de kaygı sıçrattı. Belediye Meclisi, nazırlardan birkaçını tevkif etmeye kalktı ve Komiteden, buna selâhiyeti olmadığına dair, mahcup ve ürkek bir cevaptan başka bir karşılık görmedi. Hükümet rolündeki Komite, elinde ne asker, ne bir şey hiçbir maddî müeyyide bulunmayarak Belediyenin karşısında iki büklüm duruyor. Belediye ise son manevrasını yetersiz bularak işi kat'î bir neticeye ulaştırmak istiyordu.
Meclise bir ihtar daha:
— (Jironden)lerden 22 kişi mutlaka tutuklanmalıdır!
Çılgın (Mara) Belediyeye giderek çan kulesine çıktı, kocaman canlan eliyle harekete getirdi ve toplanan halk yığınlarına bağırdı:
«— Silâha sanlınız! inkılâbı saptırmak isteyenlerin karşılarına dikiliniz! Kat'î zafer sağlanmadıkça ve ortalık temizlenmedikçe silâhlarınızı bırakmayınız!
Belediye, emri altında bulundurduğu «Millî Birlikler» askerleriyle Meclisi kuşattı; buna silâhlı halk da katıldı. ihtilâl tarafından kuşatılan, ihtilâlin merkezi mevkiindeki Meclis miydi, Krallık mı; • yoksa kuşatan Krallıktı da, kuşatılan ihtilâl miydi?... işte kendi kendisini parçalamaya başlamış bir bünyenin bizzat bünye ihtilâlini belirtici manzarası!.. Ve bu manzara, hem Umumî Selâmet Komite-

sini, hem de Meclisi boyunduruk altına almaya bakan (Robespiyer)in çizdiği (desen)...
(Montaryar)lardan 30 kadarı müstesna, bütün mebuslar âsilerin arasına girmeye ve dâvalarım halk içinde görmeye karar verdiler. Reis, «Millî Birlikler» kumandanı (Hanriyo)dan askerini dağıtmasını istedi ve cevabını aldı:
— Hiyanetleri ispat edilen mebusları teslim almadıkça dağılanlayız!
Sadece 22 (Jironden)i değil, bunlara ek 5 mebus ve 2

nazırın ilâvesiyle 29 kişinin tutuklanmasına karar verildi.
Bu arada, nazırlardan (Rolan)ın karısı (Madam Rolan), salonu ve bir nevî fikir çevresi halindeki toplantılariyle meşhur kadın da mevkuf... Kocası (Rolan) ise Paristen kaçmış bulunuyor.
Belediyeye ve (Montanyar)lara birdenbire boyun eğişiyle, Meclis, olanca haysiyet ve itibarım kaybetmiş oldu- Umumî Selâmet Komitesinin de hiçbir nüfuzu kalmadı.
Vilâyetlerde, artık kendi kendisini boğazlamaya başlayan ihtilâlin bu son manzarasına karşı isyanlar, ayaklanmalar... Eyaletlerin üçte ikisi kıyam halinde...
Bunun üzerine 1793 anayasası... Bu yasa, (Montanyar) ların, yani (Robespiyer)in programından başka bir şey değil... Maksat, eyaletleri sımsıkı merkeze bağlamak ve süt dökmüş kediye döndürmek... Zahirde son derece hürriyetçi, şahıs ve zümre istidadına zıt görünen, böylece Meclisten kolaylıkla geçmesi sağlanmak istenen bu kanun, zatında (Robespiyer)in sahte bir güler yüz maskesiydi.
Kanun 24 Haziranda kabul edildi ve dış yüzündeki sahteliğiyle vilâyet isyanlarını durdurmaya kâfi geldi. Peşinden Meclisçe Umumî Selâmet Komitesi iktidardan düşürüldü. Reisi (Danton) atıldı, âzası dağıtıldı; ve hepsi (Robespiyer)in adamları mevkiinde 9 yeni azanın eline verildi. (Sent Andre, Barer, Gasparen, Koton, Hero Şeşıl, Türyo, Priyör, Sen Jüst, Rober Lende)... Bir ay sonra, azadan birini uzaklaştırıp (Robespiyer) bizzat Komiteye girdi ve Eylül başlanna kadar da, tam emin olamadıklarını tasfiye ederek yerlerine (Karno, Biyo Varen, Koloderbua)yı getirdi ve hür-

riyet ihtilâlinin zulüm tahtına tek başına oturdu.
İşte, «Büyük Komite» diye meşhur ve 1793 ve ötesinin bütün mesuliyetini taşıyan diktatörler heyetini çerçeveleyici heyet veya kaatiller kadrosu!...
Artık ihtilâlin idaresi, halkın elinden çıkıp bu türlü güdücüler eline geçmekle, yepyeni, hattâ ihtilâl dışı bir yön almış, Büyük Fransız İhtilâli, «tulûatçı» ve «zuhurat»çı olsa da saf ve samimî şiarını kaybetmiş, yani ihtilâl bu bakımdan sona ermiş ve yıktığı dünyaya karşı yepyeni bir dünya inşası yolunda ustalar ve işçiler arası korkunç bir boğuşmaya dökülmüştür.
Bundan ötesi eserimizin güttüğü mâna gayesi dışında ve hayale sığmaz bir hızla inkişaf edici vakalar cümbüşünden ibaret olduğu için, büsbütün kısa kesiyor ve büyük askerden ziyade pek büyük bir aksiyon sanatkârı bildiğimiz (Napolyon Bonapart)a kadar sadece bir hulâsacık veriyoruz:
Her tarafta isyanlar bastırılırken (Tulon) kıyı şehri topçu kumandanı yüzbaşı (Napolyon) sayesinde ele geçiriliyor. (Napolyon)un ilk zuhuru...
«Terör - Dehşet» devri tam gelişme çağında...
(Terör) mefhumuna pes ettirecek kadar (terör)cü (Ma-

ra), banyosunda, siyasetine düşman bir genç kız tarafından hançerle öldürülmüş ve büyük adamlar mezarlığı (Panteon)a taşınmıştır- Bu bahaneyle bütün itham (Jironden)lerin üzerinde... Bütün şüpheli şahısların, delilsiz, vesikasız, tevkifine izin ve selâhiyet kanunu
Ve nihayet 41 (Jironden) İhtilâl Mahkemesinde... Hâlâ zindanda çürüyen ve saçları bembeyaz olan Kraliçe (Mari Antuanet) de aynı Mahkemede... 16 Ekim 1793'de Kraliçe giyotin başında... 31 Ekimde de 21 idam mahkûmu (Jironden), 5 araba içinde «İnkılâp Meydanı»na götürüldü ve giyotinden geçirildi. Giyotin başında arkadaşlarının kelleleri tek tek düşürülürken (Marseyyez)i söyleyen (Jironden)ler...
8 Kasımda da sır'a (Madam Rolan)a geldi. Başını giyotine götürürken bu genç ve güzel kadının son sözü:
«— Ey hürriyet! Senin adına ne cinayetler ,isleniyor!»
Bunu, kocası (Rolan)m uzaklarda intihan takip etti.

Canına kıyan (Rolan) şu kâğıdı bıraktı :
« — Faziletli bir adamın naaşına hürmet ediniz!»
14 Kasımda (Manoel), 5 Aralıkta (Rabo Sent Etyen) asıldılar. 29 Martda ihtilâlin düşünen kafası (Kondors) intihar etti.
îç savaşı teşvik için vilâyetlere giden (Jironden)ler rastgelindikleri yerlerde öldürüldüler. Tarlalarda, bunların parçalanmış cesetleri bulundu.
îş (Jironden)lerden sonra onlan sevmiş ve beğenmiş olanlara da sıçradı. Eski Hariciye Nâzın (Löbrön) bu yüzden asıldı, Maliye Nâzın (Klâvyer) hapishanede intihar etti. İlkler kadrosunun ileri gelenlerinden (Baygi) ve (Barnav)ı da giyotine sürdüler. Bunlar, kanunun kabulünden önceki suç isnatlanmn yeni kanuna tatbiki gibi bir hukuk rezaletine kurban gittiler...
Evet; artık ihtilâl diye bir şey kalmamış; Fransa, kan dökmekte hiçbir yırtıcı hayvan cinsinin eline su dökemeyeceği bir zulüm şebekesinin pençesine düşmüştür. Hem de hürriyet, eşitlik, fikir hakkı yollarından geçirilerek... Ve işin (Move Jeni — kötü dehâ)sı, tek ve etrafı cellât ruhlu çıraklariyle halkalı bir adam: (Robespiyer)... Gök mavisi renkte hadife ceketli, bıçakla kesilmişcesine bir çizgi belirten sinsi ağızlı büyücü...
Birçok deli inkılâpçılar gibi o kadar ihtiras sahibi ki,
bu adam, yine birçok inkılâp hastası tarzında, ya dini kökünden kazımak, yahut yeni bir din icat edip onun başına geçmek cinnetine de müptelâ...

Tarihi ve zaman ölçüsünü ihtilâlden başlatmak ve ay isimlerine ve ayların gün sayılanna kadar değiştirmek saçmalığından sonra bir de «Hak Mezhebi» adiyle bir din icadı ve kiliselerin kapatılması emri... Fakat birdenbire köylerden başlayan bir isyan kımıldanışı önünde hemen dönüş ve ruhanî reisi (Robespiyer) olan «Hak Mezhebi »nin zorla tatbikinden vaz geçiş...

Aynı zamanda (Etr Süprem — Ulvi Varlık) ismiyle anılan bu mezhep, tabiat ve kâinatı azizleştirici, fakat oradan Mutlak Varlığın mutlak tevhidine geçemeyici ve. semavî din-

lerin (dogm — nas)larını inkâr edici bir devrimbazlık uydurması olup bütün gayret ve göz boyamalara rağmen tutunamadı ve tez zamanda silindi gitti.

(Robespiyer), Amerikalılann (Kovboy) atı gibi tepmen ve binicilerini yere çalan halk isimli binbir başlı mahlûku itaat altına alır almaz «al sana hürriyet!» gibilerden vicdanına kadar ona hükmetmeye kalktı ve muhaliflerinden bidonlar dolusu kan aldıktan sonra rakiplerine döndü: En başta (Danton) ve (Heber)... Ve (Kamiy Dömulen, Flipo, Hero Seşel, Vesterman), filân, falan...

(Danton)un muhakemesi, tarihin, üzerinde en çok ve nefretle durduğu bir yargılama... Birçok milletin tarihinde, uzaktan ve yakından benzerleri bulunan, diktatör emrinde, hak ve hakikat tayincisi, denaat ve şenaat kürsüsü... (Herman) adlı bir zulüm kuklası; ve (Fukye Tenvil) isimli, efsanelerde bulunmaz bir vicdan ve namus yoksunu savcı... Bunlan, hangi milletin tarihinde hangi ihtilâl mahkemesi başkan ve savcısına benzetelim, bilmiyoruz! Fransız Temyiz Mahkemesi âzasından namlı bir ilim adamının «Danton'un Katli» isimli kitabında (idamı değil de katli), mahkemenin ırzına geçilen hukuk mefhumunun ve reis (Herman)la savcı (Fukye Tenvil)in simalan çizilidir.

(Danton)u muhakemeye çekenler, onun ne müthiş bir hatip olduğunu bildikleri; kelâma inanılan, kelâm kuvvetiyle kan dereleri akıtılan o devirde halkı ayaklandırması ihtimali bulunduğunu kestirdiklerinden, o korkunç ağızı tıkamak için bir çare düşündüler. Yoksa muhakemeyi dinleyenlerin, sokaklarda ve mahkeme koridorlarında birikenlerin (Danton)dan alacakları tesir altında, savcıyı ve hâkimleri paralamasına kadar her şey düşünülebilir.

Çareyi enzel ve esfel savcı buldu. Hapishanede, (Dantön)un hücresinde su borularını tamir bahanesiyle günlerce şamata kopardılar, çekiç ve demir seslerinden bir kıyamet gürültüsü altında (Danton)u uyutmadılar ve onu, koltuk altında, bir ceset gibi adalet (!) huzuruna girdi, elini cani savcıya uzattı ve en gür sesiyle ortalığı çınlattı:

— Bu adam, sesimi kısmak ve hakkımı savunmaktan

beni alıkoymak için buraya yalınız cesedimi getirtti, ama ben onu cesedimle tepeleyeceğim!

Mahkeme, (Danton)un hâlâ konuşabildiğini, hem de ilk hamlede halkı coştururcasına konuşabildiğini görünce apışıp kaldı.

Hemen celseyi tatil ediyorlar ve aynı günün gecesi sabaha karşı (Konvansiyon) dan şu kanunu çıkartıyorlar.

— ihtilâl Mahkemesi, kendisine hakaret eden ve herhangi bir suretle lüzum göreceği herhangi bir sanığı sorguya çekmeksizin hükme bağlıyabilir.

Bu, kanun değil, cinayet fermanıdır; ve kanun maskesi altında cihanda ilk defa görülmüş bir hadise olması gerekir.

Bu satırların muharriri, adiyle ve saniyle Necip Fazıl ' Kısakürek 1952 Malatya muhakemesinde, yukarıda bahsedilen «Danton Katli» kitabını mahkeme heyetine uzatmış ve şöyle demişti:

— Malûm dönme muharrir taslağını öldürtmekte benim tertipçi ve azmettirici hiçbir rolüm olmadığı sabit bulunduğuna ve iş kala kala yazılarımın tesirine kaldığına, bu tesir de «gidin ve filân adamı öldürün!» şeklinde bir telkin olarak hukukî bir yoruma imkân veremeyeceğine göre, hangi kanuna dayanılarak muhakeme ediliyorum? Abeslerin en büyüğü olarak öncesini de içine alan bir kanun çıkarılsın ve mahkûmiyetime gidilsin, razıyım; Bend Deresinde beynime bir kurşun sıkılsın ve öldürtüleyim razıyım! Fakat herkese mahsus umumî hükümlerin böyle bir tefsire âlet edilmesine takat getiremem; bunu hukukî bir cinayet ve bizzat hukukun ırzına tecavüz sayarım!

Böyle oldu; (Danton)u birkaç gün sonra ihtilâl Mahkemesi huzuruna çıkarıp -bildirdiler:

— Muhakeme bitmiştir!

Dünyanın en büyük hatiplerinden biri ve eski Adalet Bakanı çıldıracak hale geldi:

— Nasıl; bitti mi?... Başlamadı ki, bitsin!...

Ve karar:

— idam!...

Onunla beraber arkadaşlarının da idamı...

5 Nisan 1794 (İhtilâl takvimiyle 6 Terminal sene 2) giyotine götürülen (Danton) ve arkadaşları... idam alayı (Sent Honore) caddesinden geçerken oradaki konaklardan birinin perdelerinde bir hareket... Perde aralanıyor ve gök mavisi renginde hadife ceketli kupkuru bir surat alayı seyrediyor. Bu (Robespiyer)dir ve son kurbanlarının ve içlerinde ihtilâlde baş rolü oynamış olan birinin ölüme gidişim takip etmektedir. Birden, asabî bir çekişle perdeyi örttü, ihtimal ki, hatırına, tevkif kararı çıktığı gün (Danton)un Mecliste yükselttiği şu ses geldi:

— Robespiyer! Seni de darağacma sürüklüyorum! Ben-

den sonra kellesini verecek olan sensin!
Önce (Hero Seşel)i giyotin satırına yaklaştırdılar. (Hero Seşel) satırın altına yatmadan (Danton)u kucaklamak istedi. Cellât kaba bir hareketle bu veda sahnesini engelledi, kucaklaşmalarına mâni oldu. (Danton) cellâda :
— Budala, dedi; başlarımız sepete düştükten sonra da öpüşmemize mâni olamazsın ya!...
ihtilâl kahramanının ölümü gayet metin ve ulvi...
— Cellât, dedi; başımı gövdemden ayırdıktan sonra saçlarımdan tut ve onu şu kalabalığa göster! Başım buna değer!
(Kamiy Dömulen) giyotinin kan damlayan satırına baktı mahzun mahzun mırıldandı:
— İlk hürriyet mücahitlerine lâyık bir mükâfat!
13 Nisanda, (Kamiy Dömulen) ve (Heber)in eşleriyle, birkaç general ve «Ulvi Varlık» mezhebine ters davranan bazı papazlar da satırın altında...
(Terör), nihayet, yeni bir din icadiyle vicdan baskısı haline de döndürüldükten sonra (Robespiyer)in oda hizmetçiliği vazifesini görmeye devam etti. (Sen Jüst) ve (Koton), korkunç talâkat ve cesaretleriyle onun iki çomarı...
(Robespiyer) dönüp de (Sen Jüst)e yan gözle baktı mı, hemen kürsüye atılıp 2 kere 2 nin 2 den eksik olduğunu iddia edercesine hakikatleri tahrif vazifesi, (Koton)u da dürttü mü, en olmayacak işe teşebbüs memuriyeti bu iki fedaîde...
Fransamn her köşesinde Umumî Selâmet Komitesine bağlı

heyetler Paris ihtilâl Mahkemesine av gönderirken, meşhur kimya âlimi (Lâvazye), Kralın kızkardeşi (Madam Elizabet) ve (Malzerb); hâsılı duyan, sezen, gören, düşünen kim varsa boynu satırda...
(Lâvazye) idam hükmünü öğrenince, hayatı elden gittiği halde yine insanlığa hizmeti başa alan bir fedakârlık ahlâkiyle mahkemeden bir ricada bulundu:
— Kimya çalışmalarımda bütün beşeriyete faidesi dokunacak bir keşif üzerindeyim. Bu keşfi tamamlayabilmem için bana en fazla iki hafta müsaade ediniz! Laboratuarımda yanıma nöbetçi jandarmalar koyunuz ve tam murakabeniz altında çalışmamı sağlayınız! Ondan sonra giyotine gideyim!
Mahkeme düşündü ve:
— Bu teklif, siyasî bir oyun olmak ihtimaline karşı reddedilmiştir!
Kararını verdi, (Lâvazye)i giyotine gönderdi ve böylece ilmi ve insanlığa faide fikrini de astırmış oldu.

(Robespiyer)in hâkimiyet taktiğinde en büyük başarılarından biri, ihtilâl kabadayısı Belediyeyi dize getirmek oldu- O zamana kadar arkasını sıvazlayarak nüfuz ettiği ve iradesine tâbi kıldığı Belediyeyi, bu defa, ona mücerrer olarak mevkiini ve haddini bildirmek ve büsbütün zaptetmekle de ağı içine aldı. Bütün nüfuz ve irade mihrakını Umumî Selâmet Komitesi emrinde toplamak üzere, bir Komiteyi Belediyeye el koymaya memur etti. Belediye Reisi atıldı ve yerine, elinde hiçbir nüfuz bırakılmamış ve su katılmamış bir (Robespiyerci) getirildi. Belediye şubelerinde, efeliğin elden çıktığını görüp de direnmeye kalkışanlar silinip süpürüldü. (Jakoben)ler Kulübü de sindirildi ve (Robespiyer)in orkestrası haline getirildi.
(Robespiyer), vâkia ve ihtimal âleminde kendisine muhalefet taslayabilecek kim ve ne varsa son bir tırpandan geçirmek üzere, kendi ayağiyle gelmiş bir fırsatı kaçırmadı. (SesiL Reno) diye bir genç kızı, (Mara)yı öldüren (Şarlot Korde)vâri, kendisine suikast tertiplemek isnadiyle suçlandırdı ve, sırtına kırmızı bir gömlek giydirip giyotine gönderdi. Kırmızı gömlek sadece baba kaatillerine mahsus bir

idam alameti olduğu için, böylece kendisini Fransanın babası yerinde gösterdi ve Fransanın babasını korumak bahanesiyle zulmünü büsbütün kudurtmakta hak kazanmaya îcalkıştı.
İhtilâl Mahkemesi idam makinesine son sür'at çalışma emri... Öyle oldu ki, meselâ gün doğarken işlemeye başlayan giyotin, gün batıncaya kadar kaç kelle düşürebilirse düşürmeyi ihmal etmedi. 3 dakika başına l kelle kabul etsek 12 saatte 240 kelle... Daha evvel 13 ayda 1220 kişi idam edilmişken bu defa l buçuk ayda 8376 kelle... Gerçekten 3 dakikada l kelle eder ve ara yerde giyotinin kanını silmeye ve raylarını yağlamaya bile vakit kalmaz.
Havaî mavi ceketli adam o kadar ileriye vardı ki, Meclise danışılmaksızın Umumî Emniyet Komitesi tarafından dilediği mebusu tevkif etmek selâhiyetini aynı Meclisten kopardı.
thtilâl ordularının birtakım zaferler devşirdiği bu çığır-,da zulmün bu derecesi, artık dile ve ele yol bulamaz olan vicdanları öylesine burkuttu ki, bizzat Umumî Halk Selâmet ve Emniyet Komiteleri âzasından bazılariyle (Konvansiyon)dan bir grup (Robespiyer) aleyhine, fikir plânında gayet mahrem bir cemiyet kurdular ve nasıl hareket edeceklerini plânlayamadan hadiseleri kollamaya başladılar.
O sıralarda (Robespiyer), sanki zulmünden bıkmış, vicdanında birtakım deprem sarsıntıları duymaya başlamış gibi, (Sent Honore) sokağındaki konağında yalnızlığa çekilmiş bulunuyor. Umumî Selâmet Komitesinin kararlan, onun talimatiyle olsa da, imzasını taşımadan çıkıyor ve diktatör bir iç burkuntuya düşmüş olmak halini gösteriyor.

Muhaliflerini güçlendiren ve artık manzaraya kepazeliklerin kepazeliği göziyle baktıran bir hadise daha: (Katrin Teo) adlı, ihtiyar ve tam deli bir kadın ortaya çıkıyor; ken-•disini Tanrının annesi, (Robespiyer)! ise kendi oğlu diye takdime davranıyor. Öyle bir hezeyan ki, (Robespiyer)i Tanrının kardeşi veya kendisi diye göstermekte... Tarih boyunca bütün sahte kahramanların ve yalancı inkılâpçıların getirdikleri havadan bir örnek...

(Robespiyer) Mecliste ve komitelerde için için yuğurulmaya başlayan mâna ikliminin beslediği ilk fırtına alâmetlerini, çekildiği yalınızlık köşesinden sezdi. Yeni takvimle (9 Termidor) tarihinde her şeyi kaybetmek üzere (8 Termidor) günü, Mecliste, «Robespiyerin vasiyeti» diye adlandırılan meşhur nutkunu verdi.

Mustarip, illetli, tezadlı, nefsinden şüpheli, yalvarmadan korkutmaya kadar her tarafı toplayıcı ve her şeye rağmen zulüm politikasına hak verdirmeye çabalayıcı bir nutuk...

En mühim noktası, muhakeme edilmeden mahkûm edilecek mebuslara ait isim listesi...

Bir kasırgadır kopuyor/:

(Biyo Varen) kürsüde:

— Eğer fikir istiklâline malik olmayacaksak sükûtum_ la bir diktatörün cinayetlerini kolaylaştırmaktansa, onun naaşıma basarak zulüm tahtına çıkmasını tercih ederim!

(Kambon) :

— Namus ve haysiyetim elden gitmeden bütün Fransaya hitap etmek isterim: Bir adam Milletinin Meclisini hüküm ve iradeden yoksun bırakıyor! Bu adam (Robespiyer)dir!

Halk Selâmet Komitesinden ve "(Robespiyer)in eski adamlarından, yani idamlıklar listesine dahil (Kambon)a kadar sirayet edici bu tavır, artık son rezaletlerden sonra, müstebide gelen ruhî tutukluğun eseri... İnsanlar ve teşebbüsler bu ruhî tutukluğa düştüler mi, her şey kaybedilmiş demektir.

Ertesi gün (9 Termidor) ve müthiş tecelli... (Robespiyer)in sadık ve belâgatli çomarı (Sen Jüst) kürsüye çıkıyor ve efendisini tenkit eder gibi bir dille bir arabuluculuk zemini açmaya çalışıyor. Fakat sözünü kesiyorlar ve «artık perdeler yırtılmalıdır!» diye haykırmaya başlıyorlar. (8-9 Termidor) gecesi (Robespiyer) meşhur nutkunu (Jakoben)ler

kulübünde de vermiş ve şöyle demişti:
— Bu nutuk benim vasiyetnamemdir! Ben ölürsem hatıramı koruyunuz!
Ve ilâve etmişti:

— Eğer ölmek gerekirse metanet ve sükûnet içinde can vereceğimi göreceksiniz!
Kulüp âzası da ayağa kalkarak:
— Biz de seninle beraber ölürüz!
Diye bağırmışlar ve zalimi çılgınca alkışlamışlardı.
«Millî Birlikler» kumandanı (Hanruyo)ya da ertesi sabah Meclisi kuşatması için emir verilmişti.
(9 Termidor) sabahı Mecliste (Sen Jüst)ün sözünü kesen (Biyo Varen) daha da ileriye gitti:
— Dün gece (Jakoben)ler kulübünde hepinizin öldürülmesine karar verildi! Millî Meclis iki büyük tehlike arasında kıstırıldığını artık görmelidir! En küçük tereddüt, bizi ve Fransayı yok edebilir!
Bütün Meclis ayakta ve haykırmakta:
— Hayır, hayır! Vatanı ve kendimizi kurtaralım!
— Kat'î neticeli meydan muharebesinin günü bugün!
Dinleyiciler de bağırıyor:
— Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Millî Meclis!
(Robespiyer) çılgınca ileriye atıldı, söz istedi; vermediler :
Sesler :
— Kahrolsun müstebid!
(Talyen):
— Bu adamın kurduğu mahkeme bir İhtilâl Mahkemesi değil, Fransayı doğrayan ve öğüten bir kıyma makinesidir! Bu adam yeni bir (Katilina)dır!
Bir ses :
— Bizi askerle kuşatan (Hanriyo) ve taifesini tevkif edelim!
Sesler:
— Evet, evet, tevkif!... Hainlerin uşakları hemen tutuklansın!
Bir mebus :
— Artık bu rezaletler ve fecaatlar serisini durdurmanın saati çalmaktadır. Kendisini Tanrının annesi, (Roberpiyer)i de kendi oğlu diye satan deli bir kadına kadar türlü zehirler tüttüren bir iklimde yaşamayız!

(Robespiyer) yine atıldı:

— Söz söyleyeceğim!
Her taraftan karşılık:
— Hayır, hayır, müstebid, sen söylemeyeceksin!
(Robespiyer) Meclis Reisine, kendi öz vasfiyle hitap etti:
— Kaatiller reisi! Son defa olarak söz istiyorum!
Yine söz alamadı. Mahvolmak üzere bulunduğunu kestirdi. Sağ cenah mebuslarına dönüp onlardan imdat istercesine bağırıp çağırırken, birden, dili tutulur gibi oldu ve bu tutuluş hayatına mal olmaya kadar yol açtı.
Bir mebus bağırdı:
— (Danton)un kanı tutuyor! Yakalandı!
Başka bir mebus :
— Zulüm ve istibdadı sabit olan (Robespiyer)in tevkifini talep ederim!
Bütün Meclis bir ağızdan:
— Tamam! Reye konulsun!
(Robespiyer) bağırıyor:
— Ben ölüm isterim!
— Buna bin defa hak kazandın!
(Robespiyer):
— Ölüm, ölüm!
Müstebidin (o da mebus) kardeşiyle (Löba) isimli bir mebus onu halkaladlar:
— Birlikte ölmek istiyoruz!
Yine bir mebus :
— Bir müstebidi devirmek ne de zormuş!
Mebuslar, ayak üstünde ve tam rey birliğiyle kararım verdiler.
— (Robospiyer), kardeşi, (Löba), (Sen Jüst) ve (Konon)un tevkifleri...
Jandarmalar hepsini birden Meclisten çıkarıp Umumî Emniyet Komitesine götürdüler. Meclisi saran askerin başı (Hanriyo) hiçbir şey yapamamış ve kapağı Belediyeye atmıştı. Onu Belediyeye tevkife gittiler. Bu defa o, gelenleri tevkif ettirdi, ihtilâl efesi Belediye ne yapacağını şaşırmış durumda... Millî Meclise isyan karan... Hemen kurulan bir

isyan komitesi... Reisi (Robespiyer) olacak... (Lüksenburg) hapishanesine gönderilen (Röbespiyer)i, Belediyenin ihtariyle hapishane kabul etmiyor. Oradan alıp Belediyeye götürüyorlar ve isyana reislik etmesini teklif ediyorlar...
— Hayır! Ben kanunsuz bir teklifi kabul edemem!
Artık besbellidir ki, müstebidin ruhu çökmüştür, isyan bildirisini imza etmesi için eline tutuşturdukları kalemle ancak isminin üç harfini yazabilmiş ve sonra kalemi düşürmüştür.
Halkın ve Belediye şubelerinin de (Robespiyer)i korumakta isteksiz görünmesi üzerine (Konvansiyon) olanca teşebbüsü eline aldı. Belediyeyi bastılar ve bomboş bir salonda (Robespiyer)i, bir kurşunla çene kemiği parçalanmış,

yerde yatıyor buldular. Bir jandarma, çıkık ve sarkık kemiği yerine oturttu. (Robespiyer)se ona, tarihin kaydedebildiği son sözünü heceledi:

— Teşekkür ederim, oğlum!

Millî Meclis hâkim, Belediyenin boynu eğik, (Jakoben) ler kulübü mühürlü ve (Terör) devresi sahnesinin perdeleri kapanmakta...

Ertesi günü (10 Termidor) akşam 7.30a doğru, yaralı çenesiyle (Robespiyer) ve arkasında 21 kişilik ekipi, giyotinin başında...

Artık Büyük Fransız İhtilâli, son (Terör) istihalesinin kapanışı neticesinde bitmiş ve yeni istihaleler boyunca (Napolyon)a kadar ulaşacağı bir iç kaynayış merhalesine ayak basmıştır.

(NAPOLYON BONAPART) ve ...

GEÇİTLER

(Napolyon)a gelinceye kadar, (Terör) devrinden sonra Büyük Fransız İhtilâlinin takip ettiği yol iki geçitten kıvrılır ve bu Korsikalı gözükara tipte krallık üstü krallığa, imparatorluğa döner. Fakat (Napolyon)un misallendirdiği imparatorluk, eski krallığın «yalınız Allaha karşı mes'ul ve Rabbani lûtufla hükümdar» şeklindeki nefsanî imtiyaz iradesine uzaktır, ihtilâlin çocuğu olan (Napolyon) imparator ifade ve hâkimiyetini, yine ihtilâlden aldığı (elan hamle gücü)yle muazzam bir aksiyona sarfetmiş ve sadece (otorite) olarak kullanmış bir insan... O, belki delice ve neticesiz rüyasını gerçekleştirmek için imparatordur; yoksa (klâsik) tipte bir kral olmak için değil...

Herkes (Napolyon)u büyük bir asker ve taşkın bir muhteris olarak tanır. Halbuki o, dünyayı dar gören ihtirası bir tarafa, her şeyden önce bir hamle, hareket, davranış, yani aksiyon sanatkârıdır ve bu sanatın içinde şüphesiz ki, askerlik değeri de dahil... Bu bakımdan (Napolyon)un iktidar yolunda belirttiği hamleler, herbiri kendi başına, ihtilâl sanatı ve ruhiyatı bakımından birer şaheser...

Ona gelinceye kadar iki geçidi en kısa hatlarla hulâsa edelim:

(Direktuar) ve (Konsülâ) devirleri...

Biraz sonra göreceğiniz hapishanede tek bıçakla intihar eden bir sürü ihtilâlcinin belirttiği, yerine göre vahşi, yerine göre fedakâr, fakat iyide ve kötüde dâvasına inanmış ruh, sonraki devirlerde tereddiye uğramış ve ortalığı her

tarafın moda düşkünü züppeleri doldurmaya başlamıştır.
Sözde krallık taraftan, daha ziyade hırpani kılıklı (Terör) vahşilerine aykırı, gayet şık giyinen ve misk kokusu sürünen (Muskaden)ler... isimleri de misk kokusundan geliyor. Peşlerinden (Enkruayabl - inanılmaz) ve (Merveyyöz - harika kadın) tipleri... Krallık zamanının geri dönmeye başlayan (estetik) ölçüleri... (Madam Talyen), (Madam Rekamye), (Madam do Stael)in, fikir, edebiyat ve politika yuvası salonları...
(Biyo Varen) bu manzara karşısında ihtilâli telmih ,ederek istediği kadar haykırsın :
— Dikkat ediniz! Uyuyan arslan ölmüş demek değildir!
Cumhuriyetçiliği bir yüz karası, bir rezalet, bir saka- -met gibi görenler ve bunu türlü züppe kılık ve edalarla salonlarda ve lokallerde dile getirenler... (Mara)mn cesedini bile (Panteon)dan kaldırdılar. Artık (Robespiyer)in nefsinden kinaye «Kaatiller Meclisi» diye andığı (Konvansiyon), hem (Terör)cüleri, hem de kralcıları sindirmek için tedbir aramakta... Başıboş hürriyet telâkkisi dünyanın en kanlı ihtilâlinden sonra ne demek olduğunu ve işi daima (anarşi) ve parçalanmakta bitirmeye mahkûm bulunduğunu göstermiştiı4.
Böyleyken akıtılan kan da durdurulabilmiş değil...
ihtilâl Mahkemesi devamda ve bu defa eski savcısı (Fukye Tenvil)i hesaba çekmekte... Şu farkla ki, onun (Danton)a verdirmediği müdafaa hakkına karşılık kendisine her türlü nefs savunması imkânı bahşedilmiş... Fakat bu imkân, benzerliğinin hemen bütün sefil ihtilâllerde görüldüğü, domuz suratlı, ağzından marsık tüten bu insanlığın yüzkarası adamı, kurbanlarının boynunu kesen giyotin satırından kurtaramamıştır.
Bir de (Baböf) belâsı... İsmi, plânı, çıkış ve varış noktalan tam bir tahlil ve terkibe bağlı olmaksızın ilk defa ortaya çıkan (Baburizm), iptidaî bir sosyalizma, daha doğrusu tohumluk komünizma hareketi... Tarihte ve hayli eski devirlerde ufak - tefek çakıntılar gösteren bu fikir hareketi, ilk defa (Baböf) vasıtasiyle meydan yerine dökü-

lür gibi oluyor; ve onun en canlı ıstırap ve sefaleti içinde ele aldığı Paris amelesi, korkulu bir sınıf dayanağı belirtmeye doğru gidiyor. Hadiselerin kıvrıldığı karmakarışık yönler önünde şaşkın ve ne yaptığını bilmez (Terör) artıkları da bu mevzuda işçilerle el ele verme tamayülünü gösteriyor.
Bir de kıtlık!... Tamam!... Her şeyi en kolaycı tarafından gören ve istismar eden iştirakçilik fikrine meydan- açılmıştır ve nakarat şudur:
— İnsanlık boyunca hüküm süren tasarruf ve mülkiyet-

hakkının hesaba çekilmesi gerektir.
Bu fikir veya ucuz içgüdü, l Nisan 1795'de sert bir harekete dökülmüştür. «Ekmek» lâfından başka, dâva üzerinde anlayışı olmayan karışık bir halk yığını (Konvansiyon)u çemberlemiş ve sesini yükseltmiştir:
— Erzak ve zahire fiatları düşürülsün! Krallık taraftarlarına âmân verilmesin! Vatanperver baskı altından» kurtarılsın!
Asker, Meclisi kurtarmış ve içeriden bu hareketi teşvik, edenler tevkif ve örfî idare ilân edilmiştir.
İlk defa (laisizm) lâfının çıkması, hükümetin dine-
karşı tarafsız vaziyete getirilmesi — (laisizm) din düşmanlığı değil, hükümet tarafsızlığıdır —, katolikliğin serbest bırakılması, İhtilâl Mahkemesi karariyle zaptedilen mülklerin sahiplerine iadesi...
Hadise kısa bir zaman sonra tekrar patlak verdi. Millî; Meclise yine hücum... Bir mebusun öldürülmesi ve basınına mızrak ucuna takılarak Meclis reisine gönderilmesi... Gittikçe büyüyen ve gelişen «ekmek» isyanı... (Muskaden-misk-kokulu)lar âsilere has ekmekleri gösterip onları kızıştırıyorlar:
— Bakın; siz çamurlusunu bulamazken mebuslar neyiyor! Mebus ekmeği bu!...
Üzerilerine gönderilen askerlerin kumandanı da âsi-
lere esir... Bin gayret, bin zahmet; çabucak asker yetiştirilmesi ve işçi semti (Sent Antuan) mahallesinin topa tutulacağı ilâm... Korkan ve toplarını, topçularım, tüfeklerini teslim eden (Baböf)cü âsiler... Bu, Paris halkının son isya-

nı... İhtilâl Meclisi, kralcıların ve ordunun yardımıyle kurtulmuştur!
Eski zihniyette mebuslardan bir çoğunun tevkifi, bir kaçının firarı ve geriye kalanların da hapishanede, sıra bekleyerek, teker teker aynı bıçakla intihan... Son (Montanyar)ların da temizlenmesi...
İş nereden başlamış, nereye dönmüş, ne hale gelmiş-
tir!... Bu defa ihtilâl kahramanlarına edilen muamele, «insana ceza, işlediği cinayet soyundandır» hikmetince öbürüne yakın bir (Terör)dür; ismi de «Beyaz Terör»...
Bütün Fransada, vilâyetlerde, her yerde, bilhassa (Eks), (Tulon) ve Marsilyada destanlık vakalar... Marsilya üzerine yürümeye hazırlanan (Tulon) amelesine karşılık, kralcılara bir mebusun hitabı:
— Eğer silâhınız yoksa babalarınızın kemiklerini mezarlarından çıkarınız ve dinsiz barbarlara onlarla saldırınız!
Bir kalenin yüksek kulesinden uçuruma atılan ve sivri kayalar üzerinde delik deşik, saplanıp kalan mahpuslar...
Ölülerin göğsünde «gömülmeleri yasaktır! Gömmeye kalkan idam olunur!» levhaları... Marsilyadaki kralcılar da aynı

hareketi (Sen Jan) kalesindeki cumhuriyetçilere tatbik etmekte...
«Beyaz Terör»le kralcılar intikamlarını aldı, fakat Krallığı iade ettiremedi. Kırmızı (Terör)ün sona ermesiyle kesilmiş sayılabilecek ihtilâl yolu da bu sarp ve hep dönemeçli yollardan geçerek, artık (komik) bir duruma düşen Üçüncü İhtilâl Meclisi (Konvansiyon Nasyonal)in kapısını kilitleme tarihi 26 Ekim 1795'e kadar uzandı.
Meclis muhafazasına memur birlikler içinde bulunan (Napolyon Bonapart), gözünün önünde akıp geçen bu levhalar karşısında ne düşündüğü meçhul, henüz otuzuna basmaya birkaç senesi kalmış bir gençtir; ve rivayete göre, bu defa Meclisi basmak sırası kralcılara gelince, topçusu ve birliğiyle onları dağıtabilmek hünerini göstermiştir. Unvanı da «Başkumandan Yardımcısı»...
Kralcılar 200 kadar ölü verdikten sonra ricat ettiler ve hemen ertesi günü Paris yine eski halini alıverdi. Tiyatro

lar, balolar, salonlar, (Muskaden)ler, (Merveyyüz)ler, (Enkrrayabl)ler, züppeler, ukalâlar, (dej enere) ler...
Bir Alman askeri mütefekkirin :
— Eğer Fransız ihtilâli olmasaydı (Napolyon) binbaşılıktan emekliye ayrılırdı; ve eğer prens olmasaydı Büyük Frederik tımarhaneye atılırdı.
Diyerek kaderinin cilvesine dokunduğu adam, şüphesiz, bütün Fransızlarla beraber inkılâbın, ruhuna üflediği hızla kendi öz istidadını geliştirirken Yirminci Asra 5 yıl kala Fransada (Direktuar) geçidi açıldı, onu 1799'da. (Konsülâ) safhası takip etti; ve (Napolyon) ne olduysa 19 uncu Asrın başında ve (Konsülâ) safhasının içinde oldu.
(Direktuar) geçidi kısaca çerçevelenebilir:
(Konvansiyon)dan çikan son anayasaya göre, eski Millî Meclis yerine «500 ler Meclisi» ve 250 kişilik «ihtiyarlar Meclisi»... ilkine girebilmek için 30, kincisi için de 40 yaş gerek... icra heyeti, yani hükümet ise Meclislerce seçilecek 5 azadan kurulu (direktör)ler topluluğu... Onun için de idarenin ismi (Direktuar)...
Cumhuriyetçi azgınların görüşü:
— (Direktuar), krallığı ihya gayretinde 5 müstebidin idare mekanizmasından başka bir şey olamamıştır.
O devrede (Baböf) ve yakınları (Dart) ve (Boonaretti) nin kurduğu gizli cemiyet... Ve şahsî tasarrufu kaldırmak ve bütün mülk ve mallarda iştirakçiliğe gitmekte özleşen basit bir program... Ama, kendisinden birkaç yıl sonra zuhur edecek ilk sosyalizma bayraktarı (Sen Simon)dan önce, sosyalizmanın azmanı ve son durağı olan komünizmadan ilk işaret... Bazı siyasî ve yıkıcılıkta cesur şahsiyetlerde, (Bâböf)ü benimsediklerinden değil, (Direktuar)ı yıkmak istediklerinden (Baböf)cülerle beraber... ilk komünistlerin

gizli kulübüne, sadece bir yağma ve servet düşmanlığı psi-
koloj isiyle bazı subaylar da girmiş bulunuyor.
(Direktuar) idaresi, bunların arasına soktuğu, yine su-
bay, bir (ajan) vasıtasiyle ihtilâl hazırlıklarım haber alıyor
ve gizli cemiyeti basıyor- Basmaya memur edilen (Napolyon
Bonapart)...

Paristen çekinildiği için (Vande) de muhakeme ve idam
kararı...
(Baböf) kendisini, zehirli baş giyotine sürülmeden han-
çerliyor, fakat öldüremiyor; başını koparma vazifesi yine
giyotine düşüyor.
işte, ölümünden 150 küsur yıl sonra Türkiye komü-
nistlerinin eserini tercümeye kalkarak takibata uğradığı,
etrafında bir sürü çekişmeye yol açtığı ve ilim perdesine
bürünmeye yeltendiği (Baböf)...
Ufak - tefek isyanlar... Krallık taraftarlarının bazı te-
şebbüsleri... Eski inkılâp ruhunun tavsaması, herkesin her
şeyden bezmesi... Ufunetli bir hürriyet havasının esmeye
başlaması... Meclislerle (Direktuar) arası ihtilâflar, «500 ler
Meclisi»nin basılması, (Direktuar)ın tahakkümü... (Napol-
yon)un Alp ordusuna tayiniyle önünde büyük bir zafer uf-
kunun açılması ve birden Fransanm en namlı askeri haline
gelivermesi...
(Napolyon) 10 Aralık 1797'de Parise geldi ve (Direk-
tuar) hükümeti tarafından o kadar parlak bir törenle kabul
edildi ki, edası Büyük iskender'e benzetilebilirdi. Nutuklar
çekti, inkılâbı güya övdü ve cumhuriyeti doğruladı; fakat
Fransanm saadetini daha başka ve iyi kanunlarla temellen-
dirmek gerektiğini söylemekten geri kalmadı. O zaman, ne
(Jakoben)ler, ne kralcılar; sadece askerî bir diktatoryadan
korkan (Direktör)ler, son askerî zaferlerin şişirdiği gene-
raller eliyle cumhuriyete darbe indirilmesi karşısında
irkildiler; ve Italyadaki zaferlerinden sonra bu ihtimali en
fazla yaşatıcı bu 28-29 yaşındaki generali ne tarafa süre-
ceklerini bilemediler. Kendisine en kibar salonların şeref
köşeleri verilen, adına madalyalar bastırılan ve manzumeler
düzülen bu genç generali, Ingiltereye karşı hazırladıkları
orduya tayin ettiler. Fakat (Napolyon) Paristen ayrılmadı ve
(Siyes)le birleşip bir hükümet darbesine girişeceği yolunda
Şayialar yayılmasına sebep oldu. (Napolyon) Mısır seferine,
(Siyes) ise Berlin elçiliğine sürüldü.
Hemen noktalayalım ki, (Napolyon)un askerî zaferleri
ve harp harikaları dâvamız ve mevzuumuz dışındadır. On-

lann hiçbiri üzerinde durmayacağız ve yekûn halinde mâ-
nalarını billûrlaştırmakla kalacağız- Asıl dâva ve mevzuu-
muz, onun korkunç aksiyonculuğunda, gözükaralığında, in-

sanları ve toplulukları göğüslemeyi bilmesinde, topluluklara ait en ince ruh kanunlarını sezip ona göre davranmasında.. Bu bakımdan Mısır seferi, onun, ordu çerçevesinde bile aynı karakteri göstermesi bakımından çok dikkat çekici... Düşmanı İngilizlerin hâkim olduğu sularda deniz aşırı sefer cür'eti... Yakılan donanmasına rağmen karada hâkimiyeti ve şimal istikametinde fetih yollan açmaya davranışı... Akkâ önlerinde mukavemet gördüğü için değil, ordusunda veba çıktığı için dönmeye karar vermesi ve ordusunun kurtulması uğrunda hasta askerlerini tereddütsüzce zehirletmesi... Bu emri alıp da tereddüt eden ordu baştabibinin generale sözü:

— Ben, şu kadar yüz oğlumu, geriye kalan şu kadar bin oğlum kurtulsun diye zehirletiyorum! Size ne oluyor?...

BEKLENEN KURTARICI

Fransa'da (Direktuar) tam bir acz ve zaaf içinde. 1797 üçte bir seçimlerinde azgın cumhuriyetçilerin galebesi.. Seçimlerin feshi... Türlü irtikâp, ihtilas, rüşvet suistimal hikâyeleri... «500 ler Meclisi»nin tahkikat komisyonu raporundan bir cümle :

«— idare şubelerinin hiçbir kısmı yoktur ki, oraya ahlâksızlık, fesad ve irtikâp girmiş olmasın...»

(Asinya)lar, millî > emlâk, orduların erzak ve malzemeleri üzerinde yolsuzluklar... Yeni zenginlerin iğneleyici tavırları ve buna karşılık (Baböf)çülerin sanki bu manzara dâvalarının ispatıymış gibi hançerli gözlerle bakışları ve fırsat kollayışları... Eski asiller zamanındaki âdet ve rezaletlerin, misillerce artmış, avdeti... Balolar, maskeli fuhuş oyunları, kumar, içki, eğlence... Kadınlar, daima olduğu gibi büsbütün azgın... Eski İsparta kadınları gibi, giyinişleri

ince tülden sadece bir atkı... Ne haya, ve ölçü, ne de dinî veya resmî herhangi bir (otorite)... Ve güya (Direktuar) diktatör... Fakat zerrece hüküm, itibarı kalmamış olarak... 1798'de vaziyet büsbütün feci... Askerî basanlar da tersine dönük...

Meclis (Direktuar)a çatar:

— Suç hep sende!..

(Direktuar) Meclise cevap verir:

— Kaballat doğrudan doğruya senin!..

(Teo-flântropi) isimli, bu defa insanı tannlaştırmaya kalkıcı ve hemen tepelenen bir mezhep...

Neticede Meclislerin (Direktuar)a galip gelişi... Dış tehlike karşısında yeni bir (Terör) devri açma gayreti... Cebrî istikrazlar ve Fransa altüst... (Napolyon) Mısır'da çembere alınmış bulunurken, orduların Almanya'da korkunç hezimeti; derken (Napolyon)un birdenbire Paris'te zuhuru. '

Onun gelmekte olduğunu 13 Ekim 1799'da haber alan

Paris sevincinden çıldırdı. Sanki her şeyi düzelteyim derken herşeyi dağıtan ve eski muvazenelerini de kaybeden Fransa, kurtarıcısını beklemektedir. Tiyatrolarda, kahvehanelerde, meydanlarda, sokaklarda afişler, bağırmalar, tepinmeler... Eski (Konvansiyon) âzasından (Buden) birdenbire kalb sektesinden ölünce, sevincinden öldüğü rivayetine kadar jımumî heyecan ve hassasiyet... Henüz gerçek yüzü ve yönü belli olmayan bu generali, kralcılar da, cumhuriyetçiler de, kollarını açmış aynı ümit içinde bekliyor- Fransa içinden, şimale doğru, Paris'e kadar eller ve başlar üzerinde geçip Paris'e vardı. (Direktuar), böylesine saygı ve sevgi toplayacağını önceden kestiremediği Kumandanı, ne bir fâtihe mahsus eda ile iki büklüm, ne de ordusunu bırakıp kaçmış bir kumandana göre haşin bir tavırla karşíladı. Sadece ciddî, kaygılı ve meraklı bir duruş...
(Enstitü) kürsüsünden verdiği nutukta Mısır seferini, neticesiz rüyalarının gözükara bir gerçekleştirme hamlesi olarak değil de, sadece ilmî ve fennî terakkilere zemin açılması için yapılmış gösterdi. Mısır'a kadar onu, takip eden

ilim, fen, sanat ve tefekkür adamları asıl gayenin kamuflaj-maskeleme) unsurları... (Bertole, Lâplâs, Monj, Şaptal, Kabanis, Jozef Şenye) gibi ilim ve fikir şahsiyetleri onun, Fransa'yı düzenleyecek ve Cumhuriyeti rayına oturtacak tek adam olduğuna inanmış...
Askerden ziyade sivile benziyor. Redingot giyiyor ve kılıç yerine kuşağında bir yatağan taşıyor. Yaratılıştan sarı benzi, Mıs½r ikliminin tesiriyle büsbütün soluk...
Zaferler devresinde herkesin takdirine mazhar eski çavuş (Hoş), şimdi ölmüş bulunduğu bir tarafa, (Napolyon)a duyulan saygı ve güven önünde bir emir eri bile değil... Kendisine rakip olacak herkes idam edilmiş ve şimdi o tek kalmıştır... Fransa deyince hatıra (Napolyon) geliyor.
Yine (Siyes)le anlaştı; ve tekrar zafer devresine giren Fransız orduları ortaya yeni kahramanlar çıkarmadan harekete geçmeyi kafasına koydu. Büyük ihtilâlin başından beri tanıdığımız ihtiyar (Siyes), genç (Napolyon)u, tasarladığı yeni anayasaya silâhlı bir manivela halinde destek yapmak istiyor ve onun ne nispette bir «kendi başına kuvvet» fikri beslediğim henüz bilmiyordu.
Bir gün mahremleriyle konuşurken demişti ki:
—• (Napolyon) ile birlikte hareket etmek isterim. Çünkü o, askerlerin en sivilidir. Niyeti, beni ve bir üçüncü şahsı içine alan bir (Konsülâ) idaresi kurmaktırn Âlâ!.. Fakat sonunun neye varacağını şimdiden görüyorum. Tez zamanda (konsül)leri tasfiye edecek ve kendisi başta kalacaktır.
(Napolyon) ise, (Siyes)in bu sözlerini haber alınca gül-

müş ve:
— Temenni ederim, demişti; umarım ki bu görüş gelecekten hayırlı bir işaret olsun...

İLK DARBE

Kendisine, niyet ve plânını bilen veya bilmeyen nüfuzlulardan bazı taraftarlar ve yardımcılar tedarikledikten sonra harekete koyulmak üzere (ferma)ya geçti. (Siyes)in

"irtakım kelimelerden ibaret yeni anayasa projesine hiçbir değer vermedi ve «netice elde edildikten sonra düşünülecek iş!» diye başından savdı.

O, kelimelerden, hususiyle boş çekişmelerden tiksinen bir adamdır. Akkâ önlerinde ordusunu berbad eden veba, ruhunu, öyle sarsmıştır ki, kelimecilik illetine «veba» ismini takmış, Millî Meclisleri de «avukatlar meclisi» diye çerçevelemiştir. Bazı avukatlara ve umumiyetle avukatlığa hâs lâf hamaratlığından iğrenir, sözü sadece aksiyonun bir vasıtası bilir, gayet az konuşur ve «iş, iş, iş!» diye çırpınır. Şahsiyetinin ana damarlarından biri de budur.

(Napolyon)un bu ilk, devleti toslama teşebbüsü, tam da gürültüye giderken, gürültüye getirmek şeklinde oldu. Tam hezimet noktasından zafere sıçrayarak... Bu gibi oluşlarda kaderin harikulade ince cilvelerini, insan, adetâ gözüyle görmüş gibi olur; bütün cüz'î iradeleri havanında tuz-buz eden küllî irade karşısında hayran kalır ve insanoğlunun, aslında, mutlak aczden başka bir şey olmadığım bir kere daha anlar.

(Napolyon Bonapart) Paris ve civarı garnizonunun kumandanıdır; kardeşi mebus (Lüsyen Bonapart) da yine (Napolyon)a bir itibar nişanesi olara{ «500 ler Meclisi»nin reisi... Her iki Meclis de, Parisin kargaşalığından uzak kalmak ve nü&uz merkezini daha salim bir noktaya çekmek, şehirden kaydırmak için, Paris yakınlarında (Sen Klû)ya nakledilmiştir. Toplandıkları şatonun içi ve dışı askerle dolu...

Darbenin ismini veren (18-19 Brümer) günü, (Napolyon); yanında birkaç subay, bir gün önce nakledildiği için henüz yerleri bile ısıtılamamış Meclisin karşısına dikildi. Bu «İhtiyarlar Meclisi»... Konuşuyor:

— Fransayı nasıl bıraktım ve nasıl buldum?!. Nereden geldik, nereye gidiyoruz?!. Her şey, başını almış tereddiye gidiyor! Hürriyet, eşitlik ve muvazeneyi kurtarmak için ciddi ve şiddetli tedbirler almaya muhtacız!

Bağırmalar:

— Ya anayasa ne olacak?

Cevap :

— Her tarafı sökülmüş, yırtılmış bir anayasa Fransayı

kurtaramaz!
Yerici tezahürler...
(Napolyon) öfkeyle «ihtiyarlar Meclisi»nden çıkıp «500 ler Meclisi »ne dalıyor.
Meclisten sesler geliyor:
— Bizim için ya anayasa, ya ölüm! Süngüler bizi korkutamaz! Birer birer kürsüye çıkıp anayasaya yemin edelim!
(Napolyon), bir elinde şapkası, öbür elinde kamçı, Meclise girdi Arkasında, uzun boylu ve iri - yarı 4 (grenadye) 11IJI eri... Kısa boylu (Napolyon), bunların arasında, 5 mumlu bir şamdanın yarı yarıya yanmış orta mumu gibi duruyor. Benzi sapsarı ve hali çok yorgun... İşte, bir ihtilâl ve aksiyon adamının hamle ânında bilhassa üzerinden atmas gereken hâl... îlk başarısızlığı da bu hal yüzünden...
Bu hal hemen karşı tarafa kuvvet ve cür'et verdi' ve sesler yükseldi:
Konuşturmayınız! Yere batsın diktatör!
— Kanun dışı, kanun dışı!
— Fransayı kendin zaptetmek için mi düşman ordula r mı yendin?
— Kanun dışı, Tevkif, tevkif!
(Napolyon)un kardeşi reis (Lüsyen), eli kampanada, çırpımr, tepinirken, beriki asabiyetle döndü ve salondan çıktı.
Kulaktan kulağa haber cereyanı:
— (Napolyon)u «500 ler Meclis»nde hançerlemişler!...
içeride kıyamet kopar ve (Lüsyen Bonapart) reislik cübbesini çıkarıp at#r. Curcina... (Napolyon), arkasında manga manga asker, salona girdi. Metin adımlarla yürüdü ve birden susup, bu âsi generalin ne yapacağına bakan mebuslara hitap etti:
— Hepinizi tevkif ediyorum!
ilk hezimet dönemecinden sonra geriye kıvrılıp birdenbire kendisine gelen, asıl şahsiyetini bulan (Nopolyon), insan ruhiyatının en ince noktasını keşfetti ve işi en yüksek

perdeden aldığı için zaferi kapabilmiştir. Hattâ biraz evvel salondan çıkınca avluya çıkıp atına binmiş ve heyecanından at üstünde tutunamayarak yere düşmüştür- Sonra yine toparlanmış ve askere haykırmıştır:
— Arkamda mısınız? Sonuna kadar beraber miyiz?
— Arkandayız! Sonuna kadar beraberiz!
Ve «Kaatiller Meclisi» artıkları, süngülerin ucuna takılmış ve boş çuvallar gibi dışarıya atıldı.
«İhtiyarlar Meclisi»ne de, kan yerine mürekkep sızdıran süngü ucuyla yazdırıldı:
— (Direktuar) kaldırılmıştır. Üç kişiden kurulu bir (Konsülâ) idaresi kabul edilmiştir. Meclislerin toplantısı belirsiz bir tarihe ertelenmiştir.
Her şey ,tam öleceği zaman dirilen ve son kozu oyna-

maktaki avantajı kestiren (Napolyon)un gözükaralığı sebebiyle elde edildi; (grenadye) askerleri de, (Sayira! - Her :şey iyi olacak!) şarkısını söyleyerek, cumhuriyeti kurtarmış oldukları hayaliyle Parise döndüler.

ÜÇ (KONSÜL)

BİR İMPARATOR

Bu üç (Konsül) zaten 3 kişiden kurulu (Konsülâ)mn (Napolyon), (Siyes) ve (Ruje do Ku)dan ibaret âzası değildir. Evvelâ geçici (Konsül), sonra 10 sene müddetle aslî (Konsül), daha sonra da ömür boyu daimî (Konsül) sıfatiyle onun (Konsülâ) geçidinde üç oluşunun ifadesi... Ve hepsinde Birinci (Konsül)... Gerisi malûm...

(Konsülâ)nm «muvakkat - geçici» olarak ilânı, millette yine geçici bir hayretten başka bir tepki doğurmadı. İşçi sınıfı, bütün kuvvetleri ellerinden alınan halk hâkimiyeti taraftarlarım müdafaa etmedi. (Burjuva)lar ve büyük sermayedarlar ise memnun... Eski ihtilâl (potansiyel)i çok düşük... Vilâyetlerde ufak - kımıldanışlar ve hemen bastınlış...

Muvakkat (Konsülâ) 40 küsur gün idareyi elinde tuttu.

Başta (Konsülâ)nın reisi üç azadan birinin nöbetleşe gelip gitmesiyle olurken meşhur (Konsülâ) Anayasası her şeyi değiştirdi ve (Napolyon)u Fransamn tek başına sahip ve hâkimi kıldı- (Napolyon) artık, ilk devresinde de gizli gizli; «birincisi» rolünü oynadığı (Konsülâ)nm resmen başı ve Birinci (Konsülü)dür; ilk iki arkadaşını Senato âzalığınaî sürmüş ve yanına iki güvenilir (piyon) seçmiştir.

(Konsülâ)mn vazife müddeti de 10 sene... '

Yeni Anayasanın 41 inci maddesi:

«— Birinci Konsül, kanunların icra mevkiine konulmasını emreder. «Devlet Şûrası - Danıştay» azasını, nazırları, sefirleri ve öbür yüksek memurları, ordu erkânını, mahkemelerdeki hükümet komiserlerini nasb ve azleder.»

42 nci madde :

«— Hükümet kararlarında ikinci ve üçüncü (konsül) ler ancak danışma derecesinde rey hakkına sahiptirler. Bunlar karar defterini imza ve gerekirse kanaat ve mütalâalarını kaydederler. Fakat nihaî hüküm ve karar Birinci (Konsül)ündür.»

Kanun değil; vatan, millet, hürriyet, muvazene, murakabe gibi aldatmaca garanti unsurları içinde en sert bir

diktatörlük sicili...
Kanun, gayet hileli şekilde milletin tasdikine sunuldu; bazı yerlerde reye konurken bazı yerlerde bekletildi, böylece (Napolyon)a her yerle ayrı ayrı ve parça parça meşgul olmak imkânı sağlandı ve daha iş neticelenmeden 19 uncu Asrın başlamasına birkaç gün kala bir «oldu-bitti» halinde yürürlüğe geçirildi.
Bu (strateji) ve (taktik) yoliyle kazanılan zafere de (Napolyon)un ikinci darbesi denebilir.
(Napolyon) bu 'anayasayla açtığı yarayı hemen birtakım iç ve dış meselelerdeki ıslah teşebbüsleriyle sarmayı' bildi; böylece milletçe doğrulanmadan yürürlüğe koyduğu diktatörlük fermanını el çabukluğuna getirmek, yani yutturmak hünerini gösterdi.
Şu tablo, 1799 Anayasasını ve (Napolyon)u, bütün içyüzleriyle gösterir:

Bir memur, Belediye dairesi önünde toplanan kalaba-
1 lığa Anayasayı okuyor. Memur kısık sesli ve kalabalık o kadar boğucu ki, hiçbir şey anlaşılmıyor. Bir kadın, yanındaki bir kadına dert yanıyor :
— Yazık; hiçbir şey işitemedim!
— Bense tek kelime bile kaybetmedim.
— Öyleyse ne var Anayasada?...
— Tek kelime: (Napolyon)!...
Basına, tiyatroya (sansür)... O zamana kadar geçirdiği
l' de hayata karşı, şimdi (Napolyon), haşmetli bir hükümdar edasıyla (Tüileri) sarayında...
Mevkiini kuvvetlendirmek için, yeni askerî zaferlere muhtaç... Kumandan sıfatıyla değil de, güya seyirci olarak l
katıldığı, fakat bizzat idare ettiği (Marengo) muharebesi ve büyük zafer...
Nihayet, hilelerinin, yahut fırsatlardan faydalanma sa-
il- natının en parlak örneği... Birinci (Konsül)e suikast, hikâye veya vakıası... 19 uncu Asrın 24 Aralık akşamı Operaya gi-
' derken yakınında bir arabaya konulup patlatılan barut fıçısı... 4 ölü, 60 yaralı; fakat (Napolyon)a bir şey yok... Güya kralcılar yapmış... Fırsat bu fırsat... Kralcılar yerine hürriyetçiler ve cumhuriyetçilerin tepesine inen balyoz... Ve aynı havadan faydalanılarak halk reyinden geçirilmek yoliyle (Napolyon)un ömür boyunca Birinci (Konsül) ilân edilmesi... Derken bu vaziyetten de istifade ve ihtilâlden beri beşinci olarak bir anayasa tertibi... Artık kendisinden sonra makamına geçecek olanı tayin selâhiyetine de maliktir ve bütün Fransa, icraî ve teşriî teşkilâtiyle avucunun içindedir, ismi de artık «Vatandaş Bonapart» değil, sadece ve heybetlice (Napolyon)... Sarayı, en kurnaz ve tesirli mabeyn adamlariyle dolu, fakat tek hâkim daima o... Senato, elinden koparılıp alınan haklarına şükran(!) mukabelesi olarak, salo-

nuna (Napolyon)un mermerden büstünü oturtuyor ve böylece haysiyetsiz ve şahsiyetsiz esirlik (pşikoloji)sinin âbidesi dikmiş oluyor.

Napolyon) kralı çoktan aşmış, fakat sıfatım henüz isimlendirememiştir- İsimse kolay; imparator... Her şey

hazır bir binanın kapısındaki levhayı silip yenisini yazmaktan ibaret...

Kralcıların kurduğu ve harakete hazırladığı gizli cemiyeti ezdikten ve (Dük d'Angen)i Almanyadan kaçırtıp (Vensan) şatosunun hendeklerinde kurşuna dizdirdikten sonra her şey tamam... Gereken Meclis mühürleri basıldıktan ve alt tarafı millete imzalattırıldıktan sonra:

— Yaşasın Fransızların İmparatoru!...

İMPARATOR

Bu, kısa boylu, soluk benizli, saç perçemi alnına düşük eli yeleğinin düğme yerinde, az konuşan ve söze kumandadan başka pek yer vermeyen garip adam kimdir, nedir ve hayalinde nasıl bir dünya yaşatmaktadır?

Okuduğu askerî mektepte notlan zayıf ve şahsiyeti silik gösterilen bu adam... 20 yaşlarında idrak ettiği ihtilâl boyunca hiçbir fevkalâdelik gösterememiş olan bu adam... Biraralık öz memleketinde hiç bir şey olamayacağı hissiyle Türk ordusunu Islah için Türkiye'ye, olamayınca da onun düşmanı ülkeye el açmış olan bu adam...

İmparator oldu; imparatorluğunu Fransız İnkılâbının, kaynağını inkâr etmeyen zabıtası ve (otorite)si şeklinde heykelleştirdi. Tosladığı ülkelere hürriyet ve medeniyet götürdüğü iddiasını asla elinden ve dilinden düşürmedi; fakat bütün bunların sonunda öyle mecnun bir ruh haleti belirtti ki, sadece harp için harp, ihtilâl için ihtilâl, darbe için darbe ihtirasından ilerice hiç bir gaye temsil edemedi. Onun, 1812 Moskava bozgununa kadar, hemen hepsi imha neticesiyle biten harplerini, dünyayı tek bir devlet ve Fransa'yı bu devletin bir parçası, bir eyaleti farzedecek olursak topyekûn ve ilk safhaları muzaffer bir ihtilâl kabul edebiliriz. Halbuki içtimaî bir bünyenin kendi içinde şahlanışı ve kendisini yeni bir oluşa zorlaması diye tarif edebileceğimiz ihtilâl, mahiyeti bakımından elbette ki,(Napolyon)un harple-

rine izafe edilemez. Ama onun ihtilâl cinnet ve şehvetini ifade de mahrem ve hususî mânalar arzeder. İşte (Napolyon) bu bakımdan, bizim ve mevzuumuz için değer ifade eder.

Bütün hayatı öyle bir dinamizrna içinde geçti ki, Fran-

sa'da, türlü kanunlardan türlü tesislere kadar nice (statik) eserler halinde büyük bir inşa sahibiyken, bütün şahsiyeti-ni (dinamik) cephesinde topladı.
Kendisine, harp plânlarım nasıl yaptığını soran birine verdiği cevaba bakınız:
— Ben hiç bir defa plân yapmadım ve yapmam. Vazi-yeti bir bütün halinde ve bir anda kestirdikten sonra, anla-rın gereklerine göre davranırım.
İşte, dehânın ifadeside budur; ve bu hali, 20 nci Asır felsefesinin en yüksek basamağı (Hanri Bergson), türkceye «hads» di}'e tercüme edilen (entütisyon), tek kelimeyle seziş melekesi olarak göstermiştir.
Bu melekenin (Napolyon)a idare ettirdiği ve mevzuu-muzun dışında oldukları için hikâyelerine lüzum görmedi-ğimiz harplerdir ki, olup bittikten sonra kanun ve kaidele-rini (statik) kafalara göstermiş ve herbiri harika çapında askerlik ilmine temel kurmuş^ hatta ana prensipleri bunca silâh terakkisine rağmen hâlâ değişmemiştir. Görülüyorki, başta aksiyon sanatkârı diye takdim ettiğimiz (Napolyon), askerî dehâsını da bu mizacının bir şubesi halinde yürüt-müş, fakat en ziyade bu sahada göze göründüğü için, üni-forma dışı aslî ve merkezî cephesiyle gözlere gösterileme-miştir.
O, harplerini, ruhundaki bu aksiyon fışkırışı zevkiyle yaparken zaferlerinin bahşişini ordusuna serper ve yurdu-na gönderir. Şajhsen bunlara düşkün değildir. İtalya'nın, bugün (Lûvr) müzesini dolduran bütün sanat şaheserleri ve çuval çuval altunu Fransa'ya aktarılır. Nerede ve nadide insan yapısı olarak taşınabilir ne bulunursa fetih hakkı ifa-desiyle Fransa'nın...
(Napolyon), herbiri kendisininkinden kuvvetli düşman °rdularına saldırıp birleşmelerine imkân vermeyen bir hız-

la onları ayrı ayrı ezerken belki büyük bir kumandan, fa-kat ancak (Anibal)in tırmanabildiği, (Alp)leri aştığı sırada askerlerine telkin ettiği şevkle daha büyük bir aksiyoncu-dur.
Onu (Sezar) ve iskender'le kıyaslayan, yakın çevresin-den Kont (Lâs Kaz), hatıralarında şöyle diyor:
«— Onun dehâsı, gece ve gündüz, istirahat ve şahsî hayat diye bir şey tanımadı. O daima meydana getirdi, ihya etti, düzeltti, temelleştirdi, güzelleştirdi. Kralları tayin, taht-ları tevzi, kanunları tespit etti. Ve kendisinde, harp ada-mı şahsiyeti içinde, büyük idareciyi, fatihi, kanun koyucu-sunu hayranlıkla seyrettirdi.»
Ve dağılmış Fransız milletini harikulade bir nizam içinde sımsıkı yekpareleştirdiğini ve inkılâba gerçek mey-vesini idrak ettirdiğim kaydedip onu (Sezar) ve iskender'in üstünde görüyor. Bizse (Napolyon)a böyel bir fikrî dehâ at-

fetmeksizin, onu sadece, ruh âleminden iptidaî bir madde halinde bütün hamle ve dâva sahiplerine örnek bir aksiyoncu kabul ediyor ve Türk gençliğine, ilerideki vazifeleri bakımından ders alınacak bir misal diye takdim ediyoruz! (Napolyon) un bilmeden ve bir dünya görüşüne bağlayamadan yaptığını, aynı yapıcılık kudretiyle, bilerek ve en büyük dünya görüşü yolunda plânlıyarak yapacak kahramanlara yataklık edici bir gençlik...

O...

Mısır seferinde, ne yalancı tarafından gösterdiği islâm muhabbetiyle, ne de düşmanı İngilizlerin hâkim bulunduğu denizleri aşıp çıktığı topraklardaki zaferiyle mühim... Ne siyasette kahraman, ne de askerlikte eşsiz... O, Akkâ kalesi önünde uğradığı veba belâsına karşı, gözyaşlarını buhar haline getiren bir iç yamşiyle hasta askerlerini zehirler, vebalıları korkusuzca eliyle okşarken asıl (Napolyon)dur.

Moskova bozgununda, kardan bembeyaz bir sahra üzerinde, beyaz atının sırtında geriye çekilirken, kara uzanmış, donmak üzere bir nefer görüp atından inen, ısıtıcı bir madde dolu matrarasını neferin açık ağzına diken ve aynı neferin gözünü açıp imparatorunu görür görmez selâm vaziyetinde öldüğüne şahit olan (Napolyon)... Asıl (Napolyon)...

Hıyanetine armağan olarak kendisine İsveç tahtı verilen (Bernadot)un, (Vaterlo) seferinde (Napolyon)a karşı tertiplenecek plân mevzuunda müttefik ordular kumandanlarına:

— Siz ne diye, güya ilmî, fakat boş plânlar peşinde koşuyorsunuz? Ben (Napolyon)un generaliyim ve bu sıfatla hepinizden üstünüm! Taarruzunuzu öyle bir noktadan yapacaksınız ki, (Napolyon) oraya uzak yerde bulunsun... Yoksa bir bölüğün başında olsa, o bölüğü yok edebilir, fakat yaramazsınız!

Diye anlattığı (Napolyon)... Asıl (Napolyon)...

Ve her şeye rağmen, her büyük aksiyoncu ve cemiyet mimarında olduğu gibi, bellibaşlı bir ahlâk, nizam, prensip ve disiplin şiirine tutkun (Napolyon)...

Bakınız:

Kendisini harplerde, çadırının eteğinde, sarayında ve nihayet son menfası (Sent Helen) de gölgesi gibi takip etmiş, sadakatte efsane çapında bir oda hizmetçisi vardır. Bu adam (Napolyon)a bunca bağlılığına mukabil hiçbir şey beklemez; yalınız tek ve mahcup bir emel besler: (Lejyon d'Onör) nişanının icatçısı efendisinden, en aşağı rütbede, tenekeden bile olsa bir madalya arzulamakta ve ona yıllardır bir türlü malik olamamaktadır. Şu var ki, bu arzusunu açığa vuramıyor, bir türlü belirtemiyor.

Bir gün, bir merasime katılmak üzere ayna karşısında sırmalı ceketini giydirdiği imparatora mahzun mahzun bakıyor. Aynadan bu hali farkeden İmparator, sadik uşağına

soruyor:
— Neyin var; çok üzgün görünüyorsun?
— Hiç efendimiz; huzurunuzda kimse üzgün görünemez...
— Söyle, söyle; mutlaka bir derdin var!...
— Söyleyeyim efendimiz; bunca yıldır hizmetinizdeyim... En küçük madalyaya olsun, hâlâ hak kazanamadım. Bunun için üzülüyorum!

(Napolyon) gülümsüyor ve aynadan, uşağına cevap veriyor:
— Hayır, çocuğum, ben sana onu veremem! Nişanları

Fransaya hizmet edenlere veriyorum. Sense benim şahsıma hizmet ediyorsun!

Böylece, şahsına olan hizmeti, Fransaya hizmetten ayırabilen (Napolyon)...

Tarihte ve binbir millet içinde, vatana hizmeti, kendi sofralarına, nefsaniyetlerine ve hak dışı buyruklarına baş eğmek diye kabul ettiren tipleri düşünecek olursak ürpeririz.

BÜYÜK AKSİYON VE ÖTESİ

(Napolyon)un en büyük aksiyonu, felâket yolunu açmış-olmasına rağmen, Elbe adası menfasından kaçıp Fransa kıyılarına çıkar çıkmaz, Fransayı ve krallık ordusunu tek başına zaptetmesidir. Yakınlarından (Kont do Lâs Kaz)ın «tarih boyunca görülmemiş bir harika» diye vasıflandırdığı bu hadise, gerçekten, ölü noktayı dönmek üzere aksiyon denk pervanesinin nasıl itilmesi gerektiği hususunda çok büyük ders...

Moskova, peşinden (Lâypzik) bozgunu... 500.000 lik «Büyük Ordu»nun Rusya, Almanya, Fransa arası toprağa ekilisi... Fransada krallık, Viyanada kongre... Avrupa, nizamını altüst eden adam, nihayet ağa düşürüldükten sonra kendisine yeni bir muvazene aramakla meşgul... Kuvvet derecesi hâlâ anlaşılamamış olan (Napolyon)un nispeten serbest şartlar altında Elbe adasına nefyi... Sene 1814... Avrupaya sığmayan adam, şimdi, vatanı Korsika'nın doğusundaki, Elbe isimli küçücük İtalyan adasında...

Yanında birkaç yakını, takavâri bir teknecik içinde adadan kaçıyor. Boz renkli harp kaputu sırtında ve sağlı sollu uçlarîyle tersine döndürülmüş bir tekne biçimli siyah, şapkası başında... Elinde dürbün, kıyıları incelemekte... Uygun gördüğü bir yerde karaya çıkıyor. İlk işi, o taraflardaki küçük bir askeri garnizonu ele geçirme teşebbüsü... Ne gariptir ki, biraz sonra, üstüne yürüyen koca bir orduyu zapte^

decek ve peşine takacak olan bu adam o küçücük garnizonu eline geçiremiyor. Yeni Kralla eski İmparator arasında ne yapacağını bilemeyen garnizon kumandanı, ona düşmanca

davranmıyor ama teslim de olmuyor. Ve (Napolyon) hiç tınmadan, başını aldığı gibi şimale, Parise doğru yol almaya başlıyor.
Elbe'den ayrılışı ve Fransaya çıkışı haber alınır alınmaz, bu tek adam üzerine tertiplenen bir orducuk... Ordu şimalden cenuba, (Napolyon)sa cenuptan şimale doğru ilerliye dursun... (Napolyon) vaziyetten ve kendisini yakalamaya memur bir ordu çıkarılmış olduğundan haberli...
Yakınlarından biri hâtıralarında yazıyor:
— Ne yapıyorduk, nereye gidiyorduk, ne yapabilir, nereye gidebilirdik?... Koca bir krallık kuvvetine, birkaç kişi, nasıl karşı durabilirdik?... Kıskıvrak yakalanacağımız muhakkak olduğuna göre ondan sonra halimiz nice olurdu?
Ve devam ediyor:
— Kendisi bize hiçbir şey söylemiyor, en önde ve başı önünde yola devam ediyordu. Her halde bir düşündüğü vardı ve fikri bizden gizliydi. Belki de biz o düşünceye erişemezdik. Elbette bu işde bir hikmet vardır, dedik ve inandığımız adama güven gösterip, peşi sıra gittik.
Aynı ray üzerinde birbirine doğru yol alan ve biraz sonra çarpışacak olan iki tren sanki...
Nihayet kral kuvvetlerinin öncüleri görünüyor. (Napolyon), adamlarına bir kaya parçasını gösterip arkasına saklanmalarını emrediyor; ve kendisi, sırtında imparator üniforması, hızla atım sürüp öncülerin önüne düşüveriyor.
Askerler hayret ve dehşette...
Karşılarında, tek başına İmparator...
Böyle anlardaki ruh boşluklarını ve onları bir darbede dolduruvermekteki avantajı çok iyi bilen (Napolyon) öncülere haykırıyor:
— Toplanın, toplanın, toplanın!
Hiç kimse .hiçbir tepki gösteremeden toplanmaya, sıkışmaya başlıyorlar.
İkinci emir:

— Üstünüz nerede?... Subayınızı bulup getirin!
Bir teğmen görünüyor ve asker dalgaları toplanmakta devam ediyor. Teğmen de dehşet içinde ve eli şapkasında, selâmda...
— Daha yüksek bir üstünüz! Çağırınız!
Nihayet (Vaterlo) savaşında 15 dakika geç uyandığı için, kader gereğince Avrupanın istikbalini değişmekten koruyan ve (Napolyon)a harbi kaybettiren general, o zaman albay,

(Grüşi) görünüyor.
(Napolyon) atından iniyor, bir kaya tümseğinin üstüne çıkıyor ve en yüksek sesiyle tane tane söylüyor:
— Fransız askeri! Sen benim eserimsin! Yanağındaki yara izinden ayağındaki postala ve yüreğini dolduran ordu ve hamle aşkına kadar benim eserim...
Ve iki eliyle ceketinin düğmelerini kopararak göğsünü açıyor:
— içinizde İmparatoruna kurşun sıkacak varsa buyursun! İşte kalbim!
(Napolyon)un, gerçekten tarihte ve benzerleri arasında eşsiz olan bu davranışını büyük tarihçi (Misle) kıymetlendirsin:
«— İnsan bu kadar gözükara ve kendinden emin olunca meydana iki şey gelir: Ya yüzlerce kurşunla delik deşik olup toprağa serilir, yahut (yaşasın İmparator!) sesleriyle başların üstüne çıkar. İkincisi oldu ve (Napolyon) kendisini tutmaya gelen ordunun başına geçip Paris üzerine yürüdü.»
O zamanki Paris basınının, «alçak»dan başlayıp «aziz» kelimesinde biten ve her basamakta ton değiştire değiştire giden sesi:
«Alçak, Elbe'den kaçtı!»
«Hain, Fransa kıyısına çıktı!»
«Sefil maceracı, bir garnizonu zorladı, ama hiçbir şey elde edemedi!»
«Mecnun, üzerine yürüyen orduya doğru ilerliyor!»
«Ne o? Orduda bir kaynaşma, düşük İmparatoru alkışlama!...»
«İnanılacak şey değil, İmparator ordunun başında...»

«İmparator Paris yakınlarında... Fransaya şerefini iade etmeye geliyor!»
«Büyük askerin etrafında bütün Fransa birlik...»
«Yaşasın aziz İmparator!»
İşte her çağda ve her tarafta, umumiyetle samimiyetsizlik çığırtkanı basın bu olmuştur. Aynen, hak uğuruna değil, menfaat uğruna avukatlık edenlerin hali...
100 günlük saltanat... (Vaterlo)... Korkunç bozgun...
Bu bozgun üzerinde büyük bir Alman askerî mütefekkiri generalin kıymet hükmü:
— (Napolyon)un hemen hepsi imha hareketiyle nihayetlenen harpleri arasında fikir ve idare bakımından en mükemmeli (Vaterlo)ydu. Onda da kaybetti.
Kader tecellilerini göstermek bakımından ne harikulade teşhis... Ya (Grüşi) 15 dakika geç uyanacak ve tutmaya memur olduğu nokta Alman generali (Blüher) tarafından ele geçirilecek, yahut bugünün tankları mevkiindeki o meşhur (Napolyon) süvarisi kolordular çapında bataklığa saplanacak; şu olacak, bu olacak ve başta kazanılır gibi olan harp sonunda müthiş bir hezimet halinde kaybe-

dilecektir. Kader böyle gerektirmektedir.
Bütün ömrünce nabzı dakikada 35-40'ın üzerinde atmamış ve:
«— Kalbimin attığını hiçbir zaman duymadım!»
Demiş olan (Napolyon), sapsarı benzi kireç renginde, manzarayı bir tepeden seyretti ve .artık mahvolduğunu anladı. Bir araba içinde, aynı kireç rengi yüzle Parise döndü, tahtından feragatini imzaladı. (Manş) kıyılarına uzanıp, oradan bir İngiliz gemisine geçti ve «düşmanlarım arasında en asîli» dediği İngilizlere teslim oldu.
(Viktor Hügo)nun:
Yarın...
Yarın yanan Moskova,
Yann (Vaterlo),
Yann mezar...
Mısralanna uygun, ilk mezarını, okyanusun unutulmuş bir adası (Sent Helen)de aramaya gitti.

Yanında, sadık oda hizmetçisinden başka, kanlariyle beraber en yakınları (kont), (prens) vesaire, birkaç dostunun bulunduğu bu adada (Napolyon) tam 6 yıl, sinsi ve zalim İngiliz valisi tarafından her gün biraz daha daraltılan bir çember içinde, eridi, ufalandı, törpülendi, yıkıldı, gitti.
1821 yılı ilkbaharında bir akşam üstü, aylarca gözlerini bile kırpacak kudretten mahrum şekilde yattığı yatağından doğruldu, başucunda nöbet bekleyen yakınının üzerine yürüdü, iskelet parmaklariyle onun boğazına sarıldı; İmparatoruna karşı kendisini koruyamayan adamının hırıltısı üzerine içeriye koşuşanlara deli gözlerle baktı, doğru yatağına gidip uzandı ve şu son iki kelimeyi söyleyip öldü:
«— Baş... Ordu...»
Bu harika adamın ölümü de harika oldu ve bu tarafları mevzuumuzun dışında bulunan bu harika adamdan insanlığa ve gerçek inkılâplara kanaatimizce yalınız şu ders kaldı:
İnsan ruhiyatına tepeden inme nüfuz sanatı içinde üstün cesaret ve gözükaralığın büyük imtiyazı...

19. ASIR İHTİLÂLLERİ VE MASONLUK

(Napolyon)dan sonra Fransada ihtilâller, 1830, 1848, 1851, 1870 tarihlerinde olmak üzere dört tane... 1830 İhtilâli Fransa tahtından (Burbon)ları düşürüp devleti (Lûi Filip) koluna geçirme, 1848 ayaklanışı Cumhuriyet şekline dönme

ve (Napolyon Bonapart)ın yeğeni (III. Napolyon)u Cumhur reisliğine getirme, 18Ş1 davranışı devleti tekrar İmparatorluğa çevirme, 1870 hamlesi ise artık Cumhuriyet şekli içinde yerleşme hareketlerinden ibarettir; hemen hepsi bir - ikisinin kanlı olmasına rağmen küçük darbeler çapındadır ve eserimizde yer alabilecek mahiyette değildir.

19. Asırda Fransada modalaşan ve gıdasını Büyük Fransız İhtilâlinden alan kırıntı hareketler bütün Avrupada kendişine bir sirayet zemini buldu ve İspanya, İtalya, Almanya, Rusya, her tarafta bir tecrübe tahtası manzarasına büründü.

Bu bakımdan Fransız İhtilâli, bütün dünyaya model teşkil etmiş olarak, 20. Asrın en büyük hareketi 1917 Rus İhtilâline kadar, (Monarşi) rejimlerine karşı millî bünyelerin kıyamı halinde (orijinalite - asliyet) şiarını muhafaza eder, öbürlerine yer bırakmaz ve meşhur «Hürriyet - Adalet - Müsavat - Uhuvvet» dövizlerinden ve basit halk hâkimiyeti düsturundan başka herhangi üstün bir dünya görüşüne de kapı açamaz. Ve bu kolaycı tarafiyle de 19, hattâ 20. Asrın bazı taklitçi davranışlarına folluk vazifesini görür.

Bütün bunların hepsinde de, 20. Asır başlarında Ulu Hakan II. Abdülhamîd Hâna indirilen darbede olduğu gibi, gizli rolü Masonluk ve Yahudilik oynar.

Gizli Yahudi servet ve hâkimiyetinin (solidarite - emniyet) organından başka bir şey olmayan Masonluk, Büyük Fransız İnkılâbının başlıca yer altı sevk ve idere merkezi olduğu gibi, onu takip eden ihtilâllerde oynadığı ve bir takım sözde idealist gafillere oynattığı rol bakımından, hem arka, hem de ön plânı tutmayı bilmiştir. Vücut içine bir (amip) gibi yerleşen o, mikroba kurşun çekilemeyeceğine göre, örtünmeyi ve saklanmayı çok iyi bildiği kadar, ufunetini dış plâna yaymayı ve ne ince hesaplarla kontrol altında tutmayı da becerici usta... Milî birlik havalarını fesada vermek ve bütün vahdet ifadelerini çürütüp gizli Yahudi İmparatorluğunu kurmak için, kendisi bir ideal sahibi olmaksızın, yapılanları yıkmakta, sonra yıktığını yapmakta, daha sonra onu tekrar yıkmakta ve yapmakta, hâsılı hiçbir şeyi ayakta ve kendisine aykırı duruma getirmemekte büyük deha, Yahudiye vergidir.

Büyük Fransız tarihçisi (Sari Senyobos) meşhur «Siyasî Tarih»inde Masonluğu ve Masonları, aşağı yukarı bu teşhise varacak şekilde ve tamamen ilmî mahiyette ortaya koymuştur.

19. Asır kırıntı ihtilâl hareketleri veya teşebbüsleri arasında, Rusya'da ilk darbe davranışı olarak (Dekabrist)Ierin ortaya çıkışını görüyoruz. Hemen bütün Garplı ilim adam-

larının birlik olarak tespit ettikleri gibi, sadece Mason subay, asilzade ve aydınların, yani topyekûn Masonların tertiplediği bu hareket, yaptıranı Yahudi ve ele vereni Yahudi, müthiş bir ibret vesikası arzeder.

19. Asır Meksika darbelerini, bu işin başında bir asker şöyle özleştirir;

— Vatanımızı yabancıların hakimiyetinden kurtardıktan sonra, iş, kurtarıcılardan kurtulmaya kalıyor!

Bir çok memleket için (döviz) belirtecek kadar güzel ve yerinde bir söz...

Fakat bu söz ve ölçü, cenup Amerikasında, söylendiği hadiseyle kalmamış, her defa kurtarıcılardan kurtulmayı gerektirmiş, her defa gelen kurtarıcı, arkasından, bir de kendisinden kurtulmayı hedef tutucu bir cereyan davet etmiş ve bu hal bütün 19. Asır boyunca sürüp gitmiştir. İplerse, uzaktan ve yakından, daima Yahudilerin elinde...

İtalyada, ilk toplantılarını boş kömür ocaklarında yaptıkları için kendilerine (Karbonari - kömürcüler) ismi verilen gizli cemiyetle Masonların nasıl el ele yürüdüğü, (Sari Senyobos) ve (Deşan) tarafından gösterilmiştir.

Hâsılı, 19. Asırda Avrupanın hemen her ülkesinde beliren ihtilâl kımıldanışları Fransız inkılâbının birer kopyası halinde ve umumiyetle gizli Mason kurmaylarının sevk ve idaresindedir.

(LENİN) -

Yirminci Asırda, Sırbistan, Meksika, irlanda, hattâ Osmanlı İmparatorluğunda İttihat ve Terakki Komitesi hareketlerinin ilk üçünü'değersiz, sonuncusunu ise «Türkiye İhtilâlleri» bahsinde kıymetlendirmeye değer bulduğumuz için bir kalem geçiyor ve asrımızın en büyük hareketi Rus İhtilâlinde karar kılıyoruz.

Evvelâ ve en başta kıymet hükmü:

1917 Rus İhtilâli, yahudinin (Karl Marks) fikirde hazır-

layıp, iş, kapitalizma rejimini kökünden sarsmaya doğru bir ' istidat ve inkişaf kazanınca yine yahudinin (Hanri Bergson), yine fikirde tahribine çalıştığı ve ileri safhalarında artık içeriden kontrol edemez olduğu ve dıştan kuşatmaya çabaladığı öyle bir harekettir ki, bugün kendisine medenî göziyle bakan Batılı için en derin ruh uktesini teşkil etmekte ve beşerî selâmet noktasından topyekûn zaman ve mekânı kazı-

nacak ilk hedefi göstermektedir. Bugünün siyaseti de, iki
kutup etrafında hep aynı ruh uktesi ve hedef etrafında mih-
verleşmiş bulunmakta... Milletler ve devletlerden ona zıt ve-
ya meyilli olarak, bekledikleri nizamı gerçekleştirmek üzere
kutuplardan galip çıkacak olanı kollamakta ve «yaşanmaya
değer hayat» problemini bu neticeden sonraya ertelemiş va-
ziyette...

(Greko - Lâtin) medeniyeti temsilcisi Batı adamının hem
ruh ve hem maddede kökünden tahrip etmekle mükellef ol-
duğu, dallarını her tarafa yaymış komünizma ve materyaliz-
ma ağacının aksiyon tohumlan bundan 59-60 yıl önce şöyle
ekildi ve filizlendi:

— Biz köpekli ailelerden değiliz! Ama gözünüzde köpek-
ten de âdi sayılmamız gerek... Zira hem Rus, hem de ihti-
lâlciyiz biz!... Bu halimize karşı bize pansiyonunuzda oda
vermeyi kabul eder misiniz, etmez misiniz?

Üzerinde, «köpekli ailelere ve Ruslara oda verilmez!»
diye bir levha asılı bir pansiyon kapısı önünde, orta boylu,
kasketi elinde, tatar suratlı, gözleri hafif çekik ve kafası
dazlak bir adam... Karşısında da, pansiyon sahibi, eliyle açık
kapının kenarına dayanmış, önü prostelâlı, şişman ve baba-
can tavırlı bir.kadın... Karşısındaki (Mujik) kılıklı ve edalı
herife, hayretten bir karış aşağıya düşmüş çenesiyle bakı-
yor... Hale bakın ki, bu herif, Ruslara oda verilmeyeceğini
kapısına yaftalamış bir pansiyon sahibine hem Rus, hem de
ihtilâlci olduğunu söyleyebiliyor ve bu sıfatlarının oda temi-
ninde adetâ yardımcı olabileceğini sanıyor. İsviçreli kadın
dehşette... Deli mi bu adam yoksa?...

Evet bu adam delidir; inandığı ve bağlandığı davanın

su katılmamış, halis delisi... Bâtılların bâtılı dâvasına ina-
nışında da yüzde yüz samimî...

Bu adam (Lenin) dir, Rusyadan kaçmış ve îsviçreye ka-
rargâh kurmaya gelmiştir. Yanında birkaç arkadaşı, bura-
dan, Almanlar karşısında perişan Rusyayı takip edecek ve
ihtilâlini yapmak üzere, vatanının en çöküntülü saatini bek-
leyecektir.

(Lenin)in açıksözlülüğü, tabiîliği ve samimiliği o kadar
hoşuna gidiyor ki, İsviçreli kadının, hemen kapısını ardına
kadar açıp «buyur!» ediyor ve ihtilâlci Rusları pansiyonuna
almakta tereddüt göstermiyor.

Bütün Rus ihtilâli boyunca, anlayana, en çarpıcı ve dü-
şündürücü levhalardan birini veren bu tabloda aksiyon adam-
larına lâzım ruh haletinden, inandırma gücünden, avlama
dehâsından müthiş bir ders yatar. Ruslara ve köpekli aile-
lere oda vermemeyi prensip edinmiş olan (burjua) tipi kadın
bir darbede mağlûp olmuş ve Çar Rusyasını da aynı ruhla
mağlûp edecek adamın şartlarını önceden haber vermiştir.

O adam ki, 1904 - 1905 Rus - Japon harbi hengâmesin-

de girişilen ve komünistlerce desteklenen harekette, ihtilâl tesebbüscülerinin, Çar kuvvetlerince ve en kanlı şekilde bastırıldığım gördüğü zaman, istifini hiç bozmadan:

— Bu bir manevra oldu, demiştir; kuvvetimizi ve zaafımızı anladık! (Burjua)lara dayanmak ve güvenmekle ne büyük hatâ işlediğimizi anladık!

Asıl ismi (Vlâdinir İliç Ulyanov) olan (Lenin), komünizmamn eşya ve hadiselere nakşında, yani nazariyeden çıkarılıp ameliye kalıplarına dökülmesinde, aksiyonculuğu ve ihtilâlciliğinde baş rolü oynamış, ortak ve arkadaşlarının çok üstüne çıkmış, hususî ve resmî hayatında, menfi de olsa inanma vecdini hiç kaybetmemiş bir küfür idealistidir.

BİRİNCİ ADIM
VE YİNE (LENİN) •

Rus ihtilâli yekûn halinde iki adımda gerçekleşti. İki adım, iki devre... Birincisi, Çar Rusyasının cephelerde ve

yurt içinde çöküş sarsıntıları geçirmesinden doğma fırsatlar üzerine, işçisi, askeri, memuru ve türlü halk smıflariyle erişilen darbe başarısı ve kurulan «Geçici Hükümet» devresi... İkincisi ve tamamlayıcısı da, bu darbeyi ayrıca darbeleyerek kendilerine mal eden komünistlerin meydan yerine hâkim olmaları... Bunlardan ilki Şubat 1917'den başlayıp aynı yılın Ekim ayında sona erer; öbürüyse 58 yıldır sürmekte olan kat'î neticeli çığın açar.

(Lenin) bu iki devreyi şöyle anlatıyor:

— Birincisi, iktidarı (Burjuazi)ye veren, ikincisiyse (Burjuazi)den alıp (proletarya - işçi sınıfı)na teslim eden iki safha...

Alman orduları, kendi şark cephelerinde Rusları berbad etmiş, cenupta Romanyaya kadar uzanmış ve Ruslara, Türk toprakları üzerindeki neticesiz başarılarından başka bütün ümit kapılan kapanmıştır. Çanakkale Boğazı zorlamasının kırılması yüzünden artık îstanbulu almak ve müttefiklerle temasa geçmek de hayal olmuştur. Açlık, sefalet, bıkkınlık, eziklik korkunç... Askerde manevî kuvvet sıfırın altında ve 1917 başlannda cephe kaçaklarının sayısı milyonu bulmakta...

Bu nazik devrede, kendilerine yeni bir dünya ve Rus cemiyetine yeni bir dayanak arayan aydınların «artık vakti geldi!» gibilerden havaya üfledikleri mâna iki kutupludur: Kapitalist sisteme bağlı, Fransız ihtilâli taklidi bir liberalizma ve demokrasi; bir de muallâkta kalmış (Sen Simon) cu sosyalizmayı, maddeciliğe oturtucu ve «İlmî Sosyalizma» veya «Alman kollektivizması» diye yaftalamış komünizma hayalleri...

Müşahhas hamleciliğini (Lenin)'de bulan komünizma, Rusyaya hululünü (Kari Marks)ın öldüğü 1883 sıralarında başlatır- (Plekhanov) adlı biri o tarihte İsviçrede «İş Hürriyeti Grupu» ismiyle bir dernek kurmuş ve şu fikir ve politi-

kayı gütmeye koyulmuştu:
— (Terör) ve kanlı hareket davranıştan lüzumsuzdur. Rusya ancak bir iki devre sonra dileğimize uygun hale gelebilir. Evvelâ Batıyı örnek tutarak gelişmesi, sanayileşmesi,

fabrikalarla bezenmesi ve ciddi bir proletarya sınıfına yuva teşkil etmesi lâzımdır. Bunun için de Çarlığın bir müddet daha devamı ve bu sınıfı doğuruncaya kadar, başına geleceklerden habersiz, sanayi tesisleri kurmaya himmet göstermesi şarttır. Ondan sonra, Fransız inkılâbında olduğu gibi, Çarlık bir. (burjua) hareketiyle yıkılmalı, yıkıntıyı da (burjua)lardan, hazır kuvvet kadroları sayesinde (Marksist)ler almalıdır. Başka türlü ve birden bire (feodalite - derebeylik) idaresinden (sosyalizm)e geçilemez. Şimdilik bize, fikriyatımızı yaymaktan ve onu orduya, üniversiteye ve aydın muhitlere sindirmeye çalışmaktan başka iş düşemez.
Fakat o sıralarda toy (23 yaşında) bir delikanlı olan (Lenin) bu (statik) fikirlerden bir şey anlamıyor; ve hadiselerin aynen (Plekhanov)un görüşüne uygun düşeceğinden ve ancak o sayede dâvayı kazanacağından habersiz, (dinamik) zemini kurcalayıp duruyordu. Kendisi gibi, fakat komünizma ile alâkasız bir ihtilâlci olan ağabeyi (Aleksandr)ın Çarı öldürmek için giriştiği teşebbüs üzerine idam edilmesi onda,- Çarlık idaresine karşı müthiş bir nefret uyandırmış ve (Marks)m nazariyelerini iki yıl boyunca süzgeçten geçirip, kendisinden birkaç yaş büyük (Plekhanov)un derneğinden 4-5 yıl önce kıpkızıl bir ihtilâlci komünist olmuştur. Pek genç yaşta Hukuk Fakültesini bitirişinden sonra (kapitalist) Avrupaya geçmiş, Almanya, Fransa ve İsviçreyi dolaşmış, îsviçrede (Plekhanov)la tanışmış ve türlü ihtilâlci gruplar arasında birlik sağlamaya çalışmıştı.
20. Asra birkaç yıl kala, o, Rusyada ihtilâl havasının başbuğu mevkiindedir, nazariyeci (Plekhanov)un elinden liderlik bayrağını çekip almıştır ve bu defa kendisi «îşçi Sınıfı Hürriyet ve Savaş Birliği» ismiyle gizli bir ihtilâl cemiyeti kurmuştur.
Tevkif... Zindanda 14 aylık bir mahpusluk ve Sibiryada 3 yıl menfa hayatı sürmeye .mahkûmluk... Sürgününde devamlı fikir çalışmaları, tercümeler, telifler, okumalar, yazmalar... Yirminci Asrın zili çalarken sürgünü tamamlayış, kurtuluş, hemen (Plekhanov) ve öbür ihtilâlcilerle temasa geçiş ve (îskra - Kıvılcım) isimli meşhur gazeteyi dış mem-

leketlerde kurmaya teşebbüs... Londra'da, yahudi ihtilâlci komünist (Troçki) ile buluşma, anlaşma, iş birliği...
(İskra) 1900 yılının sonunda çıkıyor, gizlice Rusyaya sokuluyor ve korkunç bir alâka görüyor. Bazı Türk (!) komünistlerinin de (İskra)dan ilham alarak kendilerine «Kıvılcım» soyadını seçtikleri bu gazete, artık istikbaldeki ihtilâlin borusudur ve bestecisi (Lenin) olan hareket noktasını çizmektedir...
(BOLŞEVİK)
(MENŞEVİK)
20. Asır başında Çar Rusyasını bürüyen hava buyken bir de ortaya (Bolşevik) ve (Menşevik) isimli, (Marksizm) esasında aynı, fakat tatbikatta ayrı iki grup ve bunların ifadecisi iki fikir dairesi çıkmıştı. 1898 yılında komünizmaya peçe olarak kurulan (Sosyal Demokrat) adlı parti, aslında gizli faaliyetleri, hususî tavır ve lûgatçeleri, birçok memleketteki yeraltı ocaklariyle, daima aynı esasa bağlı olsa da âzası arasında usul farkı bulunan ve bir türlü hareket plânını billûrlaştıramayan bir teşekkül olmuştu. Fakat kaydettiğimiz ve birçoklarının zannettiği gibi, fikirde ayrı iki mezhep değil de, iş görme ve siyasette zıt iki zümre... Bu arada, (sosyal) ve (demokrasi) lâflarının daha ilk komünistlerden başlanarak nasıl istismar edildiğine ve dolandırıcı mefhumlar halinde kullanıldığına dikkat!...
(Lenin) bu teşekküle el atmakta gecikmemiş ve 1903 sıralarında Londrada toplanan kongrede bir bomba gibi patlamıştı. Kürsüde, ağızından kelime yerine kıvılcım püskürten (Lenin)...
(Lenin)in baskısı üzerine (Bolşevik) ve (Menşevik) diye, aynı gövdenin ayrı ayrı çırpınan iki kanadı peydahlanmıştı. (Bolşevik) tabirinin dâva ve keyfiyet ifadesiyle hiç bir alâkası yoktu. O, sadece bir kemmiyet ölçüşüydü. «Ekseriyet» mânasına geliyor ve karşısındaki zümreyi de «ekalliyet» mânasına (Menşevik) olarak isimlendiriyordu. Bu kemmiyet

ifadelerinin dayandığı basit fikir farkı da şuydu: (Bolşevik - Ekseriyetçi)ler, yani (Lenin) taraftarları, (demokratik) ölçülere zıt, öbürleriyse o ölçüler içinde bir yol takibini savunuyorlardı. Kısacası sertlik ve yumuşaklık farkı... Biri sert granit, öbürü yumuşak asfalt, iki zemin... Hakikatte ekseriyet (Lenin) çilerde değildi ama o granit mizacın bir oyuniyle öyle gösterilmiş ve (anti demokratik) anlayış ve (otoriter) güdüm kasdiyle (Bolşevik) tabiri benimsenmişti.

Böylece geçen iki yıl...
«Kanlı Pazar» diye anılan ve (Lenin)e «Burjualara güvenmekle en büyük hatayı işledik!» dedirten 1905 ayaklanması Çar kuvvetlerince bir mezbaha kasabı hissizliğiyle bastırılmış, sarayın karla örtülü meydanı, kandan, üstüne pekmez dökülü, kar helvası tepsisine döndürülmüştü. Komünistlerin, daha ziyade (Bolşevik) koliyle arkadan desteklediği ve öne (burjua)ları sürdüğü bu hareket, böylece, iflâsla neticelenmişti.
Ondan sonra, basamak basamak, grevler, suikastler, rahatsızlıklar, işçi kaynaşmaları, türlü buhranlar ve bütün bunların hastalık ikliminde girişilen Birinci Dünya Harbi ve basta belirttiğimiz, içtimaî, iktisadî, idarî, askerî felâket manzarası...
îşte, «Birinci Adım» devresinin havasına girmiş bulunuyoruz.
Bu arada (1905) bir de ilk (Sovyet) isminin mevzuunu buluşu, bazı deniz kuvvetlerinin isyanı, 1906 ayaklanmaları ve Çar idaresinin bir üfürükçü elinde olanca hastalığiyle meydana çıkması gibi âmiller...
(Sovyet)... işçi .delegelerinden kurulu komite... (Kiyef) şehrinde başlayıp Moskova, Petrograd, yayılmaya başladı. Moskova (Sovyet)inin başında yahudi (Troçki)... (Kronştad) deniz üssünde ayaklanma... (Troçki) ve 300 yoldaşının tevkifi... 1906'da (Duma - Millet Mecilsi)nin Çar tarafından dağıtılmasını takip eden ayaklanmalar ve bu defa ayaklanmalarda köylü yığınları...
Hepsi en kanlı şekillerde bastırılıyor, köylülere bazı imtiyazlar tanınıyor, bazı ıslahat teşebbüslerine girişiliyor,

grevci sayısı 5 yılda 2 milyondan 10 bine düşürülüyor (Lenin) Rusya ve Avrupa arası gizli gizli dolaşıyor, (Troçki) Siberya'daki sürgününden kaçıp îsviçrede (Lenin)e katılıyor (Lenin)in İsviçrede çıkardığı (Proletari) gazetesi 30-40 bin baskısiyle işçi sınıfım kışkırtmakta devam ediyor ve durum bilhassa Çarlık Başbakanı (Stolipin)in ıslahat tedbirleriyle ihtilâlcilere elverişsiz bir (kronik - müzmin) hale gelme manzarası arzediyordu. îşin (Egü - had) hale gelmesi ve tepeden inme bir harekete şans getirmesi için mutlaka içtimaî bir zelzeleye ihtiyaç vardı.
O da Birinci Dünya Savaşiyle gerçekleşti ve bir iki yıl içinde Çarlık idaresinin çıkardığı çöküntü sesleriyle ihtilâlin ilk adım kapısı açıldı.

(RASPUTİN)

İhtilâl arefesi ve Çarlığın çöküntü günlerinde, bir devri ve İmparatorluğu en korkunç çapta belirtici levha, (Rasputin) isimli papazın suratıdır. Topuklarına kadar simsiyah cübbeli, uzun ve kapkara sakallı, kırçıl ve simsiyah saçlı, şimşek gözlü bu adam, 1917'yedek yıllarca Rus sarayının

şeytanı oldu. Rus sarayının şeytanı ve Çariçe'nin putu... Onunla beraber de Rus asilzadeler âleminin yorulmak bilmez aygırı... Cinsî kuvvetini ömrü boyunca balık yeyip Malağa şarabı içmesine borçlu olduğu söylenen bu adam, şüphesiz ki, hem maddede, hem de menfi tarafından telkin kabi^ liyetiyle ruhta, herkesten çok farklı bir yapı sahibiydi. 1903 de Petrograd'a gelmiş, halka kendisini bir aziz olarak tanıtmış, hak ve bâtıl dinlerden nice sahtekâr gibi keramet iddialarına kalkışmış, gaib alemiyle ilgisi olduğu ve esrarlı ışıklar gördüğü propagandasında; gerçekteyse gafillere davranışını çok iyi bilen, şeytanî bir tesir sahibi, yalınız hırs ve1 şehvet küpü bir adam...

1904... Rus tahtına bir veliaht doğurmak ateşiyle yanan ve o zamana kadar kız çocuklardan başka evlâda nail olamayan Çariçe bir erkek çocuk doğuruyor. Sarayda bayram...

Fakat çok geçmeden bu çocukta, annesi tarafından irsî ve şifası imkânsız bir hastalık keşfediliyor. Bu hastalık (emofili) dedikleri ve açılan yarada kanın durdurulabilmesi için uzviyetteki pıhtılaşmaya mâni, yani en küçük bir yaradan bütün kanın akıp gitmesi felâketine yol açıcı bir illet... Doktor, ilâç, telâş, kıyamet; çaresi yok... Veliaht sık sık krizler geçirmekte ve «aman, eline bir çöp batmasın, bir iğne ucu değmesin!» diye etrafında dört dönülmektedir. Dünyanın dört bucağından illetine çare aranan, krizler içinde çırpınan ve geceleri sabahlara kadar inleyip uyuyamayan (Çariviç - Veliaht), annesi Çariçe ve babası «Bütün Rusyalartn Çarı» m, ne yapacaklarını, kimden imdat dileneceklerini bilemez hale getirdiği ve bu halin sürüp gittiği demlerde, birdenbire, karşısında kara şeytanı buldu. Son derece hayal düşkünü ve bâtıl itikat müptelâsı Çariçe, (Rasputin)in şöhretini duymuş ve kulağında şu telkin kalmıştı:

— (Çariviç)i iyi etse etse (Rasputin) edebilir. O, sihirli bir kuvvet sahibidir. Belki de manevî güciyle maddeye hâkim bir ermiş... Onu saraya davet ediniz ve çocuğu ellerine teslim ediniz!

Saraya bağlı asalet tabakasının yüksek (madam)lanndan aldığı bu telkin Çariçe'yi hemen zaptetti, (Rasputin) saraya çağırıldı ve çocuk prens kucağına oturtuldu. (Rasputin) telkin kuvvetiyle çocuğu büyüleyiverdi, uyuttu, sakinleştirdi ve etrafa, adetâ Veliaht'a şifa getirdiği hissini verdi.

Ondan sonra (Rasputin) aşağı, (Rasputin) yukarı... Simsiyah saçları, yağlı gözleri yağ içinde bir zeytin gibi pırıl pırıl, bu adam, artık Çarlık sarayının ve Rus asalet çevresinin (1) numaralı kahramanı... Çarın karşısında bile gayet laubali, prensesler, kontesler arasında numunelik baş aygır rolünde, devlet ve siyasette her türlü tasarruf kudretine sa-

hip, ejderha şahsiyet... Hemen hiç yıkanmadığı için ekşi ek-
şi kir kokan, ayağındaki çamurlu (mujik) çizmeleriyle ipek
halılar üzerinde gidip gelen, boyuna içen, sefahatten sefaha-
te koşan, dilediği prensesi evine çekmesi için tek işareti ye-
ten bu iblis, ıslahatçı Başbakan (Stolipin)e emir vermeye

kadar ileriye vardı. Bazı başanlariyle ihtilâli önlemeye, hiç
değilse ertelemeye muvaffak olan Başbakan, ihtilâlciler ta-
rafından nefretle karşılandığı derecede, emirlerine baş eğ-
mediği için (Rasputin) ve Imparatoriçe'den de düşmanlık
gördü. (Stolipin)in 1911'de bir suikasta uğrayıp öldürülmesi
üzerine sarayda ve hükümette (Rasputin)in nüfuzu büsbütün
arttı. Bütün Rusya onu sarayın kulelerinden tüten bir felâ-
ket ve şeamet remzi halinde görmeye başladı; hususiyle ihti-
lâlciler saraya karşı hınçlarını, üzerinde topladıkları, marsık
suratlı bir korkuluk hedefi kazanmış oldular ve halk nefre-
tini gıcıkladıkça gıcıkladılar...

Harbin Rusya hesabına bir facia belirttiği 1916 yılının
son aylarında Prens (Yusupof) isimli bir asilzade, birkaç ar-
kadaşiyle birlikte kara şeytanı evine davet etti; yedirdi, içir-
di, eğlendirdi; derken bütün yüksek tabakayı avuçları içinde
tutan bu adama duyduğu hıncı, onu öldürmek ve cesedini
(Neva) suyuna atmak suretiyle gösterdi.

Yediği zehirli pastalardan hiçbir ölüm tesiri almayan
dev yapılı papaz, nihayet üç beş kişinin birden üzerine sık-
tığı kurşunlarla yere serilebildi; ve böylece Rus sarayının
felâket remzi adam geberince, perdesi açılmakta olan 1917
senesiyle beraber ölüm sırası Çarlığa geldi.

İlk adımın başlangıcı, (Rasputin)in öldürülmesindeki es-
rarlı işaretle beraber 1916 sonlarında Petrograt'taki bütün
fabrikaların topyekûn grevi...

Naralar:

— Kahrolsun Fransızlar!

— Bitsin artık bu menhus savaş!

Polis grevcilerle başa çıkamayınca ümit askerî birlikler-
de... Asker geliyor, süngülerin önüne atılıp dert yanan işçi-
leri benimsiyor ve halk yerine polise ateş açıyor.

Rusyada ve tepeden inme şekilde ilk defa görülmüş ha-
dise... Besbelli ki, uzun istipdat yıllan ve savaş felâketi bo-
yunca Rus toplumunun ruhunda, patlamak için fırsat bekle-
yen bir çıban teşekkül etmiştir; ve incecik bir zarın tuttuğu
bu çıban iğne ucu kadar ufak bir bahaneyle deşilmeye hazır-
dır. Havayı koklayamayan ve sezemeyen çevre de, budala

Çar ve etrafı... Bu hal ve sert disiplin zincirleriyle istenildiği
noktaya sürülmesi mümkün askerlere kadar tesirini göster-
miş ve Petrograt garnizonunun 160 binlik askerî kadrosun-
dan hiçbir imdat beklenemeyeceği ortaya çıkmıştır. Çar'ın

hususi muhafız alaylarından büyük bir kısım da cepheye sürüldüğü için, o anda (Monarşi) idaresi yapayalnız ve müdafaasız... İşte, devlet güdücülerine bir anda takdir edip öne atılmalarını ihtar eden nezaket noktası... Böyle anlarda ya askerin basma geçip büyük bir şevklendirişle onu vazifeye davet etmek, böyle bir itişe ümit ve yer kalmamışsa, halk tarafına geçmek ve hareketi yeni ihtilâtlara varmadan ve gizli destekleyicilerinin iradesine kapılmadan barajlayabilmek lâzımdır. Bu da ancak, (Napolyon) vâri üstün yaratılışların kârı; ve böyle bir şahsiyet belirtmekten, Çar İkinci Nikola, mümkün olduğu kadar uzak...

Cepheye gönderilen muhafız birliklerinin yerine geçirdikleri, çoğu işçi ve köylü kıt'alar da, bilhassa ihtilâl fikrinin yaygın olduğu denizcilerden daha az şüpheli değil...

1917 yılı... Çar, cephedeki karargâhını bırakıp payitahtına dönmüştür. Maksadı, (Rasputin)in öldürülmesinden çok sarsılan Çariçe'yi teselli etmek ve 13 yaşındaki, artık doktorsuz kalmış oğlunu görmek... Çar, kendisi cephedeyken olan hadiselerin üzerine hiç eğilmek niyetinde değil... İngiliz sefiriyle konuşurken, elçinin, «halk güvenini kazanmaya bakınız!» ihtarına şu cevabı veriyor:

«— Asıl 'halk benim güvenimi kazanmaya baksın!»

Bu lâf, Rus sarayının hangi gaflet ve mahvet (benlik) ruhiyatı içinde boğulmuş bulunduğunun korkunç vesikası...

Payitahtta hususî bir inzibat bölgesi tertibatı alınıyor, polise makineli tüfek dağıtılıyor, 1905 «Kanlı Pazar» yürüyüşünü en vahşi şekilde tepelemiş olan (Kabaloo) bölge kumandam tayin ediliyor ve böylelikle kıyam selinin durdurulacağı umuluyor. Halbuki bu bir (palyatif - sathî) tedbirdir ve marazı kökünden ele almak iktidarında değildir.

14 Şubatta Petrograt muazzam bir greve ve yürüyüşe sahne... (Duma) açılmış ve işçiler Meclis lehine tezahüre

geçmiştir. Hükümet, (Duma)nın açılış törenine iştirak etmiyor. Protestolar...

23 Şubat «Milletler Arası Kadınlar Günü»... Greve kadın işçiler yeni bir şekil verdi. Kadın, çoluk - çocuk, dehşetli bir kalabalık, kalın buz tabakalariyle örtülü (Neva) nehrini yürüyerek aştı ve şehir merkezine aktı. Polisin ateşi... Kalabalığa' vız geldi- Yürüşçülerin sayısı, erkeklerin de katılmasiyle 300 bin... «Ekmek isteriz!» çığlıkları...

O sene kış da çok şiddetlidir; fakat midelerin feryadı dururken kimse «yakacak isteriz!» diye haykırmayı düşünmemektedir. Ekmek, her derdin başı, bütün ihtilâllerin anahtarı ve tarihin her defa, her vakada gösterdiği ayaklanma vesilesi...

Rus İhtilâlinde ilk adım, devresinin başlangıcını 23 Şubat «Milletler Arası Kadınlar Günü» kabul edebiliriz. İhtilâlin (Lenin)den sonra birinci şefi (Troçki), «Rus İhtilâli Tarihi» eserinde, ilk adım devresini kadınların açtığını ileri

sürer. Aynen «Büyük Fransız İhtilâli»nin (Versay) üzerine kadınlar yürüyüşünde olduğu gibi...

Çar İkinci Nikolâ, iradesi güçlensin diye (Rasputin) tarafından üfürüklenmiş ve Çariçe eliyle cepheye gönderilmiş elmadan herhangi bir kuvvet devşirebilmiş değildir.

İLK ADIM

23 Şubat hadiseleriyle başlamış kabul edebileceğimiz ihtilâl 27 Şubatta, ilk devreye ait bütün hüviyetiyle su yüzüne çıktı. O güne gelinceye kadar kimse işin farkında değil ve idareciler olanları âdi nümayişler çerçevesinde görmekte... Çar hemen cephedeki karagrâhına dönmüş, Çariçe de kabul merasimleriyle meşgul... 23 Şubat akşamı (Bolşevikler bir toplantı yapmış ve şu görüş etrafında birleşmiştir :

— Hadiseler büyük bir hız aldı. Bu hız işi bir ihtilâle kadar götürebilir. Bu hali umumîleştirmek için, başta Mos-

kova, bütün büyük şehirlerde tahriklere geçmeliyiz!

24 Şubat... Grev büsbütün azgın ve sesler büsbütün korkutucu:

— Kahrolsun Hükümet! Kahrolsun mutlakiyet idaresi!...

Rus askerinin malûm tavrından sonra, Kazaklar da «ateş!» emrine itaat göstermiyor ve daha o günden hükümetin teslim olma vaziyetine geçtiği görülüyor. Ama o gün hiçbir taraf nihaî hamleye girişebilecek aydınlık bir şuur sahibi bulunmuyor. Ortada, küçük yığınların başları müstesna, hareketi peşine takabilecek büyük baştan da eser yok...

25 Şubat... Hadiseler kabara kabara gelişirken bu defa gençlik ve talebeler de işin içinde... Kızıl bayraklar taşıyan gruplar Fransız ihtilâlinin (Marseyyez) marşını söylüyor. Başlangıçta dâvanın, sadece Çar idaresine duyulan hınçtan ibaret ve ne kadar renksiz olduğuna bakın!. Kızıl bayraklar, arka plândaki (Bolşevik)lerin sokuşturmalarından başka bir şey değil... O sırada yeşilinden şansına kadar hangi renk öne sürülse benimsenebilir. îşçi ise kendi ferdî derdinde, içtimaî dâvasında değil...

Bir polis komiseri öldürülüyor; bir başka komiser de, ateş açmasını istediği bir bölük kumandanından şu cevabı alıyor:

— Halka toplu ateş etmeye kalkışırsanız biz de size ateş açarız!

(Duma), hükümetle nümayişçiler arasında şaşkın... Hiç-

bir şey yapamıyor ve hüviyeti bakımından belki de vazife-
siyken hadiselere el koyucu temsilî bir davranışa geçemi-
yor. Geçebilse ihtilâli bizzat yapmışçasına tamamlamış ola-
cak; fakat yapamıyor ve kamaşan beynini ayarlıyamıyor.
Sadece kendisine gönderilen yaralı işçileri seyretmekle ye-
tiniyor.
Çar'a telefon:
— Konuşunuz, Payitahta geliniz! Vaziyet ihtilâl çapmda
azmıştır!
Çar'ın cevabı:
282

— Bu çeşit hareketlere değer vermiyorum ve yarın
sabaha kadar ayaklanmanın bastırılmasını, sona erdiril-
mesini emrediyorum!
O akşam (Bolşevik) komitesinden ve ihtilâlcilerden 132
kişi tevkif ediliyor ama, bu hareket, orman yangınına 132
bardak su atmaktan farksızdır ve Çar'ın emri ancak bu
noktaya kadar yerine getirilebilecektir.
26 Şubat... O güne kadar işçilere karşı bir hükümet
toslaması olamayınca bu defa onların, nümayiş plânını ta-
şırarak hükümet kuvvetlerine saldırışı... Polis karakolları
basılıyor, yakılıyor ve silâhlan yağma ediliyor. Hükümet,
işçi mmtıkasındaki bu saldınşı mukabil bir saldırışla önle-
yemiyor ve henüz işgal edilmemiş hükümet ve yüksek taba-
ka muhitine sızılmasın diye (Nova) nehrinin köprülerini
kaldınyor. Fakat nehir buz tutmuştur ve ihtilâlcilere «ge-
çin!» demektedir. Buzlar üzerinden yürüyerek geçiyorlar...
Çarlık Muhafız Birliğinden bir grupun halk üzerine
ateşi... 60 ölü... Öbür gruplar havaya ateş ediyor. «Ateş!»
emrini veren subaylara isyan... Askerlerin bir kısmı, elle-
rinden silâhları alınarak kışlalarında mahpus... «Ateş!»
emrini veren subayı öldürüyorlar ve askerî isyanı birçok
birliğe yayıyorlar.
O halde her şey bitmiştir! Çar, karargâhında hatıra
defterine, o gün biraz gezindiğini, çay içtiğim, biraz oku-
duğunu ve birkaç el domino oynadığını yazmaktadır.
Basılan silâh depolan, yakılan Bakanlık binalan, cad-
delerde sökülen Çarlık armaları... 300 bin işçi ve ihtilâlci
ile 160 binlik askerî garnizon el eledir. Çar'ın son gayreti
olan (Duma - Meclis)in feshi, durumu büsbütün azıtmış ve
ihtilâli bir anda yerleştirivermiştir. Meclis, artık işçilerin
ve askerin, önünde toplandığı ve etrafında halkalandığ:
devlet (sembol)dür.
MUVAKKAT HÜKÜMET:
Şapşal ve iradesiz devlet reislerinden parlak bir örnek
283

belirten Çar ikinci Nikolâ karargâhında çay içer, domino oy-
nar ve sevgili Çariçesi'ne hissî mektuplar yazarken, asıl

müdafaa cephesinin, karşısında değil, ar kasnıda tutulması gerektiğinden gafildir. Vaziyet o hale gelmiştir ki, Almanlar karşısındaki yıkık dökük ordusunu yüz geri edip ihtilâlcilere saldırmaktan gayrı çaresi kalmamıştır. Eski hassa alaylarından ve sadık birliklerden bir kuvvet ifraz edilerek yapılması belki mümkün böyle bir hareketi de Çar Nikolâ karakterinde birinden beklemek mümkün değil...

(Bolşevik) lerin arka plânda şuur ve sistemle sevk ve idaresine çalıştıkları, fakat esasta sistemsiz ve hadiselere tâbi «ilk adım-Birinci devre» hareketi, (Duma)nm feshi gibi sonunda yapılacak bir işin başta yapılmasiyle birdenbire devletleşme yolunu açınca artık bastırılamaz olmuştur.

(Duma)nın feshi üzerine, mebuslar, dağılacakları yerde Meclis sarayına üşüştüler ve ihtilâlcilerin coşkun tezahüratları içinde «Muvakkat Hükümet» ilân ediyorlar...

Mebuslardan, ilk devrenin kahramanı (Kerenski), Meclis Sarayının balkonundan, işçi, asker ve halk kalabalıklarına ateşli nutuklar çekiyor ve onları, ihtilâl işinin baş tekniği olarak bütün haberleşme merkezlerini işgale davet ediyor.

— Hemen garları, telgrafhaneleri, telefon santrallerini işgal ediniz!

Ve dedikleri yapılıyor. Hareketin en başta nasıl sistemsiz ve herhangi bir kat'î netice (strateji)sinden yoksun olduğu bundan da belli...

Artık Çar ile payitaht arasında haberleşme imkânı da kalmamış, Çar, önünde ve arkasında iki düşman muhasara hattı arasında kalmıştır.

(Duma), Kurucu Meclis toplanıncaya kadar vaziyete hâkim olunması için bir «Muvakkat îcra Komitesi» kuruyor ve komiteye meşrutî krallık taraflısı bir prensle, (Duma) reisini ve ateşli hatip (Kerenski) yi de seçiyor.

Başarıya eren ihtilâlin ilk devrede bolşeviklikle hiçbir alâkası yoktur; ve (Kerenski) ve yakınları, daha ziyade sağa temayüllü, (Trudovik) ismini taşıyan, küçük (burjuazi) ve köylüye dayanır bir hizipten gelmektedir. Ağaların elin-

deki toprağı devlet parasiyle satın alıp köylüye dağıtılmasını prensipleştiren, bir nevi ıslahatçı ve (sosyalist) demokrasi müdafaasında bir grup... Ve işte bu grup, zaten nereyi hedef aldığı önceden bilemeyen ihtilâli bedava tarafından teslim almış bulunuyor. Bu grubun karşısına (Bolşevik) lerden bir hizip dikilip iktidarı paylaşmak sevdasına düşüyorsa da, henüz kıpkızıl rengi kabullenmekten uzak bulunan Rusya, havasının alaca renk bulanıklığını koruyor ve ilk adımda, işçi ve askerlerden kurulu (Sovyet)in iktidara sızmasını önlüyor. Vaziyete, yarı sol (liberal)ler hâkim oluyor; bunlar, Çar'ın hal'li ve yerine başka bir hükümdar getirilmesi ve meşrutî ölçülerle saltanatın devam etmesi üzerinde fikir birliğine varıyor ve l Martta «Geçici Hükümet» teşkil ediliyor.

(Kerenski) Başbakan Yardımcısı ve Adalet Bakanı ünvaniyle baştadır ve bütün gayreti sağla sol arası bir hükümet ve rejim yuğurmak...
Eski rejimin bütün büyükleri zindanda...
Çar, nihayet payitahtına dönmeye ve her şey olup bit-
• tik ten sonra bir şey yapıp yapamayacağını yakından görmeye karar veriyor, yolda treni, ihtilâlcilerce hatların kesildiği ihtarı üzerine ilerliyemiyor, sağa sola kıvrılıyor, generalleriyle istişare ediyor ve her taraftan şu cevabı alıyor:
— Tahttan feragat ediniz!
Hatıra defterine:
«— Zül, alçaklık, ihanet, riyakârlık... Etrafımı meğer yalınız bunlar sarmış...»
Diye yazan Çar tahttan feragatini imzalıyor ve artık her şey (liberal) düşünceyle sol arası yamalı bohça hükümetine kalmış oluyor.
(Petrograd) daki (Sovyet)i merkez tanıyan bütün (Sovyet)ler, (Lenin)in dışarıdan sökün edip idareyi teslim alacağı 7-8 ay ilerisine doğru hani hani faaliyette...

İKİNCİ VE SON ADIM

Rus ihtilâli aslında Komünist ihtilâli demek olduğuna

göre mevzuumuza şimdi, «ikinci ve son adım» devresinde girmiş oluyoruz.
Bu noktaya kadar ol'anlar, her bakımdan çöküntüye girmiş ve kendi kendisine bir ayaklanmayı davet edici bir idarenin, nasıl komünistlerce sistemli ve şuurlu şekilde basamak yapıldığını göstermek içindir ve ilk devrenin, ne ihtilâl gayesi, ne de plân ve tekniği bakmamdan kıymeti düşünülebilir.
Gaye, plân ve teknik; bizim dünya, insan ve cemiyet görüşümüze yüzde yüz zıt olarak sadece (Lenin), yani (Bolşevik) darbesi çığırmdadır ve almakla mükellef olduğumuz dersler varsa, onları bu çığırda aramak lâzımdır.
(Lenin) İsviçreden takip ve uzaktan mümkün olduğu kadar idare ettiği hadiselerin ilk devre kvamına geldiğini görür görmez Almanyaya geçti ve Alman idarecileriyle anlaşmış olarak mühürlü bir yük vagonu içinde Alman Baltık kıyılarına iletildi. Oradan İsveç, oradan da Finlandiya ve Rusya...
(Lenin)in, kendi vataniyle harp halinde bulunan düşman bir memleketten faydalanmaya kalkmış olmasını vatan hiyanetiyle suçlandıranlar olmuştur. Biz bu sathî görüşe katılanlardan olamayız. (Lenin) bizim görüşümüzle hizmet ettiği dâva bakımından suçludur. Yoksa herhangi bir ideal sahibi, vatanı için beslediği gayeyi tahakkuk ettirme yolunda, gerekirse o vatanla savaşanlardan faydalanmakta tereddüt etmezse suç işlemiş olmaz; hattâ, sırasına ve gayesine göre

kahraman bile sayılabilir. Vatanım kurtarmak için, o vatanı batırmak isteyenlerden faydalanmaya kalkmış nice kahraman yatar tarihte... (Lenin) ise, gayesi ve hedefi bir tarafa, şüphesiz ki, Rusyayı kurtarmaya gittiği kanaatindedir ve ancak kanaatinin suçlusudur; Rusyanın düşmanına el açtığının değil... Eğer onun Rusyaya götürdüğü gerçek bir kurtuluş olsaydı, o zaman Almanlardan yardım istemesini suç kabul edenler çıkabilir miydi? Almanlar (Bolşevik)ler başa geçerse Rus Harbinin sona ereceği ve Doğudaki ordularının Batıya aktarılabileceği ümidiyle (Lenin)i memleketine iade etmekte fayda gördüler ve onu, emniyet altına alarak, kapılan mü-

hürlü bir vagonla Almanyadan geçirdiler.

Petrograd'ın Finlandiya garında büyük bir kalabalık... Merkez (Sovyet) teşkilâtınca bir karşılama komitesi kurulmuş ve (Lenin) ile beraberindeki 31 yakınını garda beklemeye çıkılmıştır.

Garda ileri geri dolaşan, çoğu papaklı, kürk paltom adamlar... Aralarında tek - tuk kadınlar da var... Ayrıca kasketli işçiler ve bereli deniz erleri...

Muvakkat hükümet kurulalı ancak 5 hafta geçmiş ve (Bolşevik)lerin böyle apaçık şekilde şeflerini karşılamasına mâni bir hava ve şuur henüz hükümete yerleşememiştir. (Bolşevik)lerin o sırada, solumtrak (burjua) iktidarına karşı tavrı «hükümet seninse, arka plânda her türlü kaynaşma ve oluşma da benimdir!» mânasından ibaret...

Tren hayli gecikti ve 3 Nisan 1917 günü, gece vakti, iki yanına yorgun buhar soluklan üfleyerek «işte getirebildim!» gibilerden tiz düdük çığlıklariyle ağır ağır gara girdi.

Koşuşma... (Lenin), kansı (Krupskaya) yakın arkadaşı (Zinovyev) ve ayrıca 29 ihtilâlci maiyeti bu trendeler... Trenden ilk atlayan ve elini kansına uzatıp inmesine yardım eden (Lenin)... 29 kişilik grup içinde belirli tiplerden (Sokolnikov); karşlayanlar arasında da, Parti Merkez Komitesi temsilcilerinden (Kamenev) ve (Raskolnikov)... Karanlık garda, sarmaş - dolaş öpüşmelerden, el sıkmalardan, buket sunmalardan sonra (Lenin)i alıp, bizde «şeref salonu» diye isimlendirilen «imparator salonu»na götürdüler... Salonda Çarlık armasiyle Çar ve Çariçe'nin resimleri sökülmüş ve yerlerinde duvar renginden daha açık birer zemin kalmıştır. (Lenin)i duvarda Çar ve Çariçe'nin kaldırılmış resimlerini ihtar eden dört köşe iki açık renkli zemin arasındaki kanapeye oturttular ve bol ışıklı salonda, şeflerinin yüzüne dikkatle daldılar...

(Lenin), kendisine hitaben söylenen birkaç sözden sonra ayağa kalktı ve bu protokolvâri sözleri söyleyenlere değil, kapıda, avluda ve pencerelerde birikmiş, kendisinden bir biçim ve lâf kapmaya hevesli yığma hitap etti:

«— Yoldaşlar, askerler, denizciler, işçiler!...»

Sesi o kadar gür çıkıyordu ki, biraz sonra bir bomba gibi patlatacağı ihtilâl fikrini daha ilk hitapta belli ediyordu:

«— (Emperyalist) hırsızlara karşı açılan savaş çok geçmeden bütün Avrupaya yayılacaktır! îşçi sınıfı Rusya'da büyük kahramanlık göstermiştir. Bu kahramanlığı gayesine eriştirmek lâzımdır! İktidarı işçi sınıfına devredecek bir (sosyalist) ihtilâl tek hedefimiz olmalıdır!»

En yüksek perdeden, gayet ahenkli, son derece aydınlık, tane tane, dolambaçlı cümleler dışı konuşuyor, hiçbir mücerret fikre yer vermiyor, kaskatı «müşahhas »lar üzerinde dolaşıyor, adetâ- talim ve terbiyesini tamamlamış farzettiği ordusuna, gözle görülür ve elle tutulur işlere dair emirler veriyordu.

Kendisini karşılamaya gelenler apışıp kalmıştı. Hepsi (Lenin)in kafasında olmakla beraber, Rusyayı o günkü şartlar içinde (sosyalist) bir ihtilâle müsait görmüyorlar ve bu konuşmadan doğabilecek neticeyi tehlikeli buluyorlardı. (Lenin) ise onlara değil, yığına sesleniyor ve ayağının toziyle baklayı ağızından çıkarıyordu.

Tabloyu seyreden bir Avrupalı diyor ki:

«— (Lenin)in sözleri acı veya tatlı bir fikir değil, bir meydan dayağı oldu. idareciler şaşırıp kaldı, halk yığını ise hiçbir noktayı akıl ölçüsüne vurmadan dehşetler içinde sürüklendi. Bu adam, nefsine ve dâvasına güveni bakımından deli sıfatına denk bir gözükaralık belirtiyordu-»

İşte:

«— Nasıl (feodalite - derebeylik), yerini (kapitalist) sisteme bırakmışsa, şimdi de kapitalizma, saltanatını sosyalizmaya terketmelidir. Yani, hâkimiyet (kapitalist)lerin elinden koparılıp alınmalıdır!»

Bu dik ve hiçbir tâviz kabul etmez, hiçbir bekleyişe yanaşmaz çıkış, (liberal)lerle beraber ikinci iktidar makamındaki (Sovyet)i çetin bir duruma davet ediyordu. Hükümet emirlerinde imzası bulunmadıkça o emirlerin gereğini yerine getirmeyen bazı askerî birliklerce destekli (Sovyet), şu ân, hükümeti ve yeni idareyi topyekûn berhava etme ve

yerine geçme fermam karşısında, beklenmedik bir tepki sojıu, şimdiyedek elde edebildiğinden de mahrum kalmaz mıydı?... Nitekim, İngiltereye geçmek üzere Muvakkat hükümetten izin istemiş olan Çar, bu izin verilmişken (Sovyet)in itirazı üzerine Merkezde alıkonulmuş ve tutuklu sıfatiyle •yazlık Saraya hapsedilmişti. İşler böylece iki iktidar arasın-

da anlaşmalı giderken, vaziyeti birdenbire değiştirip Muvakkat Hükümete karşı çıkmak ne dereceye kadar başarılı olabilirdi? Çarcılar, yüksek (burjua)lar, bazı askerî kıtalar, belki de köylülerle birleşmesi mümkün hükümet, böyle bir atılış karşısında (Bolşevik)leri topyekûn tasfiyeye uğratamaz mıydı?...

(Lenin) bu ihtimallerden hiçbirini hesaplama mevkiinde değildir. O, ilk işi iktidara hamle etmek olan (Sovyet)i bir (kokteyl) unsuru kabul etmeğe yanaşamaz, hiçbir ihtiyat ve (antitez) icabına kulak veremez, mutlak din düşmanlığına rağmen nas bildiği kendi küfür ölçülerinin ham yo bazı olmaktan vaz geçemez ve yolu uçurum olsa «ileri!» emrinden başka bir şey tanımaz.

Hak olan bir dâvada bu karakter, yalınız mutlak hükümlere mahsus mutlak bir salâbet etrafında, yerine ve işine göre (anti tez)lere de söz hakkı verici bir mizaçla kıvamlı •olarak gayet makbul sayılabilirse de, (Lenin)de, ibret alınmaya değer, bâtıl uğrunda korkunç bir yobazlıktan ileriye geçemez.

Ertesi gün (Lenin), misafir edildiği binanın balkonun•da... Binanın önünde toplanan halk topluluğuna hitap ediyir:

«— (Burjua) ihtilâlini aşmak ve (proleter) ihtilâlini gerçekleştirmek lâzımdır! (Emperyalist) bir karakter taşıyan Harbe hemen son verilmelidir! Ne oradan, ne buradan, yarım - yamalak oluşlara paydos!... Olunması gereken neyse •o olmalıdır!»

Bu sözler gerçekten yarım - yamalak ihtilâl hükümetine Ttarşı açık bir isyan teşviki olduğuna göre (Lenin)in hemen tevkifi ve o güne kadar bellibaşlı sınırlar içinde faaliyetine müsamaha edilen (Bolşevik) teşkilâtının dağıtılması lâzım değil midir?

Fakat işçi ayaklanmaları yoliyle gelen hükümette buna cesaret yok... Cesaret, arkadaşlarında da değil, yalnız (Lenin)de...

Nitekim aynı binanın bîr salonunda toplu bulunan ve aralarında, Siberya'daki sürgününden yeni dönmüş (Stalin) de göze çarpan (Bolşevik) güdücüleri, kaşlarını çatmış bu türlü delice çıkışlardan tedirgin görünmektedir.

(Lenin) bu kadarla da kalmıyor ve tırnağını geçirmediği nokta bırakmıyor:

«— Hükümeti destekleyen (Sovyet)leri ve (Bolşevik)leri,. gayemizi ihmal etmiş olmakla suçluyorum! Şimdiye kadar (Sosyal Demokrat) peçesi altında iş gören partiyi açıkça

«Komünist Partisi» olarak meydana çıkmaya davet ediyo-
rum!»
(Lenin) konuşmasını bitirdikten sonra içeride kendisini bekleyen arkadaşlarının yanına gitti ve onların asık suratlarına karşı bir koltuğa gömüldü. Bir Avrupalı muharririn vasıflandırışiyle, yayvan ağzı, muntazam burunu, çıkık alnı ve küçücük parlak gözleri karşılarında, onları aynı fikirlerin cenderesi içinde zaptetmeye çalıştı. (Stalin) ve (Kamenev) bu fikirlere karşı çıktılar ve onların (pratik) olmadığı ve hadiselerden destek almadığı, zaman ve mekâna uymadığı üzerinde ısrar ettiler. En kısa bir zaman sonra körü körüne (Lenin)in peşine düşecek olan liderler, bu, muvaffak olursa dâhiyane, olamazsa mecnunane fikirlerden ürkmüşlerdi.
Hemen sonra Petrograt (Sovyet)i «Halklara Çağrı» başlıklı bildirisini yayınladı.
Sırası gelmişken kaydedelim ki, nerede «halklar» diye bir tabir görürseniz, onun, komünist (Vokabüler - Lügatçe) sinden alınma bir kelime ve kullananın bu kafada bir adam olduğunu bilin! «Halk» tek bir topluluk ismi olduğuna göre,, ancak, onu sınıflara böfen ve her sınıfa ayrı ayrı «halk» gözüyle bakan komünistlerce bu şekilde toplama sokulabilir. Yoksa dürüst bir ifadeyle halk, her çeşit, her kısım ve her renkten insanları bir arada tutan bir bütündür ve aynı isimle bölünemez. Ancak komünist ağzıdır ki, koca bir mefhum vakıasını işte böyle tahrif eder.

Evet; bu, «Halklara Çağn» isimli bildiride, hükümetin (emperiyalist) politikasına ve itilâf devletleri arasındaki harpçi faaliyetine karşı, halk, mücadeleye davet ediliyordu.
İngiliz ve Fransızlar, bu bildiriden fena halde gocundular... Muvakkat hükümeti sıkıştırdılar ve ondan şu cevabı aldılar:
— Hükümetin, bildiriyi yayınlayanlarla hiçbir alâkası yoktur! istanbul'u almak Rusya için millî vazife olduğuna göre, ilk anlaşma gereğince, itilâf devletleriyle aynı safta çalışmamız devam edecektir.
(Sovyet) bu karşılığı beğenmedi ve hükümetten tekzibini istedi. Hükümet sade sözünü yalamakla kalmadı; tekzibini resmen ingiliz ve Fransız elçiliklerine de bildirdi- işte (Bolşeviklerin muvakkat hükümet üzerinde baskı derecesi ve hükümetin buna boyun eğme zaafı!...
Hükümetin bu zaafı, işi kapatacağına büsbütün alevlendirdi. Nümayiş üstüne nümayiş ve harp aleyhtarı gösteriler... Hükümet istifa etti ve bu defa sosyalistlerin de katılmasiyle ikinci Geçici Hükümet kuruldu. Başvekil yine aynı Prens, kabinede asıl baş (Kerenski) ise Savunma Bakanı...
İLK AYAKLANMA
(Lenin)in halka vâdettiği şeyleri, banş, toprak, ekmek olarak üç noktada özleştirebiliriz. Böylece (Lenin) şehri ve

köyü kuşatarak umumî halk ihtiyacına en müşahhas ve amelî cevabı vermiş oluyordu. Kolay teşhis, basit ifade...
1905 ihtilâlinde (Lenin)le beraber en büyük rolü oynamış olarak, ingilizlerin sürdüğü Kanada'dan kurtulup şefinden l ay sonra Rusyaya gelen '(Troçki), hemen onun arkasına takıldı ve bir mitingden bir mitinge, kendisine mahsus coşturma usulleriyle halkı fıkırdatmaya başladı. Sanki (Lenin) ihtilâl trenini önünden çeken lokomotif, (Troçki) ise aynı hızla arkasından iten...
Yeni bir nakarat daha tutturdular:
«—- iktidar ille (Sovyet)lerin, ille (Sovyetlerin!...»

•A&

Temmuz ayına kadar vaziyet, böylece sürdü veya süründü. Daha evvel Galiçya cephesinde taarruza geçme karan alıp neticede Rus ordusunun korkunç bozgununa şahit olan Muvakkat Hükümet artık büsbütün zayıflamıştı.
Petrogratta Muvakkat Hükümete karşı ilk fiilî ayaklanma... Ellerde «iktidar ille Sovyet'lerin!» yazılı (pankart)lar, asker, işçi ve çeşitli tabakalariyle halk, (Bolşevik)lerin sevk ve idaresi olmaksızın ayaklandı. Meclis sarayının önüne gelip nazırları parçalamaya kadar davrandılar. Ama hükümet,, iki duvar köşesine sıkışmış kedi cesaretiyle pençesini attı, askerî mektepler talebeleriyle kazakları ve bazı birlikleri mukabeleye davet etti, (Menşevik)leri de yardımına kattı, ayaklananlar üzerine ateş açtırdı ve yüzlerce ölü ve yaralı pahasına duruma hâkim oldu.
Bu hal, zaten bu kadar ileriye gidilmesini istemeyen, fakat ihtilâlcileri frenleyebilmekten de âciz kalan (Bolşevik) şeflerinin, korktuklarına uğramaları demektir. Nitekim birdenbire nefsine güvenir gibi olan hükümet hemen (Bolşevik) şeflerinin tevkifini emretti. (Lenin) müstesna, bütün (Bolşevik) liderleri yakalandılar... Gazeteleri (Pravda) basıldı ve makineleri kırılıp döküldü. (Troçki) ve (Kamenev) tutuklandılar. Baş hedef (Lenin) ise vaziyetin tersine dönmeye başladığını görür görmez daha fazla beklemeye sebep görmemiş ve Finlandiyaya kapağı dar atmıştı. Ormanlarda saklanarak ve binbir engel atlayarak zor belâ kaçmaya muvaffak oluş... Finlandiyada bir tanıdığına sığındı ve «Devlet ve İhtilâl» isimli eserim yazmaya koyuldu.
(Bolşevik) tehlikesini böylece atlatabilen (Kerenski) de Başvekil oldu.
Halk artık (Bolşevik)lere aykırı ve ilk sevgisini kaybetmiş gibi...
Fakat bu vaziyet uzun sürmedi. Cephelerde üstüste bozgunlar, şehirlerde sefalet, buna karşılık yüksek sınıflarda sefahat, hükümetçe kazanılan bazı subay mahfellerinde türlü rezaletler, gözleri tekrar (Bolşevik)lere döndürür gibi ol-

du. (Troçki) ve Kamenev), zindandan, vaziyeti alevlendirme-
yi ihmal etmediler, (Lenin) ise Finlandiyada artık işin naza-

riyatına daldığı âlemden silkinip Rusyaya şu talimatı gön-
derdi:
— Bensiz hiçbir şey yapamazsınız! Saat çalmadan ve
ben onun çıngırağını ayarlamadan harekete geçildi! îşte şim-
di vakit gelmiştir!
Öyle ama!... Ama'sı var:
Ayaklanma sırasında (Kerenski)ye yardım eden Kazak
Generali (Kornilov) Rus orduları başkumandanlığına getiril-
miş, o da, bütün sağcı, Çar taraflısı zümrelerin tek ümit
timsali halinde (Kerenski)yi ve Muvakkat Hükümeti devirip
askerî bir diktatorya kurmak sevdasına düşmüştür.
24 Ağustos... ilk ihtilâl davranışından beri 6 ay geçmiş,
sahicisine de 2 ay kalmış bulunuyor.
Rus orduları başkumandanı, Kazak Generali (Kornilov)
un hükümete İhtan:
— iktidardan çekiliniz ve hükümeti bize teslim ediniz!
Petrograt üzerine yürüyorum!
Ya bu (romantik) ihtarın belirttiği yeni tehlike?...

ROMANTiK
TEŞEBBÜS

Garip bir köşe kapmaca gibi boyuna cephe değiştiren
hadiseler karşısında Kazak generalinin adetâ davul zurna
çalarak Petrograt üzerine yürüyüşü, ayranı kabarmış basit
ve (romantik) bir asker anlayışından ibaret kaldı; merkez-
de havayı yoklamaksızın ve tedbir almaksızın başladı ve bazı
sağcı sınıfların harekete kurtarıcı gözüyle bakmalarına rağ-
men başarıya ulaşamadı.
Subayına güvensiz nefer, patronuna âsi işçi, mutlakiyet
idaresine düşman kalabalık, (Bolşevik)lerden tedirgin halk,
hattâ vaziyetten en fazla ürkmek mevkiinde (Sovyet), bir ân
için selâmeti. Muvakkat Hükümete siper olmakta buldular
ve hep beraber (Kerenski)yi desteklemeyi kararlaştırdılar.
Hattâ (Troçki)yi zindanında görmeye giden (Bolşevik)
deniz subayları ona sordular:

— Hem (Kornilov), hem de (Kerenski)yi ortadan kaldır-
mak istiyoruz! Ne dersiniz?
Ve cevap aldılar:
— Yanlış!... Evvelâ (Kornilov) ve sağcıların yenilmele-
rini beklemek ve sağlamak lâzım... Ondan sonradır ki, sıra
(Kerenski)ye ve Muvakkat Hükümete gelebilir! Sabredin ve
bildirdiğim yönde yürüyün!
(Kornilov), İngilizlerden de zırhlı bir tümenle yardım
taahhüdünü koparmış olarak, sadık kazaklarından kurulu
bir tümenin (Vahşi Tümen) başında Petrograt üzerine yü-

rüdü. İngiliz zırhlı tümeni Rus zabiti üniformasını giymiş birkaç subayın idare ettiği birkaç tanktan ibaret kaldığı gibi, (Kornilov) tümeni de Petrograta varamadı. Demiryolu işçileri (Sovyet)ten aldıkları talimatja yol şebekesini didik didik | parçaladılar, rayları ve traversleri söktüler, katarları yol alamaz hale getirdiler, üstelik tümene sızıp kazakları ayaklandırdılar ve onlara Petrograt üzerine yürümeyeceklerim haykırttılar. (Kornilov) apışıp kaldı, başkumandanlıktan aziedildi, arkasından tevkif olundu ve rüyası yarım bırakıldı.
Bu sırada (Sovyet), Petrograt'ta askerî tedbirler almış, barikatlar kazdırmış, halka silâh dağıtmış, adetâ bir müdafaa ordusu kurmuştu. Şimdi bu ordu, dilediği tarafa yönelebilirdi. (Kornilov) muvaffak olamayınca (Bolşevik)lerin ekmeğine yağ sürücü bir vaziyet doğmuş oluyordu. (Kronştat) denizcilerinin ısrarı üzerine de (Kerenski), Temmuz hadiselerinden ötürü zindana atılan (Bolşevik)leri serbest bırakmak zorunda kalmıştı. (Troçki) de hapisten çıkmış ve asıl ihtilâlde aslî rollerden birini oynamak üzere meydan yerinde görünüvermişti. Petrograt (Sovyet)ine reis seçilecek ve ihtilâlin baş (taktik)çilermden biri rolünü oynayacak...
Artık (Lenin) için Pusyaya dönmek zamanı gelmiştir, ihtilâlin, birkaç (taktik)çiye nispetle düşünen kafası ve baş (strateji) kabiliyeti olan bu adam, önüne şu meseleleri yığmış düşünüyor:
1 — (Bolşevik) Partisini, her âleti birbiriyle ahenkli bir saat gibi, en ince bir plân çerçevesinde hareket ettirmek...
2 — Merkezden bu suretle harekete geçilirken muhiti

sıhhatle muhafaza etmek, yani halkı kazanmak ve önceden hazırlamış olmak...
3 — İhtilâlin güdücüler ve yapıcılar kadrosunu ve hazır kuvvetini eksiksiz meydana getirmiş bulunmak...
4 — Muvakkat Hükümetten yana olmadıkları halde hadiselerin daha fena ihtimallere yol açması ve her ân istikamet değiştirmesi yüzünden arada bir hükümet yararına davranan zümreleri kösteklemek, hükümeti yalnız hale getirmek ve bilhassa orduya tesir edebilmek...
Bu maddeler, işin (taktik) safhada plânından başka, hemen hemen sağlanmış vaziyette... Son bir dürtüşle büsbütün tamamlanabilir; ve gerisi, hadiselerin (dinamik) akışı içinde devşirilebilir.
Tek, (Lenin) Rusyaya dönsün...

PLÂN

Bu hava içinde (Lenin) Finlandiya'dan döndü ve bir işçi mahallesinde basit bir eve saklandı. 10 Ekim gecesi (Bolşevik) şefleri, teker teker ve dolambaçlı yollardan geldikleri T?ir yerde toplandılar... Sokağın girişinde ve çıkışında gözcüler ve her türlü emniyet tertibatı... Ani bir baskınla her •şey bitebilir, (Lenin) ve arkadaşları tutulur ve bunca emek boşa gidebilir. Baş koparılınca vücuddan bir hareket bek-

lenemez. (Lenin), tanınmamak için dazlak kafasına bir peruka geçirmiş ve sakalını kesmiştir. (Zinovyev) ise takma sakallı... Perde'eri sımsıkı örtülü bir salonda 12 ihtilâlci, peçelenmiş bir elektrik lâmbası altında baş başa... Duvarlarda başları birbirine yapışık gösteren esrarlı gölgeler...
Ekseriyet hükmü:
— İhtilâl şu anda zaruridir. Şu anda ordudan destek umulabilir- Vakit geçerse şartlar değişebilir. Dâvamıza zıt kuvvetler (Kornilov)unkine benzer bir teşebbüse girişebilirler... Buna hazırlandıklarına dair alâmetler de vardır. Şu andakinden elverişli bir vasat olamaz.
(Lenın)in tezi etrafındaki bu ekseriyet hükmü şöyle mühürlendi:

(Sovyet)lerin toplu kongresi bu ayın (Ekim) içinde burada (Petrograt) toplanacak... Sureta fikir faaliyetinden ibaret kalacak olan bu kongreyi birdenbire fiile de yöneltebiliriz. Kimsenin böyle bir şey beklemediği ve fiilî hareketi daha ileride tahmin ettiği bir saatte zuhur edivermek, bir baskm avantajı doğurabilir. Mutlaka, her noktası hesaplı bir darbeye girişmeliyiz!
Fakat bu hüküm itirazsız kalmadı. Zamanın (Bolşevik) ler lehine çalıştığını, her gün taraftarlarının çoğaldığını, işi ileride önüne geçilemez bir halk patlayışına bırakmanın daha uygun olacağını, zar atarcasına bir davranışın dâvayı berbad edebileceğini iddia edenler de çıktı. (Zinovyev) ve (Kamanev) itirazcılar arasında...
(Lenin) sözü ele aldı ve öyle şimşekli telkinlerde bulundu ki, mahut iki kişi müstesna, itirazlar yanıp kül oldu; ve sabaha karşı, kalın perdeler arasında camlara mavi bir ışık pudrası serpilirken ikiye karşı on reyle karar çktı:
«— Hemen ihtilâl!»
Ve teşkilâta gizli ihzari talimat uçuruldu, «hazır ol!»» emri verildi.
(Lenin) muzafferdir ve onun Finlandiyadan gönderdiği «hemen hareket!» emrine karşı çıkan (Bolşevik) Merkez Komitesi şimdi ona mağlûp...
Hareketin (stratejik) plânında, fikri aşılamak, rekabet ve zaaflardan faydalanmak, içtimaî ıstıraptan istismar etmek, iç ve dış engeller arası yol bulmak, zaman ve mekân şartlarını iyi hesap etmek ve elde bir hazır kuvvet bulundurmak vesaire gibi noktalar üzerinde, kimi yıllardır, kimi de Şubat ihtilâlinden beri çalışılmış ve iş, biri (stratejik) öbüriyse (taktik) iki esasa kalmıştı:

1 — Zaman gelmiş ve mekân müsait şekil arzetmeye başlamış mıdır?
2 — Hareket nasıl ve hangi hedeflere yönelinerek yapılacaktır?

(Stratejik) madde halledilmiş farzedildiğine göre, şimdi her şey, (strateji)nin tâbi kolu ve son gereği olan (taktik) safhada... Bu safha ise, ilkinin (Lenin) emrinde olmasına mukabil, (Troçki) idaresinde...

(Taktik) plânını, eski bir Rusya subayı ve meşhur bir satranç ustası olan (Ofseyenko)ya yaptırdılar. 1905 îhtilâ-' linde idama mahkûm edilen ve Viyanaya kaçıp kurtulan, bu gözlüklü ve çipil gözlü, hırpani saçlı hesap hocası tipli adam, Petrograt haritasını önüne serdi ve en küçük noktasına kadar mükemmel bir (taktik) plânı çizdi. Kışlık saray, (Mari) ve (Torid) sarayları gibi ilk hamlede işgalleri gereken mevkiler, bunlara saldırmakla vazifeli Kızıl Muhafızlar ve ellerindeki askerî kıtalar, bunların mevzi alacakları ve emniyetlerini sağlamak için tutacakları yerler, en ince teferruatına kadar düşünüldü.

Plânın hesap dökümünden birkaç çizgi:

Kışlık Saray, (Mari) ve (Torid) Saraylarının zaptına, şu, şu, şu gruplar memur... Garların ve yol kavşaklarının tutulmasına, şunlar, şunlar, şunlar... Merkezî kuvvetin toplanma yeri Finlandiya garı ve civan... Baltık deniz kuvvetleri birliklerinden devşirilecek olanlar da resmî üniformalarıyle ana kuvvetin başında... Posta, telgraf, telefon şebekesine ilk anda el konulacak ve kışla kapılannda asker, heyecanlı davet nâralariyle harekete katılmaya çağrılacak veya hükümetle irtibatsız kılınacak...

(Troçki) nin emrinde öncü hazır kuvvet olarak, işçilerden, deniz erlerinden ve (Leton) alaylanndan sadece 1000 kişilik bir grup... (Troçki), arkası hemen gelmek üzere bu zaif kuvvetle ve apıştırıcı bir hareketle ilk kapılann açılabileceğine inanmıştır. Harpten kaçanlan, kaçaklıktan nispetinde ve hınçları istikametinde bir atlganlığa sürmek mümkün, hattâ pek kolay olduğuna göre, binlerce, onbinlerce asker firarisini de son anda devşirmeli...

(Troçki) öncü kuvvetlerine, ahmak hükümet ve (Burjuva)lann gözü önünde manevralarını bile yaptırdı. Dörder kişilik, nihayet manga çapını aşmayan çekirdek kuvvetler, pet-

rograt sokak ve meydanlarım dolaşarak, vazifeli oldukları

bina ve müesseseler önünde durarak, âdeta ihtilâlin provasını yaptılar ve kimse bunlardan bir koku alamadı.-
(Troçki) şehrin umumî hizmet plânını ele geçirmişti.
Bu plâna göre, elektrik, gaz, su şebekeleri, yeraltı yollan, bütün teknik vasıta cihazları, lâğımlar tüneller, dış faaliyetleri yeraltından iptal veya ihtilâl hareketini yeraltından kuvvetlendirme imkânları açıkça meydandaydı. (Troçki) buna göre hareket cetvelini tertipledi ve şehrin büyük elektrik santralini ele geçilmek için, tek başına ihtilâl çapında kurnaz bir teşebbüse girişti: Resmî üniformalı birkaç deniz erini, santral müdürlüğüne gönderdi ve bunlara:
— Santralı muhafızsız ve muhafazasız görenler bize burada nöbet tutma emrini verdiler!
Dedirterek, ihtilâlden önce orayı işgal etmiş olmak avantajına kondu. Buna benzer birkaç işgal daha oldu. Kimse, hiçbir müessese bu tepeden inme nöbetçilerin kimden ve nereden emir aldıklarını o karışıklık havası içinde soramadı, gelenlere karşı da duramadı. Her şey 1960 Türkiye gece baskınında olduğu gibi, peşinen elde edilmiş görünüyordu. Bazı askerî birlikler (Bolşevik) komitesinden başka hiçbir makamdan emir kabul etmemeyi telkin edici bildirilere aykırı davrandılarsa da, bütün (otorite) cihazı parçalanmış bir idarenin felçli gözleri önünde komünistlerin çığırtkan ve gözbağcı edebiyatına yenildiler ve komiteye itaat edeceklerine söz verdiler.
(Kerenski) artık adamakıllı gocunmuştur. Nihayet —Yazık ki çok geç!— sert karşılıklara baş vurulması gerektiğini anlıyor ve üstüste bir sürü tedbir alıyor- (Çarkoi) askerî Akademesine ihtiyatlı olması bildiriliyor, Harp okulları talebesine, uzaktaki yerlerini bırakıp Başkente yerleşmeleri emrediliyor. (Bolşevik)lerin kumandasındaki bazı harp gemileri ne denize açılmaları vazifesi veriliyor; ve en müthişi, (Bolşevik) karargâhının dışarıyle telefon irtibatı kesiliyor ve gazeteleri «İşçiYolu» kapatılıyor. Muhafazakâr Harp Okulu talebelerinden bir grup gazete idarehanesini basıyor, makinelerini tahrip ediyor ve içindekileri yakalıyor. Gazetede

çalışan ve kolayca devşirilir, tersine idealist tiplerden bir genç kız baskından kaçarak, koşa koşa (Smolni)ye, komünist karargâhına gidiyor ve üstü başı perişan, haykırıyor:
— Gazeteyi bastılar ve her şeyi yakıp yıktılar! Ne duruyorsunuz?

PATLAYIŞ

Genç kızın bu hareketi patlayışın işareti oldu. Bu işleri yaptıran hükümet, bir anda sonunu getiremediği ve yalnız sindirmekle iş bitireceğini sandığı kısır bir harekete girişmekle en büyük hatâyı işlemişti.
Hadise komünistlerce askerî birliklere duyurulur duyurulmaz, ihtilâl bir nevi mazeret bulmuş gibi oldu; maz-

lum postuna büründü, bazı birlikler tarafından kendisine
muhafızlar bile tedarikledi ve «Şafak» isimli komünist harp
gemisine limanı terketmemek emri verildi.
Bu hal (Kerenski) hükümetinin şimdiden Petrograt'tan
kaçıp başının çaresine bakmasını gerektiren durum...
Hükümeti desteklemeye gelen alaylar ve harbiyeliler,
önlerine ani çıkışlarla, tepeden inme hitap ve telkinlerle
parçalandı, gruplara bölündü ve denizcilerden istenen yar-
dım da, hemen Petrograt üzerine yola çıkan 2000 kadar
bahriyeliyle gerçekleşince, ihtilâl bir nevi, tereyağından
kıl çekme kolaylığına kavuştu. Ama bu kavuşmayı da, ih-
tilâlin fikir ve teknikte güçlü idarecilerine ve onların hadi-
selerden hemen faydalanma kabiliyetlerine başarı notu ola-
rak kaydetmek gerekir.
(Bolşevik) partisinin (Smolni)deki karargâhı kocaman,
eski ve harap bina hemen Kızıl Muhafızlar tarafından hi-
sarlandı.
24 Ekim sabahı daha da müthişi oldu- ihtilâl yuvası
bina, resmî devlet kuvveti üniformalı askerlerce ve alenen
korunmaya başladı, ve eli, kolu, dili bağlı hükümette «gık!»
diyebilecek bir tepki bile görülmedi.
Hükümetin bu acaip tavrına karşılık öbür taraftan da-

ha acaip tutum... Binanın içine, sanki haftalarca sürecek
bir muhasaraya karşı, çuvallarla patates, sepetlerle sebze
ve meyva yığdılar. Bunlardan başka, yakmaya veya (bari-
kat) kurmaya yarayacak odun yığınları... Hiçbir ihtilâl, bir
Ortaçağ kalesinde korunurcasma kendisini temin etmeye
kalkmayacağına ve zaten, silâhların iptidaîliği yüzünden
baş vurulması mümkün bu usul, modern silâhlar karşısın-
da sökmeyeceğine ve esasen ihtilâl, kendisini müdafaa de-
ğil, taarruz hareketi olduğuna ve muvaffak olunamazsa her
şey bitmiş olacağına göre, gerçekten şuursuz ve bunca he-
saba rağmen (komik) bir tedbir...
İhtilâl komitesi 24 Ekim günü, ileriye atılışın arefesinde
son bir toplantı yaptı. (Lenin) saklandığı evden çıkmayı o
ân için uygunsuz bulduğu için gelmemiş, (Stalin) de gaze-
tedeki vazifesi başında kalmıştı. Reis (Troçki)... Plânlar
gözden geçirildi ve en kötü ihtimale kadar, hattâ kaçmak
gerekirse deniz üssündeki «Şafak» gemisini hazır tutmayadek
her şey hesaba katıldı.
Petrogratta hava yağmurlu... (Kereneski) de boş dur-
muyor. Harbiyelilere garları tutturmuş ve (Neva) köprüle-
rini, yalınız bir tanesini kendi sadık kuvvetlerine ayırarak
kaldırtmış bulunuyor. Halk evlerine çekilmiş, dükkânlar
öğleden sonra kapatılmış, herkes biraz sonra (arena)da
başlayacak doğuşu bekliyor, ihtilâlin de bu türlüsü ve
hasmiyle burun buruna gelmiş, boynuz boynuza tavır almış
şekli görülmedik bir şey...

24 Ekim gecesi çok nazik bir zaman parçasını çerçe-
veliyor. Gece, kaldırılan bütün köprüleri (Bolşevik) denizci ve işçiler indirmiş ve muhafız hükümet kuvvetleri kollarını kavuşturup seyirci .kalmaktan başka bir şey yapamamıştır. Henüz taraflar arasında tek kurşun bile atılmamıştır. (Lenin) yine sakalsız ve başı perukalı, (Smoini) ihtilâl karargâhmda, (Troçki)nin üçüncü kattaki odasında, ışıksız bir pencereden sokakları seyrediyor. Korkunç bir sessizlik... Gidip gelen Kızıl Muhafızlar... Ses tertibatı bozulmuş bir filim veya sade hareketten ibaret sessiz bir dünyada gibi, bazı gölgelerin akıp gidişinden başka bir tecelliye şahit

olunmuyor. Bütün silâhların ve çığlıkların tetiği son noktaya kadar çekilmiş, fakat henüz düşürülmemiştir.

(Lenin) o geceden tatbikine geçilen plânın dehşeti içinde zoraki bir sükûnetle pencereden ayrılıyor ve karardıkta arkadaşlarına sesleniyor:

— Yarın sabahı dinç karşılayabilmek için sedirlere yaslanıp birkaç saat kestirmeye çalışalım!

Sessiz, itaat ediyorlar... Sedirlere giyimli olarak uzanıp kendilerini uykuya zorluyorlar...

Bir iki saat geçiyor. Çakılan bir kibrit sesi ve parlayan bir ışık damlası... Hayret!... Herkesin gözleri açık, tavana bakmakta...

(Lenin)in sesi:

— Demek uyuyan yok!...

— Uyuyan yok!...

Kalkıyorlar... Kapı vuruluyor.

Haber:

— Plâna göre ilk hedefler ele geçirilmiştir. Elektrik santrali, postahaneler, telgraf ve telefon merkezleri elimizde... Hükümet kuvvetleri, Kızıl Muhafızların göründüğü her yerde uzaklaşmayı tercih ettiler...

Ve (Lenin) salonun lâmbalarını yaktırıyor:

— îş yarında... Kışlık Saray ve Genelkurmaylık Dairesini ele geçirebilmekte...

25 Ekim sabahı saat 7'de, (Lenin)e geceden gelen haber tamamiyle gerçekleşmiş olduğu gibi (Kari Marks)ın ihtilâl öğütlerinden biri olarak da Devlet Bankası işgal edilmiş bulunuyor. Ortalıkta hiç bir hükümet maniası yok.. Hükümet kendisini Kışlık Sarayda ve (Kerenski)nin de bulunduğu Genelkurmay Dairesinde, müdafaaya çekmiştir. Belki de sınırlardan beklediği askerî imdadı kollamaktadır. Halbuki -Kerenski), sabaha karşı bir Amerikan zırhlı otomobiliyle harp cephesine doğru yola çıkmış bulunuyor. Maksadı ileri hatlarda bulunan kuvvetlerden bir kısım ayırarak Petrograt'a yürümek, yani Çar'ın kendisine yapamadığını (Bolşevik)lere yapmak... O kadar acele bir kaçış ki, Kışlık Sarayda ablukaya alınmış Bakanların hiçbir şeyden haberleri, kaçmaya

da imkânları mevcut değil...

24 Ekim günü, Kızıl grupların her tarafı tutmasiyle geçti ve halka şöyle bir beyanname yayınlandı:

«Rus vatandaşı! Muvakkat hükümet devrilmiştir! iktidar Petrograt işçi ve askerlerini temsil eden (Sovyet)e, onun, Askerî ihtilâl Komitesine ve Petrograt proletaryasına geçmiştir! Milletin, uğrunda savaştığı ana hedefler, (demokratik) bir nizam içinde, barış, şahsî toprak mülkiyetinin kaldırılması, istihsalin işçi sınıfınca murakabesi, ve bir (Sovyet) hükümetinin teşkili, sağlanma yoluna girmiştir! Yaşasın, işçi, asker ve köylü ihtilâli!...»

25 Ekim günü öğle vaktine kadar, iki büyük hedef, Kışlık Saray ve yanındaki Harbiye Nezareti müstesna, her nokta (Bolşevik)lerin eline geçmiş bulunmakta... Bu iki hayatî merkez ise, olanca tesir ve kuvvetini kaybetmiş birer sığınaktan ibaret... Fakat devletin Kızıllara geçmesi için Kızıl Bayrağın mutlaka çatılarında dalgalanmaya başlaması ve ihtilâlin onları ele geçirmekle mühürlenmesi gerek...

Akşam ortalık kararırken Saraya hücum başladı. Kızıl Bayraklı zırhlı otomobiller Sarayı sardı ve teslim olmaya davet etti. Saray, içinden, (Bolşevik) düşmanı Harbiyelilerle aynı ruhtan bir kadın kıtası ve zaif kazak bölükleri tarafından müdafaa ediliyor. Teslim teklifi reddedildi; hâlâ uzaklardan bir imdat geleceğini vehmeden Bakanlar, teslim olmayacaklarını, gerekirse ölümü tercih edeceklerini bildirdiler... Ateş... (Lenin) bu mukavemete şaştı ve Sarayın topa tutulmasını emretti- Meşhur «Şafak» gemisini (Neva) ağzından geçirip Saraya yaklaştırdılar ve 15 lik toplarla Sarayı döğmeye başladılar. Aralarından bir kaçı ölen Harbiyeliler kaçtı ve savunmayı kadınlara bıraktı. Kazaklar da onları takip etti. Kadınlar direnişe devam ettiler. Savunma Bakanlığı daha evvel ele geçirildi. Sonunda kadınlar da dehşete düşerek teslim oldular... Ve her şey sona erdi.

25 Ekim gecesi sabahın 2 sinde, işin, satranççı (Ofseyenko) ve (Troçki) tarafından yürütülen (taktik) safhası mükemmel bir sevk ve idareyle tamamlanmış ve koca Rusya (Bolşevik)lerin pençesine düşmüştür. «Bütün Rusyaların Çarı» ismi altındaki mutlakifet idaresinden ikinci adımda

Koparılan «bütün Rusyalar», şimdi, bütün insanlığa manevî ve ebedî hayatını inkâr ettirmeye gelmiş bir fikir eşkiyası hizbi önünde, (stavroz)a yaptığı gibi, dize gelmiştir.

Mahut karargâh, (Smolni) binasında, içeriye meşalelerle dolan habercilerin cümbüşü... (Lenin) ayakta ve heyecanın son haddi, kireç gibi beyaz bir çehreyle gülümsemeye çalışıyor. (Troçki), hemen her yahudiye eş, saadetinden düşüp bayılıyor. 48 saattir uykusuz ve istirahatsiz tipler, kucaklarında silâhlan, kendilerini, köşe, bucak, hattâ merdiven

basamaklarına kadar atmış, birer leş halinde uyuyorlar...
Bir gün önce uyku tavsiye eden (Lenin), belki herkesten daha yorgun olduğu halde uykuyu unutmuştur. (Troçki)yi yerden kaldırtıyor ve yakınlarına emir veriyor:
— Haydi, Kışlık Saraya!

OLUŞLAR
TEPKİLER
MÂNALAR

ihtilâl başarıya ulaşır ulaşmaz, bütün Rusyaya yayılan bildiride, birtakım beylik lâflardan sonra şu cümle:
«— Yeni iktidar, toprak ağalarına, Çarlık hanedanına ve kiliseye ait bütün toprak ve mülklerin Köy Komitelerine devr ve teslimi işini hemen sağlayacaktır.»
26 Ekim günü (Lenin) kürsüde:
«— Toprak vermeksizin ve tazminat ödemeksizin sulha hazırız ve müzakerelere başlamak üzereyiz!»
(Bolşevik) kongresi... 100 âzalık Merkez Yürütme Komitesi... (Lenin) Başvekil; (Troçki), (Ofseyenko), (Stalin) gibiler de Bakanlar arasında... (Enternasyonal) çalmıyor ve herkes ayakta dinliyor. Tarif edilemez tezahürler arasında (Lenin), boyuna kürsüye çıkıyor, boyuna kürsüden iniyor.
Her şey yolunda görünüyor ama, henüz hiçbir şey tahkimli değil... Nitekim harp cephesine kaçan (Kerenski), oradan bir kuvvet ayırıp Petrograt üzerine yola çıkarmış, fakat bunlardan ilk hamlede üç tabur (Bolşevik)lere katılmıştır.

(Troçki), gelenler üzerine kendi tarafının kuvvetleriyle karşı çıkıyor. Yalancı veya sahici bir çatışma ve henüz ihtilâlin 7 nci gününde (Pulkova) çarpışması denilen bu çatışmada zafer komünistlerde kalıyor.
Petrograt ve Moskova'daki askerî okullar isyanı da neticesiz... Hemen bastırılıyor ve genç talebeler silâhtan tecrit ve mekteplerinde hapsediliyor.
14 Kasım'da Rusyanın harp halinde olduğu devletlerle mütareke... Buna rağmen Rusyada Alman ilerilemeleri ve nihayet 17 Şubat'ta (1918) kat'î anlaşma...
O arada ihtilâl aleyhine harekete geçen (Kornilov) kazaklariyle takviyeli Beyaz Ordunun mağlûbiyeti ve artık her şey komünistlerin pençesinde...
Siberya'da (Ekaterinburg) kasabasında küçük bir kagir konağa kaldırılmış olan Çar ikinci Nikolâ, Beyaz Ordu hareketi üzerine yine taht'a geçirilir korkusiyle, 14 yaşındaki hasta çocuğu ve bütün aile kadrosu bir arada, salhanede hayvan boğazlanır gibi öldürülüyor. (Kornilov), (Vrangel),

(Denilgin) ve (Kolçak) tarafından kumanda edilen Beyaz Ordu, ingiliz, Fransız ve Amerikalıların yardımına rağmen bozulunca da, artık (Bolşevik)leri kösteklemek imkânı kalmıyor ve son ihtilâlin ikinci yılında (Bolşevik)ler bütün Rusyayı silmiş, süpürmüş ve yutmuş oluyor.

(Lenin) 1924 yılında ölecek ve ölümünden biraz evvel, yoldaşlarına:

— Stalin'den kendinizi koruyun!

Diyecektir.

Kendi bâtıl inanışı içinde dâva ahlâkını eşsiz bir sağlamlıkla muhafaza eden... Bir tenkide «bu benim hususî hayatıma ait noktadır!» karşılığı verilince «bir komünistin hususî hayatı yoktur!» diyecek kadar tersinden vecd ve ihlâs gösteren... Tahsisatının yetmediği iddiasındaki Maarif Komiserine «karın da çalışsın ve tahsisat alsın!» cevabını yapıştıran... Talebeliğinde haksızlığını gördüğü bir hâkimi, iktidara geçince diri diri gömdüren... ihtilâl ve hareket tekniği olarak baş ucundan, meşhur Alman askerî mütefekkiri (Von Klâozvic)in «Harbe dair» eserini ayırmayan... Bir Avrupalıya «eğer eski zamanlarda gelseydi kendisine bir aziz göziyle bakılırdı» teşhisini ilham eden (Lenin)... Evet; bâtıl ve ebedî helak uğrunda, hiçbir değeri olmasa da, görülmemiş bir ruh bütünlüğü, (materyalist) inanış içinde (ideailst) mizaç belirten bu adam, ölünce, ipler, korktuğu (Stalin)in eline geçti. (Stalin) komünizma (doktrin)lerini yumuşattı, (Troçki) tarafından kendisine karşı hazırlanan ayaklanmayı bastırdı, hiç sevmediği ve «Çıfıt yahudi» diye andığı bu adamı Rusyadan ayrılmaya zorladı ve nihayet Meksika'da öldürttü. Yumuşattığı komünizma (doktrin)lerini Rusya içinde yürüyebilir ve memleketini madde safhasında kalkındırabilir hale getirirken bütün rakiplerini, (Kamenev), (Zinovyev), (Sokolnikov), hattâ zavallı satranççı (Ofseyenko) ve daha kimler ve kimler, kendisinin kanaati de aynı olarak, inanmadıkları âleme gönderdi.

(İdeolojik) cephesini ele almaksızın sadece dış mânasiyle göstermeye baktığımız Rus İhtilâli de, nihayet, belki de (Stalin) sayesinde, içeride hiçbir tepkiye uğramaksızın, akrebin zehri gibi, kendisine dokunmaz, fakat dünyaya ölüm saçıcı ve saf fikirden ziyade istismarlık siyaset âleti bir mezhep haline gelmekle eserini verdi.

FAŞİZMA
NAZİZMA
VESAİRE

Yirminci Asrın en büyük hareketi Rus İhtilâlinden sonra kısaca noktalanmaya değer, İtalya'da Faşizma, Almanya'da da Nazizma hareketleri... Bunlar zoraki fikir ve nefsanî inanışlar etrafında, büyük ve insanî temelden mahrum ve halk vicdanına işlemekten âciz, heyecanını sun'î aşılardan devşirici ve daha ziyade komünizmaya tepki mahiyetinde,

(minör - dar ve küçük) sahalı hareketlerden ibaret olduğu için üzerilerinde fazla durmaya değmez. Hikâyeleri de çekici olmaktan uzak...

Avrupanın, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi sanayileş-

mis ve büyük işçi kitlelerine sahip memleketlerinde patlak vereceğine, Rusya gibi nispeten iptidaî bir ülkede harekete geçen ve hareket sahasında başarıya ulaşan komünizma, saf .fikir laboratuarında bozguna uğratılmış olmasına rağmen, ameliyede, bazı sınıfları peşinden sürükleyici ucuz ve kolay (diyalektik) işportası ve her ülkeye ait içtimaî ve iktisadî ıstırapları kurnazca istismar edici pratik dehâsiyle müthiş bir (avantaj) kazanınca, Batı medeniyeti adına ilk tepki italyadan geldi.

Ara yerdeki 1918 -1919, sonra 1923 Alman ve yine Dünya Harbi sonundaki Macar ihtilâlleri de, biber komünizma serpintisi ve çok kısa süreli davranışlar olarak müstakil asliyet ve şahsiyet ifadesinden uzak...

İtalyada Faşizmanm kurucusu (Musolini), yatalak demokrasiler ve hasta kapitalizma elinde buhranını yaşamaya başlayan (Greko - Lâtin) medeniyetini, artık bozuk muvazenesi içinde yeni bir «sulta . hükümranlık» ruhuna kavuşturmak, öz eser ve keşiflerine mağlûp Avrupaya, eşya ve hadiseleri tahakkümü altına alacak bir soluk üflemek ve bu' dâvanın nizam ve disiplinini bina etmek diye ifade edebileceğimiz, sade suya tirit olmaktan ileriye geçemez ideolocyasını kısa bir zaman içinde pişirdi, teşkilâtlandırdı; ve memleketindeki sahipsizlik vaziyetinden faydalanmayı bildi; küstah bir atılışla Roma üzerine yürüdü ve olacağını oldu. Faşizma inkılâbı üzerinde, gerek dâva, gerek hareket tekniği, gerekse iş ve siyaset dehâsı olarak söylenebilecek her şey bu kadardı. (Musolini), işe sosyalistlikle başladı, (Marks)m metodlarmı kullandı, (Mason) teşkilâtına dayanıp yükseldi ve sonra başa geçince ilk defa onları ezdi. Eski Roma rüyası uykusundan hiçbir ân uyanamadı, ikinci Dünya Savaşına kadar birtakım şairane emperiyalizma tecrübeleri sonunda âlemi kendisine güldürdü; ve nihayet talebesi (Hitler)in kat'î zafer ânı zanniyle ve bir lüpcü edasiyle katıldığı harp yüzünden mahvolup ayağından sahpaya asıldı.

Şurası muhakkaktır ki, birkaç yıl sonra (Hitler) ve peşinden ispanya'da (Primo do Rivera) ve derken (Franko), Portekiz'de (Salazar) ve bazı yerlerdeki Faşizma özentili

davranışlar, derslerim (Musolini)den almışlardır. Fakat hiçbirinde Batı buhranını kökünden kazıyacak büyük fikriyat

ve ona bağlı aksiyondan eser mevcut değildir. Avrupa, öz terakkilerini murakabe edebilecek, kaçırdığı nizamı geri getirebilecek ve Komünizmaya karşı zabıta kurabilecek fikrî ve fiilî müeyyideyi, Faşizma ve azmanlarından hiçbirinde bulamamıştır. Onlar, sadece (dekoratif) birer ham heyecan (mizansen)i...

Önce demokratik usul ve kanun yollarından gelip, peşinden de acı diktatoryaya geçen (Hitler), ihtilâl hususiyetleri ölçüsiyle hiçbir şey değildir; ilk zaferini Alman milletinin harp sonrası ıstırabına ve her şeye çabucak inanan (romantik) mizacına borçludur; (Rozenberg) ve (Haydeger) isimli filozoflarına rağmen büyük dünya görüşünden mahrumdur; ve (Napolyon) vâri giriştiği dünya ihtilâli hareketi sonunda da, bulunamayan cesedinin boş mezarına şu kitabe yazılsa yeridir:

«—Burada, koca bir milleti, hayali peşinde sürükleyen ve zaptedilinceye kadar yıllarca bütün insanlığa ecel terleri döktüren bir zır delinin yatması icap ederdi.»

Bunlardan başka, Yirminci Asrın ikinci yansına doğru, ve ondan sonra, kâh solcu ve kâh sağcı ihtilâlciklerin hepsi, topyekûn operet numaraları sayılabilir. Bu hükmün çerçevesi içinde, Anadolunun Batısı, Doğusu, Cenubu, Afrikanın da Şimali, Cenubu Doğusu, Batısı ve hattâ Cenubî Amerika kıtasına kadar seyredebileceğiniz ülkeleri göz önüne getirebilirsiniz. Hepsi taklit ve özenti...

Yalınız bir müstesnası var: Çin...

l ÇİN İHTİLÂLİ

\

Çin İhtilâli, (Mao)nun iktidara gelmesiyle tek darbede olmuş, tek «vâhid»lik bir hareket değil, 1911'den 1945'e, 30 küsur yıllık zincirleme bir bütün... ikinci Dünya Savaşına gelinceye kadar (emperiyalist) Avrupa ve Japonyanın iktisadî mahreç sahası olan ve nüfus sayısınca insanlığın dört

bölümde birine yaklaşan Çin, 1911 yılına kadar daldırıldığı afyon komasından uyanmaya niyetli görünmemiş, kendi kendisine yetme ve kalkınma yolunda bütün çabalamaları da, gözleri Çin istihlâk pazarına mıhlı (emperiyalist) devletler tarafından kösteklenmiştir.

O zamana kadar, birkaç tümenlik modern bir orduya mağlûp, milyara yakın bir sürü... ingiltere, Fransa ve Almanyanın, uzun zaman, toprakları ve insanlariyle, kiralık, imtiyaz sahası...

Yirminci Asır başında, Çin'de, (Bokser - boksçu) isyanı denilen bir hareket oldu. (Bokser)ler, Çin'i, emperiyalizma tasallutundan kurtarmak isteyen gizli bir cemiyetin âzasıydı ve boksa benzer bir, idmanla yetiştirildikleri için bu ismi almışlardı. Bunlar Alman nüfuz sahasına saldırdılar ve Alman sefirini öldürdüler... Birer siyasî (ajan) saydıkları pa-

pas ve (misyoner)leri de koğdular. (Emperiyalist)lerde bir telâştır başladı. (Lâik) Fransa — bizim lâiklerimizin kulakları çınlasın! — Çin'de Katolikliğin ve papasların koruyucusu olduğunu resmen ilân etti. (15 Mart 1899)...

Sadece emperiyalizmaya karşı, fikirsiz bir ayaklanmadan ibaret bu davranış hızla yayıldı, büyük bir köylü isyanı haline geldi.

Aman, Çin elden gidiyor! Amerikasından tutun, İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan, Avusturya - Macaristan ve tabiî, Japon birliklerinden bir haçlı zulüm ordusu tertiplendi, isyan tepelendi, bilhassa Almanlar tarafından «medeniyet dersi» namı altında onbinlerce Çinli öldürüldü. Ne kıymeti var; ha afyonkeş Çinli ha sivri sinek!... Emperyalizma, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç, Portekiz ve İspanyayı da içine alarak zavallı Çin'i 500 milyon alttın dolarlık tazminata ve Pekin'de bunların bekçi bir garnizon bulundurmaları cezasına mahkûm etti.

Batı ruhunu ve emperiyalizma ahlâkını belirtmekte bir şaheser oları ve artık zincirleme gidecek ihtilâllere ilk fideliği kuran (Bokser) ayaklanması üzerinde böylece durduktan sonra gerisini kısa kesebiliriz.

Çin İhtilâlleri zincirinin ilk halkası sayabileceğimiz 1911

yılında (Sun Yat Sen) darbesi ve Cumhuriyet ilânı... Tıp tahsili görmüş olan (Sun Yat Sen), tesiri altında kaldığı 1904 Rus ayaklanmasından sonra 1906, 1907 ve 1908 yıllarında giriştiği hareketlerde başarısızlığa uğradı; uzun bir sürgün hayatı yaşadı, fakat içerideki ve dışarıdaki Çin gençliğine dâvasını aşılamayı bildi. 1911 kıyamı muvaffakiyetle neticelendi, ordu da bu kıyama katıldı ve Çin'de Cumhuriyet ilân edildi, (l Şubat 1912)... Lâkin Batılıların istemediği (Sun Yat Sen) «geçici» kaydiyle bulunduğu Cumhur Reisliği makamında ancak 14 gün kalabildi ve Batı bu inkılâbı dizginleyebileceği ve istediği yöne sürebileceği ümidiyle İmparator ailesini feda etti ve Cumhur Reisliğine kendi kuklasını getirdi. Bunun üzerine Çin'de adamakıllı temelleşmiş olan (Sun Yat Sen)in «İhtilâlci Birlik» kadrosu, öbür muhalif gruplarla birleştiler ve (Kuomintag) topluluğunu teşkil ettiler. Fakat belli bir dâva, (strateji) ve (aksiyon) gösteremediler. Çin pazarının, ağızlarından salyalar akan lüpçüleri (emperiyalist)ler, askerden kuklalarını bir nevi diktatörlüğe ittiler; (Sun Yat Sen) Japonyaya kaçtı, orada «Çin İhtilâl Partisi»ni kurdu ve Birinci Dünya Savaşı boyunca ihtilâlci faaliyetini oradan sürdürdü.

Umumî harp başlayınca Çin'e Japon müdahalesi ve Almanlara ait istismar sahalarına konma teşebbüsü... Harp sonunda Çin'de Japon nüfuzu hâkim... Avrupalıların baskısı zayıflamış ve Çin'de bir kalkınma ve uyanma (refleks)i başlamıştır.

4 Mayıs 1919'da Çin'in merkez sitesinde büyük bir ta-

lebe nümayişi... Çin'in yarı müstemleke olmaktan çıkarılması isteği... Üzerilerine açılan ateş, yüzlerce ölü... Hadisenin sirayeti ve Çin tarihinde ilk işçi grevi... Hava «sol»a kayıyor ve bütün ilham 1917 Rus İhtilâlinden devşiriliyor. Olanca anlayış satıhta ve «kahrolsun emperiyalistler!» narasında...

1921... Ve «Çin Komünist Partisi»nin kuruluşu... (Mao Çe Tung) sahnede...

Bugün 82 yaşındaki (Mao), o gün 28 yaşında bir genç...

Komünist Partisi, görülmemiş bir kargaşalık içinde,

mıntıka mıntıka şu, bu generalin elinde, iç çatışma ve boğuşmaların ateş seli altında inlemekte devam eden Çin'i kısım kısım hoplattı ve 1922'deki ikinci kongresinde ilk hedeflerini yaftaladı: İç boğuşmayı nihayetlendirmek, «Savaş Beyleri» denilen generalleri ortadan kaldırmak, Çin'i tam istiklâle kavuşturmak... Bu yaftalama ve istikamet gösterme köylü baş kaldırmalarına, cenupta 200 binlik bir köylü ordusunun teşekkülüne yol açtı; ve kendi havzasında cumhuriyetçi rolünü sürdüren (Sun Yat Sen)le komünistleri anlaşmaya götürdü. (Kuomintag)a «Birleşik Cephe» teklifinde bulundular ve tekliflerini (Sun Yat Sen)e kabul ettirdiler. Artık şimaldeki «Savaş Beyleri»ne ve yabancı müdahalesine karşı yeni bir cephe peydahlanmıştır. Cenup mıntıkasında hâkim vaziyette bulunan «Birleşik Cephe», hemen birtakım ıslahat ve teşkilâta girişti, (Mao)dan ziyade (Sun Yat Sen)in güdümiyle askerî akademiler kurdu, bunlara meşhur «Milliyetçi Çin» temsilcisi (Çan Kay Şek)i memur etti ve Şimalî Çin'e karşı barikadını yükseltti. O sırada Batılıların oyuncağı Pekin hükümeti bir general eliyle devrildi. Cenup ve Şimal bölümleri arasında, işi kökünden tesviye edici bir konferans teklifi oldu, teklif (Sun Yat Sen) tarafından benimsendi ve Çin'in ilk hürriyet kahramanı (Sun Yat Sen) misilsiz tezahürlerle Pekin'e girdikten pek az sonra, henüz konferans görüşmeleri kıvamına ermeden hastalandı ve öldü. Görüşmeler de yarıda kaldı.

(Sun Yat Sen)in ölümü üzerine (Kuomintag), General (Can Kay Şek)in emrine geçti.

Yine karışıklık, yine taraf taraf ayaklanmalar, yine grev, yine boğuşma... Komünist Partisi, için için, gittikçe kuvvetlenmekte, fakat sayıları 5 milyonu bulan (Kuomintag) çılara karşı bir harekete geçememekte, hattâ onları desteklemek zorunda bulunmakta... (Mao) ise, idareyi zaif ellere bırakmış, uzaktan seyirci kalmakta ve büyük fırsat şartlarını kol-

lamakta. ..
1927... O zamana kadar kâh Sovyetlerle anlaşmaya istek-
li, kâh Çin komünistleriyle iş birliği yapmaya arzulu gibi
duran (Çan Kay Şek), birliklerini düzenleyip ihtilâlci ordu

tavriyle harekete geçti, büyük merkezlere girdi ve buralar-
da kendisini alâkayla karşılayan ihtilâlci işçiler üzerine,
apansızın ateş açtı. Komünistler, frenklerin Şinüazeri - Çin
hilesi) dedikleri bir pusuya düşmüş oldular. (Çan Kay Şek)
kendi havzasında teşkilâtını genişletir ve ordusunu yeni ka-
tılmalarla büyütürken komünistler de 5 inci kongrelerini
yaptılar; ve işte o zaman birdenbire görimüveren (Mao)nun
en acı tenkitlerine hedef oldular:
— Yolu bilmiyorsunuz! Köylü birliklerine, gereken alâ-
Jcayı göstermiyorsunuz! Liderleriniz zaif ve iradesiz kişiler!..
Çin bir facia içinde çalkanıyor ve cephemizde bir ağırlık
merkezi kurulamıyor! Plân ve hamleden yoksun hareket edi-
liyor! Her şey kapanın elinde kalıyor!
Güüücüler bu ağır suçlamalara karşı (Mao)ya cephe al-
dılar ve onu rey kullanmaktan bile alıkoydular. Öbür taraf-
tan da (Çan Kay Şek) kuvvetlenmekte devam etti ve nihayet
1927 - 1937 arası, süren büyük iç savaş devresi açıldı.
1927 - 1929 yıllan arasında (Çan Kay Şek) hâkimiyet sa-
fıasını hayli genişlettikten sonra Pekin'e de sahip oldu ve
şekil bakımından Çin'e sahip göründü. Kölelerin kendisin-
den uzaklaşmasına karşılık, kapitalist sınıfın desteğine maz-
har olan General, askerî diktatoryasını kurdu ve Çin'i büyük
-demokrasiler ve (liberal)ler safında ve «milliyetçilik» mih-
rakı etrafında bütünleştirmeye çalıştı.
Derken komünistlerin, Cenuptan Şimale doğru «Uzun
yürüyüş» dedikleri 15 bin kilometreye yakın ve kendilerince
daha emin bir sahaya doğru yol alışları... Yüzbinlerin katil-
•dığı bu tarihî göçte her ân (Çan Kay Şek) kuvvetleri tarafın-
dan kuşatılma ve imha edilme tehlikesi ve başsız, sonsuz
çarpışmalar...
Japonlar yine sahnede... Hiç olmazsa Japonlara, bu,
Çinli suratı altında Çinli karakterini tersine çevirmiş hırs
ve menfaat yamyamlarına karşı birleşme gayreti; ve 1937 -
1945 arası hep bu dertle uğraşma...
Sonunda Japonların Amerikalılara teslim olması üze-
rine (Mao) darbesi ve her şey tamam...
Öbürlerine nisbetle Çin îhtilâli üzerinde fazla söz edi-

şimizdeki sebep onun bir Doğu ülkesi olması, bu bakımdan
Türk'ün de içinde bulunduğu bir âlemden bazı ortak çizgi-
ler belirtmesi ve Batı emperyalizmasına ve kendi iç çürüyüş-
lerine karşı arzettiği meselelerin muazzam birer hikmet ve
ibret dersi teşkil etmesidir. Yoksa esasından ve zatî bünye-

si yüzünden l asra yakın zamandır ihtilâl içinde çırpınan, yarışlarda olduğu gibi, birinin kaptığı bayrağı tersine yollarda öbürü kaçıran, hep böyle giden ve nihayet son oluşiyle menfî tarafından istikrara kavuşan ihtilâl ruhu ve ilmi bakımından da hiçbir kıymet ifade etmeyen bir dünyayı fazla merak etmeye değmezdi.

Evet; Çin'de ihtilâl, her defa birbirinin yolunu aça aça veya kapata kapata, hiçbir asliyet ve şahsiyet hususî hamle ve aksiyon belirtemeden, havadan gelen bir top gibi (Mao)nün eline düşmüş; ve ondan sonra, uyuşuk Çinli karakterine bu tam zıt adamın elinde, son bir oluş kıvamı doğmasına vesile olmuştur. Yani Çin'de, sahibine bir telif hakkı tanıtacak müstakil bir ihtilâl yok, birçok içtimaî zelzeleden sonra menfi kutup üzerinde bir yerine oturma, yerine oturtma vâ- . kıası vardır. Bu yer, yer midir; yoksa milyara yakın insanı, üzerine serptikleri, altında yokluk ummanı çalkalanan bir buz tabakası mıdır? Ayrı mesele!...

Biz, şu anda, şimdiyedek yaptığımız gibi, yalınız oluşlar ve onların dış mânaları üzerinde konuşalım.

(Mao)nun iktidarı alış hikâyesi basittir. O bir koparış,, alış değil, daha ziyade bir konuş, hazıra oturuştur.

Japonyanın teslim oluşundan sonra Çin'de komünistlerin fırsattan yararlanıp iktidarı kapmamaları için Amerikalılar ve (Çan Kay Şek) çiler 'bir hayli gayret harcadılarsa da söktüremediler. Birtakım (koalisyon) teşebbüsleri, tarafların vakit kazanmak için, muvakkat kaydiyle anlaşma ve uzlaşma davranışları hep boşa gitti.

Nihayet 1947 yaz mevsiminde komünist kuvvetlerinin (kuimintag) birlikleri üzerine saldırışı.. (Çan Kay Şek) kuvvetlerini böldüler ve aralarında bağlantıyı kestiler. 1947'de de tam üstünlüğü elde ettiler (Mao)cular, Amerikalıların (Çan Kay Şek) emrine verdiği en kıymetli silâhları ele geçirdiler;

milliyetçi geçinen (Çan Kay Şek) subayları ise, belli başlı bir Çin karakteri gereğince, ellerindeki silâhları pazarlarda sattılar veya karşı tarafa katıldılar.

1949 başında her şey bitti. Çan Kay Şek'in zırhlı tümenleri kuşatıldı ve topyekûn esir edildi. Neticede, milliyetçiler cephesinden yarım milyon esir ve onbinlerce ölü...

Ve (Mao), aksiyon bahsinde hiçbir şahsî fedakârlığı veya fedakârca hamlesi görülmeksizin, başında imparator takkesi yerine komünist kasketi, (Mançu)ların tahtına oturdu. Fakat keyfi ve nefsi için değil namütenahi bâtıl dâvası için... Ve Çin'de korkunç bir fikir emperyalizması kurdu.

(Çan Kay Şek)e ise, Formoza Adasında, (sembolik) Çin milliyetçiliği dâvasını sürdürmekten ve kurşundan oyuncak askerleriyle teselli bulmaya çalışmaktan gayri bir şey düşmedi:

Sadece çeyrek asırlık bir zaman parçası içinde, atom

bombasını yapmaya ve Rusyaya kafa tutmaya kadar Çin'in idarî, askerî, sınaî ve iktisadî sahalarda, tek kelimeyle madde plânında ne hale geldiğine dikkat edenler, menfî kutup etrafında da olsa birleşmenin, bütünleşmenin, inanmanın ve atılmanın ne demek olduğunu anlarlar.

TÜRKİYE ,
İHTİLÂLLERİ

Aslında Türk veya Türkiye ihtilâli diye bir şey yoktur. Kanunî'den başlayan Alçalma devrimizin Tanzimata gelinceye kadar süren kaba softa ve ham yobaz sevk ve idaresindeki Yeniçeri baş kaldırmaları (ki «Yeniçeri» isimli eserimizde romanı yazılmıştır) en kaba, vahşi, fikir ve iman dışı zorbalık davranışlarından başka bir şey değildir; ve sırasında en mukaddes mânalara zemin açabilecek olan mücerret ihtilâl keyfiyeti, bunlardan ne kadar tiksinse, karakterini ayrı tutsa yeridir.

Bizde, ihtilâl değil de, ihtilâl taklidi hareketler, Tanzimattan sonra başlar, hep (Türkün askerlik mayasını tenzih

ederiz!) ordudan gelir, ordunun silâh ve hazır teşkilât manivelasından faydalanarak yapılır ve hiçbiri halka mal edilemez; (Noel) ağacının balmumundan sun'î yemişleri gibi kalır.

Bu bakımdan, Tanzimattan sonra uzaktan veya yakından ihtilâle benzer üç hareket kaydedebiliriz:

l — Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve öldürülmesi...

2 — Abdülhamîd'e karşı «ittihat ve Terakki» darbesi...

3 — En zoraki gayretlerle ihtilâl gibi gösterilmek istenen Millî Kurtuluş hareketi...

4 — Mayıs 1960 gece baskım...

Bunları en kısa cümlelerle hülâsalandıralım:

1 — Abdülaziz'in hal'i ve peşinden katli, (kanaatimizce Abdülaziz intihar etmiş değil, öldürülmüştür) kindar, âsi ve gözükara bir seraskerin, birtakım sözde hürriyet mücahidi < paşalarla anlaşıp Harbiye talebesini peşine takma ve birkaç kara ve deniz birliğini kandırabilme marifetinden ibaret, gayet basit, kısır, ileriye doğru her fikirden mahrum ve ancak zabıta mevzuu, maskara bir iştir ve cezası, o da Abdülhamîd devrinde ve en hafif şekilde verilmiş, yahut verilmek istenmiştir.

2 — «ittihat ve Terakki»... Dövizleri işportaya düşmüş şekilde Fransız inkılâbından ve komitacılık ruhu Balkan çetelerinden devşirilme... Doğrudan doğruya (Mason) ve Yahudi fikir kurmaylarınca idareli... Sade Batıya ve Batılıya hayran ve Doğuyu, Doğunun sefalet ve felâket sebeplerini anlamaktan âciz... Ancak okur - yazar derecesinde, irfansız ve murakabesiz, çeyrek aydınlar hareketi...

Eğer ikinci Abdülhamîd Hân, evliya yapılı bir insan olmasaydı da, bütün bir vatanı ve tarihi korumak uğrunda,

bu, kara cahillikleri çapında küstah ve delice atılgan tiplere kıymayı bilseydi, emrindeki Hassa Birliklerinin tek tümeniyle onları yok eder, Dünya Savaşına girmez, ondan sonraki ihtilâtlara meydan bırakmaz; ve bugün dünya petrolünün en zengin sahalarından biri elinde olarak, Türk milletine, maddî ve manevî gerçek hayat hakkını miras bırakmış olurdu. Bu hikmete bağlı olarak «ittihat ve Terakki» ihtilâ-

linin sahteliğini, en geniş bir tahlil ve terkip manzumesi halinde «Ulu Hakan II. Abdülhamîd Hân» isimli eserimizde bulabilirsiniz.

3 — Millî Kurtuluş hareketiyse, «İttihat ve Terakki» nin topyekûn uçuruma attığı koca bir İmparatorluktan, taneleri sökülmüş bir mısır koçanı halinde elimizde kalan, yorgun topraklı ve kısır kaynaklı Anadoluyu kurtarma işidir ki. Türkün ölmemek iradesini ve bu uğurda canını dişine takma hamlesini temsil edişi bakımından, bir iç oluş şahlanışı değil, dışa doğru kendisini koruyuş (aksiyon)udur; ve zaferden sonra aldığı inkılap şekilleriyle, (bu şekillerin belirttiği kıymet hükümleri mahfuz) millete izafe edilmiş bir (dikta) eseridir. Yani iç bünyeden doğma bir iç ihtilâl ve inkılâp olmaktan uzaktır.

Yunanlı, saltanat ve hilâfeti kurtarmaya mı gelmiştir ki, ona karşı millî kıyam ve neticesi olan «devrim»ler bir ihtilâl eseri kabul edilebilsin?...

4 — Haraç isteklilerinin kulüp basmaları şeklinde «gece baskını» diye yaftaladığımız 27 Mayıs 1960 ihtilâline gelince... Evet, sureta bu bir ihtilâldir; fakat «operet ihtilâlleri» diye vasıflandırdığımız Arap ve Afrika hükümet darbeleri arasında belki en şaşkını ve komiğidir. Ustaca bir kurmay heyetinin bir yürüyüş kıtasına tatbikat plânı çizercesine, sırf plân çizebildiğini göstermek için yapılan ve ne mazi, ne istiklâl, ne gerçek suçlu, ne de korunmaya lâyık bir dâvaya ait bir fikir sahibi bulunan bu ihtilâl, emekli bir kolordu kumandanının bize söylediği gibi:

— Daha ertesi sabah ne kadar bos ve gayesiz oldukları meydana çıktı!

Teşhisine tıpatıp denktir.

«Dostlar alış - verişte görsün!» ve «ihtilâllerde böyle olurmuş!» gibilerden, çıkartma kâğıdı usuliyle sehpalar kurulmuş, asılanlar asılmış, ilim ve hakikat fahişesi bazı profesörlere fetvalar ısmarlanmış, bir Anayasa düzülmüş, zoraki ihtilâlcilere «tabiî senatör» ünvaniyle muhafaza hisarları kurulmuş ve sonra çekilip gidilmiştir. Bu, ihtilâl şöyle dursun, ihtilâlcilik oyunu bile değildir. Oluşundaki, olabilişin-

deki sır ise, Alparslan Türkeş'e bir gün evimizde söylediğimiz şu cümlenin içindedir:

— «Siz, yoğurttan bir hükümete mukavvadan bir hançer sapladınız! Hükümet tenekeden bile olsaydı hançeriniz kırılırdı!»

Türkiye inkılâpları üzerinde toplu hüküm şudur ki, Türkiye'de bellibaşlı bir fikir ve gaye uğrunda ve ihtilâl çapında hiçbir ciddî hareket olmamış; Tanzimattan beri yapılan inkılâplar da halk vicdanına girilmeksizin ve cemiyet rahmine aşılanmaksızın, zabıta marifetiyle evlere dağıtılan Batı (prosede)si «emr ü f er man »lar dan ileriye geçememiştir.

SINIFLANDIRMA

MÂNALANDIRMA

İhtilâlleri, mâna ve madde kıymetleriyle 5 sınıfa ayırabiliriz: .'

1 — En ulvî...
2 — Ulvî...
3 — Toprak seviyeli fikre bağlı...
4 — Süflî...
5 — En süflî...

Birincisi, Resullerin temsil ettiği mutlak inkılâplar ve onlara bağlı hareketler...

ikincisi, aynı yolda, tâbi kahramanların büyük hamleleri...

Üçüncüsü, madde ötesi, manevî bir ideale malik bulunmaksızın girişilen, hak veya bâtıl, dünya görüşü sahibi, geniş çapta (aksiyon)lar...

Dördüncüsü, saman kâğıdı üzerinden kopya, köksüz davranışlar...

Beşincisi, elindeki mankafa silâh ve âlet imtiyazını en vahşi zorbalık ve en galiz eşkiyalığa vasıta edici yeltenişler...

Birinciye misal, başta Kâinatın Efendisi olmak üzere bütün Resuller ve hususiyle ve bazı farklarla, Nuh, İbrahim, Musa Peygamberlere ait vakıalar...

İkinciye misal, Allah ve gerçek din uğrunda, muvaffak olsun veya olmasın, bütün çileli mücadele ve mücahede örnekleri ki, Hazredi İsa'nın havarilerinde en müşahhas ifa-

desini canlandırmakta ve henüz tarihte ve yeni çağlarda kendisine üstün bir zemin açamamış bulunmakta...

Üçüncüye, Fransız ve Rus ihtilâlleri misal...

Dördüncüye, topyekûn, muhasebesiz ve murakabesiz, özenti ve ezberci darbeler ve bildiğimiz operet (mizansen)leri numune...

Beşinciye de, Halife ve Padişahının baldırını çimdiklemeye ve hayalarını sıkmaya kadar giden, çürümüş ordu (sembol)ü Yeniçeri şekavetleri örnek gösterilebilir.

Dikkat edilecek nokta şudur ki, bu sınıflar arasında

«ulvî» taklitçisi «süflî»ler bulunduğu gibi, «süfli» esaslı olmasına rağmen bazı çizgileri ve çapiyle «ulvî»yi hatırlatıcı şekiller de vardır. Ve bütün dâva güdülen gayenin zatında ve o zata fikirde ve fiilde tercüman olabilmek ehliyetindedir.

Artık siz, verdiğimiz ölçülere göre, ilk insandan günümüze değin «eski»yi yıkmak ve «yeni»yi yapmak yolundaki beşerî atılışları sınıflandırabilir ve bizim fazla «müşahhas»a kaçmamak mazeretimizi kestirirsiniz.

Beşerî anlayışa göre kolayca hazmedilecek ve nefse sindirilecek ihtilâl ve inkılâplar, toprak seviyeli fikre bağlı çeşitlerden olduğuna ve zaten «en ulvî»si ve «ulvî»si, gökle bağlantısı mahfuz, toprağa inmek mükellefiyetinde bulunduğuna göre, çapları bakımından Fransız ve Rus ihtilâllerini oluşları bakımından «ulvî» hesabına birer ders kitabı sayabili-, riz. O zaman, «bâtıl»a inanışın bile, mücerret inanış ve bu inanışın gerektirdiği maddî ve manevî kanunlar sayesinde hangi kuvvet derecelerine ulaştığını haşyetle görürüz. Görür ve dâvamıza karşı mes'uliyetimizi kavrarız.

Bu bakımdan, birer ders kitabı halinde gösterdiğimiz (3) numaralı sınıfa bağlı ihtilâllerin, frenklerce (fason d'ajü - façon d'agir) denilen «iş görme tarzı»ndan, hem fert, hem devlet hesabına yararlanmış oluruz.

Her şeyden önce noktalayalım ki, bu eser, ihtilâli sevdirme ve gayeleştirme değil, onu her köşesi ve olanca ruhiyle anlatma, mücerret mânasını gösterme denemesidir; ve müşahhas bir tahsis ve teşvikle alâkasızdır. Eserimize ihtilâl telkincisi göziyle bakmak, saf hukuk ve kanun anlayışı nazarında herhangi bir ihtilâl filmini tahrik vasıtası diye görmek gibi bir abese varır ve hakikati arama cehdini incitir.

Bu ölçüyü esas tutuktan sonra da, dileyen, bu eseri, dilediği mânaya hizmet ettirmekte hürdür ve böyle bir hürriyet, eseri suçlandırmaya sebep teşkil etmez. Devletler ve rejimler, nefslerinin müdafaası için böyle eserlere muhtaç oldukları kadar, fertler ve topluluklar da dâvalarının kültürü bakımından aynı ihtiyaç içindedirler... Fikir başka ve fiil başka olduğuna göre de bazı fikirleri fiile tahvil etmenin suçu, onu yapacak olanlara düşer. Hiçbir silâhçı, malını «adam öldürün!» diye satmaz.

Bu ana kıstaslardan sonra, şimdi, ihtilâlin ruhî ve fiilî mekanizmasını ele alabiliriz.

Yeni ve muazzez Türk gençliğine, tatbik mevzuu bulunmaksızın en faydalı irfan vasıtası olarak ve «yapın!» değil, «bilin!» teziyle sunduğumuz bu eser, onun baş ucu kitaplarından biri değilse, hiç olmazsa bu değeri ihtar edici mahiyette sayılmalıdır. Bu ince noktayı da bundan sonraki bahisler aydınlatacaktır.

DÜNYA GÖRÜŞÜ VE ESER

İlk iş bir dünya görüşüne sahip olmaktadır. Ve bu gö-

rüş, dünyanın ötesine, kâinatın muhasebesine vardığı zamandır ki, dünyayı sımsıkı eline alır (dünya âhiretin tarlası) ve dünyanın gerçek görünüşünü ve gösterilişini temsil eder. insanoğluna, kâinatın hesabını, ferdiyetinin encamım
ve didinişlerinin hâsılasını, neye vardığını, nerede karar kıldığını haber vermeyen hiçbir ideal, aslında ideal olmaya lâyık değildir.

Üstünlerin üstünü dâva bu; ve mevzuumuzun müntehâ noktası...

Biz yine yeryüzüne bakalım:

Evet; bu her şeyden evvel bir dünya görüşü... Olanlara göre bu dünya görüşünün mutlaka hak olması gerekmez.

Fakat bir dünya görüşü ve yeni bir cemiyet nizamı belirtmesi şart...

Kendisini hak kabul eden her dünya görüşü için, ihtilâl, bir (arena - boğuşma çerçevesi)dir. O zaman da, gerçek ihtilâl mevzuu olarak (gladyatör döğüşçü)ler arasında kıyamete kadar Sürecek bir mücadeledir, gider. Böyle geldi böyle gidecek... Ama hak, çilesi çekilmiş, eseri verilmiş şekilde olursa, bâtıl dünya görüşlerine de, menfi tarafından bir kıymet ve haysiyet tanır. Bizce dünya görüşü (1) ve (2) numaralı sınıflandırmalarda tecelli ettiğine göre (3) numaralı maddeye ayırdığımız kıymet ve haysiyet, gösterdiğimiz dereceyi aşamaz; fakat ele alınmak, hususiyle karşısına çıkılmak borcunu, hakka, en mukaddes vazife halinde yükler. (Anti tez - tersine dâva)nın tahribi, her sahada (tez)in borcudur.

Fikirsiz ve meselesiz, kafasında bir mimarî hayali olmadan, sırf yıkmak için yıkma, yahut da bir şey yapabileceğini sanıp da, yıkmış olmaktan ibaret kalma davranışlarıysa ne üzerilerinde fazla konuşmaya, ne de sivri sineklere sıkılacak flit ilâçlarından başka bir mukabeleye değer şeyler... (3) ve (4) numaralı maddelerdekiler de bu kabilden...

Hak veya bâtıl, fakat dünya görüşü denilebilecek hareketlerin esere, kitaba dayalı olması kanundur. Büyük Fransız İhtilâlinin, patlayışından evvel kaleme alınmış ve ihtilâle temel olmuş yüzlerce eseri var... Başta (Ansiklopedi)ciler diye anılan (Volter), (Russo), (Didro), (Montes kiyö), Dalânıber), (Jakar)...

Komünistlerin ana eseri (Das Kapital - Sermaye) ve (Marks)la (Engels) malûm... Peşlerinden, hem fikir ve hem (aksiyon) işinde (Lenin) ve kitapları, gazeteleri, makaleleri... (Lenin), içinde boğulduğu bâtılın ummânında her şeye

rağmen korkunç derinliklere ulaşmış ve ulaştıkça hakkı kaybetmiş, beyni hummalı insan... Eğer bu vasıflar bir madalya ise onu (Lenin) in göğsüne bizzat hak takar ve sonra kendisini, insanoğlunun ebedî hayatına kasdetmiş olmanın suç yaftası boynunda, idam eder.

Faşizma ve Nazizma gibi, ihtilâl ve inkılâp diye göste-

rilmeye pek değmez hareketlerin de kitapları vardır. (Hitler) ve (Musolini)nin malûm eserlerinden başka (Haydeger) ve (Rozenberg) gibi filozoflara dâvalarının felsefesi yaptırılmak istenmiş, fakat bu gayretler tutmamıştır.

Eseri ve ideolocyası olmayan, daha niceleriyle beraber Cumhuriyet İnkılâbıdır. Eğer ona «Anadolu İhtilâli» veya «Cumhuriyet İnkılâbı» demeselerdi de «Millî Kurtuluş Hareketi» veya «hükümet taklibi» deselerdi mesele kalmazdı. Onu takip eden «devrim»ler de ayrıca müşahede laboratuarına oturtulabilirdi.

Hakikatlere artık iki kaşı ortasından bakmanın ve onları erkekçe dile getirmenin zamanı gelmiştir.

Bir de ihtilâle temel fikri vermek gayesi olmaksızın onda mücerret kitle hareketlerinin ruh ve tekniğini göstermek için yazılan eserler vardır ki, bunların başında, (Lenin)in de yanından ayırmadığı (Von Klâvzviç)in «Harbe Dair» eseri gelir. Ayrıca, kaba «müşahhas»a dayanılarak yazılan, kendinden bir şey getiremeyen ve malûm tecrübeleri mânalandırmaya çalışan basit bir eser: (Malaparte)nin «Hükümet Darbesi» isimli kitabı... (Malâparte), bütün (kamuflâj - saklama) gayretine rağmen «sol»u selâmladığı bu eserinde, hiçbir zümreye ihtilâl dersi vermek sevdasında olmadığını, hattâ daha ziyade hükümetleri uyarmaya baktığını kaydeder; ve Paris'in meşhur Polis Müdürü (Şiyap)tan aldığı mektuba ait şu satırları ileriye sürer:

«— Siz, devlet adamlarına, çağımızda ihtilâle götüren hadiselerin neler olduğunu, ihtilâl usullerini ve bunların vukuundan önce nasıl sezileceğim öğretiyor, âsilerin, iktidarı zorla ele geçirmelerine nasıl engel olunacağını öğretiyorsunuz.»

Bu çeşit, ihtilâl mühendisliği ve mimarlığı yerine, kalfalık ve dülgerlik kitaplarını bir tarafa bırakalım da, nasıl edebi nazariyat eserlerini okumakla şair yetişemezse, gerçek bir sanat olan ihtilâlin de el kitaplarından öğrenilemeyeceğini ve her büyük ihtilâlcinin ayrı bir üslûp, ilim ve tekniği olmak gerektiğini ve bunun mutlaka bir ana kitaba dayalı olmak borcunda olduğunu tespit edelim.

SANAT
İLİM
KEŞİF

Felsefenin, kendi içinde, kendi kendisini şöyle bir muhasebeye çekişi vardır:

— Felsefe ilim midir, sanat mı?

îlim, kanunlarını mücerret tefekkürden alıp onları bir takım sûrî nispetler içinde kalıplaştırma; sanat ise «büyük mücerret» peşinde ebedî bir arama ve kalıptan kaçınma işi... Birini akıl, öbürünü ruh besler. Anlamayla, yahut anladığını sanmayla, sezme ve bedahet duygusu içinde kâşifliğe erme arasındiki fark...

İhtilâl de, daha evvel dokunduğumuz gibi bir sanat...
Fakat ilme, yani kalıplarını bulmaya muhtaç bir sanat...
Başta nebiler — ki İlâhî vahye mazhar olanlar her kıyastan münezzehtir —, arkalarında bağlıları, daha sonra da yeryüzü dâvası güdenlerden büyük yaratılışlar, «dehâ» diye isimlendirilecek bu sanattan sırasiyle pay sahibidirler. Zaten insanoğluna verilen hangi işde böyle bir sanat payı rol oynamaz ki?...

Dâvasını ve rüyasını maddeye nakşetme cehdini besleyen her fert, kuru ölçü âleti akıl hesaplarından önce, bilin-, medik ve beklenmediklerin mevcelerini zaptedebilme mânasına bir sanat belirticisidir; ve onun eseri, önceden ve mânalar âleminde bir ihtilâldir. İş o mânaların madde ve hareket zarfı içinde billûrlaştırılmasına gelince o da ayrı bir sanatia birlikte ilim...

Saf sanatlar müstesna, (aksiyon) işindeki sanata, öz ilminin müntehasındaki marifet diyebiliriz; ve bu marifeti, kitle idareciliğine ait her yerde buluruz. Geçit resminden ateş hattına sürülüşüne kadar askeri bir kıtanın sevk ve idaresi sanat değil de nedir? Bir mimar nasıl blok taşlarla, nakışlarından istiflerine kadar oynarsa, insanlarla öyle oynayan bir (aksiyon)cudan her şeyden evvel sanat beklemekte haklıyız.

Askerlik çerçevesinde olsa da, kitle sevk ve idaresi bakımından toplu hareketlerin en haysiyetli eserini yazmış ve ilmini yapmış olan kalem, biraz evvel bahsini ettiğimiz (Von Klâozviç)tir. O, bir kumandanda binbir meziyet arasında en çarpıcı vasıf olarak hayal gücünü ve kâşiflik kabiliyetini, yani sanatı arar ve bu bakımdan övdüklerinin başır.da (Napolyon)u gösterir.

Kızıl Ordunun kurucusu (Troçki)nin, karadan, hükümet

kuvvetlerince kıstırılması, zaif de olsa ihtimal beiu ürken komünist «Şafak» gemisini (Neva) nehrinden içerij'i sokması ve onun 15 lik toplariyle Kışlık Sarayı ateş altına alması ve korkunç bir (panik) doğurması yine parlak bir hayal ve keşif mahsulü...
Birinci Dünya Harbinde üstüste hücumlara rağmen ütişürülemeyen (Liyej) kalesinin mutlaka o gün akşama kada/ sukut ettirilmesi emri gelince, yüksek bir yerden cepheyi tarassut eden Alman Ordular Grupu Kumandanı bir de baka " ki, düşman müdafaa ordusiyle kendi arasında tesadüfi bir boşluk açılmıştır; ve cephe boyunca düşman hatlarında hiç bir çökerme ve yarılma yokken bu bir anlık boşluk, haya! üstü denilecek kadar müthiş bir ihtimale kapı açmaktadır Öyle bir ihtimal kapısı ki, açılmasiyle kapanması arasında, bir anlık, evet, bir anlık bir zaman payı vardır. Alman kumandanı bu inceliği yıldırımvâri bir keşifle yakalar, kumandanlık flamasını taşıyan otomobiline atlar, arkasında karar gah maiyeti, boşluktan tek başına geçer, düşman karargâhını tek başına basar; ve düşman kumandanını karşılarındî görünce her yönden sarıldıklarını ve çökerdiklerini sananlar, ellerini havaya kaldırıp teslim olurlar ve karargâh gönderine beyaz bayrağı çekerler. (Liyej) de o akşam düşer.
Ya, tarihte eşsiz ve benzersiz olan bu atılışın mânası?...
Öyle bir atılış ki, en küçük mukavemeti görseydi asıl kendi kumandanını esir verecek ve topyekûn Alman kuvvetlerinin en nazik noktası Şimal cenahını paramparça edecekti.
İşte, muvaffak olursa «dehâ», olamazsa «cinnet» dedikleri sanat budur.

LİDER VE KADRO

Başsız, ne hayat, ne hareket, ne de ihtilâl ve inkılâp düşünülebilir. Baş, toplayıcılığın, birleştiriciliğin ve fikri hedefine yönelticiliğin remzi... Onbaşısı olmayan manga bile yoktur. Lider ise her içtimaî harekette ilk şart olarak düşünülmesi lâzım irade merkezi... Lidersiz ihtilâl ve inkılâp olmaz değil de, bunların olması için lider gerek... Yani (1) adedi (2) den önce olduğu gibi, lider de hareketten evvel... Böyle olmazsa hareket curcinaya döner. Tarihte nice başı boş davranışları bilmemezlikten gelemeyiz ama, bunlara da mevzuumuzun şiarını yakıştıramayız. Liderin olduğu ve liderlik şartlarına yaklaştığı nispette, «süflî»sinden «ulvî»sine kadar hamle ve hareket de vardır.
Liderlik şartlarına malik fert, çocukluğundan ve ilk mektep talebeliğinden başlayarak göze çarpar. Arkadaşlarını darna taşı gibi dizer ve onlara dilediği biçimleri verir. Bü-

yükdükçe de liderlik şuuruna ermeye başlar, plânlar yapar, hamlelere girişir, kendini aşma humması içine girer.
Tahsil safhasında yüksek not almanın liderlikten yana hiçbir değeri yoktur. Hattâ bu gibiler umumiyetle, sıradan çalışkan, ibda cehdine tujak, ezberci kimseler olduğu için kendilerini başka türlü gösteremezler...
(Napolyon), ilk askerî mektebi olan (Ekol militer do Bnyen - Briyen Askerî Mektebinden hep kırık numaralar almış ve hiçbir mümtazlık gösterememiştir. Büyük irfan, ilim ve dirayet sahibi Köprülü Fazıl Ahmed Paşanın babası, asıl kahraman Köprülü Mehmed Paşa bir ümmîydi. Şüphesiz ki, en mes'ut gaye, irfan (ezbere bilgi değil, kültür) ile, yapıcı ve doğurucu hamle ruhunu birleştirebilmekte...
Liderden sonra ilk hayatî sual, kadro... Lider'in uzuvları, elleri, ayakları, gözleri, kulakları mevkiindeki kadro...
(Lenin)in meşhur sözü:
«— Kadrosuz ihtilâl olamaz!»
Buradaki «kadro»dan murad, kalabalıklar değil, onların güdücüsü kurmaylar... Dâvayı güneş makamındaki itelerden alıp ay rolünü oynayanlar ve karanlıkta yol arayan yığınları ışıklandıranlar... Bu hikmete tam ve mutlak misal,, yine tenzih kaydiyle, peygamberler ve onların sahabîleri...
Roma'yı yıkan, Hazret-i isa'nın bir avuç havarisi olmuş; ati--nı okyanus dalgalarına doğru sürüp:
— Allahım, karşıma bu derya çıkmasaydı ismini daha ötelere götürürdüm!
Diye bağıran İslâm kumandanı da, ruh feyzini, Kâinat Efendisinin sahabîlerince yayılan soluktan almıştır. Kaydettiğimiz gibi, onlar münezzehtir, hiçbir benzetişe unsur teşkil edemez; fakat bu kayt altında, hikmet noktasından, bütün insanlığa en ulvî misali yine onlar billûrlaştınr.
İş, toprak seviyeli oluşlara gelince; işte tamamiyle hususî vasıflar içinde «Napolyon'un Mareşalleri» diye anılan kadro!... İşte, her ferdi ve her ferdinin rolü malûm (Lenin) grupu!... Ve işte, hususiyeti tek lider dışı ve tepeden inme birçok güdücü elinde olmaktan ibaret Büyük Fransız İhtilâlinin muhteşem kadrosu!... Bu kadronun fertleri, ekseriyetiyle önceden malûm değildi; cemiyetin alt tabakasında ve uykudaydı; inkılâp olunca da dışarıya vurdu ve her biri ayrı ayrı liderlik vasıflarına yükseldi. Demek ki, inkılâpları liderler doğurduğu kadar, inkılâpların da lider ve kadro meydana getirmekte rolleri vardır.
Netice şudur ki, bir ihtilâl ve inkılâbın kadrosuna bakmak, ona verilecek kıymet notu bakımından yeterlidir.
«Anadolu İhtilâli» veya «Cumhuriyet İnkılâbı» denilen vakıa şunun için ihtilâl veya inkılâp olmak hüviyetinden uzaktır ki, gösterdiğimiz misallere uyar, (Lider)inden ayrı bir kadrosu yoktur. Olanlar, hangi (kare)ye oturtulursa orada kalacak olan piyonlardır. Ne varsa (Lider)indedir.

Şu noktayı iyice kavramak lâzımdır ki, biz, bu eseri-
mizde, «Millî Kurtuluş Hareketi»nin kendisini ve (Lider)ini
küçültmüyoruz; yapılanlar ve hazır imkân üzerine bina edi-
lenler her neyse, onları ayrı birer kıymet hükmü mevzuu
diye göstererek ihtilâl ve yığın marifetiyle inkılâp hareket'
dışında tutuyoruz.
325

Farzedin ki, biz, bir bakırcılık işi üzerindeyiz; bize ben-
zeyen madde altun bile olsa onu dışımızda tutmak fikir hak-
kımızdır. Bize «yobaz» diyenler asıl böyle bir yobazlıktan
korunmaya baksınlar...

CÜR'ET VE
GÖZÜKARALIK

(Lenin)in insan ruhunu tahlilde en sevdiği artist (Şar-
lo)...

— İnsanı bütün zafaları ve iç sefaletleriyle tanıyan
adami

Gibilerden bir sözü varmış (Şarlo) için...

(Şarlo)nun, (Lenin) tarafından her halde bilinmeyen bir
filminde şöyle bir sahne var:

Bir işsiz, baş vurduğu her kapıdan kovulmuş, gözleri
yerde, yavaş yavaş yürürken arkasından bayraklar ve (pan-
kart)larla, grevci bir amele grupu sökün ediyor. O sırada
hızla ilerileyen spor flamaları yüklü bir kamyonetten yere
bir flama düşüyor. İşsiz rolündeki (Şarlo) eğilip flamayı alı-
yor. Kendisini elinde flama ile gören grevci işçiler de onu li-
der ilân ediyorlar!!!

Hadiselerin itelediği meccanî liderlere bundan daha gü-
zel bir misal bulunamaz. Lider bu soydan oldu mu, artık on-
da bu makamın üstün vasıfları aranamaz. Lider, hadiselerin
itelediği değil, hadiseleri iteleyen ve nasibinde varsa başarı-
ya ulaşan kahramandır. O zaman da liderliğin üstün vasıf-
ları içinde cür'et ve gözükaralık başta gelir.

Bu zamana kadar, iyi kötü, hiçbir lider gelmemiştir ki,
kendisinde cür'et ve gözükaralık hassasından büyük paylar
bulunmasın... Bu hassayla her şey bitmesse de, onsuz hiç-
bir şey başlayamaz.

Şu, içimizde kaynaşan, sanki bizim uyuşuk iklimimiz-
den değil de başka bir âlemden gelmiş gibi, cür'et ve gözü-
karalıkta en aşırı derecelere tırmanabilen solcuların haline
bakın! Nasıl, şeytanî bir vecd içinde, aslı Rahmanı ve İslcmî

olması lâzım bir ruh temsil etmektedirler! Ve biz, bu vata-
nın maddî ve manevî tapusunu ceplerinde taşıyanlar, ruh
kökümüzün, içinden çürümeye yüz tuttuğu 16 ncı Asırdan
19. Asra ve dışından baltalanmaya başladığı 19. Asırdan bu-
güne kadar, ne yılgın ve ezgin, her türlü temellük ve tasar-
ruf hakkından mahrum, bir sığıntı ömrü sürmekte, tutsak
kampı hayatı yaşamaktayız! İslâmiyette ismi «Şecaat» olan

cür'et ve gözükaralık, hamle ve şahlanış kabiliyeti, asırlar-
dır, içimizdeki sahtelerle dışımızdaki suikastçılar tarafın-
dan öyle tahrip edilmiştir ki; sanki şırıngalarla ruh kanımız
çekilmiş, eskilerin «amîk fakrüddem» dediği derin bir kan-
sızlık bünyemizi istila etmiş ve birbuçuk asırdan beri bu
halin kavruk nesilleri birbirini takip etmiştir. Yepyeni bir
gençlik dölünün meydana gelir gibi olduğu şu devre ise an-
cak çeyrek asırlıktır. Asıl büyük inkılâp, bu gençliğin, kanun
çerçevesinde ve muazzam bir fikriyatın mihrakında, hakkı-
nı, yerle gök arası mahyalaştıracağı gün olacak; ve daima
kanun çerçevesinde bu işin gerektirdiği şecaat mutlaka ge-
lecektir.
Yerinde cür'et ve icabında gözükaralık öyle bir haslet-
tir ki, onu, hamle ve hareket sehpasının masayı tutan ayak-
larından biri kabul edebilirsiniz. Sehpa, ne tek başına onun-
la durur, ne de onsuz...
İhtilâl ve inkılâbı bırakalım da dâvayı saf (aksiyon) cep-
hesinden ele alalım:
Büyük İskender, hiçbir bahadırın binemediği (Bosefal)
isimli atı zaptedişinden Hindistan'da (Ganj) nehrine kadar
varan fetihleriyle, mevzuumuz olan (kalite) bakımından ne
ifade eder?
Fatih Sultan Mehmed, bir gecede gemilerini Halic'e in-
dirir ve madde hesaplarını çatlatan bir atılış gösterirken,
karakterinin hangi köşesiyle iş görmektedir?
Ya, çadırına kurşun sıkan Yeniçerinin üzerine varışı ve
-orduyu topyekûn peşine takışiyle Yavuz Sultan Selim?...
Menkibelerini gördüğümüz, hayatı baştan başa cür'et ve
gözükaralık misali (Napolyon)?...
Hattâ, en sefil tarafından ve sırf cür'et için cür'et olsa

da, hükümet kuvvetinin, başındaki ihtiyar sadrâzama ait
şahsî bilek gücü kadar zaif hale geldiğini sezen İttihat ve
Terakki komitacılarınca girişilmiş Babıâli baskını...
Cür'et ve gözükaralığm büyük imtiyazı vardır; bu nokta
anî ruh boşluklarından faydalanmanın (stratejik) çıkış mer-
kezidir; ve (aksiyon) ruhuna maya tutturan cevher budur.

AHLÂK VE
FEDAKÂRLIK

Umumî ahlâk eğer bir su hazinesiyse bu hazinenin sui
verdiği musluklardan başkası da hareket ve (aksiyon) seci-
yesidir.
Kaydetmiştik ki, ihtilâl ve inkılâplar, yetişmiş liderlerin
eserleri olduğu kadar lider yetiştirmekte de müessir... Bu.
nokta, bilhassa ahlâk ve fedakârlık cephesinde göze çarpar.
Ulvî soydan hareketlerde inkılâp ahlâkı başlı başına bir
müessisedir ve ölçülerini madde ötesi inanışlardan alır. Böy-
le bir inanışa bağlı olmasa bile, mücerret inanış imtiyazı ola-
rak, mesnedsiz, fakat kendi başına bir ahlâk kaynağı teşek-
kül edebilir. Zaten teşekkül etmezse o hareket bir inkılâp*
değil, eşkiyalık olur.
Böyle bir ahlâkın teşekkülü, her şeyden evvel nefsânüik-
ten tecerrüt ve bâtıl da olsa gayeye bağlılıkta tecellisini bu-
lur.
İşte, herhangi bir tenkide karşı bu mevzuun kendi hu-
susî hayatına taallûk ettiğini ileriye süren bir sorumluğa (Le-
nin)in verdiği «bir komünistin hususî hayatı yoktur!» cevabı,
bu hikmete işarettir. Bir maddecinin değil, bir ruhçunun,
bir dinsizin değil, bir.müslümanın ölçüsü olmak icap eden
bu cevap. (Lenin)in dünya görüşüne zıttır, ona uymaz ve on- '
da iğretidir. Onun, farkında olmaksızın, içinde beslediği ve
maddeci ahlâkına yamamaya kalkıştığı (mistik) ruhundan
bir tezahür... Fakat, aslı ve esası bizim olarak ne harikulade
söz!...
(Lenin)in bütün hayatı, dâva ahlâk ve fedakârlığının ser-

gisidir. Küfre din ruhiyatının bütün usullerini tatbik hilesin-
de gerçekten samimî, yani küfrü din haline getirmeye dav-
ranışta mahir bu adam, eğer bizim anlayışımıza göre müs-
pet yolda olsaydı, yine bizim ölçümüze göre meydana bir ha-
rika gelebilirdi.
En aydınlık metodlarla ebedî karanlığın avcısı bu adam,
(anti kapitalist) olarak getirdiği ve devletleştirdiği şahsî mül-
kiyet mahrumluğunu en sert şekilde öz nefsine sindirmiş ve
«Bütün Rusyalar'in hâkimiyken millîleştirdiği ormanların
ayılarından bir post'a bile sahip olmamıştır. Sefil bir (mu-
jik) kılığı, yağlı bir kasket ve boyaları dökülmüş bir hasta-
hane karyolası... Böyle yaşadı.
Âlemde düşmanlık mefhumunun kemal haddiyle zıddı
olduğumuz komünizma şeflerinden bazılarına ve bazı hu-
suslarda gösterdiğimiz takdir, zaafımız ve tezadımız olmak
yerine kuvvetimiz ve bütünlüğümüz icabı sayılmalıdır. Tez-
lerin tezi, sistemlerin sistemi ve gayelerin gayesi olan İslâm,
hiçbir hakikat tesbitinden korkmaz ve «hikmet müminin
kaybolmuş malıdır; nerede bulsa alır!» düsturu gereğince
hakkı yerli yerine oturtmaktan kaçınmaz. Onun içindir ki,
öz ırkını «çıfıt» diye vasıflandıran çıfıt yahudi (Karl Marks)
m kan kusarak ölürken baş ucunda ısırılmış bir elmadan
başka mal bırakmadığına dikkat ve onu da ebediyen bâtıl dâ-

vasında ahlâk sahibi olarak kaydeder. Nitekim aynı çıfıtın her köşesiyle çıfıt karısı, (Marks) ölünce şöyle demiştir.
— (Das Kapital)i yazacağına keşke bana biraz (kapital) bıraksaydı!.
Bu misalde de, dâva ahlâkına en uzak tip olan yahudi ve ona ait şahsî menfaat seciyesinin, karı-koca arası en korkunç tezadına şahit oluyoruz. Muhakkak ki, fertlerin olduğu kadar cemiyetlerin ve ırkların da hususî birer ahlâkı vardır ve saffetini koruyabilmiş ırklarda bu nokta daha barizdir.
Bu ters misallerden sonra, ölçümüz ve itikadımızca müspet sahanın kahramanları arasında göstereceğimiz misaller, mutlak inkılâbın kıyastan münezzeh yürütücüleri olarak,

başta Hazret-i Ebu Bekr ve ardındaki üç halife, bütün sahabîlerdir.
Dâva ve (Aksiyon) ahlâkının şahsî menfaatta gözü olmamak bahsi bununla bitmez; canda da gözü olmamak, can da da fedakârlık mertebesine ulaşabilmek lâzım... İnsanın, kendi canını feda edecek derecede gayesine bağlı, gayesinde fâni oluşuna tek delil budur. Dâvası yolunda en ince temkin ve ihtiyat tavrından sonra şartların «öleceksin!» emrini verdiği anda ölüm kadehini buzlu bir şerbet içercesine dikmeyi bilmeyenler, eğer ebedî hayata inandıklarını iddia ediyorlarsa, yalancı ve eğer böyle inançları yoksa alçak diye gösterilebilirler.
(Sokrates) meşhur müdafaasını yaparken, bunun, kurtuluşa değil, ölüme götüren cinsten bir savunma olduğunu söylemiştir. (Napolyon)un mareşallerinden (Ney) kendisine ateş edemeyen askerî müfrezeye «çocuklarım; size emrediyorum; kumandaya itaat ve üzerime ateş ediniz! Yalınız çehreme hürmet gösteriniz!» demiş ve böyle kurşuna dizilmiştir. Büyük Fransız ihtilâlinin (giyotin) altında can veren hemen her ferdi, ölümü karşılayışları bakımından birer

kahramandır.
Japonların herhangi bir zillet karşısında bıçağı karınlarına saplayıp bir ucundan öbür ucuna kadar çekecek bir irade kuvvetiyle nefslerine kıymaları, gerçek din ölçüsü noktasından son derece kötü ve her hal-ü kârda yasak bir fiil olmasına rağmen mücerret hayat istihkarı ve bir doğrunun yanlışa kurban edilişi olarak müthiş bir ders ve ibret mevzuudur. Elverir ki, bu hayat istihkarı, kendi eliyle kendisine kıymak şeklinde değil de, düşman silâhı üzerine atılmak trazmda tecelli etsin ve mukaddes bir gaye yolunda olsun... îşte şehidin de ulaşılmaz mertebesindeki sır da burada... •
Bir Japon generalinin askerine şöyle bir ihtarı var:
— Ölüm gayet kolay bir şey!... Püften bir hadise!... Düşünmemek yeter!... Onu böyle karşılayınız.
Bu sözde bir kahramanlık değil, korkunç bir dolandırıcılık yatmaktadır, îşi gaflet tavsiyesiyle yutturmak ve

kolayına getirmek sahtekârlığı... • Hayır; ölüm büyük şey ve en zor katlanış... Bu katlanış, onun bütün dehşetiyle idraki ve ancak gaye yolunda bile bile iktihamı (yüklenilmesi) tarzında olursa makbul olur ve dâva ahlâkına bağlı gerçek fedakârlığı ifade eder. İsa Peygamberin havarilerinden, en çarpıcı misallerini Varlık Nurunun sahabîlerinde bulan inkılâplar inkılâbının gerçek şehitlerine ve onlardan bugüne kadar, topyekûn gönliyle bağlı olduğu bir gaye uğrunda kim can verdiyse böyle verdi ve can fedakârlığını, gafletle değil, en acı şuurla gösterdi.
Şu yakıcı levhaya bakınız :
Sahabîlerden Habib Hazretlerini Kureyş kâfirleri tuzağa düşürtüp esir ediyor. Mekke'de boynunu vuracaklar... Herkes meydan yerinde toplanmış, manzarayı seyredecek... Yüzündeki nura güneşin nazar edemediği mübarek sahabîyi cellâdın önüne getiriyorlar... O, dudaklarında namütenahi derin ve tatlı bir tebessüm, cellâdın kılıcına bir gül dalı gibi bakıyor. Henüz küfürde olan, Kureys'in reisi Ebu Süfyan atılıyor ve Habib'e :
— Söyle, diyor; senin yerine Peygamberini tutsak da başını kessek ve seni azad etsek razı olur muydun? İşte ölümün eşiğindesin; samimiyetle cevap ver!
Habib, tebessümünü büsbütün derinleştiriyor:
— Evet, ölümün eşiğindeyim; samimiyetle cevap vereyim: Ben, O'nun ayağına bir diken batmasındansa, ölmeyi, çoluk çocuğumdan olmayı, gün ışığından yoksun kalmayı tercih ederim!
Ve kafasını cellâda uzatıyor. Ve Ebu Süfyan haykırıyor:
— Vallahi ben, sahabîlerinin O'na bağlı olduğu kadar, kimsenin kimseye bağlı olduğunu görmedim!
O ki, dâva ve gayenin ta kendisi...

Eğer işimiz (sentez) yapmak olmasaydı da vaka sıralamak olsaydı, müspet ve menfi, inkılâp adamlarında göstereceğimiz misallere kamuslar dar gelirdi ve bunların yüzde doksanı İslâm tarihinden olurdu.

Bir de, en canlı misalleri eski Roma'nm tefessüh devrinde saklı âsi generaller ve bedavacı diktatörlerin askerî

kuvvet manivelâsiyle başa geçtikten sonra, memleketlerini maddede ve mânada nasıl nefslerine kul etmek yoluna girdiklerini düşünecek olursanız, sadece ahlâk ve fedakârlık zaviyesinden, gerçek ihtilâl ve inkılâpla îtisaf (kan dökücülük) ve eşkiyalık arasındaki farkı anlarsınız!

NİZAM VE DİSİPLİN

Büyük Alman edip ve şairi (Göte)nin bir sözü var:

— Herhangi bir nizamsızlık yapmaktansa bir haksızlık yapmayı tercih ederim!

(Göte) bu sözü söylerken farkında mıdır ki, bizzat nizam hatâsı haksızlıkların en büyüklerindendir ve onu yapmamaya dikkat, başka ve küçük haksızlıklara sebep olsa da sineye çekilmek icap eder? Elverir ki, nizam asabiyeti, zulmün değil, hak ve adaletin emrinde olsun...

İslâmiyette bir cemaat namazının belirttiği ve imama namaz başlamadan arkasına dönüp safların düzenini murakabe emrini verdiği ruh, bizzat nizam abidesidir ve müslümana her işinde rehber bir (sembol) mahiyetinde... Halbuki biz, âlemde en titiz nizam ruhunu pırıldatıcı îslâmı tersine anlamış bulunuyoruz.

Bugün (Greko Lâtin) medeniyetinin çatısını taşıyan Yunan aklı. Roma nizamı ve Hristiyanlık ahlâkı sütunlarından nizama düşen ağırlık en büyüğüdür; ve aslı bizde olan bu sütunun, malikiyetiyle Avrupalıya ne kazandırdığı ve mahrumiyetiyle bize ne kaybettirdiği besbelli...

Nizam ve onun gerektirdiği disiplin, bir dâvanın manivelasıdır ve bu fikre malik olmayan bir baş ve hareket, kolsuz ve ayaksız demektir.

Bütün büyük oluş ve becerişler nizam sayesinde meydana gelir.

— Devler gibi eser vermek için karıncalar gibi çalışmalıdır!

Diyeceği yerde «burjualar gibi çalışmalı» tabirini kullanan (Balzak) nizamı ifadeye çok yaklaşmıştır.

Şiir, müzik, bütün güzel sanatlar nizamdan geldiği ve bizzat nizamı ifade ettiği gibi, büyük hareketlerin de nizam ve disipline ihtiyacı, gözün ışığa muhtaç oluşuna benzer.

(Sen Piyer) bazilikasının dâhi yapıcısı (Mikel Anj), 30
zaman derisi de beraber çıkacak şekilde, kendinden geçmiş,
küsur yıl çalıştığı eseri üzerinde, bir gün çizmesi çekildiği zaman derisi de beraber çıkacak şekilde, kendinden geçmiş, soyunmadan, yemeden, içmeden hayatım harcarken vecdini hangi nizama, nizamını da hangi disipline bağlamaktadır, düşünelim!...

Demek ki, her şey vecdden, yani imandan geliyor. Gerçek ve üstün ihtilâl ve inkılâpların istediği vecd ise bir bedahet...

(Viktor Hugo)nun «93 İhtilâli» eserinde bu vecd, nizam ve disipline bağlı muhteşem bîr levha var:

îngiltereye hayatî bir (mesaj) götürmeye memur bir Fransız harp gemisi, Manş'ı geçerken müthiş bir fırtınaya tutulur. O zamanın harp gemilerinde toplar zincirle güverteye bağlı... Fırtına yüzünden toplardan biri, zincirini kopartır ve öbür topların üzerine düşmeye başlar. Felâket!... Eğer tekerlekli top zaptedilemezse, öbür topların da zincirini kıracağı, gemide bir ana - baba günü doğacağı, boşanan topların cidarlara çarparak delikler açacağı ve geminin batmasına kadar sebep olacağı şüphesiz... Boşanan topun duraklar gibi olduğu bir ân, bir subay koşar, ayağını tekerlek altına atar, ayağı kırılır, fakat hemen koşuşanlar, topu, boynuzlarından tutulan bir canavar gibi zaptederler. Bu fedakâr subay, önceden, mahut topun bir kancasını takmayı unutan sorumludur. O sırada, sırtında siyah bir pelerin, kaptan köşkünden manzarayı seyreden ihtilâl şefi, güverteye iner, vaziyeti öğrenir, bir manga asker ister ve subayın göğsüne fedakârlığından ötürü ihtilâl madalyasını taktıktan sonra, ihmalinden dolayı da onu kurşuna dizdirir.

ihtilâl ve inkılâp ahlâkının nizam ve disiplin maddesinde af ve müsamahaya yer yoktur.

Birinci Dünya Harbinde, Fransa üzerine hareket eden Alman ordularının sağ cenah kumandanlarından biri, Başkumandanlığın emrine itaatle gösterdikleri noktaya kadar

varıp durduğu ve panik halindeki düşmanı takip etmediği için sorguya çekilince şu müdafaayı yapmıştır:

Hangisi iyi?... Neticesi meçhul bir atılışla mevzii bir zafer kazanmak emeli peşinde emir ve kumandayı çiğnemek mi, yoksa böyle bin zafere bedel, emir ve kumandaya riayet seciyesini muhafaza etmek mi?... O türlü bir kere kazanıhrsa da bu bin defa kazanılmış olmaz mı?...

Bizce iyi ve doğru olan, iki şıkkın birbirine yol verici orta yeridir. Şahsî (insiyatif - teşebbüs melekesinden, cür'et ve fedakârlık karakterinden feda etmeksizin emir ve kumandaya riayet seciyesi... Nitekim milletler de bu seciyelerin birinden biri üzerindedir. Fransızlar birincisinde, Almanlarsa ikincisinde... Fakat iş büyük (aksiyon)a gelince

her ikisinde...
TEKNİK
VE USUL
İhtilâl nasıl nizam isterse onun usul ve tekniği de karşı tarafın kuvvet nizamını çökertmektir diye ifade olunabilir. Daima böyle olmuştur ve başka türlü olabilmesine imkân mevcut değildir. Karşı tarafın nizamı yerinde oldukça ihtilâl ve inkılâba yol kapalıdır, îki ayrı ve yerinde nizamın birbiriyle çarpışması ise ihtilâl değil, ülkeler arası dalaşma, yani harptir. İhtilâl, kendi içinden bir şahlanışla kendi kendisini zapt ve feth demek olduğuna göre, olabilme imkânı bakımından mutlaka ayrı ve hususî bir tekniğe muhtaçtır.
Dünya ihtilâllerine baktığımız zaman, «teknik» fikrinin de gelişmesiyle beraber, 19 uncu Asra kadar bu sahada çok yavaş bir terakki görüyoruz. O zamana kadar ihtilâllerin fikri neyse, onun verdiği hamleyle ileriye atılmak, işin usul ve tekniğini birtakım basit tedbirlere bırakmak ve ikinci plânda tutmak, tabiî bir yol olmuştur. Bu, insanların, üzerinden geçe geçe açtığı toprak yol... 19 uncu Asırdan sonra asfalt yol açılmaya başlamış, mesele bir (teknoloji) ifadesine bürünmeye yüz tutmuş ve o hale gelmiştir ki, yolun saf gayesinden ziyade, nasıl döşeneceği birinci plâna geçmiş, bu da

gerçek ihtilâl ve inkılâp ruhunu karartmayadek gitmiştir. Yani «niçin»in yerine «nasıl», mücerret dâvayı kurban etmeye kadar varmıştır. Nihayet, devletlerin, vatan çitini korumaları için en modern silâhlarla cihazlandırdığı ordular, birtakım çeyrek aydın subaylar elinde, bu silâhların kolayca devlete çevrilebileceği gibi bir bedavacılık hevesine kapılınca, ön plâna çıkan usul ve teknik kıymeti de ucuzlamış, ayağa düşmüş; ve Cenup Amerikasiyle Afrika ve Cenup Asyası ve Orta Doğu, Avrupanm da Yunanistan ve Portekiz uçlarındaki operet ihtilâllerine zemin açılmıştır.
Bunda da en büyük âmil, 19 uncu Asrın yarısından sonra, silâhların ve silâhlı teşekküllerin kazandığı kuvvettir. Şunu iyice düsturlaştırmak lâzımdır ki, bugün, silâhların malûm terakkisi önünde artık saf mânasiyle halk hareketleri yapılabilmesine imkân kalmamıştır. Evet, bu kuvvet bizzat dev! ete karşı dönmedikçe ve ondan yana oldukça halk hareketine paydos!...Çakmaklı tüfek devrinde, orduda da, halkta da aynı silâh vardı, ordunun bütün imtiyazı bir hazır kuvvet teşkilâtı olmasından ibaretti, halk ise teşkilâtını kurup (.barikat) arkasına geçince mesele kalmadı. Fransız İhtilâli bu sa;/ede muvaffak oldu ve ondan sonra Rus İhtilâlindeki hususiyet bir tarafa, bu yol kapandı.
Rus İhtilâli, Çarlık devletinin içinden çökmeye doğru gitmesi ve ayrıca toslamaya hacet bırakmaması ve bayraklaştırdığı fikri, kuvvetli bir kadro elinde halka maletme yolunu lutması ve fikirle oluş tekniğini ilk defa içice yürüte-

bilmesi üzerine bina edilebilir. Kaydettiğimiz gibi, ondan
evvelki ihtilâllerde oluş tekniği diye müstakil bir ölçü yok-
tur ve ana dâva maiyetinde böyle bir teknik ilk defa (Bolşe-
vizm) hareketiyle belirlenmektedir. Bu tekniğin de (taktis-
yen - tabiyeci) ferdi, (Lenin)in fikrî ve fiilî (strateji - yönleri
tayin) temsilciliğine mukabil (Troçki) olmuştur. Kurnaz bir
yahudi olan ve dâvasını (Lenin)vâri bir vecd içinde ele al-
maktan uzak bulunan, sadece (pratik - amelî) dehâya kıy-
met veren (Troçki), İstanbul'da, Büyükada'da kaleme aldığı
«Rus İntilâli Tarihi» eserinde (taktik) marifetlerini sayıp dö-
ker ve insana, gayeyi teknik ve kuru müşahede de arayıp

fikri bir tarafa bıraktığı hissini verir, îşte ihtilâl ve inkılâp-
ların en nazik dönemeç noktalarından biri de buradadır. Fi-
kir ve onun gerektirdiği maddî ve manevî (strateji) ile, dâ-
va.yı tatbik sahasına koyma dehâsı ve ona bağlı (taktik), bir
araçla olacaktır.
Şi'ndi sıra, tatbik sahasının müşahhas hedeflerini kuşa-
tan usul ve (teknik)te...
Dâvanın büyük (Strateji) plânında her türlü yayın, bü-
tün şubeleriyle güzel sanatlar, fevkalâde açıkgöz bir (diya-
lektik - kelâm sanatı), hücum edilecek maddî ve manevî kal'a
burçlarım hedef alma şuuru, hâsılı insanlan kafalarından,
gönüllerinden ve ellerinden yakalama metodu ve bu hazırlık
zemini üzerinde idare mekanizmasının nerelerden ele geçi-
rilebileceğine ait hesap...
Memleketimizde, son zamanların solculuk hareketlerin-
de, esasen her ihtilâlin baş vurma borcunda olduğu bu tesir
kademeleri üzerinde, doğrudan doğruya Moskovanm sevk
ve idaresiyle neler yapıldığına dikkat edilecek olursa teşhi-
simizdeki hakikat meydana çıkar.
Bundan sonra, yarı (stratejik) ve yan (taktik) hareket-
ler:
Sabotajlar...
Grevler...
Sendika furyaları...
Anarşi ve hercümerc kundakçılığı...
Ruhî kıymetleri zedelemek yolunda devletten ve devrim-
lerden yana görünmek sahtekârlığı...
İktisadî sıkıntı ve ekmek derdi doğurma gayreti...
(Kamuflaj)lı partilerle Millet Meclisine sızma ve yüksek
makamlara adam yerleştirme oyunu...
Memleketin ne kadar ıstırabı ve halkın nice mahrum-
luğu ve işlerden memnuniyetsizliği varsa hepsini birden is-
tismar edip, (tez) yerine (anti tez) yoliyle kendi dâvasını can
kurtaran simidi gibi göstermek hokkabazlığı...
Ve:
Bütün bu yollardan ordu ve gençliğe nüfuz kollayıcı-

Bunlar, vatanımızda, açıkça bir ihtilâl (strateji) ve (taktik) dâvası güden ve nasıl olup da tepelerine topyekûn balyoz indirilemediği izah dışı kalan solcuların yolu... Onlar; gördükçe ihtilâl sevk ve idaresinin ne olduğunu anlamak; üstelik bütün bu maddelerin, bazı yerde ayniyle ve bazı yerde tersiyle her ihtilâl için şaşmaz düstur olduğunu bilmek lâzım... Bütün bunlar Mos-kof üsluplu ise bir de onların şu veya bu millet ve neticede hak üsluplu olanı vardır ki, onu da ilmen bilmek her hak bağlısına farzdır.
ihtilâl usul ve tekniğinin bu (stratejik) ve (taktik) hususiyetlerinden sonra, iş, daha ziyade tabiye, yani (taktik) sahasının şu hedeflerine dönüyor:
1 — îdare mekanizmasının zaif noktalarını, vücudun kan, idrar, her tahlili; ve kalb, beyin, her test'i elinde, bir doktor ihtisasiyle tespit ve ona göre hedef tayin etmiş bulunmak. ..
2 — (Troçki) ve (Malâparte)nin de üzerinde hassasiyetle durduğu, haberleşme (radyo, televizyon, telgraf, telefon) ve ulaşma (tren, vapur, uçak) ve muharrik kuvvet (elektrik santralleri ve benzin depolan) şebekelerine göz koymak...
3 — Türlü kalıp ve meslek kılığı içinde, gizlendiği locaların kapılarını bir vuruşta devirip ortaya çıkacak, her ân hazır bir kuvvete sahip olmak...
4 — Baskın tesirini asla gözden kaçırmayıp, Fransız ihtilâlinde olduğu gibi, meydan yerinden saraya doğru yol almak yerine, sarayın zaptından sonra meydan yerine dökülmek ve her şeyi tek vehlede bitirmek...
5 — Haber almada, içeriden yardımlaşmada, büyük yığınları meydan yerinde toplamada, karşı kuvvetleri iptal edici buluşlar sahibi olmada üstün bir kabiliyet ve hem tam ölçülü, hem tam ölçüsüz bir atılganlık...
ihtilâllerin usul ve tekniği budur; ve bunları bilmek', hem düşman ihtilâllere mâni, hem de kendi dâvasına hâkim olabilmek, hususiyle devlete yol göstermek bakımından borçtur.

GELECEKTE

İHTİLÂL

Artık (monarşi - krallık idaresi) diye basit hedeflere karşı bir ihtilâl mevzuu kalmamıştır. Bunlar son Afrika ve Anadolu cenubundaki memleketlerde görülen mini ihtilâllerle ortadan kalkmıştır. Ortada birkaç mostralık ülkeden başka da, «melik» veya «kral» unvanı altında bir örnek yoktur. Fakat feciin fecii ve günden güne modalaşmakta şu hal vardır ki, eski «melik»lerin yerine, hemen hepsi asker, diktatörler ve onların (oligarşi - hizip idaresi) tipleri geçmiştir. Sadece, ellerine silâh emanet edilmiş olmanın imtiyazından faydalanarak (monarşi)lerini deviren ve (oligarşi)lerini kuran bu tipler, Afrikanın şimalinden başlayarak Asyanın Anadolu cenubu Akdeniz kıyılarını yalayan ve oradan Basra körfezine doğru uzanıp Mezopotamyayı içine alan ve Pakistan'a kadar ulaşan, zelzele hattına benzer bir şerit üzerinde, sefil, komik, fikirsiz, çilesiz, mazi ve istikbal murakabesinden yoksun, en sığ plânda taklitçi ve yafta bilgilere dayalı bir ihtilâlcilik oyununa rejisörlük etmektedir. Öz nefsinin gafili olduğu kadar, taklide yeltendiği Batının da cahili bu tipler, hakikatte, Doğu âlemini Batı kültür emperiyalizmasına ezdirmiş, türlü ülkelerde türlü örnekleri yaşayan mücerret bir küfür modelinin aynı kalıptan dökülme maketleridir; ve istikbâlin ihtilâlleri bakımından başlıca hedefi teşkil etmek mevkiindedir. Batının madde terakkileri önünde kendisine yeni bir ruh arama buhranına düştüğünden habersiz ve bu feci buhranın 19 uncu Asır ortalarından başlayıcı seyrinden bilgisiz bu tipler, kolayca başardıkları ihtilâlleri, muazzam bir ideocya plâtformasına dayalı, en zor bir ihtilâl şekline devr ve tazmin etme borcundadırlar. Bunlar, hem büyük mütefekkir eksikliği sebebiyle asırlardır içinden, hem de son asırda bedavacı mukallitler vasıtasiyle dışından çökertilen Doğu âlemini, iki dünya arası mahsup sırlarına âşinâ, yepyeni, şahsiyetli ve bütün insanlığa aradığı muvazeneyi vâdetmekte liyakatli bir nesle bırakmak zorunun kılıcı altındadırlar. Yıktıkları bîçare idarelere karşılık ülkelerini çare-

siz kılan bu (erikizisyon) rahipleri, karşılarına çıkarılacak, atom bombası gücünde bir Doğu (Rönesans)ı hareketiyle büyük ihti/âl dâvasının İstikbalde Şark bölümünü ihtar ediyorlar.

Eserimiz ideolocya esasları, üzerinde derinleşmeyen, bu noktayı öbür kitaplarımıza bırakan ve doğrudan doğruya (aksiyon) dâvası üzerinde bazı (ideolojik) izlerle yetinen bir terkip belirttiği için istikbâlin ihtilâllerini, bir gebeye dışından bakarcasına böylece mevzulandırıp bir de Batı dünyasına kısa bir göz atalım:

Bugün Batının, Türkiye ile beraber en fazla korkması gereken ihtilâl, beklenmedik bir anda ve her yerde patlak vermesi mümkün bir komünizma hareketidir. Böyle bir davranışa Avrupada en müsait ülke olan Fransa, bilmelidir ki,

2 asırdan 14 yıl eksiğiyle kendisinin getirdiği, asıl kıvamını daha önce İngilterede bulan ve en son Amerikada ocaklaşan demokrasi ve liberalizma artık tabiî ömrünü tamamlamıştır; ve kendisini medenî sanan dünya, bizzat kendi madde keşiflerinin (otomat) kölesi haline geldikten sonra, yeni baştan maddeye tahakkümünü sağlayabilecek yeni bir nizam ve ruha erememiştir.
O halde:
O halde, onun, menfi tarafından en korkacağı, Ortaçağ barbar akınlarından farksız bir komünizma istilâsı ise, müspet tarafından ümit bağlayacağı şey de, (Hitler) ve (Musolini)nin berbad ve maskara ettiği bir ruhçuluk ve mâneviyatçılık hamlesidir. Bu hamlenin hedefi de, yatalak demokrasi, hasta liberalizma ve zabıtasız kapitalizmadan başka bir şey olamaz; ve tek düşmanı komünizma olduğu halde, onunla mecburî bir hedef iştiraki belirtse bile sahte ve gerçek arası incelikleri belirtici bir iş ve mâna (kriteryum - kıstas) ma erişebilir.
Bu da, inanciyle (materyalist), fakat hayatı ve mizaciyle (mistik) Rusya bir tarafta; inanciyle (anti materyalist), fakat hayatı ve mizaciyle (materyalist) Amerika öbür tarafta; zıt veya zıtlıkları içinde aynı, iki kutba karşı Avrupanın bir «Haçlılar» kıyamına kalkması yönünden düşünülebilir.

Görülüyor ki, istikbalin büyük hareketleri, artık, parça ve ucuz ihtilâl sınırını aşmış ve hem içeriye, hem dışanya doğru, kıt'a ihtilâl ve inkılâbı çapma ulaşmıştır.
Bahsimizi ve eserimizi yine ihtilâl sanatının manivelasına ait hükümlerle nihay etlendirelim: '
Evet ihtilâl bir sanattır, fakat «sanat için sanat» değil de, yüce bir gaye için sanat... Son zamanların maskara ihtilâllerinde, büyüğünü yapamamanın tıknefesliği içinde, iş, «sanat için sanat»ın da en pestpaye derecesine düşmüştür. Her şey «yapabiliyorum ya; yapayım da görsünler!» den ibaret...
Bu işin büyüğü, ulvisi, münezzehi nasıl olur?
Günümüzün madde ve ruh şartlarına göre «olamaz!» gibi bir şey...
Dâvanın ideal ve (ideolojik) cephesini Doğu ve Batı yönlerinden kitap başlıkları halinde ortaya döktük, iş şimdi ameliye sahasına dökülünce, karşımıza, yine temas etmiş bulunduğumuz mesele çıkacaktır:
HALK İHTİLÂLLERİ, SİLÂHLARIN BUGÜNKÜ TERAKKİSİ ÖNÜNDE TARİHE KARIŞMIŞTIR; VE HiÇ BiR İHTİLÂL ONA ORDU KARŞI ÇIKTIKÇA YAPILAMAZ!
Bu hükmü bir mütearife bedahatiyle kabul edince, kendi kendisine şu riyazi hükme varmak gerekiyor:
ORDUYU KAZANMADAN İHTİLÂL BAŞARILAMAZ!

Orduyu kazanmaya çalışmaksa her yerde ve her kanunda suçtur; ve daima ilmî zaviyeden belirtelim, bir ihtilâl zümresinin gözünde suç diye bir hürmet ve riayet mevzuu olmasa bile «cürm-ü meşhut» dedikleri cinsten «suç üstü» yakalanmayı gerektirici bir iştir. Buna da hiçbir ihtilâlci zekâsı yanaşamaz. Orduyu (direkt) tesir yollariyle devşirmek mümkün olmayınca, uzaktan ve suç tarafı (kamufle - örtülü) fikirlerle elde etmeye çalışmak kalıyor. Bu da, bir «mücerredin yavaş yavaş telkini olarak «müşahhas»a intikal etti-

rilip ettirilemeyeceği meçhul ve neticesi kefaletsiz bir tarz...
Ordu, subaylar heyeti demek olduğuna göre onların tek tek ruhlarını işgal ve sonra bu ruhları demetleyip harekete kalbetmek, ancak merkezden muhite doğru bir cazibe yolu açmakla kalır, nazariyeden ileriye geçemez ve mutlaka muhitten merkez istikametinde gelecek bir dış tesirle birleşmesi iktiza eder.
Bu dış tesir de gençlikten başkası olamaz.
Gençliği; her memlekette nüfusun yirmide birinden eksik olmayan okur - yazar gençliği, öğrencisi ve öğretmeniyle büyük gençliği kuşatabilmek lâzımdır.
Bütün bu ilmî izahlardan sonra, işte, son yıllarda komünistlerin memleketimizde takip ettikleri usulleri daha yakından görüyor ve anlıyorsunuz.
Ruhu, maddesi, diyalektiği, nefret ve aşk hedefleriyle kuşatılacak ve .techizatlandınlacak bu gençliğin, ilk (aksiyon) farikası da, gayet hareketli, seyyar, seyyal, çevik, gözükara ve hudutsuz fedakâr olması...
Yazıklar olsun ki, bu hassaları da, vatanımızın ruh köküne bağlı gençlikte değil, Moskova reçeteleriyle iş gören komünistlerde buluyoruz.
Şimdi bizim gençliğimize ait bir hususiyeti mühürleyelim:
Bizim gençliğimiz, Büyük Doğu fikir dokuma tezgâhının 32 yıllık çileli çalışmaları neticesinde artık dâvayı her kutbiyle kavramış, üstün ideale varmış, onun geleceğe doğru muazzez dölünü hazırlama yoluna girmiş ve olanca faaliyeti kanun çerçevesinde ruh nakkaşlığından ibaret kalmış bir sınıftır; ve bugün Türkiyeyi birdenbire avlama teşebbüslerine en sağlam mâni, bu gençlik olduğu gibi, Türk vatanı üzerindeki bin yıllık hakkını ilân etmek vazifesi de yine onundur.
Bu gençlik ihtilâl yapmaya değil, dâvasını ve milletini korumak için onun nasıl yapıldığını bilmeye memurdur.

— SON —

İÇİNDEKİLER

Necip Fazıl Kısakürek _ İhtilal

www.kitapsevenler.com

Merhabalar
Buraya Yüklediğim e-kitaplar Aşağıda Adı Geçen Kanuna İstinaden
Görme Özürlüler İçin Hazırlanmıştır
Ekran Okuyucu, Braille 'n Speak Sayesinde Bu Kitapları Dinliyoruz
Amacım Yayın Evlerine Zarar Vermek Değildir
Bu e-kitaplar Normal Kitapların Yerini Tutmayacağından
Kitapları Beyenipte Engelli Olmayan Arkadaşlar Sadece Kitap Hakkında Fikir Sahibi Olduğunda
Aşağıda Adı Geçen Yayın Evi, Sahaflar, Kütüphane, ve Kitapçılardan Temin Edebilirler
Bu Kitaplarda Hiç Bir Maddi Çıkarım Yoktur Böyle Bir Şeyide Düşünmem
Bu e-kitaplar Kanunen Hiç Bir Şekilde Ticari Amaçlı Kullanılamaz
Bilgi Paylaştıkça Çoğalır
Yaşar Mutlu
Not: 5846 Sayılı Kanunun "altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler " bölümünde yeralan "EK MADDE 11. - Ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim
ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü

bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, braill
alfabesi ve benzeri 87matlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir."Bu nüshalar hiçbir şekilde
satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılamaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması
ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur." maddesine istinaden web sitesinde deneme yayınına geçilmiştir.
T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi İşlem ve Otomasyon Dairesi Başkanlığı
Ankara
Bu kitaplar hazırlanırken verilen emeye harcanan zamana saydı duyarak
Lütfen Yukarıdaki ve Aşağıdaki Açıklamaları Silmeyin
Not bu kitaplar Görme engelliler için taranmış ve düzenlenmiştir.
Tarayan
Hasan Uslu
elhasenu@gmail.com
Necip Fazıl Kısakürek _ İhtilal